

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİHİ ANABİLİM DALI
TAR-YL-2015-0002

BATI ANADOLU TÜRK OCAKLARI 1923-1931

HAZIRLAYAN

Ezgi TUNA

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ

AYDIN-2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİHİ ANABİLİM DALI
TAR-YL-2015-0002

BATI ANADOLU TÜRK OCAKLARI 1923-1931

HAZIRLAYAN

Ezgi TUNA

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ

AYDIN-2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

T.C. Tarihi Ana Bilim Dalı programı öğrencisi Ezgi Tuna tarafından hazırlanan Batı Anadolu Türk Ocakları 1923-1931 başlıklı tez, 11 Haziran 2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Ünvanı, Adı Soyadı:</u>	<u>Kurumu:</u>	<u>İmzası:</u>
(Başkan).....
.....
.....
.....
.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun Sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak olarak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı: Ezgi Tuna

İmza:

ADI SOYADI: Ezgi TUNA

BAŞLIK: BATI ANADOLU TÜRK OCAKLARI 1923-1931

ÖZET

Millet kelimesinin birinci anlamı; toplumsal mirasın en önemli unsurlarına sahip olmak, ikincisi geçmişlerinin ve gelecekteki yazgılarının da ortak olduğu inancıdır.

Millete geçiş sürecinde sosyal, iktisadi, politik dönüşümlerin bilhassa Fransız İhtilaliyle milliyetçilik çağını açtığı genel kanıdır. Somut olarak tarihsel süreçte geniş perspektifte bakıldığında milliyetçilik insanlığın varlığıyla eşdeğer bir kavramdır. Millet kavramının oluşmasıyla son toplum şeklini almış kabul edilir. İnsanlığın toplumsal bir varlık olma yolundaki son merhalesi milleti oluşturmaktır. Tarihsel süreç içerisinde milliyetçilik kavramı hayatlarımıza girdikten sonra çoğu insan, başka bir millet boyunduruğuna girmektense yoksul yaşamayı tercih etmiştir. İnsanlığın ilk anlarından itibaren bir millet kavramının varlığı söz konusudur. İlk milliyetçiliği devlet siyasetinde temel yapan *Çi-çi*'dir. Aynı şekilde *Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it Türk* adlı eseri de bir millet kavramının olduğunu açıkça bize göstermektedir, diyerek örneklendirmiştir.

Türk Derneği, Türkü Yurdu Cemiyeti, Türk Bilgi Derneği ve Türk Ocağı, Türkçü faaliyetlerin oluşmasında temel atmış derneklerdir. Bu faaliyetlerin aldığı yol sayesinde Türkçü oluşumlar ve Türklük bilinci gelişme göstermiştir. Türk Yurdu Cemiyeti'nin yayın organı olan Türk Yurdu günümüze kadar varlığını sürdürerek önemli çalışmalar yapmış ve *Tarık Zafer Tunaya*'nın deyişiyle yakın tarihimizi aydınlatması noktasında bir kilometre taşı olmuştur.

Türk Ocağı Derneği de günümüze kadar varlığını sürdürerek milli bilinç kavramının gelişimine ışık tutan yol gösterici olmuştur. II. Meşrutiyet'ten itibaren var olan Türk Ocağı Derneği politikadan uzak durmak arzusuyla yola çıksa da zamanla ideolojisini benimseyen İttihat Terakki ile kaynaşmış daha sonraki dönemlerde de önemli katkılar sağlamaktan geri kalmamışlardır. Türk Ocakları ve çalışma alanı olan Batı Anadolu'da Türk Ocakları bir fikrin hayat bulmasına ve gelişmesine tanıklık etmektedir.

Dönemin fikir yapısını geliştiren ve önemli çalışmalarla fikriyata önemli katkılar sunan Türk Ocakları, başta merkezler olmak üzere tüm yurttaki konferans, müsamereler, okul, neşriyat, sıhhiye, tiyatro, sinema, köycülük, sergicilik ve müzecilik

gibi çalışmalar yaparak Türk Devrimine katkıları sağlamıştır. Türk Ocakları tüm yurda dağılarak Türk Devriminin ışık tutanları olmuştur. Yapılan ve yapılacak olan devrimlerde iktidarı desteklemiş ve fikirlerin Anadolu'da yayılmasını sağlayarak Anadolu'nun savaş sonrası içine kapanan çehresini aydınlatmışlardır. Türk Ocakları çeşitli sebeplerden dolayı 1931 yılında faaliyetlerine son vererek CHP'ye devredilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Türk Ocakları, Batı Anadolu, 1923-1931

ADI SOYADI: Ezgi TUNA

BAŞLIK: MEDİTERRANEAN TURK OCAKS 1923-1931

ABSTRACT

The first meaning of the word ‘nation’ is, owning the most important factors of communal heriatge jontly and secondly, belief of their destiny in the past and future is common.

In the transition process of from prenation to nation to nation the social economical political conversion in the western Europe has opened the period of nationalism especially with the French revolotuion is the general opinion. When examined perceptibly in the historical process in a broad perspective, nationalism is an egual concept with the existence of humanity.

The society has taken its final shape with the consisting of the nation. The last phase of humanity in the way to become communal existence has formed the nation. In the history process after the existence of nation. The concept nation exists since the first years has declared the first words regarding the consept nation. *Çiçi* has been the first one who made the nation as a basis in state politics. Also *Kaşgarlı Mahmut* has illustrated this concept obviously in his *Divan-i Lügat-i Türk*.

It has been one of the Pioneer Associations in consisting of Turkish Homelan, Turkish Association, Turkish Information Assciations, the concept of Turkishness accelerated and the Turkishness awareness has developed. The journal Turkish Homelan has been active until today in illuminating outr recent history, *Tarik Zafer Tunaya* says.

Turkhis Hearths has been the advisor in developing the concept nation awareness. Even tough they were blamed to be the partners of İttihat Terakki during the II. Constituional Period, Hearts have contributed in national struggle. Turkish hearths an my field of study Mediterrenean Turk Ocaks regarded the begining and development of idea.

Turkish Hearths did important works for social, cultural, educational and sports development of the towns and took important steps for the development of a

country got rid of occupation. Turkish Hearths have made significant services to the newly established Republic of Turkey. Turkish Hearths, closed on the grounds of deviation from the goal in 1931, have transferred all activities to Community Centers and their properties to CHP.

KEYWORDS: Mediterranean, Turk Ocaks, Turkhis Hearths, 1923-1931

ÖNSÖZ

Tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da imparatorluktan milli devlete geçiş aşamalarında önemli sarsıntılar ve problemlerle karşılaşmıştır.19. ve 20.Yüzyılların sonunda asıl kaynağı 1789 Fransız İhtilali olan ve onun oluşturduğu akımların ülkedeki azınlıklara sirayet etmesiyle birlikte oluşan siyasal ortamdan ve oluşan milli duygulardan etkilenen Türkler, Türkçülük fikriyatı üzerinde birleşmeye, milli bilinci oluşturmaya başlamışlardır. Bu çalışmadaki amaç İmparatorluk sürecinden Milli Devlet olma yolunda ilerlerken yapılan çalışmalar ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin fikri temelleri atan kurumlardan biri olan Türk Ocaklarını bölgesel olarak incelemek ve yerel tarihçilikle harmanlayarak kurum çalışmalarının bölgeye ve inkılapların yerleşmesine etkilerini araştırmaktır.

Öncelikle ilk Türkçüler olan Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti, Türk Bilgi Derneği ve Türk Gücü Derneği; Türkçülük faaliyetlerinin temel taşlarını oluşturarak Türk Ocağı'nın temellerini atmışlardır. Bu kurumların nasıl şekillendiği ve Türk Ocağı'nın oluşmasında nasıl etkili olduğuna cevaplar aramakla başladığım çalışmama Batı Anadolu'daki Ocakları inceleyerek devam ettim. Batı Anadolu Türk Ocaklarını oluşturan *İzmir, Manisa, Aydın, Denizli ve Muğla* illerini ve bu illeri oluşturan ilçelerdeki faaliyetleri ve bu illeri kapsayan Türk Ocaklarının bölgeye siyasal ve sosyo-kültürel katkılarını aydınlatmaya çalıştım. Muğla'nın yerel gazetesi olan *Halk* gazetesinin verdiği bilgilerden yola çıkmış olmakla birlikte bölgenin kurum tarihini çalışan araştırmacıların Muğla'daki Türk Ocaklarını es geçerek direkt Halkevleri hakkında bilgi vermesi tarihsel süreklilik ve değişim algısında bir eksiklik bırakmaktadır. Diğer bölgelerin Türk Ocaklarına bakıldığında da yöreler hakkında bilgi verilirken bir anda Halkevlerine geçilmesi fakat Halkevlerinden önce kurumsal olarak var olmuş olan Türk Ocaklarından hiç bahsedilmemiş olması ya da üstünkörü bahsedilmesi önemli bir eksikliklerdir.

Bu çalışmada, Batı Anadolu Türk Ocakları 1923-1931 yılları arasındaki dönem ve bu dönemde Batı Anadolu'daki Türk Ocakları'nın eğitim, fikriyat, neşriyat, sıhhiye, konferans, edebiyat, köycülük, tiyatro, müzecilik gibi alanlarda çalışmaları incelenerek Türk Ocakları'nın milli devlete geçiş sürecinde fonksiyon ve işlevini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda faaliyet gösterdikleri yıllar arasında Batı

Anadolu'daki Türk Ocaklarının mal varlıkları ve tasfiye sürecinde borçlarını içeren bir tablo yer almaktadır. 2 Bölümden oluşan çalışmamda 1.Bölümü Türk Ocaklarının oluşmasını etkileyen kurumlar ve Türkçülüğün teşkilatlanma aşaması incelenirken,2.Bölümde Batı Anadolu'daki Ocak faaliyetlerini, Gazi Mustafa Kemal'in Batı Anadolu Ocaklarında yaptığı konuşmaları ve Türk Ocaklarının kapatılış süreci incelenmiştir.

Çalışmada Türk Yurdu Dergisi 1923-1931 yılları arasında çıkan sayılar ile kroniklerden, *Anadolu* ve *Hizmet*, *Sada-yı Hak* ve *Yeni Asır* gazetelerinin geçen yıllar arasında çıkardığı sayılar ile konuyla ilgili eser ve makale ve tezlerden yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana yardımcı olan Tez Danışmanım Günver Güneş, İzmir Ahmet Piriştina Kent Müzesi ve Arşivi'ne, tezimde yardımlarını esirgemeyen Sergen Çirkin, Oğuzhan Bozdağ'a ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Ezgi Tuna

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	x
TABLolar DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	7
1. TÜRK OCAKLARININ OLUŞUM VE YAPILANMA FAALİYETLERİ	7
1.1. Türk Ocaklarından Önce Kurulan Türkçü Dernekler ve Çalışmaları	7
1.1.1. Türk Derneği	7
1.1.2. Türk Yurdu Cemiyeti	10
1.1.3. Türk Bilgi Derneği	15
1.1.4. Türk Gücü Derneği	16
1.2. Türk Ocaklarının Kuruluşu	17
1.2.1. Türk Ocaklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri	17
1.2.2. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar Olan Süreçte Türk Ocakları Faaliyetleri	22
BÖLÜM II	39
2. BATI ANADOLU'DA TÜRK OCAKLARININ KURULUŞU VE FAALİYETLERİ	39
2.1. Yunan İşgalinden-Kurtuluşa Batı Anadolu	39
2.2. Aydın Türk Ocaklarının Cumhuriyet Dönemi Kuruluş Faaliyetleri	45
2.2.A. Aydın Türk Ocakları ve Yardım Faaliyetleri	53
2.2.B. Aydın Türk Ocaklarının Kültür Faaliyetleri.....	55
2.2.C. Aydın Türk Ocaklarının İdare Heyetleri	56
2.2. D.Aydın Türk Ocakları ve Türk İnkılabına Katkıları	58

2.2.E. Aydın Türk Ocaklarının Spor Faaliyetleri.....	59
2.3. Denizli Türk Ocaklarının Kuruluş Faaliyetleri	60
2.3. A Denizli Türk Ocaklarının Türk İnkılaplarına Katkısı.....	61
2.3.B. Denizli Türk Ocaklarının İdare Heyetleri.....	61
2.3.C. Denizli Türk Ocaklarının Kültür ve Spor Faaliyetleri.....	62
2.4. Manisa Türk Ocaklarının Cumhuriyet Dönemi Kuruluş Faaliyetleri	63
2.4.A. Manisa Türk Ocaklarının Kültür ve Spor Faaliyetleri	66
2.4.B. Manisa Türk Ocaklarının İdare Heyetleri.....	73
2.4.C. Manisa Türk Ocaklarının Sıhhi Çalışmaları.....	75
2.5. Muğla Türk Ocaklarının Cumhuriyet Dönemi Kuruluş Faaliyetleri	76
2.5.A. Muğla Türk Ocaklarının Kültürel-Sosyal ve Spor Faaliyetleri.....	78
2.6. İzmir Türk Ocaklarının Cumhuriyet Dönemi Kuruluş Faaliyetleri	82
2.6.A. İzmir Türk Ocaklarının Kültür-Spor-Sanat Faaliyetleri.....	84
2.6.B. İzmir Türk Ocaklarının İdare Heyetleri.....	97
2.6.C. İzmir Türk Ocaklarının Sıhhi Çalışmaları.....	98
2.6.D. İzmir Türk Ocaklarının Eğitim Faaliyetleri	99
2.6.E. İzmir Türk Ocakları Köycülük Çalışmaları.....	101
2.7. Batı Anadolu Türk Ocakları ve Kadın	102
2.8. Batı Anadolu Türk Ocaklarının IV. ve V. Kurultaya Sundukları Bütçe Bilançoları.....	104
2.9. Batı Anadolu Türk Ocaklarının Yayıncılık Faaliyetleri.....	108
2.10. Batı Anadolu Türk Ocakları ve S.C.F.....	109
2.11. Batı Anadolu'daki Türk Ocaklarının Menemen Olayına Tepkileri	113
2.12. Gazi Mustafa Kemal'in Batı Anadolu Türk Ocaklarında Yaptığı Konuşmalar.....	121

2.13. Batı Anadolu Türk Ocaklarından İzmir ve Aydın Türk Ocaklarının Mimari Yapısı ve Tarihçesi	129
2.13.A. Batı Anadolu Türk Ocaklarını Tasarlayan Mimarlar	132
2.13.B. Batı Anadolu Türk Ocaklarının Yapıları	133
2.14. Batı Anadolu Türk Ocaklarının Kapatılış Sürecinde Mal Varlıkları,Emlakıyesi ve Borçları	134
TARTIŞMA VE SONUÇ	142
KAYNAKÇA	146
EKLER	153
ÖZGEÇMİŞ	170

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
C.H.F	: Cumhuriyet Halk Fırkası
C.H.P	: Cumhuriyet Halk Partisi
S.C.F	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
T.C.F	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
T.Y	: Türk Yurdu Dergisi

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Türk Ocaklarının kapatılış sürecinde emlakiyesi.....	138
Tablo 2.2. Türk Ocaklarının partiye bırakılan mülkleri.....	138
Tablo 2.3. Partinin devraldığı malların dışında satılması için 15 Ocak 1937 tarihi itibariyle meşgul olduğu gayrimenkuller.....	139
Tablo 2.4. Kapatıldığı anda 278 şubesi bulunan Türk Ocakları'nın 131 şubesinin gayrimenkulü	139

GİRİŞ

“Milliyet duygusunun, milletlerin tarihi ile başladığı kabul edilmişse de modern milliyetçilik anlayışı, XIX. Yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Bu düşünce sisteminde, insanlığın doğal olarak milletlere bölündüğü ve tek meşru hükümet şeklinin de milletlerin kendi kendilerini yönetmesi esasına dayanması gerektiği savunulmuştur. Özellikle Fransız İhtilali ile yaygınlaşan milliyetçilik fikirleri, İmparatorlukları sarsmış, milli devletlerin kurulmasına zemin hazırlamıştır”¹.

XIX. Yüzyılın başından itibaren sosyo-politik konumun millet kavramına ve milli duygulara kaymasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu da diğer imparatorluklar gibi “milliyet” sorunsalının içine düşmüştür. Balkan Hristiyanları kimliklerinin farkına vararak gelişen dünya düzeninden etkilenmiş ve Fransız İhtilali mefkûrelerine kendilerini kaptırmışlardır. Nitekim bu fraksiyonlara kapılan, azınlık gruplar Osmanlı Devleti otoritesine karşı isyankar davranışlar sergilemeye başlamışlardır. Osmanlı’ya ilk isyan bayrağını Sırp ve Yunanlar kaldırmıştır. Yüzyılın ortalarına doğru ise bu azınlıkları Bulgar, Makedon, Ermeni milliyetçileri izlemiştir. Bu grupların öz varlıklarını korumalarının sebebi, milli benliklerinin çok farkında olmalarından ziyade kilisenin koruyucu uygulamaları olmuştur. 19. Yüzyılın sonlarına doğru hummalı bir şekilde artan milliyetçilik kavramının uyanışı, en sonunda Müslüman halklara gelir. En başta Arnavut ve Kürtler milli duygularının farkına vardıkdan sonra Türklerde nihai bir sona gelerek milliyetçi duyguları, geçte olsa uyanır².

Milliyet fikri, Türk dünyasına çok uzun bir zaman dilimine kadar nüfus etmemiştir. Yusuf Akçura millet fikrinin oluşabilmesi için millet diye adlandırabileceğimiz topluluğun diline ve kültürel değerlerinin üstüne düşerek bunları araştırarak ehemmiyet verdiği takdirde oluşacağını ifade etmiştir³.

¹ İbrahim Karaer, **Türk Ocakları (1912-1931)**, Türk Yurdu Neşriyatı, Nu.7, Ankara, 1992, s.1.

² François Georgeon, **Osmanlı-Türk Modernleşmesi 1900-1930**, Çev. Ali Berktaş, YKY, İstanbul, 2006, s.2.

³ Yusuf Akçura, **Türkçülüğün Tarihi**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001, s.19.

19.Yüzyılda gelişen siyasi hareketlilikle birlikte genel konjoktüre baktığımızda “mahalli” den “milli” ye doğru bir sosyal hareketliliğin olduğu görmekteyiz⁴.

19. Yüzyılda milli duyguların kabarması ve milliyetçilik fikrinin hızla yayılması sadece Osmanlı Devleti’ni değil diğer imparatorlukları da tehdit altına almaktaydı. Bu bağlamda tehlike çanlarının çaldığını gören Türk aydınları, Tanzimat hareketi ile bütün unsurları bir arada yaşatacak formül bulmuştur. Tanzimat Hareketi ile birlikte bütün unsurları bir arada tutacak eşitlik ve dayanışma esasına dayalı Osmanlıcılık ideolojisi geliştirilmeye başlanmıştır. Bu hareketle birlikte hanedana bağlı bir Osmanlı milleti yaratılacak ve ayrışma önlenecekti. “Devleti Kurtarmak” noktasında siyasi bir mefkûre olan bu durum Genç Osmanlılar tarafından resmi ideoloji olarak geliştirilecektir. Genç Osmanlıların amacı ise farklı din ve mezhepler altında bulunan grupları eşit siyasi haklara sahip ortak bir vatanda meşruti bir yönetimle yönetmekti⁵.

Osmanlı vatandaşı yaratma fikri hız kazanınca 1839 ve 1856 yıllarındaki fermanlarda bu durumun doğal sonucunu meydana getirdiler. Bu fermanların ilan edilmesiyle birlikte artık Osmanlı Devleti’nde yaşayan tüm tebaya kanun önünde eşitlik ve Osmanlı vatandışı olma hakkı tanınmaktaydı. Tanzimat Fermanı’nın getirdiği tüm inanç sistemlerine eşitlik ve eşit mesafe ancak laik bir anlayışla meydana getirilebileceği halde laiklik kavramıyla ilgili herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Bilerek ya da bilmeden yapılan uygulama hatası Müslümanlar tarafından şiddetli eleştirilere maruz kalacaktı. Tanzimat’ın getirdiği hak ve ödevleri sadece Müslümanlar değil gayri Müslimlerde aynı şiddette eleştirince 1856 yılında Islahat Fermanı ile istedikleri haklardan ziyade ayrıcalıklara kavuşacaklardı. Gayr-i Müslimlere verilen geniş haklarla birlikte artık millet sistemi ortadan kalktığı

⁴ Yusuf Bayraktutan, **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)**, Kültür Bak. Yay, Ankara, 1996, s.9.

⁵ Yusuf Sarıay, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994, s.18.

için (Askerlik ve Vergi alanlarında sorumlulukların kaldırılması) milliyetçi fikirler hız kazanmış ve isyanların fitilini ateşlemiştir⁶.

Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa gibi aydınlar devlet gidişatı için meşruti bir yönetim ortaya atmışlar ve Mithat Paşa'nın öncülük etmesiyle bir meşruti yönetim ilan edilmiş ve kavram karmaşaları içerisinde bir anayasa ile meşruti yönetime geçilmişti; ancak Osmanlı Rus Savaşı'nı bahane eden II. Abdülhamit 14 Şubat 1878'de Meclis-i Mebusan'ı kapatarak uzun bir istibdat dönemiyle ülkeyi yönetecektir.⁷.

II. Abdülhamit Meclis-i Mebusan'ı kapatarak yönetimi ele almış ve ülkeyi istibdat ile yönetmeye başlamıştır. İmparatorlukta korkuya dayalı kuvvetli bir güç oluşturduğu için ülkede olan gizli hareketlenmeleri farkedememiştir. Carbonarilerin teşkilatlanmasından etkilenerek kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kendisine karşı muhalif bir subaylar grubu oluşturacağını farkına varamamıştır. Avrupa'da Jeune Turc adıyla nitelendirilen bu grup niteliğine bakılacak olursa Batı'daki jönlük kavramınının(Devrimcilik-Ulusçuluk-Liberallik) içini doldurmuyorlardı. Ülkede ortak bir Osmanlılık fikrinin tutmadığı anlaşılmıştır fakat ortak bir Müslüman birliğinin de oluşmadığını görmüşlerdir. Osmanlı Devleti'nde gidişat böyle iken Balkanlardaki hareketlilik ve muhalif sesler iyice artmıştı. Avusturya'nın Bosna Hersek ve Yeni Pazar sancağında yayılmacı faaliyetler izlemesi Sırbistan ve Rusya'yı karşısına getirmiştir. Reval Görüşmeleri sırasında en yoğun gündem maddelerinin Avusturya ve Rusya olması Makedonya'da ıslahat konuları tartışılınca İttihat ve Terakki Osmanlı Devleti'nde yönetimin "meşruti" olarak revize edilmesi için Padişah'a baskı uygulamaya başlamışlardır⁸.

Dönemin aydınları Osmanlı yönetimindeki kötü gidişatı önemlemenin iç ve dış politikalarda değişime gidilmesi halinde yoluna gireceğine ve bu kötü gidişatın

⁶ **A.g.e.**, s.19.

⁷ François Georgeon, **Osmanlı-türk Modernleşmesi 1900-1930**, Çev. Ali Berktaş, YKY, İstanbul, 2006, s.16-17, Yusuf Sarınoy, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994, s.20; Feroz Ahmed, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev. Yavuz Alagon, Kaynak Yay, İstanbul, 1999, s.10.

⁸ Fahir Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarih**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006, s.845-847; Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, YKY, İstanbul, 2002, s.396-397.

durudurulacağına inandıkları için II. Abdülhamit'ten yenilik içeren hareketler beklediklerini hissettiriyorlardı ve bu şekilde ülkenin yitirilen saygısını kazanacaklarına inanıyorlardı⁹

Jön Türklerin Meşrutî yönetiminin ilan ettirmeye çalışma sebeplerinin başında, dağılmayı önleyici bir set çekmek ve imparatorluğun dağılmasını önlemeye çalışma fikri ağır basmaktaydı. Böylece Meşrutîyet ilan edilecek, yeterli hakları alan halkın, ayrılmak gibi bir arayışı olmayacaktı¹⁰.

Jön Türk hareketi bütün İmparatorlukta Türk ve Müslüman grupların en teşkilatlanmış olanıydı. Jön Türklerin böyle teşkilatlanmış olmaları siyasi erki kullanan Cemiyetin gözde grup haline gelmesini sağlamıştır¹¹.

23 Temmuz 1908 günü ittihat Terakki Cemiyeti, Selanik ve Manastır'da Meşrutîyeti kendiliğinden ilan etmiştir. Meşrutîyetin ilan edildiği gün II. Abdülhamit anayasanın yürürlüğe girmesini ve Mebusan Meclisi'nin toplanmasına izin vermiştir¹².

Osmanlı yönetimi imparatorluktan ayrılma çabalarına karşı ülkenin bekâsını ve dirliğini sağlamak adına isteksiz olsa da reformist davranmıştır. Reformlar ise Osmanlı Devleti'nden yeni isteklerin oluşmasına neden olmuştur. Avrupa Devletler istek ve beklentilerinde hız kesmeden daha fazlasını istemişlerdir. Gayri Müslimler ise birer birer imparatorluktan kopmaya başlamışlardır¹³.

19.Yüzyılda meydana gelen iç isyanlarda milliyetçilik fikrinin gücünü Osmanlı Devleti'ndeki aydınlar anlamaya başladılar¹⁴. Bunu farkettileri zaman da

⁹ F.Hüsrev Tökin, **Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Tarihin Gelişimi(1839-1965)**, Ekin Basımevi, İstanbul, 1965, s.11.

¹⁰ Şerif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908)**, İstanbul, İletişim Yay, 1989, s.219.

¹¹ Feroz Ahmed, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev. Yavuz Alagon, İstanbul, Kaynak Yay, 1999, s.47.

¹² Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, TTK, Ankara, 1984, s.207

¹³ Sarınoy, **a.g.e**, s.43.

¹⁴ David Kushner, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876-1908)**, Çev. S.S.Türet, R.Ertem, F.Erdem, İstanbul, 1979, s.9.

tarihsel süreç içerisinde milliyetçilik fikrini ilk Genç Osmanlılardan sonra Jön Türklerde görmezden gelmemişlerdir.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yönetim tamamıyla İttihat ve Terakki'nin ellerine geçmese de siyasi erk yavaş yavaş geçecekti. Nitekim ilk olarak İttihat ve Terakki'nin Meşrutiet'i ilan ettirmesinin akabinde uzun bir aradan sonra sansürlü olarak gazete yayınları yapılarak toplumsal olarak birçok kültürel ve sosyal faaliyetlerin yapılmaya başladığını görmekteyiz¹⁵.

II. Meşrutiyet siyasi alanda çalkantılar getirmiş olmakla birlikte sosyal yaşama takdire şayan bir yenilik getirmiştir. Özgürlük ortamının sağlanması ve II. Abdülhamit'in bıraktığı baskıcı izler yavaş yavaş silinirken artık çözülmeye çalışılan en önemli sorun ülkenin nasıl düzluğe çıkarılacağıdır¹⁶.

II. Meşrutiyetin ilanına eş zamanlı olarak fikir akımları ve kurtuluş arayışları hız kazanmıştır. Devletin resmi ideolojisi olan Osmanlıcılığın yanı sıra Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük fikirleri su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Batıcılık fikirlerinde Abdullah Cevdet, Celal Nuri, Süleyman Nazif gibi isimler yer almaktadır.

İslamcılık fikirleri II. Abdülhamit döneminde ve II. Meşrutiyet'in başlarında en fazla taraftar bulan akımdır. Toplumun genel yapısından da kaynaklı olarak her parti programında İslamcılık ibaresini ilişirmeden geçmemiştir. İslamcılık fikirlerinde Musa Kazım, Said Halim ve Mehmed Akif gibi isimler karşımıza çıkmaktadır.

Türkçülük, II. Meşrutiyet ve hatta Tanzimat Dönemine kadar oluşumlarının görebileceğimiz düşünce sistemidir. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar daha fazla ilgi alanı oluşturmaya başlamıştır. Daha önce kültürel temelleri atılan Türkçülük akımı yaşanan siyasal çalkantılarda dönemin en önemli fikriyatı olmuştur. II. Meşrutiyet dönemine geniş bir perspektiften baktığımız vakit Türkiye

¹⁵ Sina Akşin, "İttihat ve Terakki", **Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C.5, İletişim Yay, İstanbul, s.1422.

¹⁶ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler I (II. Meşrutiyet)**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.9.

Cumhuriyeti'nin kuruluğu için ön hazırlık aynı zamanda laboratuvar tecrübeleri olmuştur¹⁷

II. Meşrutiyet'e geçilmesiyle birlikte Cumhuriyet'in ön çalışmaları yapılmış ve Türk siyasası bir nebze de olsa bu dönemde siyası hak ve ödevler konusunda bir egzersiz çalışması yapmıştır. Osmanlıcılık fikrinin pratikte bir karşılığının bulunmadığını gören Türk aydını rotasını Türkçülüğe bu dönemde çevirmiştir. Milli duyguların oluşturulması için belli teşkilatlanmalara ve faaliyetlere gidilmiştir. Milli duyguların geliştirilmesi ve milliyetçilik kavramının oluşturulması için Türk Derneği, Türk Yurdu gibi dernekler önemli çalışmalar yapmış ve büyük çaba sarfetmişlerdir.

¹⁷ Yusuf Sarımay, **a.g.e.** s.82-84.

I. BÖLÜM

1. TÜRK OCAKLARININ OLUŞUM VE YAPILANMA FAALİYETLERİ

1.1. Türk Ocaklarından Önce Kurulan Türkçü Dernekler ve Çalışmaları

1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte Türkçülüğün örgütlenmesine ve Türkçü derneklerin kurulmasına imkan veren uygulamalar gelişmiştir. II. Meşrutiyet’ten önceki uygulamalar milliyet esasına dayalı derneklere izin vermemektedir. II. Meşrutiyetle birlikte milliyet kavramına yönelik örgütlenmelerimiz kurulmaya başlanmıştır¹⁸.

1.1.1. Türk Derneği

Türkiye’de Türk milliyetçiliğinin esaslarına göre kurulan ilk dernek *Türk Derneği*’dir.¹⁹ Türkçü fikirler II. Meşrutiyetin ilanından sonra Osmanlı siyasi hayatında yeşermeye başlamış ve bu cemiyetlerin ilki olan Türk Derneği 25 Aralık 1908 yılında kurulmuştur.²⁰

II. Meşrutiyet’in getirdiği özgürlük rüzgarları eserken kurulan Türk Derneği, Yusuf Akçura’nın tanımlamasıyla “*Türkçü Teşkilatlanma Devresi*”nin ilk girişimidir. Derneğin kuruluşunu Yusuf Akçura kendi girişimleri ile Necip Asım ve Veled Çelebi’nin katkılarıyla meydana geldiğini ifade etmekle birlikte Rus Türkolog V.A.Gordlevsky Yusuf Akçura’dan bahsetmezken kuruluşun öncülüğünü Veled Çelebi ve Necip Asım’a bırakmıştır. Yine Gordlevsky’nin verdiği bilgilere göre dernek üyeleri 16 kişidir²¹.

Türk Derneği, 1908 yılında İstanbul’a gelen Yusuf Akçura, Necip Asım ve Veled Çelebi’nin öncülüğünde, Ahmet Mithat, Emrullah Efendi, Bursalı Mehmet Tahir, Ahmet Hikmet Bey, Korkmazoğlu Celal, Akyiğitzâde Musa Bey, Fuad Raif

¹⁸ Karaer, **a.g.e.**, s.4.

¹⁹ Karaer, **a.g.e.**, s.4;Yusuf Bayraktutan, **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)**, Kültür Bak Yay, Ankara, 1996, s.85.

²⁰ Sarımay, **a.g.e.**, s.94;Fusun Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları(1912-1931)**,İletişim Yay, İstanbul, 2010, s.16.

²¹ Üstel, **a.g.e.**, s.15-16;Sarımay, **a.g.e.**, s.95.

Bey gibi isimlerin birlikteliğiyle oluşmuştur. Mehmet Emin (Yurdakul), İsmail Gaspıralı, Ağaoğlu Ahmet, Hüseyinzâde Ali, Hüseyin Cahid gibi isimlerin yanı sıra Martin Hartmann, Vladimir Gordlevskiy gibi Türkologlar ile Osmanlı vatandaşı gayr-i müslim isimler katılmışlardır. Türk Derneği'nin fahri başkanı ve hamisi Yusuf İzzettin Efendi, başkanı Fuad Raif Efendi, başkan yardımcısı Necip Asım, sekreteri de Yusuf Akçura'dır²².

Derneğin kuruluş amacı, siyasi değildir. Sadece ilim maksadıyla toplanmış olan bir dernektir. Ve akademik çalışmalar yapmayı amaçlamışlardır²³. Türk Derneğinin Nizamnamesinin onaylatılmasının ardından Nizamnamenin 8.maddesi gereği ilk idare heyeti seçilmiş ve başkanlığa Necip Asım başkan yardımcılığına Veled Çelebi getirilmiştir. Fahri başkan ise Velihaht Yusuf İzzettin Efendi olmuştur. Önceleri bir toplantı yerinden yoksun olan Türk Derneği, üyeleri Beyoğlu'ndaki sabit ikametgaha geçinceye kadar Darülfünun, Yeni İdare Gazetesi, Kürt Kulübü gibi yerlerde ikamet ederek çalışmalarını yapmışlardır²⁴.

1) *'Türk Derneği' adlı, merkezi İstanbul'da olmak üzere sırf ilimle uğraşır bir cemiyet kurulmuştur.*

2) *Cemiyetin maksadı Türk diye anılan bütün kavimlerin mâzi ve haldeki âsar, ef'âl, ahvâl ve muhitini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak yani Türklerin âsâr-ı atîkasını, tarihini, lisanlarını, avam ve havas edebiyatını, etnografya ve etnolojyasını, ahvâl-i içtimâiyyesi ve medeniyet-i hâzıralarını, Türk memleketlerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp taraştıırıp ortaya çıkararak bütün dünyaya yayp dağıtmak ve dilimizin geniş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imlâsını ona göre tetkik etmektir.*"²⁵.

1911'de İstanbul'da kurulan Türk Derneği'ne ilaveten yurt dışında ve içinde şubeler açılmıştır. Türk Derneği yurt içinde ve yurt dışında 4 şube açmıştır. Bunlar

²² Sarımay, **a.g.e.**, s.95.

²³ Karaer, **a.g.e.**, s.4.

²⁴ Üstel, **a.g.e.**, s.17-18; Sarımay, **a.g.e.**, s.95.

²⁵ Üstel, **a.g.e.**, s.35.

İstanbul, Rusçuk, İzmir ve Kastamonu'dur. İmparatorluk sınırları dışında kurulan şube Budapeşte'dedir²⁶.

İlk şube Rusçuk'ta Mehmed Masum tarafından açılmıştır. İkinci şube ise İzmir'de bulunmaktadır. İzmir şubesinin başkanlığına Edirneli Mehmet Necib (Türkçü), başkan yardımcılığına Hadiât-ı Mektep Müdürü Necib Necati, katipliğine Maarif başkatibi Hüsnü, sandık eminliğini ise Gad Franko Efendi getirilmiştir. Türk Derneği'nin İmparatorluk sınırları dışındaki tek şubesi, Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de kurulan “*Edebiyyat-ı Osmaniye Cemiyeti*” adı altında kurulmuştur²⁷.

Dernek amacını gerçekleştirmek ve fikriyatını yaymak amacıyla gazete, risale, kitap yayınlamayı bununla birlikte konferanslar tertip etmeyi planlamıştır. Türk Derneği'nin çalışmalarını aktarabilmek için çıkardığı basın-yayın organı da, dernek adını alarak 1911'de Türk Derneği adında çıkmıştır. “*Türklüğe dair tetebbüatı havidir. Ayda bir çıkar.*” serlevhası ile yayınlanan *Türk Derneği* dergisi ancak yedi sayı yayınlanabilmiştir. Türk Derneği'nin üye sayısının istenilen düzeyde olmaması ve üyelerin görüş birliğinde buluşamamaları Nizamnâmedeki amaçlar doğrultusunda istenilen çalışmaların gerçekleşmesine engel olmuştur²⁸.

Türk Derneği'nin amaç ve faaliyetlerini tanımlayan en önemli araç olan Türk Derneği Beyannamesi; Derneğin siyasal amaç olarak Osmanlıcılık fikriyatına sakaditle bağlı kaldığını fakat kültür ve dil alanında Türkçü bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir²⁹.

Türk Derneği Dergisi, Türkoloji çalışmaları açısından düzensiz bir seyirde olsa da sistematikleşmeye doğru adımlar atan bir yönelim çizmektedir³⁰.

Türk Derneği'ndeki Türkçülerin siyasi fikirde Osmanlıcılıkta birleşseler dahi Osmanlı İmparatorluğundaki unsurların çimentosunun dil yoluyla birleştirme amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu düşünce İttihat ve Terakki'nin çeşitli unsurları

²⁶ Sarımay, **a.g.e.**, s.96; Üstel, **a.g.e.**, s.19-21.

²⁷ Üstel, **a.g.e.**, s.19-20, Sarımay, **a.g.e.**, s.96.

²⁸ Sarımay, **a.g.e.**, s.96-97; Karaer, **a.g.e.**, s.5.

²⁹ Üstel, **a.g.e.**, s.25.

³⁰ Yusuf Sarımay, “**20.Yüzyıl Başlarında Türk Milliyetçiliği, Milliyetçi Teşkilatlanmalar ve Etkileri**”, Türk Ocağı Yüzyıllığı, Ankara, 2000, s.43 .

Türkleştirme politikalarına benzemektedir. Türk Derneği'nin mensupları resmi görevleri ya da İstanbul'dan ayrılmaları, dilde tasfiyecilikle suçlanmaları, üyeler arasında ortak bir ülkü birliğinin olmaması, farklı siyasi partilere kaymaları gibi nedenlerden dolayı derneğin çalışmalarında bir etkisizleşme meydana gelmiştir.1911'de canlandırılmaya çalışılsa da sonuç müspet olmamıştır. Türk Derneği böylece sona doğru yaklaşmıştır. Tam olarak kapanış tarihi bilinmemektedir; fakat derneğin üyeleri bundan sonra faaliyetlerine *Türk Yurdu* ve *Türk Ocağı* bünyelerinde devam etmiştir³¹.

1.1.2. Türk Yurdu Cemiyeti

Türkçülüğün “*Teşkilatlanma Evresi*” açısından ikinci ehemmiyet taşıyan dernek 31 Ağustos 1911'de ³²İstanbul'da kurulan *Türk Yurdu Cemiyeti*'dir³³.

Şair Mehmet Emin, Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Ağaoğlu Ahmet, Hüseyinzâde Ali, Dr.Âkil Muhtar ve Akçuraoğlu Yusuf Beyler gibi Türkçülüğün önde gelen isimleri tarafından kurulmuştur. Cemiyet kuruluş amacını Nizamnamesindeki 4. madde ile ; “*Türk çocuklarına mahsus bir pansiyon açacak ve Türkler'in zeka ve irfanca seviyelerinin yükselmesine, varidat ve teşebbüs sahibi olmalarına hizmet etmek üzere bir gazete çıkaracaktır*” şeklinde açıklamışlardır³⁴. Türk Yurdu dergisinin yazarları bu cemiyet ve yayın organındaki faaliyetlerinde yeni dönemin başladığını hissettirmektedirler. Bununla birlikte Türklerin de bir uygarlık ve kültür tarihlerinin olduğunu savunan yazarlardan Yusuf Akçura, Türk hükümdarların vahşi orduların korkunç başbuğları gibi görünmesinin yanlışlığını savunmuştur. Yusuf Akçura başkalarının düşünceleriyle kendimizi yargılamanın yanlışlığına dikkat çekerek “başkaları” dediği günün egemen kültür olan Fars kültürüdür. Bununla birlikte yazarlar var olan zaman dilimine kadar ihmal edilen Sümer, Eski Mısır ve

³¹ Sarımay, **a.g.e.** s.101-102; Üstel, **a.g.e.** s.29.

³² Karaer, **a.g.e.** s.5.

³³ Üstel, **a.g.e.** s.42.

³⁴ Karaer, **a.g.e.** s.5.

Romalılarla birlikte Türk tarihinin de ihmal edildiğini ifade ederek eleştirilerde bulunurlar³⁵.

Tirebolulu Alparslan, Türk Yurdu dergisinde yayımladığı makalesinde Enderun'daki eğitim anlayışının Türklük duygusunu söndürdüğünü söyleyerek Arapça ve Farsça konuşmanın yenilik sayılmasıyla Türkçe konuşmanın kabalık sayıldığını belirtmiş, bu nedenle Türkçe'nin geri planda kalmasından dolayı Türk Dili ile ilgili araştırmalara önem verilmesi gerektiğini ifade etmiştir³⁶.

Kazan'dan yazılarıyla Türk Yurdu'na destek veren *İsmail Gaspıralı*, Türk toplumunun geleceğini “*mektep ve maarif'e*” bağlayarak, milletin yok olmasını eğitimsizliğe bağlamıştır. Gaspıralı için ulus olmanın önkoşulu eğitimidir³⁷.

Türk Yurdu dergisinde taşradaki medeni hareketler, kadının çalışma hayatına katılması, yerli malı kullanılması, açılan küçük işletmeler, sanat sergileri, yeni çıkan yayımlar ve Türkdünyası hakkındaki haberler on yedi cilt tutar. 1924'den sonra yayınlanan dergilerde ise Türk dünyası çok yer tutmamaktadır. Sovyet Devrimi ile yeni Türk Devleti, Türk dünyası ile Türkçüler arasında mesafe koymuştur. Böylece Türkçülük Anadolu sınırlarında kalmaya başlamıştır³⁸.

Türk Yurdu Cemiyeti, kendi adıyla yayınladığı daha sonra Türk Ocağı'nın yayın organı olan Türk Yurdu Dergisi, Türkçülük faaliyetlerini derinden etkileyerek bu fikrin gelişmesinde ön ayak olan önemli basın organımız olmuştur.³⁹ Yusuf Akçura'nın hazırladığı dergi programı, dilde sadeleşmeyi savunmaktaydı. Sadeleşmenin amacı daha fazla Türk'e ulaşarak “Türk Irkı”nın ilerlemesiydi. Program daha çok Yusuf Akçura'nın 1904'de yayımladığı Üç Tarz-ı Siyaset makalesinden vücuda getirilmiştir. Yusuf Akçura, Tevhid-i Etrak fikrini, programın yazılmasında da bu düşüncenin gerçekleştirilmesi için bir araç olarak görmüştür. Türk Yurdu Cemiyeti, Türk Yurdu dergisiyle Osmanlı topraklarında kalan Türklerin

³⁵ Firdevs Gümüšoğlu, *Türk Yurdu*, **Milliyetçilik Ansiklopedisi**, Cilt. IV, İletişim Yay, İstanbul, 2009, s.271.

³⁶ **A.g.m**, s.271.

³⁷ **A.g.m**, s.271.

³⁸ **A.g.m**, s.271.

³⁹ Üstel, **a.g.e**, s.43.

birleşmesine sahip çıkarak Türk dilinin yaygın bir eğitim ve yayın aracı olmasının gerekliliği üzerinde durmuştur⁴⁰.

Türk Yurdu programının içeriğini oluşturan önemli hususlar şunlardır;

- 1) *Türk ırkının mümkün olduğunca çoğunluğu tarafından anlaşılacak şekilde yazılacaktır.*
- 2) *Türkler için mümkün olduğunca ideal olan icada çalışılacaktır.*
- 3) *Türklerin ilmi, fenni, iktisadi ve ahlakça geliştirecek konular yer alacak. Siyasete daha sonra yer verilecektir.*
- 4) *Türk ırkının çeşitli kavmiyetlerinde bulunan edebiyat ve fikir akımları kaydolacaktır.*
- 5) *Osmanlı Devleti'nin iç politikasından bahsederken hiçbir siyasi zümreye taraftar olunmayacaktır.*
- 6) *Türklerin arasında yaygın olan kötümserlik ve tembellikten arındırılacak ve Batı korkusundan da milleti kurtarmaya çalışacaktır.*

Türk milletinin menfaatleri bu amaçlar doğrultusunda savunulmuştur. Türk Yurdu Dergisinde altı yıl bilfiil görev yapan Yusuf Akçura, programa koyduğu maddeleri mümkün mertebe uygulamıştır⁴¹.

Türk Yurdu dergisi partililik yapmamasına rağmen 1913'ten sonra İttihat ve Terakki'nin kontrolünde olmayan ve bu dönemde kapatılmayan nadir organlardan biridir. 1913'ten sonra İttihat ve Terakki'nin uygulamaya koyduğu fikirler dergide savunulmuş ve Ziya Gökalp ile organik bağ kurulmuştur. Bundan dolayı Türk Yurdu dergisi de Türk Ocakları da kısmi olarak himaye görmeye birlikte Yusuf Akçura derginin bağımsız kalması adına önemli çabalar harcadığı bilinen bir gerçektir⁴².

⁴⁰ Murat Şahin, *Türk Ocaklarının Eğitim ve Kültür Faaliyetleri (1912-1931)*, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.69 .

⁴¹ Yusuf Akçura, **Türkçülük**, İlgü Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2007, s.202.

⁴² Sarımay, **a.g.e**, s.117.

Türk Yurdu dergisi Osmanlı Devleti'nin mali olarak gerileme sebepleriyle ilgili ayrıntılı tartışmalara da yer vermiştir. Avrupa ile rekabet koşullarının yitirilme sebepleri kapütülasyonlar olarak görülmüştür. Buna göre Osmanlı'da Türk burjuvazisinin yaratılmasının önündeki engellerin de kaldırılmasında bu tartışmalar önem taşır. Yusuf Akçura bu tartışmalarda Türk burjuvazisinin hemen hemen hiç olmadığını vurgulamış ve Osmanlı'daki çalışan kesimin sipahi ve memurlardan ibaret olduğunu belirtmiştir. Halbuki burjuvazi sanatkar, bankacı ve tüccarlara dayanarak meydana gelmekteydi. Ve Osmanlı Devleti bir burjuvazi ortaya koymazsa varlığını sürdürebilmesinin pek de mümkün olmayacağı öngörülmüştür. Avrupa malları ile rekabet edemeyen bir iç piyasanın varlığı önemli bir sorun olduğundan *Tevfik Nureddin*, 1911'de *Türk Yurdu* dergisinde; halıcılık, bakırcılık, hat sanatı, dokumacılık alanında dünyaca aranan ürünlerin artık üretilemez olduğunu dile getirmiştir. Tevfik Nureddin, Avrupa egemenliğinin Türk iktisadi yapısını bozacağını ifade etmiştir⁴³.

Türk Yurdu, Türkçe'nin yaygınlaştırılması amacıyla azınlık ve yabancı okullarındaki eğitimin yanı sıra, yabancı şirketlerde ve gayr-i müslim şirketlerde de Türkçe konuşulmasının hükümet politikası olarak hem uygulanmasını hem de denetim altına alınmasını savunmuştur. *Türk Yurdu* sadece hükümetten değil aynı zamanda yazarların ve yayın organlarının da bir yaptırımını olmasını beklemiştir⁴⁴. *Türk Yurdu* daha sonra Türk Ocakları'nın yayın organı olarak kesintilere uğramakla birlikte günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Türk fikir dünyasına da derin izler bırakmış ve tarihsel perspektifi görebileceğimiz önemli bir yayın organımız olmuştur⁴⁵.

“Türk Yurdu Cemiyeti, *Türk Yurdu* dergisinin yayın politikasını, -O günkü Türk milliyetçilerinin fikir yapısını ve çalışmalarını da gösteren- Şu fikir ve ilkeler etrafında toplanmıştır:

⁴³ Firdevs Gümüšoğlu, *Türk Yurdu*, **Milliyetçilik Ansiklopedisi**, Cilt. IV, İletişim Yay, İstanbul, 2009, s.271.

⁴⁴ Üstel, **a.g.e.**, s.49; Firdevs Gümüšoğlu, *Türk Yurdu*, **Milliyetçilik Ansiklopedisi**, Cilt. IV, İletişim Yay, İstanbul, 2009.

⁴⁵ Karaer, **a.g.e.**, s.5.

1- *Risale (dergi), Türk ırkının mümkün olduğu kadar çoğunluğu tarafından okunup anlaşılacak şekilde yazılacak, dili sade olacak ve kavmin çoğunluğuna faydalı konular seçilecektir.*

2- *Risale, bütün Türklerce makûl olabilecek bir ideal ortaya koymaya çalışacaktır.*

3- *Risale’de, Türkler’in tanışmalarına, iktisat ve ahlâkça yükselmelerine ve fen bilgileriyle*

zenginleşmelerine hizmet eden konular çoğunlukla yer alacak, siyasî konular bunlardan sonra gelecektir.

4- *Türkler’in birbirleriyle tanışmaları için Türk dünyasında olup biten sevindirici ve üzücü olaylar ve çeşitli fikir akımlarına yer verilecektir.*

5- *Risale, Osmanlı Devleti’nin iç siyasetinden bahsederken, hiç bir siyasî fırkaya taraftarlık etmeyecek; ancak Türklüğün, Türk unsurlarının siyasî ve iktisadî menfaatlerini müdafaa edecektir.*

6- *Risale, Osmanlı Türkleri arasında Türk millî ruhunun gelişme ve takviyesine, idealsizlikten doğan tembellek ve bedbinliğin giderilmesine çalışacak, sebepsiz yere ortaya çıkan mübalağalı Batı korkusundan milleti kurtarmaya çalışacaktır.*

7- *Risale’nin devletler arası siyasette esas fikri, Türk âleminin menfaatlerini müdafaa etmektir.”⁴⁶.*

Türk Yurdu Dergisi 1911’den 1931’e kadar ekonomik sorunlardan, bazı mesleklerin yok olmasına, eğitim sorununun nasıl giderileceğine ilişkin öngörülerden, kadının konumunun iyileştirilmesine, halk sağlığına, mili tarih yazılığına, sosyolojik analizlere ve laik bilimsel eğitimin nasıl olması gerektiğine kadar geniş bir yelpaze içinde Cumhuriyet politikalarının temelini oluşturmuştur. 1930’larda ırkçı milliyetçi yazıların yayımlanmaya başlamasından ve

⁴⁶ İsmail Acar, *Türk Ocakları 1912-1931/1949/1980/1986->*, Balıkesir, 2004, s.20.

Cumhuriyet devrimleriyle ters düşmesinden dolayı iktidar ile arasına mesafe girmiş ve bu durum Türk Ocakları gibi Türk Yurdu dergisinin de sonu olmuştur⁴⁷.

1.1.3. Türk Bilgi Derneği

14 Mart 1913'de Emrullah Efendi'nin başkanlığında kurulmuştur⁴⁸. Türk Ocakları'nın kurulmasının ardından faaliyete geçen dernek, Ocaklara yardımcı ve milliyetçi ideolojiye bağlı olarak vücut bulmuştur⁴⁹.

Yahya Kemal, derneğin kuruluşu hakkında şöyle bilgi vermektedir; “*Dahiliye nazırı Talat Bey'in gizli bir tertibi ile Celal Sahir'in evinin alt katında olan Bilgi Derneği'nde Türkçü fikir adamlarının başlıcaları mektum tutulması lazım gelen bir toplantıya çağırılmışlardı; o meyanda Yusuf Akçura ve Halide Edib Hanım, benim ismimi de öne sürmüşlerdi. Esrarengiz davetnamelerini muallimlik ettiğim Darüşşafaka'da aldım ve gittim. İctima o gece oldu. Orada hatırlayabildiklerimden Halide Edib Hanım, Hamdullah Subhi, Ziya Gökalp, Köprülüzade Fuad, Celal Sahir, Halim Sabit, Hüseyinzade Ali, Doktor Adnan, Yusuf Akçura, Mehmet Tevfik, Ömer Seyfeddin Beyler vardı*”⁵⁰.

Derneğin kuruluş amacı; “*Türk Bilgi Derneği tıbbiyat, riyaziyat, içtimaiyat vs. gibi ilmi şubeleri muhtevi olacak eski Türk Derneği de Türkiyat Derneği ismi ile Türk Bilgi Derneği'nin bir şubesini teşkil edecektir. Bilgi Mecmuası, derneğin adeta bir organı tetebbularını neşre vasıta olacaktır*” diyerek duyurmuştur. Akademik mahiyeti daha geniş olan Bilgi Mecmuası, derneğin yayın organı olarak yayımlanmıştır. Mecmua altı sayı çıkmıştır⁵¹. Türk Bilgi Derneği'nin teşkilatlanma biçimi ve bir akademik boyut kazanması ve Türk Derneği'nden daha nitelikli

⁴⁷ Gümüšoğlu, **a.g.e**, s.271.

⁴⁸ Karaer, **a.g.e**, s.5; Bayraktutan, **a.g.e**, s.89.

⁴⁹ Murat Şahin, Türk Ocaklarının Eğitim ve kültür Faaliyetleri (1912-1931), Dan. Prof.Dr.Çağatay M.Özdemir, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankaran, 2009, s.73.

⁵⁰ Bayraktutan, **a.g.e**, s.89.

⁵¹ Karaer, **a.g.e**, s.5.

olduğunun anlaşılması, Türkçü kadroların önemli bir güç haline geldiklerini göstermektedir⁵².

Türk Bilgi Derneği bünyesinde, derneğe akademi görünümü kazandıran Türkiyat, İslamiyat, Hayatiyat, Felsefe, İctimaiyat, Riyazat ve Maddiyat gibi Türkçülük şubeleri oluşturulmuştur. Celal Sahir Bey'in isteği üzerine halk kitaplarını seçebilmek için Fransa ve Almanya'ya kataloglar ısmarlanmıştır. Derneğin fahri üyeleri olan Parvus ve Tekin Alp Beyler ülkemizdeki iktisadi düşünceye katkı sağlaması amacıyla Hamdullah Suphi Bey'in Maarif Vekili olmasıyla *Türk İlim Akademisi*'ni kurma çalışmaları dikkate değerdir⁵³. Diğer dernekler gibi Türk Bilgi Derneği, Türk Ocaklarının temelini oluşturmuş ve alt yapısını daha sonra bu Türkçü derneğe devretmiştir.

1.1.4. Türk Gücü Derneği

II. Meşrutiyet Döneminde kurulan Türkçü derneklerden biri de Türk Gücü Derneği'dir. *Türk Sözü*'nün 8 Mayıs 1914 tarihli "*Türk Gücünün Müsameresi*" yazısında; Büyük Türk ırkının güç kuvvetçe başka ırklardan geri kalmayacak, ecdadı gibi güçlü, kuvvetli olduğunu bildirmek için kurulan derneğin, İstanbul dışında 25 şubesinin olduğu bilinmektedir⁵⁴.

Türk dünyası üzerine çalışmaların Bilgi Derneği, Türk Yurdu, Türk Ocağı ve Türk Gücü gibi dört direğin üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır⁵⁵. *Türk Derneği*, *Türk Yurdu Cemiyeti*, *Türk Bilgi Derneği* gibi milliyetçi ideolojilerle var olmuş kuruluşların; Türk Yurdu, Bilgi Mecmuası, Türk Derneği gibi dergilerinin fikriyat temellerini oluşturmaları Türk Ocağı ve Türk Yurdu dergisinin oluşması ve gelişmesi açısından önem taşımaktadır⁵⁶. Türk Gücü Derneği'nin kuruluş yönünden bir

⁵² Murat Şahin, *Türk Ocaklarının Eğitim ve kültür Faaliyetleri (1912-1931)*, Dan. Prof.Dr. Çağatay M. Özdemir, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.73.

⁵³ Bayraktutan, **a.g.e.**, s.90.

⁵⁴ Karaer, **a.g.e.**, s.6.

⁵⁵ Karaer, **a.g.e.**, s.6.

⁵⁶ **A.g.t.**, s.74.

sınıflandırmaya tabi tutarsak dernek daha çok paramiliter nitelikteki gençlik derneği şeklinde bir sınıflandırmada yer alır⁵⁷.

“Türk’ün gücü her şeye yeter, milletim yaşamalı, millietim sağlığına, sağlamlığa bağlı olduğunu bilmelidir. Ben Türk’ü dinç, gülbüz, güçlü, yavuz görmek isterim. Cılız, düşkün değil! Ayak atik,bilek çevik olmalı!” şeklinde Türk Gücü’nü açıklayan Türk Yurdu dergisi; Türk milletinin başına gelen tüm kara belaların sebebini güçsüzlüğüne ve Türk’ün tembelleşmiş olmasına,atik olmayışına bağlamıştır”⁵⁸.

Teşkilatlanma evresinde kurulmuş olan derneklerin geneline baktığımızda derneklerde yönetici kadroların genellikle aydın ve valilik gibi üst düzey yöneticilerde bulunan memurluklarda yer aldıklarını görmekteyiz. Devlet kurumlarında çalışan aydınların bu derneklerdeki faaliyetlerini ve dergi yazılarını yarım bırakmalarının sebebi çalışma şartlarındaki yoğunluğun olduğu anlaşılmaktadır⁵⁹.

1.2. Türk Ocaklarının Kuruluşu

1.2.1. Türk Ocaklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri

Hasan Ferid Cansever’in anlatımıyla “... muasır milliyet fikirlerini geniş ve şâmil bir tarzda ilk defa bir ideal bayrağı yaparak ortaya atılan Türk Ocağı, II. Meşrutiyet döneminde kurulan çok sayıda dernek arasında yalnızca en uzun ömürlüsü olmakla kalmamış, aynı zamanda örgütlenmesi, şube ve üye sayısı ile de geniş bir kitleye seslenerek, kendisinden önce kurulan ve Türk milliyetçiliğini özellikle “bilimsel” alanda yaygınlaştırmayı amaçlayan Türk Derneği ve Türk Yurdu Cemiyeti gibi kuruluşlardan daha önemli bir konuma yerleşmiştir”⁶⁰.

⁵⁷ Zafer Toprak, “1909 Cemiyetler Kanunu”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C.I, İletişim Yay, İstanbul, 1983, s.208.

⁵⁸ Türk Gücü Heyeti, Türk Gücü; **Türk Yurdu**, C.II, Sayı.3/4,1913, s.187.

⁵⁹ **Ag.t**, s.74.

⁶⁰ Üstel, **a.g.e**, s.51.

II. Meşrutiyet'in sağladığı hürriyet fikirleriyle kurulan Türkçü derneklerden biri olan Türk Ocağı aynı zamanda kurulan Türkçü derneklerin en uzun ömürlüsü ve yakın tarihimize en çok damga vuran yapılanmalardan biri olmuştur⁶¹.

II. Meşrutiyet döneminde kurulan en uzun ömürlü, yakın tarihimize ve Türklük bilincine en çok etki eden gruplardan biri olan Türk Ocağı, 3 Temmuz 1911 Pazartesi günü İstanbul'da faaliyete başlamıştır. Türk Ocağı'nın resmi kuruluş tarihi ise 22 Mart 1912 Cuma günüdür⁶².

Tunaya'nın ifadesiyle, Türk Ocakları'nın kuruluşu, yapılanması, faaliyetleri ve Türklük bilincinin oluşmasındaki katkıları göz önüne alındığında Türkiye'nin yakın tarihine kilometre taşı olmuştur diye ifade edilmektedir⁶³.

Türk Ocaklarının kuruluş çalışmaları, Türkçülük faaliyetlerinin yaygınlık kazandığı en uygun ortam olan Askeri Tıbbiye Okulunda başlamıştır. Bu durumun sebeplerine baktığımızda ise Tıbbiye Okulu'nun modern yapısı nedeniyle olaylara karşı daha olumlu teşhisler koyabilmesidir. Bununla birlikte askeri okullar vatan sevgisi üzerine temellenen eğitim yuvalarıydı. II. Meşrutiyet'ten sonra Müslüman olmayan grupların birleşmelerine reaksiyon olarak Türk öğrencileri de birleşme ihtiyacı hissetmişlerdir⁶⁴.

Kuruluş çalışmaları Türk Yurdu Cemiyeti'nin kurulmasından önce, Askeri Tıbbiye Mektebi'nin Türk öğrencileri tarafından başlatılmıştır. Yusuf Akçura *Türk Yılı*'nda Askeri Tıbbiye öğrencilerinin bir kısmının Türk milliyetçiliği konusunda görüşlerini genel hatlarıyla belirlediklerini 1911 Mayıs'ında mektuplarıyla devrin önde gelen fikir adamlarıyla irtibata geçtiklerini açıklamaktadır⁶⁵.

Askeri Tıbbiye Mektebi'nde Türk olmayan unsurların çalışmaları karşısında *Biz kimiz?* sorusuna cevap arayan öğrenciler arasında Türklük şuuru yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Milliyetçi akımların askeri eğitim yapan modern

⁶¹ Karaer, **a.g.e.**, s.9.

⁶² Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler ve II. Meşrutiyet Dönemi**, C.1, İstanbul, 1984, s.432.

⁶³ T.Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, C.I, Hürriyet V.Y, İstanbul, 1988, s.433.

⁶⁴ Sarıay, **a.g.e.**, s.121;Üstel, **a.g.e.**, s.51.

⁶⁵ Üstel, **a.g.e.**, s.51-52;Sarıay, **a.g.e.**, s.122.

okullardan sonra ortaya çıktığı yer Mülkiye'dir. İttihat ve Terakki'nin de Askeri Tıbbiye'de ortaya çıktığı düşünülürse milli mefkûrelerin yoğunlukla modern okullarda filizlendiği görülür⁶⁶.

Tıbbiyeliler milliyet esasına dayanan bir cemiyet kurma faaliyetlerini yoğunlaştırarak şu programı hazırlamışlardır;

“ a. Tıbbiyeliler arasında birlik ve beraberliği kuvvetlendirmek, yükseltmek fakat gayeyi tehlikeye düşürmemek için siyasetten çekinmek, uzak durmak. Her genç siyasi kanaati ne olursa olsun milliyet gayesi etrafında toplanacak ve bu gayeyi her türlü hislerin fevkinde tutacaktır.

b. Umumi efkâr milliyetperverlik ceryanını pek hoş karşılamayabilir. Yurtta Osmanlılık ve İslamcılık siyaseti oldukça kök salmıştır. Binâenaleyh bu ceryanı doğrudan doğruya açıp açmamakta bir tehlike var mıdır? Yok mudur? Bu hususta memleketin ileri gelenlerinin fikirleri sorulacaktır.

c. Donanma Cemiyeti gibi bir teşkilat yapılarak mektep açmak için para toplanacağından umumun emniyetini kazanmak lâzımdır. Bu hususta emniyet ve itimadla yürüyebilmek için memleketin tanınmış şahsiyetlerinin himayeleri rica olunacaktır”⁶⁷.

1911 Nisan sonu ve Mayıs başında *Jön Türk* gazetesinden Türk Maarif Cemiyeti'nin kurulması fikrini ileri süren Celal Nuri Bey'den ilham alan Tıbbiye öğrencileri 20 Haziran 1911'de Tıbbiyeden 231 öğrenci adına gelen delegeler (Hüseyin Fikret ve Remzi Osman Beyler) ile öğrencilerin müracatını kabul ederek toplantıya katılan Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Akçuraoğlu Yusuf, Mehmet Ali Tevfik, Emin Bülent, Dr. Fuat Sabit, Ağaoglu Ahmet isimler toplanarak, kurulacak olan derneğin ismini “*Türk Ocağı*” şeklinde kabul ederler⁶⁸.

⁶⁶ Sarıay, **a.g.e.**, s.122, Üstel, **a.g.e.**, s.52.

⁶⁷ Sarıay, **a.g.e.**, s.124.

⁶⁸ Karaer, **a.g.e.**, s.9-10.

İdare heyetine ise, Mehmet Emin (Yurdakul),Ahmed Ferid Tek, Yusuf Akçuraoğlu, Emin Bülent (Serdaroğlu), Mehmet Ali Tevfik (Yükselen) seçilmiştir⁶⁹.

3 Temmuz 1911 tarihi, Türk Ocağı'nın fiilen kuruluş zamanı olarak kabul görmektedir.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, uzun yıllarını harcadığı Türk Ocaklarının kuruluşu için şunları söylemiştir; “*Türk Ocağı 1912’de resmi açılışını yaptı. Asıl kuruluşu, doğrudan doğruya Türkler arasında iç ve dış tehlikelere karşı bir yardımlaşmayı hedef tutmanın neticesidir. Fikrin doğması daha bir sene evveline aittir, yani 1911’e. Türk Ocağı’nın fikir olarak doğuşu Karacaahmet mezarlığında Tıbbiyelilerin, cedlerimiz olan ana ve babalarımızın taşları arasında, bir gece saatinde ay ışığında vermiş oldukları bir kararla başlar. Ondan sonra, her nevi çalışmalarımız her sahada inkişaflarımız bu karara dayanır*”⁷⁰.Akçura’ya göre Türk Ocağı, Hamdullah Suphi Bey’e çok şey borçludur. Nitekim imparatorluğun son döneminde ele aldığı bir kurumun yeni devlete aktarılması sırasında hayati görevler oynamıştır diyerek görüşünü ifade etmiştir⁷¹.

Türk Ocakları'nın kuruluşuyla ilgili farklı bir görüş ortaya atan Hüseyin Enver Sarp, Türk Ocaklarının kuruluşunun 1908’de Askeri Tıbbiye öğrencileri tarafından mektepte her gece mesai şeklinde başlamıştır. Burada her gece mesai yapılarak fikirlerin neşir ve tamimi için faaliyetlerde bulunulduğunu, her gece 8 -10 Türk öğrencinin gizlice kongre yapıp delege heyetinin Tanin gazetesi yazarı Hüseyin Cahit, Filibeli Şehbenderzade Hilmi, Servet-i Fünun sahibi Ahmet İhsan, Dr.Rıza Tevfik, Kütahya Mebusu Ferit, Ahmet Ağaoğlu ve Yusuf Akçura’yı ziyaret ederek milliyetçi mefkurelere dayalı bir derneğin kurulmasına karar verildiğini bunun üzerine Şair Mehmet Emin Yurdakul, Kütahya Mebusu Ferit, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve Emin Bülent Beylerin bulunduğu yedi kişiden mürekkep bir idare heyeti oluşturulduğunu, idare heyetinin bir kez toplanabildiğini ve bu çalışmaların İttihat ve Terakki Hükümeti’nce, derneğin programını kendi politikasına aykırı bulmasından dolayı engellemesi ve Askeri Tıbbiye yönetiminin yasaklanmaları sonucu dernek

⁶⁹ Üstel, **a.g.e.**, s. 53.

⁷⁰ Karaer, **a.g.e.**, s.10.

⁷¹ Bayraktutan, **a.g.e.**, s.105.

çalışmaları çıkmaza girmiştir. Kendilerini kabul ettirmek isteyen grup propaganda çalışmalarına başlayarak üye sayısını 2000'e çıkarmış ve Türk gençliğinin İttihat ve Terakki ile giriştiği mücadelede zafer Türk Ocağı Ruhsatnamesinin onaylanmasıyla, Türk Ocağı ve Türk gençliğinin olmuştur⁷².

20 Haziran 1911'de Ahmet Ağaoğlu'nun evinde toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya 231 öğrenciyi temsilen Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik, Emin Bülend, Fuad Sabit ve Ahmet Ağaoğlu katılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyetinin İstanbul milletvekili Ahmet Nesimi Bey ise başkanlık etmiştir⁷³.

Kongrede Dr. Fuad Sabit dernek için “*Türklük Ocağı*” önerisinde bulunmuştur kongre ise “*Türk Ocağı*” şeklinde kabul etmiştir.

Hüseyin Enver Sabit, Yusuf Akçura'nın açıkladığının aksine Türk Ocaklarını 1911'den daha geriye ve Askeri Tıbbiye öğrencilerinin 1908 yılı çalışmalarına dayandırarak ve kuruluşu etkileyen fikriyatın Celal Nuri'nin *Jön Türk*'teki yazısının ve Ziya Gökalp'in *Genç Kalemler ve Tanin* 'de çıkan yazıların olmadığını ileri sürmüştür⁷⁴. Türk Ocağı Nizamnamelerinde kuruluş yılları ile ilgili farklılıklar bulunduğundan dolayı 1926 yılında, 25 Mart 1912 tarihinde kararlılık gösterse de 3.Kurultayda tartışılmaya mazhar olmuş ve müzakereler sırasında söz alan Celâl Sahir (Erozan) şunları söylemiştir; “ *Heyet maalesef Ocağın kurulduğu günü bile buraya tespit ederek koymağa muvaffak olamamıştır (vah vah sesler) Hatta birinci maddede Mart diye müphem bırakmıştır. Ondan sonra bir tezat teşkil edecek suretle 18 Mart olarak göstermiştir. Yani birinci maddede Ocağın kurulduğu gün müphemdir. Halbuki ne 18 Mart'tır, ne lalettayin Mart içerisinde bir gündür. Bu muayyendir, İstanbul Türk Ocağı vasıtası ile vilayetten, polisten dosyalar tedkik olunmuş, çıkarılmış ve Merkez Heyetine arz edilmiştir. O zamanki tarihe göre 25 Mart'tır*”. Celal Sahir Bey yaptığı bu sitemkâr konuşmada Türk Ocağı ile ilgili arşiv taramasının yapıldığını ve 12 Mart 1328 (25 Mart 1912) olarak tespit edildiği anlaşılmaktadır. 1927 yılı 4. Kurultayda Urfa delegesi Ömer Bey'in ve 1928 yılı

⁷² Karaer, **a.g.e.**, s.10-11, Üstel, **a.g.e.**, s.53-54.

⁷³ Sarıay, **a.g.e.**, s126 .

⁷⁴ Üstel, **a.g.e.**, s.54.

5.Kurultayında, Elazığ delegesi Memduh Bey kuruluş tarihi meselesini gündeme getirmişse de 25 Mart 1912'den farklı bir sonuç ortaya çıkmamıştır⁷⁵.

1.2.2. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar Olan Süreçte Türk Ocakları Faaliyetleri

Türk Ocağı 'nın Meşrutiyetle birlikte doğması çok büyük bir sosyolojik reaksiyona neden olmuştur. Adeta yeni bir ırk var olmuş gibi Türk Ocaklarına ilgi artmış ve bu gruplar arasında müthiş kenetlilik meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti'nde bugüne kadar görülmemiş bir grup bağı kurulmuştur⁷⁶.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, “*Bundan onaltı sene evveldi, İstanbul'un tarihi bir caddesinin kenarında mütevazı bir evin üst katında, iki çıplak ve fakir odada, ilk Türk Ocağı kurulmuştu. Orada toplananlar bir içtima tertip ettikleri vakit dinleyicileri oturtmak için yeter sayıda iskemle bulamazlardı*” diyerek Türk Ocaklarının kuruluşundan sonra gördüğü ilgi ve değeri aktarır. Hamdullah Suphi Bey Merkezi Heyet binasının açılışında yaptığı konuşmaya şu şekilde devam eder, azınlık gruplarının hak ve talepleri karşısında herkes susarken, Türk Ocaklarının Türklük üzerine olan çalışmalarına tam tersi tavırlar sergilenilmiştir. Türk Ocağı, inkâr ve red havası içerisinde var oluşunu sürdürmeye devam etmiştir. Türklüğü benimsemiş aydınlar Türk Ocağına yuva ve mabet özellikleri atfetmiştir”⁷⁷.

Türk Milleti XIX. Yüzyılın ikinci yarısı ile XX. Yüzyılın başlarında iki sorunla karşılaşmıştır. Birincisi var olan İmparatorluğu kurtarmak için Osmanlılık fikrini gayr-i müslim tebaya kabul ettirmek, ikinci ise Türklüğü ortadan kaldırmak isteyen emperyalist güçlerle mücadele etmektir. Böyle bir havada tüm zıtlık ve zor şartlara rağmen bu kötü gidişe direnç göstermek ve Türklüğü yükseltmek için kurulan ve Türk gençliğin ben de varım dediği Türk Ocakları kurulmuştur. Türk

⁷⁵ Karaer, a.g.e, s.12.

⁷⁶ Bayraktutan, a.g.e, s 103.

⁷⁷ Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türk Ocağı Merkez Binası Temel Atma Merasimi İntibalarından, **Türk Yurdu Dergisi**, Cilt 19/5, Sayı.188/27,1925, s.140.

Ocakları, Türklüğün diriltilmesi, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için ekonomik, sosyal, bilimsel birçok çalışma yapmak amacı ile 25 Mart 1912’de kurulmuştur.⁷⁸

“*Türk Ocağı Esas Nizamnâmesi*” adıyla yayımlanan ilk kuruluş tüzüğünde, Ocağın maksadı şöyle ifade edilmiştir:

1.Madde: Mart 1328 tarihinde İstanbul’da “Türk Ocağı” adlı bir cemiyet kurulmuştur.

“ 2. Madde: Cemiyetin maksadı Akvam-ı İslâmiye’nin bir rükn-i mühimi olan Türkler’in, milli terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terakki ve ilâsıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır.”

“3. Madde: Cemiyet, maksadını elde etmek için Türk Ocağı adlı kulüpler açarak dersler,konferanslar, müsamereler tertip edip, kitap ve risaleler neşrederek, mektepler açmağa çalışacaktır.”

“4. Madde: Ocak, maksadını tahsile çalışırken, sırf millî ve içtimaî vaziyette kalacak, asla siyaset ile uğraşmayacak ve hiç bir vakit firkalara hâdim bulunmayacaktır.”

5.Madde: Ocağın maksadını kabul ve altıncı maddedeki şartlarını ihraz eden kadın ve erkek her Türk Ocağa azâ kayıt olunabilir.

6. Madde: Ocak azasının yirmi yaşından dün olmaması ve bir cinayetle mahkum ve medeni haklarından mahkum olmaması lazımdır.

7. Madde: Türk Ocağı’nın aslî ve fahrî olmak üzere iki nev’i azâsı vardır.Türk Ocağına üye olabilmek için en az iki senelik iki aslî azanın teklifi ve İdare Heyetinin kararı şarttır.Fahri azâ maddeten ve manen fevkalade muavenette bulunanlardır. Fahri aza Ocak içtimalarında bulunabilir. Fakat müzakereye iştirak edemez.

8. Madde: Her Ocaklı Ocağa senede altmış kuruş vermekle mükelleftir. Bu miktar en az dört taksitte istifa olunur.

⁷⁸ Karaer, a.g.e, s.13.

9.Madde: *Türk Ocağı birdir. Ocaklı nerede bulunursa bulunsun aynı haklara malik ve aynı vazifelere mükelleftir.*

10. Madde: *Ocağın asli azâsı buldukları yerlerde İdare Heyetinin muvaffakatiyle şubeler açabilirler.*

11. Madde: *Ocağın Umumi Meclisi ile İdare, Bütçe, Hars ve İlim Heyetleri vardır.*

12. Madde: *Umumi Meclis her sene Teşrin-i Evvel ayının ilk Cuma günü bütün Ocakların iştirakiyle inikad eder.*

13.Madde: *Umumi Meclis en az 200 Ocaklının huzuruyla müzakereye başlayabilir. İlk içtimada azânın adedi bu miktara baliğ olmazsa içtima 15 gün sonraya bırakılır⁷⁹.*

1912 yılında Ahmet Ferid (Tek) yönetim başkanlığından Milli Meşrutiyet Fırkasını kurmak üzere başkanlıktan ayrılması ve ekonomik yetersizlikler Ocağın kurulduğu yıl kapanma tehlikesine getirmiştir. Ahmet Ferid Tek'in Ocaktan istifası Hasan Cansever'e göre İttihat Terakki ile yapacağı mücadelede Ferid Bey'in durumunun Türk Ocaklarını yıpratır endişesidir⁸⁰. Türk Ocakları yönetim kurulu Ocağı kapatmak istediklerini duyurdukları vakit Ocaklı gençler, kapanmayı önleyici bir başkan arayışına girmişve arana kan bulunmuştur. Yapılan istişareden sonra Hamdullah Suphi Bey'e teklif sunulmuş ve 1913'te yapılan kongredeki oy çokluğu ile Hamdullah Suphi Bey, Ocak başkanı olarak seçilmiştir⁸¹.

Ocağın, Hamdullah Suphi sayesinde yeniden toparlanmasından sonra, 28 Kasım - 5 Aralık 1913 günlerinde Türk Ocakları Birinci Kurultayı toplanmıştır.

Yeni İdare Heyetine şu isimler seçilmiştir: Hamdullah Suphi, (Dar-ül Fünun muallimlerinden), Hüseyin Ertuğrul(Doktor), Akçuraoğlu Yusuf Bey (Türk Yurdu müdürü), Gökalp Bey (Dar-ül Fünun muallimlerinden),Celâl Sahir Bey (Halka Doğru dergisi Müdürü),Âkil Muhtar Bey (Doktor, Muallim),Hasan Ferit Bey (Doktor). Böyle

⁷⁹ Acar, **a.g.e.**, s.31;Sarımay, **a.g.e.**, s.137;Üstel, **a.g.e.**, s.105-106.

⁸⁰ Üstel, **a.g.e.**, s.78.

⁸¹ Sarımay, **a.g.e.**, s.130.

zor bir zamanda Türk gençliğine ve Türk Ocağına sahip çıkan bundan sonra da Türk Ocağının değişmez başkanı olan teşkilâtçı ve ünlü hatip Hamdullah Suphi Bey, Türk Ocağı Başkanlığına seçildikten sonra, Ocağı derleyip toparlamıştır. Ocağa maddî yardımlar temin etmek için çalışmış ve başarılı da olmuştur. Meselâ İttihat ve Terakki'den 100 altın, Velihaht Mecit Efendi'den 25 altın yardım alır. Daha önce de Tanin gazetesi sahibi, ünlü gazeteci Hüseyin Cahit (Yalçın) Ocağa 50 altın lira bağışta bulunmuştur⁸².

Türk Ocaklarına Hamdullah Suphi Bey'in başkan olarak getirilmesiyle birlikte Ocaklarda hareketlenme ve canlılık görülmüştür. Canlılığın görülmesini sadece Hamdullah Suphi Bey'in Ocak başkanlığına getirilmesine bağlayamayız aynı zamanda Balkan Felaketinin yaşanmasından sonra Edrine'nin kurtarılışı ve Balkan Savaşları'nda Türki Devletlerin yaptığı yardımlar Türk efradının üzerindeki miskinlikten kurtulmasına vesile olmuştur. Türk Ocağı, aynı zamanda yaşanan Balkan felaketinden dolayı aşağılanmış hissedenden gençliğin bu duyguları yenmesinde görev yapmış ve Türkçülüğün hızlı bir şekilde yayılması için çalışmalarda bulunmuştur⁸³.

Türk Yurdu Dergisinin 1913- 1914 yılı neşriyatına ilaveten Türk Yurdunun “*İstiklal Gününe İlave*”adlı ek bir sayı daha çıkarmışlardır. Halide Edib'in Türk Ocağına ithaf ettiği yazısında yaşanan zor günlerde Ocağın Türkçülük mefkuresinden vazgeçmediği bilhassa birleştirici, bütünleştirici bir unsur gibi dimdik durduğunu ifade etmiştir⁸⁴.

Mehmet Emin Yurdakul ise kazanılan zafer mutluluğunu *Türk Yurdu* dergisinde neşrettiği;

“ *Bizden, senin bıraktığın şu vatana*

Bir asil Türk yüreğiyle yüz bin minnet

Bizden senin bıraktığın handana

⁸² Acar, **a.g.e.**, s.34.

⁸³ Sarıay, **a.g.e.**, 131.

⁸⁴ Halide Edib, Ocağım, **Türk Yurdu**, Yıl.3, Sayı:56, (28 Kanun-ı Evvel/8 Ocak 1913), s.4-5.

Bir Osmanlı vicdanıyla candan hürmet”

Şiirinde Türk Ocağının duyduğu heyecan, umut ve mutluluğu anlatmıştır⁸⁵.

Balkan felaketinden sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin politikalarının Türkçülüğe kayması üzerine Türk Ocaklarının yaşadığı maddi sorunların çözülmesinde faaliyet gösterebilecek finansmanın sağlanmasında etkili olmuştur. Dr. Nazım, Enver Paşa ve Veliahd Mecid Efendi ekonomik yardımda bulunmuşlardır.⁸⁶ “Ocak, bilhassa 1913'ten sonra, Balkan Savaşı'nında tesiriyle, Türkçü-milliyetçi politikalara yönelen İttihat ve Terakki Partisi ile de iyi ilişkiler içinde bulunmuştur. Ancak Ocak, parti siyaseti gütmeyeceği gibi İttihatçı yöneticiler de Ocak çatısı altında partizanlık yapmamışlardır. İttihat ve Terakkinin tek parti iktidarı döneminde (1913-1918) diğer derneklerin kapatılmasına rağmen Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Donanma Cemiyeti ile birlikte Türk Ocakları da kapatılmayıp çalışmalarını sürdürmüştür”⁸⁷.

Türk Ocaklarının diğer faaliyet gösteren kuruluşlardan ayrılan özelliği 1913-1918 yılları arasında tek parti dönemini yaşayan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Müdafaa-i Milliye ve Donanma Cemiyeti'nden sonra varlığını sürdürmesine izin verdiği nadir cemiyetlerinden birisidir.⁸⁸

Genç Kalemler Dergisinin çalışmalarını yürüten Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'in yakın aralıklarla İstanbul'a gelmeleri ile birlikte artık Türk Ocağı camiasının hem maddi olumsuzluklardan kurtularak rahatlama hem de manevi varlığını inkışaf edecek yegane değerleri bulduğu dönemdir. Bu dönemde Ocağa, “Fıkr-i sabit softalar ve züppeler” dışında herkes kabul edilmiş ve dost olarak görülmüştür⁸⁹.

1918 yılı kongresinde İttihat ve Terakki Partisi, İdare Heyeti Üyesi ve Ocak Başkanı olması için Ziya Gökalp'i desteklemiş; ancak Ocağın siyasi partiler

⁸⁵ Mehmet Emin, *Selam Sana, Türk Yurdu*, Cilt.3, Yıl.3, Sayı:56, (28 Kanun-ı Evvel/8 Ocak 1913), s.2-3.

⁸⁶ Sarımay, **a.g.e.**, s.132.

⁸⁷ Acar, **a.g.e.**, s.37; Sarımay, **a.g.e.**, s.132.

⁸⁸ Bayraktutan, **a.g.e.**, s.104.

⁸⁹ Sarımay, **a.g.e.**, s.133.

karşısında daha serbest kalmasını savunan Hamdullah Suphi karşısında Gökalp, sadece yedi oy alabilmiştir⁹⁰.

Hamdullah Suphi de siyasî sebeplerle aday olmadığını açıklamışsa da yine en çok oyu alarak Merkez Heyeti'ne seçilmiştir. Merkez Heyeti'ne seçilenler oy çokluğuna göre şöyle sıralanır: Hamdullah Suphi Bey (132), Şair Mehmet Emin Bey(123), Hasan Ferit Bey (112), Nüzhet Sabit Bey (68), Dar-ül Muallimin Müdürü Servet Bey (65), Halide Edip Hanım (63), İlyas Ragıp Bey (61), Hamdullah Suphi, en çok oyu almasına rağmen, görev bölümünde Başkanlığı kabul etmeyince Mehmet Emin Bey Başkanlığa, Hamdullah Suphi Kâtipliğe getirilmiştir; ancak, Hamdullah Suphi dışındaki idare heyeti üyeleri, beş ay sonra 18 Aralık 1918'de istifa etmiş, yerlerine tüzük gereği yedek üyeler getirilmiştir⁹¹.

Başkanlığı da yedek üyelerden Dr.Cemil Şerif Bey devralmıştır.1918 Kongresinde, Türk Ocağı Esas Nizamı (Tüzük) gereği Hars Heyeti üyeleri de seçilmiştir. Gizli oyla ilk defa seçilen Hars Heyetinde yer alanların oy sonuçları şöyledir: Ziya Gökalp (141), Hüseyizâde Ali Bey (112), Hamdullah Suphi Bey (111), Köprülüzâde Fuad Bey (102) oy almıştır. Genel Başkanlık seçiminde sadece yedi oyalabilen Ziya Gökalp'ın Hars Heyeti seçiminde 141 oy alması, Ocak genel kurul üyelerinin şuurlu seçimini gösterdiği gibi, Gökalp'ın fikir adamı olarak Ocak içindeki itibarını da göstermektedir⁹².

1918'te İstanbul ve Anadolu'nun diğer merkezlerinde olmak üzere toplam 35 Türk Ocağı'nın açıldığı ve faaliyet gösterdiği bilinir⁹³. I. Dünya Savaşı'nın eşiğinde Türk Ocaklarının üye sayıları daha da artmıştır. I.Dünya Savaşı patlak verdikten sonra Türk Ocağı uzun bir süre kongre yapamamış beş yıl sonra yapılan kongreye az bir sayı katılmıştır. Kongrede beş yıl içinde yapılan faaliyetler hakkında rapor hazırlanmıştır. Bu kongrede önemli olan husus Türk kadının Ocaklara girmesiyle ilgili yapılan mevzuat değişikliğidir⁹⁴.

⁹⁰ Acar, **a.g.e**, s.40.

⁹¹ Acar, **a.g.e**, s.40.

⁹² Acar, **a.g.e**, s.41.

⁹³ Karaer, **a.g.e**, s.14.

⁹⁴ Karaer, **a.g.e**, s.14; Sarımay, **a.g.e**, s.136.

Bu beş yıl içerisinde fiili faaliyette bulunmayan Türk Ocakları üzerine Hamdullah Suphi, *“Nerede bir avuç Türk varsa, emin olabilirsiniz, orada bir Türk Ocağı vardır. Bu Ocak bazen göze görünür; bazen de göze görünmez. Göze görünmeyenler göze görünenlerden daha az canlı değildir”* diyerek Türk Ocaklarının resmi kayıtlarda faaliyet göstermese dahi direniş ruhunun olduğunu altını çizmiştir⁹⁵.

Türk Ocağı içinde bulunan vatansever askeri-sivil Türk aydınları Mütareke döneminde, Anadolu’daki Milli Mücadele kadrolarının içinde yer almıştır. Türk Ocaklarında yayılmaya başlayan milliyetçi ideoloji Mütareke döneminde direniş ruhunu oluşturarak Müdafai Hukuk hareketinin belirleyicisi olmuştur⁹⁶.

Türk Ocaklarının olmasa bile Ocak mensuplarının asıl hareketli yılları, Mütareke ve Millî Mücadele yıllarında başlamıştır. Millî Mücadele yıllarında resmî dernek faaliyetleri gerektiği gibi sürdürülemedi; fakat Ocaklılar çalışmalarına aralıksız devam etmişlerdir. Millî Mücadele yıllarında Ocak, sadece, kongre toplamıştır, varlığını evrak üzerinde devam ettirmiştir. 18 Kasım 1919’da 4. Kurultay; 17 Kasım 1920’de 5. Kurultay toplanmıştır. Bu iki Kurultay’da da Hamdullah Suphi Başkanlığa seçilmiştir. 17 Kasım 1920’de toplanan 5. Kurultay’da Hamdullah Suphi bulunamaz çünkü İstanbul’un işgali üzerine 8 Nisan 1920’de Ankara’ya geçmiştir.

I. Dünya Savaşından yenilmiş olarak çıkan bir Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesinin imzalanması üzerine, bu durumu milli varlığa tehlike olarak gören Türk Ocakları mensupları Mütareke yıllarında hem işgalci güçlere hem de Osmanlı Devleti’nin uygulamış olduğu teslimiyetçi politikalara tavır takınmıştır. Özellikle Mütareke ile birlikte İstanbul’da İzmir’in işgali nedeniyle Fatih ve Sultan Ahmet mitingleri yapılarak tepkilerini göstermişlerdir. Bu organizasyonlar içinde Türk Ocaklarına mensup olan Halide Edip, Mehmet Emin (Yurdakul), Hüseyin Ragıp

⁹⁵ Acar, **a.g.e**, s.42.

⁹⁶ Sarımay, **a.g.e**, s.223.

(Baydur) gibi isimler halkı mücadeleye yönelten heyecanlı ve milli kıpırtılar gösteren konuşmalar yapmışlardır⁹⁷.

İstanbul'un işgal günlerinde (1920 yılı Mart başları) İngiliz işgal kuvvetlerinin basıp işgal ettikleri ilk yer, Türk Ocaklarıdır. İstanbul Türk Ocağının İngilizler tarafından işgali, 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya geçmiş bulunan Mustafa Kemal'e bir telgrafla duyurulur. *Nutuk*'ta da yer alan telgrafta Türk Ocaklarının işgali, kendisine şöyle haber verilmektedir: *Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine, İngilizler tarafından Türk Ocağı binasının işgali üzerine Millî Talim ve Terbiye binasına nakleden Ocağın bu yeni işgal ettiği bina, dün zevalde İngilizler tarafından tekrar işgal edilmiştir efendim(9 Mart 1920) Hâdi.*

Türk Ocakları, ülkenin işgale uğradığı sırada haklılıklarını kanıtlamak ve dünyaya duyurmak adına kurulan *Milli Kongre Cemiyeti*'nin toplanmasına da ön ayak olmuştur⁹⁸.

İzmir'in Yunanlılara verileceği haberleri üzerine aralarında Türk Ocağı'nın bulunduğu çeşitli cemiyetlerin yardımı ile Müdafa-i Hukuk Cemiyeti adına 13 Mart 1919 'da İzmir tiyatrosunda toplantı yapmışlardır.⁹⁹ Daha sonra kurulacak olan Redd-i İlhak Cemiyeti, İzmir'de Türk Ocağını merkez yaparak çalışmalarına burada devam etmiştir¹⁰⁰. Halit Moralı, 14 Mayıs 1919'da toplanan direnme taraftarları ile İzmir Türk Ocağı'nda Redd-i İlhak *Beyannamesini* hazırlamışlar ve bunu Anadolu'daki diğer şehirlere yollayarak direnişe çağrı da bulunmuşlardır¹⁰¹. İzmir'in Yunan işgaline uğramasından sonra İzmir Türk Ocağı da diğer Ocakların akıbetine uğrayarak kapatılmıştır fakat bu fiziksel olarak bir arada bulunmayış Ocaklıları etkilememiştir. Nitekim Hamdullah Suphi Bey, Tahkik-i Mezalim Komisyonu ile birlikte İzmir'e giderek durum değerlendirmelerinde bulunmuştur. İzmir Türk

⁹⁷ Sarıay, **a.g.e.**, s.225.

⁹⁸ Sarıay, **a.g.e.**, s.224; Eric Jan Zürcher, **Milli Mücadele'de İttihatçılık**, Çev. Nüzhet Salihoğlu, İstanbul, 1987, s.147.

⁹⁹ Sarıay, **a.g.e.**, s.225; Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C.V, İstanbul, 1967, s.1628.

¹⁰⁰ **A.g.e.**, s.225; Nail Moralı, **Mütareke'de İzmir Olayları**, Ankara, 1973, s.23.

¹⁰¹ **A.g.e.**, s.225; Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C.VI, s.1784.

Ocağında Vasıf (Çınar) Bey, Mustafa Necati gibi İzmir Türk Ocağı'nın en önemli isimleri burada faal olarak çalışmıştır¹⁰².

Vasıf ve Mustafa Necati Beyler Milli Mücadelenin öncü faaliyetlerinden biri olan Balıkesir Kongresine katılarak çalışmalara destek vermiştir. Vasıf Bey aynı zamanda II. Balıkesir Kongresine (26 Temmuz 1919) Türk Ocağı temsilcisi olarak gitmiş ve Kongre Merkez Heyetine katılmıştır¹⁰³.

Vasıf Bey, Kâzım Özalp ile birlikte çalışmalar yaparak Ayvalık, Bandırma ve Balıkesir bölgesinde Kuva-yı Milliye'nin çalışmalarını organize ederek bu bölgede Yunan işgalinin geniş alana yayılmaması için çalışmışlardır¹⁰⁴.

Mustafa Necati Bey, İzmir'in Yunan işgaline uğramasının ardından Kuvâ-yı Millîye hareketine katılıp bu hareketin öncülerinden olmuştur. Balıkesir'de yayımlanan *İzmir'e Doğru* gazetesinde halkı aydınlatıcı Millî Mücadele'ye teşvik edici yazılar yazarak halkın Milli Mücadeleye desteğini sağlamaya çalışmakla kalmamış, Balıkesir Kongreleri'ne katıldığı gibi, Bulgurcu Mehmet Efe ile birlikte müfreze kumandanı olarak silahlı mücadelede de bulunmuştur. Vasıf Çınar ve Mustafa Necati, Cumhuriyet devrinde milletvekili seçilmişler, Millî Eğitim Bakanlığı yapmışlar ve 1924 Kurultayı'nda Türk Ocakları Yönetim Kurulu'na seçilerek hizmetlerini Cumhuriyet devrinde de devam ettirmişlerdir¹⁰⁵.

Mütareke'den sonra Padişah'ın kararıyla 21 Aralık 1918'de kapatılan Meclis-i Mebusan, Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa ile İstanbul Hükümeti'nin Bahriye Nazırı Salih Paşa'nın 20 Ekim 1919'da Amasya'da buluşarak yaptıkları anlaşmada Meclisin yeniden açılması ve seçimlerin yapılması kararlaştırılmıştır. Türk Ocağı Başkanı Hamdullah Suphi, yapılan seçime, Millî Türk Fırkası adına katılır ve Antalya mebusu seçilir. Seçimlerden sonra yeni Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920'de açılır. Mustafa Kemal, yeniden açılan Meclis-i Mebusan'da "*Müdafaai Hukuk Cemiyeti Grubu*" kurulmasını ister; ancak bu gurup kurulamaz. Milliyetçilerin çoğunlukta olduğu Osmanlı Meclis'inde "*Felâh-ı Vatan Gurubu*"

¹⁰² Acar, **a.g.e.**, s.46; Sarımay, **a.g.e.**, s.225-226.

¹⁰³ Acar, **a.g.e.**, s.46.

¹⁰⁴ Sarımay, **a.g.e.**, s.226; Acar, **a.g.e.**, s.46.

¹⁰⁵ Acar, **a.g.e.**, s.47.

adıyla başka bir milliyetçi grup kurulur. Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi bu grup içinde yer almıştır. Felâh-ı Vatan Gurubu'nun 22 Ocak 1920'de yapılan gizli oturumunda, Mustafa Kemal'in Meclis-i Mebusan'da kabul edilmesini istediği “*Misak-ı Millî*” metni okunur. Hamdullah Suphi metnin kabulü yönünde tesirli bir konuşma yapar. Bu konuşmasının bir bölümünde şöyle der:

“ *Arkadaşlar,*

Her şeyden evvel kabul edilmesi zarurî olan bir karar vardır. Onu size teklif ediyorum. Anadolu'da vatan müdafaası için ortaya çıkmış olan Kuvâ-yı Millîye'yi tanıdığımızı, millî hareketi tasvip ettiğimizi ve bu harekete istinat etmekte olduğumuzu Dünya'ya karşı ilân etmeliyiz.. Dağınık sürüye yol gösterecek çoban yıldızı, millî bir ümit halinde Anadolu toprakları üzerinde doğup yükselmiştir. Bugünkü vazifesi vatan müdafaasından ibaret olan Millet Meclisi, bu müdafaada yalnız olmadığını, son vazife için yeni bir mücadelenin lüzum gösterdiği bütün fedâkârlıklara razı olarak, mücadele ve istiklâl bayrağını çeken Anadolu hareketiyle, bizim aramızdaki iştirak ve vahdeti, kayıt ve ilân etmektir. Ancak bundan sonra söylemek, müzakere etmek, karar vermek hakkını haiz oluruz”¹⁰⁶.

Millî Mücadele'nin temel dayanak ve kararlarından olan Misak-ı Millî, son Osmanlı Meclisi'nin 28 Ocak 1920'deki gizli toplantısında kabul edilir. Misak-ı Millî'nin kabul edilmesinde ve bu yönde hareket edilmesinde başta Hamdullah Suphi Bey daha sonra tüm vatanseverlerin etkisini görebilmekteyiz. Milli Mücadelenin dayanak noktası olan bu belge ve Türk Kurtuluş Mücadelesi II. Meşrutiyetle birlikte başlayan Türkçü fikirlerin yavaş yavaş meyvesinin toplanmaya başladığını bize göstermektedir. Fakat Misak-ı Milli'nin kabulüyle hiç beklemedikleri bir durumla karşılaşan İngilizler Mebusan Meclisini (9 Mart 1920) daha sonra da yer değiştirmesine rağmen fark edilen Türk Ocaklarını (12 Mart 1920) kapatırlar.¹⁰⁷

İşgal güçleri tarafından kapatılan Ocak ve Ocaklıların işgal döneminde Ankara'ya bakışını ise Hamdullah Suphi Bey şöyle aktarmaktadır;

¹⁰⁶ **A.g.e.**, s.48.

¹⁰⁷ Acar, **a.g.e.**, s.49; Sarnay, **a.g.e.**, s.227-228.

“Anadolu’da Kuva-yı Milliye henüz teşekkül etmemişti. Meclis toplanmamış ve hükümet kurulmamıştı. O zamanki Türkiye’de mevcut 28 Ocağın merkezi olan İstanbul Türk Ocağı kendi reisini (Mustafa Kemal’i) tanımakta müşkülât çekmedi. Yanıbaşındaki Babıali’ye ve karşısındaki Saray değil, fakat Anadolu’nun uzak bir köşesinde milli ümidin timsali olarak çıkan genç kahramana şikayetlerini yazdı, böylece merciini tanıdı ve onun etrafında sımsıkı toplandı”¹⁰⁸.

Türk Ocakları mensuplarından bazıları İngilizlerce yakalanarak Malta’ya sürülmüşlerdir. Bunlar içinde bulunan en önemli isim Ziya Gökalp’tir. Yakalanmaktan ve İngilizlere esir düşmekten kurtulanlar ise Milli Mücadeleye fiili destek vermek amacıyla Anadolu’ya geçmişlerdir. Ankara’ya ulaşan Ocaklı milliyetçiler; Hamdullah Suphi, Mehmet Emin, Yusuf Akçura, Halide Edip, Ahmet Ferit, Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Hikmet, Hüseyin Ragıp gibi isimleri saymak mümkündür¹⁰⁹. Hamdullah Suphi Bey, Ankara’ya “Ahmet Kemal” takma adıyla 8 Nisan 1920’de geçmiştir¹¹⁰. Hamdullah Suphi Bey’in, Ankara’ya geçişi şöyle anlatılmaktadır;

“Hamdullah Suphi’nin Ankara’da bulunuşu, İstanbul aydınları üzerinde tarifi mümkün olmayan bir tesir yarattı; onlar da Anadolu’ya kaçtılar. Bunların arasında ben de bulunuyordum. Hamdullah Suphi’nin gelişinden, Gazi Mustafa Kemal Paşa ziyadesiyle memnun olmuştu. Onun etrafında bir fikir halkası teşekkül ediyordu. Çankaya’da Atatürk’ün fikir arkadaşlarının hepsi de Türk Ocaklı idiler. Kâzım Karabekir Paşa dahil olmak üzere, Hamdullah Suphi, Yusuf Akçura, Halide Edip, Ağaoğlu Ahmet, Reşit Galip, Mustafa Necati, Mahmut Esad, Vasıf Çınar, Celâl Sahir, Ruşen Eşref, Veled Çelebi, İzzet Ulvi, Besim Atalay, Tunalı Hilmi vb. hepsi de ateşli ve gayeye inanmış Ocaklı milliyetçilerdir”¹¹¹.

¹⁰⁸ Karaer, a.g.e, s.15; **Türk Yurdu**, Kanun-ı Sani 1928, s.60.

¹⁰⁹ **A.g.e**, s.49.

¹¹⁰ Sarımay, **a.g.e**, s.228.

¹¹¹ Acar, **a.g.e**, s.49-50; Sarımay, **a.g.e**, s.228-229.

Türk Ocaklarının ünlü başkanı Hamdullah Suphi, Ankara'ya geçtikten kısa bir süre sonra Antalya milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiş ve arkasından da Millî Eğitim Bakanlığına getirilmiştir. İstiklâl Marşı,12 Mart 1921'de Hamdullah Suphi'nin Milli Eğitim Bakanlığı zamanında kabul edilmiştir Mehmet Âkif'in *Millî Marşı* yazmaya razı edilmesinde Hamdullah Suphi'nin rolü büyüktür. Millî Marşı, Meclis kürsüsünden okuyan da Hamdullah Suphi'dir¹¹².

Türk Ocaklılar, Millî Mücadele'nin fikir ve teşkilatlanma cephesinde mücadele ettikleri gibi, fiilen cephede de savaşmışlardır. Meselâ, İkinci Başkan ve Türk Yurdu dergisi sorumlusu olan Yusuf Akçura, Sakarya Cephesi'nde subay olarak fiilen savaşmıştır. Türk Ocaklılar gönüllüleri Sakarya Savaşı'nda "*Sakarya Oymağı*" adıyla bir birlik oluşturmuşlardır. "*Sakarya Oymağı*" adıyla savaşa katılan Ocaklılar'ın tamamına yakını şehit düşmüştür¹¹³.

1918'de yaklaşık 2.000 üyesi bulunan Türk Ocağı, Jön Türklerin baskısından sıyrılmayı başararak desteğini almış ve özerkliğine dokundurtmadan faaliyetlerini göstermiştir. Mütareke döneminde Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine İstanbul dahil birçok yerde tepki mitinglerinde bulunmuşlardır. Bursa ve İzmir Türk Ocağı, İstanbul Türk Ocağı'nın kapatılmasının ardından dernek çalışmalarını durdurmuş olsa da bu sadece fiziki bir ortamda çalışmalarını durdurmuşlardır. Ocak içindeki bazı üyeler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinde önemli rol oynamıştır¹¹⁴.

I.Dünya Savaşı'nın baş gösterdiği zaman diliminde çalışmalarını istediği düzeyde yapamayan Türk Ocaklarının, Cumhuriyet'in ilanından hemen önceki günlerde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde hızla örgütlenmeye başladığını ve Mayıs 1923 sonuna kadar kırk üç şubenin açıldığını görmekteyiz. Bu dönemdeki Türk Ocaklarının milliyetçilik anlayışını "*Ocakların Başbuğu*" olarak tanımlanan Hamdullah Suphi Bey'in açıklamalarında şöyle görmekteyiz; "*Türk Ocaklarının geleneksel "hars*

¹¹² A.g.e, s.50.

¹¹³ A.g.e, s.50.

¹¹⁴ François Georgeon, **Osmanlı Türk Modernleşmesi 1900-1931**, Çev. Ali Berktaş, YKY, İstanbul, 2006, s.40-11.

milliyetçiliği” temasını vurgulayan Hamdullah Suphi, derneğin faaliyet alanına “Bütün Türklük” açısından da açıklık getirdiğine tanık oluyoruz: “Kaşgar, Türkistan, Kırım, Bakü, Azerbaycan.. Bütün Türk memleketleri ile aramızda gönül ve fikir birliği vardır, biz onların saadetleriyle mesud oluruz, onlar bizi arar ve bulurlar, biz onları arar ve buluruz. Türk Ocağı bir başka cepheden de üç fikrin merkezidir. Evvela müteceddidir. Türk Ocağı dar milliyetperverlik gütmez. Ocaklı bilir ki bu müessese Şarkda Garbın mümessilidir. Türk Ocağı Garpçıdır. Kendimizi Avrupalı hissettikçe Türk kalacağız. Türklüğümüzü Avrupalı olmaya yüz tuttuğumuz zaman bildik. Türk Ocağı bilir ki medeniyet birdir ve Türk genci ulu, canlı, eski, yeni bütün medeniyetleri bilmek ve tanımak ister. Medeniyet birdir, yalnız şekli başkadır. Fakat Türk Ocağı medeniyetin garptaki şeklini ister. Bilir ki o medeniyette, hayat, ateş, can vardır”¹¹⁵.

Gazi Mustafa Kemal’in milliyetçilik anlayışı ise şöyledir; “ *Takip olunması gereken siyaset milletin tabii kabiliyeti ve ihtiyacıyla mütenasip olandır. Bizim için ne itihad-ı islam ve ne de Turanizm mantikî bir meslek-i siyaset olamaz itikadındayım.*”

116 .

Gazi ile Hamdullah Suphi Bey’in milliyetçilik anlayışlarını birbirine yaklaştırma çabaları ile artık Türk Ocakları yeni rejimin desteğini alırken bu durum derneğin sivil özelliğini de kaybettiğini göstermektedir¹¹⁷.

Milli Mücadele döneminde Türk Ocakları mensupları Kurtuluş Savaşı sona erer ermez yeniden Türk Ocakları şubelerinin açılmasına çalışmışlar ve Trakya ile Ege bölgelerinin düşman işgalinden temizlenmesiyle altmışa yakın Ocak açılması düşünülmüştür¹¹⁸.

Örgütün yeniden yapılanması Ankara Hükümeti tarafından da desteklenmiştir. Ankara Hükümetinin, Büyük Millet Meclisinde savunduğu fikirler

¹¹⁵ Füsun Üstel, Türk Ocakları, **Milliyetçilik Ansiklopedisi**, Cilt. IV, İletişim Yay, İstanbul, 2009, s.265; Üstel, **a.g.e**, s.134.

¹¹⁶ **A.g.m**, s.265.

¹¹⁷ Üstel, **a.g.m**, s.265.

¹¹⁸ Acar, **a.g.e**, s.41.

Ocakların savunduğu fikirlere paralellik göstermesinden dolayı Gazi Mustafa Kemal fikri ve teşkilatlanma çalışmalarında Türk Ocaklarını gözünün önünde tutarak buradaki üyelere kıymet vermiştir. Türk Ocakları mensupları 1922 - 1923 yıllarından itibaren Türk Ocaklarını ülke çapında teşkilatlandırma çalışmaları yapmıştır¹¹⁹.

Türk Ocaklarının yeni yapılanması 1924'teki Kurultayda oluşturulmuştur. Birinci Umumi Kongrede Hamdullah Suphi Bey, Türk Ocaklarının iki temel görevinden bahsetmiştir. Bunlardan biri “*manevi Türk vatanının bekçiliği*” ve “*yeni Türk devriminin bekçiliği*” olmak üzere iki temel görev üzerinde durmuştur¹²⁰. Bu kurultayda Türk Ocaklarının kurulduğu günden beri siyasetin dışında kalmayı arzu etmesi olmuştur. Hamdullah Suphi Bey siyasete karışmak istemezken arzu ettiği şey aslında “*milli siyaset*” güderken siyasi oyunlara alet olmamaktır; fakat milli siyaset izleyen bir kuruluş zaten siyasetten bağımsız olamazdı¹²¹.

1925 yılına gelindiğinde yeni Türk rejiminin benimsenmesi sırasında birçok sıcak olay yaşanmıştır. Şapka Kanunu, Tekke-zaviye ve türbelerin kapatılması, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması derken Şeyh Sait İsyanı gibi birbirini izleyen gelişmelerin olması nedeniyle Türk Ocakları da hayli mesai harcamıştır. Şeyh Sait İsyanının baş gösterdiği sırada Türk Ocaklarının hükümetin yanında ve Cumhuriyet'in emirlerine amâde olduğunu açıklamasıyla irticayı lanetlemek için gönderdiği telgraflar ve yaptığı mitingler Türk Ocaklarının CHF ile bütünleştiği dönemi simgelemektedir¹²². Şeyh Sait isyanının baş göstermesiyle birlikte yeni rejim sarsıntı göstermiştir 1924'teki I. Kurultayda Doğu Anadolu illerindeki şube azlığına karşılık Ocak şubelerinin Batı bölgelerinde daha yoğun olduğu gözlenmektedir. Bundan dolayı birlik ve beraberliğin sağlanması amacıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde vilayetlerin teşkilatlanmasına önem verilmesi kararı alınmıştır¹²³.

1926'da oluşan III. Kurultayda Türk Ocakları sayısının 1925 yılında 135 adet iken 1926 yılına gelindiğinde 217'ye ulaşıldığı ve bu yeni oluşan Ocakların arzu

¹¹⁹ A.g.e, s.41; Sarıay, a.g.e, s.229.

¹²⁰ Üstel, a.g.m, s.265.

¹²¹ François Georgeon, a.g.e, s.41.

¹²² Üstel, a.g.m, s.265;Georgeon, a.g.e, s.50; Üstel, a.g.e, s.166.

¹²³ Sarıay, a.g.e, s.244;Georgeon, a.g.e, s.43;Üstel, a.g.e, s.166.

edildiği gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde oluşmaları takdire şayandır. Merkezi Heyet faaliyet raporunda “*Bizim için şayan-ı takdirdir ki inkişaf bilhassa, Şark ve Cenub-u Şarkiye’ye doğru ceryan almıştır*” şeklinde bu durumdan duyulan hoşnutluk ifade edilmiştir¹²⁴.

1927’de yapılan Türk Ocakları Kurultayında, Ocakların, C.H.F’ye katılma fikri gündeme getirilerek C.H.F ile aynı politikaların takipçileri olmalarından dolayı birleşmesi gerekliliği üzerine ortak karar ve tüm delegelerin olumlu oyları ile kabul edilmiştir. Özerkliğine bilhassa önem verilmiş olan Türk Ocaklarına pasif bir baskı uygulanmıştır dersek pek te yanılmış olmayız. Aksi takdirde özerk hareket alanına her dönemde önem vermiş olan Ocaklılara baskının oluşmadığını söylemek bir nevi saflık olacaktır. C.H.F, özerk ve taşrada söz sahibi olan bu kurumla birleşerek kendisiyle rekabet edecek olan kurumu gizliden gizliye etkisi altına almaya çalışmıştır¹²⁵. 1927 yılındaki Kurultayda 257’yi bulan Türk Ocaklarının, bu durumu kurumsallaşma çabalarının olduğunu göstermektedir. Bu Kurultayda ilk kez düzenli faaliyet raporu sunulan *Türk Ocakları Hars Heyeti* ise 9 ay içerisinde 15 adet toplantı yapılmasına ve milliyetçilik mefkûresinin geliştirilmesi adına kitapların yayımlanmasına karar vermiştir¹²⁶. 1927 yılı Kurultayında artık C.H.F müfettişlerinin Türk Ocakları adaylarını onaylayacak olması Türk Ocaklarının kimliğinin değişmeye başlayacağını ilk sinyalleri vermiştir¹²⁷.

1928 yılı Kurultayında da 1926 ve 1927 yılında yapılan Kurultaylara benzer olarak ortaya atılan sorun “*temsil sorunu*” olmuştur. Doğu bölgelerindeki gayri Türk unsurların var olması nedeniyle dikkatler burada toplanmış aynı zamanda mübabele ile gelen muhacirlerin Türkçe konuşması için yapılması gerekenleri Türk Ocakları üstlenmiştir. “*Vatandaş Türkçe Konuş*” parolası Anadolu’daki tüm ücra noktalara ulaştırılmaya çalışılmıştır. Kurultayda milli şuurun bilinçlenmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur¹²⁸. Bu kurultayda 1924’ten bu yana değişmeden devam eden Merkezi Heyette yenilenmeler yaşanmış ve Heyet

¹²⁴ Sarıay, **a.g.e**, s 245-246; Üstel, **a.g.e**, s. 180; Üstel, **a.g.e**, s.226-227.

¹²⁵ Georgeon, **a.g.e**, s.51; Üstel, **a.g.e**, s.246-300.

¹²⁶ Üstel, **a.g.e**, s.246.

¹²⁷ Üstel, **a.g.e**, s.250.

¹²⁸ Üstel, **a.g.m**, s.266; Üstel, **a.g.e**, s.291.

neredeysi tamamen mebusların ve CHF'nin eline geçmiştir¹²⁹.Merkez İcra Heyetinin, Ocak dışında başka işlerde çalışarak Ocağın fakir bütçesini israf etmelerinden dolayı eleştirilere maruz kalmışlardır¹³⁰.

1928 Kurultayında Ocağın gerek maddi yetersizlikler gerekse eleman yetersizliğinden dolayı kapatılması kararı alınmıştır. Buna karşılık beş yeni Ocağında açılmasına karar verilmiştir¹³¹.

Bu Kurultayı incelediğimiz vakit artık Ocağın CHF'nin güdümüne girerek alınan kararlarda ve yapılan işlemlerde pekte bağımsız olmadıklarını görmekteyiz.

Türk Ocakları, Cumhuriyet dönemindeki ilk perdesini 1931 yılında yaptığı kongrede kendini fesh etme kararı almak zorunda bırakılmasıyla kapatmıştır.1927 yılında itibaren CHF'nin etkisinde bulunan ve 1928 Kurultayında da yönetim kadrosunun çoğunun CHF'li olması alınan bu kararı kanıtlar niteliktedir. Ocakların önemli bir etki alanının olması 250'yi aşan miktarda teşkilatlanmış şubesinin olması ve tek parti döneminde CHF'ye muhalefet oluşturma riski bulunan Ocakların kapatılma kararı da çok şaşırtıcı olmamalıdır. Milliyetçilik ve halkçılık kavramlarını Türk Ocaklarıyla hayata geçiren yeni Türkiye Cumhuriyeti yönetimi dünya konjoktürünün değişmesiyle birlikte tek parti döneminin gereklilikleriyle hareket ederek Türk Ocaklarının kapatılmasına etki etmiştir¹³². 1930'da SCF'lilerle Türk Ocaklıların yakınlaşması ve SCF'lileri desteklemesiyle birlikte yapılan Belediye Seçimlerinde Türk Ocaklarının SCF'lilerin yanında yer almaları ve CHF'li üyelerle fikir çatışmalarının baş göstermesi, İzmir Türk Ocağı'nda içki içilmesiyle ilgili tartışmalar ile birlikte yıpranan Türk Ocaklarının, Gazi'nin Menemen Olayından sonra çıktığı yurt gezisi sırasında Aydın Türk Ocağı'nda karşılaştığı gayri ihtiyari davranışlar nedeniyle de bir manada yıpranan bu kurumun kapatılması kararının verilmesi çok sıradışı görülmemelidir.

Sonuç olarak 1929 Dünya Ekonomik krizini en çok hisseden ülkelerden biri olan Türkiye bu dönemde rejimi güçlendirmek adına SCF denemelerini yapmış fakat

¹²⁹ Georgeon, **a.g.e**, s.51.

¹³⁰ Üstel, **a.g.e**, s.292.

¹³¹ Sarımay, **a.g.e**, s.248.

¹³² Üstel, **a.g.m**, s.266;Georgeon, **a.g.e**, s. 67-69.

başarılı olamamıştır. Ülkede devletçilik politikasının uygulanması ile birlikte otoriter bir devlet anlayışına bürünmeye başlayan ülke parti devlet bütünleşmesini gerçekleştirerek bu dönemde Türk Ocakları dâhil var olan birçok kurumun kapatılması kararını almıştır¹³³.

1932'den itibaren Türk Ocakları'nın boşluğunu doldurmak ve devlet politikalarına taşırayı taşımak adına açılan Halkevlerinin tüzüğü ile Türk Ocaklarının tüzüğü karşılaştırıldığında Halkevlerinin ciddi manada CHF'ye güdümlü olduğu görülmektedir. Ülke yaygınlığı açısından bakıldığında Türk Ocaklarına göre daha kapsayıcı olan Halkevlerini bu kurumdan ayıran farklılık ise ülkeyi sıkı bir ağ gibi örerek unutulmaya yüz tutmuş yerelliği ve halk kültürünü ön plana çıkarmasıdır. Halkevlerinin Ankara'da yayınladığı *Ülkü* dergisi başta olmak üzere diğer Halkevlerinin dergileri bu durumu kanıtlar niteliktedir. Bu yeni oluşturulan kurum ile Türk Ocaklarının üstenci yapısı kırılarak daha halktan bir görünüm kazandırılmıştır¹³⁴.

¹³³ Sarımay, a.g.e, s.329;Üstel, a.g.e, s.340-344; Georgeon, a.g.e, s.69-70.

¹³⁴ Georgeon, a.g.e, s.71.

II. BÖLÜM

2. BATI ANADOLU'DA TÜRK OCAKLARININ KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

2.1. Yunan İşgalinden-Kurtuluşa Batı Anadolu

15 Mayıs 1919'da İzmir'de başlayan Yunan işgali öncelikle burada hissedilmiş daha sonra bu elim vakıa tüm Batı Anadolu'yu sararak vahşi yüzünü göstermiştir. Yunan işgali bölgede işkence, taciz ve şiddet olayları ile kendini duyurmaya başlamıştır. Bölge halkına hem işgalci Yunan askerleri hem de yerli Rumlar tarafından şiddet her geçen gün dozu arttırılarak devam ettirilmiştir. İşgal yılları sürecinde Anadolu'da en fazla yara alan yer Batı Anadolu olmuştur. İzmir'in işgal edilmesiyle birlikte Yunan Mezalimi başlamış ve bölge Yunan işgalinden temizleninceye kadar yıkım devam etmiştir.1923'ten itibaren bölgeden temizlenen Yunanlılar İzmir bölgesini perişan bir vaziyete sokarak buradan ayrılmışlardır.

I. Dünya Savaşından çıkan Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu bölgesinin diğer vilayetleri gibi Yunan ve aynı zamanda İtalyan işgaline maruz kalan Aydın vilayeti de perişan bir vaziyette koordine olabilmek, kolektif çalışmalar yapabilmek adına örgütlü yapılanmalara ihtiyaç duymuştur. İşgal öncesinde kurumsal birçok örgütün bulunması ve Türk Ocaklarının da bu örgütlerden biri olması ona olan ihtiyacı gözler önüne sermiştir. İşgal dönemlerinde birçok Türk Ocağı gibi faaliyet gösteremeyen Aydın Türk Ocağı'nın bu dönemde örgütleyici ve bütünleştirici duruşu nedeniyle eksikliğini hissettirmiştir¹³⁵. Ocaklar Yunan işgalinden sonra kapatılmaya başlansa da Hamdullah Suphi, Ocakların mekânsal olarak varlıklarının sürmemesi çalışmaların devam etmemesine neden olmayacağını, mekânsal birlikten ziyade Türk Ocaklarının bir fikir, ışık ve iman bütünü olduğunu ifade etmiştir¹³⁶.

Milli Mücadele döneminde Yunan ve İtalyan askerleri tarafından işgal edilmiş olan Aydın vilayeti üç yıl üç ay gibi bir süre işgal altında kalmış ve düşman işgali sırasında halk hem göçe zorlanmış hem de kendini savunmak için zor şartlarda

¹³⁵ Günver Güneş, Cumhuriyet İlk Yıllarında Aydın Türk Ocağı, **Türk Yurdu**, Cilt.32, Sayı.300, Ankara, 2012, s.57.

¹³⁶ İsmail Acar, **Türk Ocakları (1912-1931/1949-1980/1986->)**, Balıkesir, 2004, s.42.

büyük sıkıntılar çekmiştir. Aydın halkı, Yunan işgali ile birlikte canından, namusundan ve savaş öncesi gayet önemli bir ekonomik kalkınmaya sahip olan vilayetinden edilmiştir¹³⁷.

Aydın Vilayetinin Milli Mücadeleye başladığı sırada nüfus yapısı;

<u>Müslüman Nüfus</u>	<u>Yüzdesi</u>	<u>Rum Nüfusu</u>	<u>Yüzdesi</u> ¹³⁸
1.093.334	%78.2	208.083	% 19.9

Yunan Mezaliminden yoğun şekilde yara alan Batı Anadolu cephesindeki vilayetlerden biri olan Aydın, Yunanlıların elinden kurtulduğu vakit işgal öncesi dönemde var olan refah seviyesiyle akıl alamayacak uçurumların olduğu görülmektedir. Yunanlı işgalciler Aydın'dan çekildikleri vakit; 28.351 ev, 89 camii ve mescit, 6.640 han, hamam ve dükkan, 133 fabrika, yağhane, debbağhane, 140 okul ve medrese, 20 resmi bina yaktıkları ve 1267 Türk'ü öldürdükleri Dahiliye Vekaleti'nde resmi belgelerinde bildirilmiştir.¹³⁹

“Mondros Mütarekesi sonrasında *Denizli*, Aydın vilayetine bağlı 24.000 nüfuslu bir liva (sancak) durumundaydı. Sarayköy, Çal, Garbikaraağaç (Acıpayam), Buldan ve Tavas kazaları da bu livaya (sancağa) bağlıydı. Yerli nüfusun küçük bir bölümü Rum ve Ermenilerden oluşmaktaydı. İzmir-Dinar yoluna 9 km.lik bir hatta Goncalı'ya bağlanan Denizli, Adalar Denizi bölgesinin iktisadî yönden gelişmekte olan yerlerinden biri durumundaydı. Askeri bakımdan ise, karargâhı Aydın'da bulunan 57. Tümeğe bağlıydı.”¹⁴⁰ Denizli Yunan işgalini yaşamamış olmakla birlikte işgali her zaman yakınında hissetmiştir. Bölge, giyim ve gıda konusunda işgale direniş gösterenlere daima yardım ederek destek olmuştur. İşgale uğramamış olmakla birlikte Denizli bölgesi de viran olmuş bir bölge esintileri hissettirmiştir.

¹³⁷ Güneş, **a.g.m.**, s.57.

¹³⁸ Mustafa Keskin, Milli Mücadele Başlarken Anadolu'nun Demografik Yapısı, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.3, Kayseri, 1989, s.472.

¹³⁹ Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)**, Ankara, 1999, s.168-169.

¹⁴⁰ Tahir Kodal, *Milli Mücadelede Denizli ve Önemi*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.XIV, S.42, Ankara, 1998.

İzmir'i işgal eden Yunan birlikleri burada kalmayarak Anadolu'nun iç bölgelerine ilerleyerek 17 Mayıs'ta Çeşme ve Urla, 21 Mayıs Menemen, 22 Mayıs Selçuk, 26 Mayıs Manisa, 27 Mayıs Aydın, 28 Mayıs Tire, 29 Mayıs Turgutlu'yu işgal etmişlerdir. 1 Haziran Ödemiş, 3 Haziran Nazilli, 4 Haziran Ahmetli, 12 Haziran Bergama'yı işgal ederek, Batı Anadolu'nun geniş bir kısmına hâkim olmuşlardır¹⁴¹.

Yunan işgaline direkt maruz kalmış olan *İzmir*'de ise imar ile ilgili önemli sıkıntılar baş göstermiştir. İşgalden kurtulduğu sırada yangına maruz kalan İzmir, imar ve yeniden yapılanma sıkıntıları çekmiştir. Yangın yerinin geniş olması nedeniyle yeniden imar planlarının hazırlanmasıyla ilgili sorunlar ortaya çıkmış ve halkı zor durumda bırakmıştır. 1922 İzmir yangını öncelikle İzmir'in ele alınmasını zaruri kılan sebep olmuştur. Şehir, Yunan işgalinden temizlendikten sonra moloz yığınlarından meydana gelen harabeler bütünü olarak tasvir edilmiştir¹⁴². 1923 yılında ortaya çıkan diğer bir sorun mesken problemi olmuştur. İzmir'e yerleşenlerle birlikte mübadillerinde olması vilayetin nüfusunu arttırmış ve bölgede bayındırlık faaliyetlerine olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.¹⁴³ *Bornova*'nın Işıklar Köyü civarından geçen jandarma müfrezesi, mezarlıkta pusu kuran Rum eşkiyasının taaruzuna uğrayınca çatışma meydana gelmişti bu çatışma sırasında öldürülen Rum *Kokluca Kitre* (bölge sakini) nedeniyle Kokluca Köyü İhtiyar Heyeti ve bir papaz bu durumu kullanarak işgalin haklılık gerekçesi olarak sunmayı fırsat bilerek Fransız ve İngiliz temsilciliklerine bildirmişlerdir¹⁴⁴. İzmir'e çıkan Yunan askerleri kendilerini güven altına alabilmek amacıyla İzmir'i işgal etmişlerdir. İşgaller arasında 16 Mayıs 1919 günü Bornova'da yerini almıştır. İşgalin ilk günü Rumlardan çekinen Buca, Bornova ve Karşıyakalılar iç kesimlere doğru göç etmeye başlamışlardır¹⁴⁵. Yunanlılar tarafından Bornova'da karakol kurulmuş fakat bu bölgede Türklerle Rumlar arasında

¹⁴¹ Adnan Sofuoğlu, *İzmir İşgali Sonrasında Batı Anadolu'da İşgal Genişletmeleri ve Bölgede Oluşan Milli Direniş*, AÜ. TİTE, *Atatürk Yolu Dergisi*, S.29-30, Kasım 2002, s.138.

¹⁴² Tülay Alim Baran, *Bir Kentin Yeniden Yapılanması İzmir 1923-1938*, Arma Yay, İstanbul, 2003, s.50.

¹⁴³ **A.g.e.**, s.51.

¹⁴⁴ Hasan Mert, *Geçmişten Günümüze Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yönleriyle Bornova*, Bornova Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 2008, s.49.

¹⁴⁵ **A.g.e.**, s.49.

bir çekişme yaşanmamıştır¹⁴⁶. Büyük Taarruz'un ardından 9 Eylül günü Bornova'ya giren Dördüncü Süvari Alayı Komutanı Reşat Bey, Yüzbaşı Şerafettin kumandasındaki bölükler ve onu takip eden alay ile birlikte Bornova'ya girdiklerinde Yüzbaşı Şerafettin buradaki evlerden ateş açıldığını ifade etmiştir¹⁴⁷. Bornova işgal edildiği 17 Mayıs 1919-9 Eylül 1922 tarihleri arasında üç yıl altı ay on günlük esaretten Türk askerinin kahramanca mücadelesi sonunda kurtulabilmiştir¹⁴⁸.

Yunan kuvvetleri şehri terkederken İzmir başta olmak üzere Bornova ve köylerini yangın yerine çevirmişlerdir. Bornova merkezi ve köyleri de bundan nasibini alarak ilçede bulunan 7 okul, 2 camii ve mescit, 1 fabrika, 7 mezarlık, 4 hane, 4 çiftlik yakılmış ve tahrip edilmiştir. 30 Ekim 1922 tarihinde Bornova'ya bağlı; Hacılar, Palamut, Beşyol, Bayat köylerinin yakıldığı bilinmekle birlikte bu tarihten itibaren Bornova'nın tam manasıyla Türk kimliğine kavuştuğu bilinmektedir¹⁴⁹.

Küçük Menderes Havzası, Yunan askerlerinin çekildiği sırada önemli tahribata uğramıştır. Yunan askerleri bölgeden çekilirken ortak bir olay yaşandığı görülmektedir. Bu olay Yunan askeri bölgeden çekilirken yerli Rum ve Ermenilerin tüm servetlerini alarak İzmir'e yönelişe geçtikleri aynı zamanda yerli unsurların katliam ve yangından haberdar olduğu anlaşılmaktadır¹⁵⁰. İşgalin sona erip Yunan askerleri çekilmeye başladığı sırada 3 Eylül 1922 günü Ödemiş'i yakmayı planlayan Yunan askerlerinin bu planını Rum papazı, müftü Hacı Hasan Efendiye bildirince amacına ulaşmamıştır¹⁵¹. 8 Eylül 1922'de Torbalı işgalcilerden kurtarılmıştır. Bu esnada Küçük Menderes'teki efe ve zeybekler Ahmetli ve Turgutlu istikametinde geri çekilmekte olan düşman kuvvetlere ağır kayıplar verdirmiştir¹⁵². *Ödemiş*, 1923 yılında Yunan işgalinin sona ermesinin ardından orta çağ kasabalarından farksız bir

¹⁴⁶ **A.g.e.**, s.51.

¹⁴⁷ **A.g.e.**, s.55.

¹⁴⁸ **A.g.e.**, s.56.

¹⁴⁹ **A.g.e.**, s.56-57.

¹⁵⁰ Filiz Akın Özcan, Milli Mücadele'de Küçük Menderes Havzası (1919-1923), **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, ADÜ Dan. Günver Güneş, Aydın, 2009, s.185-186 .

¹⁵¹ **A.g.t.**, s.217.

¹⁵² **A.g.t.**, s.222.

vaziyetteydi ve nüfusu 14.227 idi.¹⁵³ Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte modern bir görünüş kazandırılmaya çalışılmış ve 1927 yılı nüfus sayımlarına bakıldığında Tire nüfusunun gerisinde kalan Ödemiş, 1935 yılı sayımlarında gelişmiş bir kasaba görünümüne girmiştir. Cumhuriyet'in ilanında 1927 yılına kadar 131 lira değerinde 26 ev, 130 bin lira değerinde 60 dükkan ve 60 bin lira değerinde 2 fabrika ve bir okul inşa edilmiştir¹⁵⁴. İşgalin bitmesiyle birlikte bölgeden ayrılan Rum ve Ermenilerin elinde tuttuğu ticaret hayatı Türklerin eline geçmiş ve Cumhuriyet'in ilanından sonra bölgede önemli kalkınma faaliyetleri görülmeye başlanmıştır. 1927-1934 yılları arasında Belediye başkanlığı yapan Mustafa Şevket (Bengisu) Bey, Ödemiş'in şehir planını Macar mimar Scarpa'ya çizdirmiş ve mimari kültürün temellerini atmıştır¹⁵⁵. Günümüzdeki mimarı beton yığınlarının gayri ihtiyari şehir planlamacılığına bakılırsa Ödemiş halkı Mustafa Şevket Bey'e çok şey borçlu olmalıdır. Görüldüğü üzere Ödemiş, 1923 yılında ortaçağ kasabası görünümünden çıkarılmaya çalışılarak iskan ve bayındırlık çalışmalarıyla bir ticaret kenti haline getirilmiştir.

Tire, 29 Mayıs 1919 günü Yunanlılar tarafından işgal edildikten sonra 4 Eylül 1922 tarihinde yeniden Türklerin eline geçmiştir. Batı Anadolu bölgesinden başlayarak halka halka iç kesimlere yayılmaya başlayan işgale karşılık oluşan Kuva-yı Milliye birliklerinden şu şekilde bahsedilmektedir; “..*Mustafa Kemal'e bağlı düzensiz birliklerin büyük kısmı İzmir'in doğusunda Yunan birlikleriyle çarpışmakta... Aydın, Tire ve Ödemiş cephelerinde 4.000 ile 5.000 kişi bulunmakta*”¹⁵⁶. Yunanlılar güvenlik gerekçesiyle işgal alanını daha da genişleterek Torbalı ve Küçük Menderes bölgesi ile Bayındır'ı 22 Mayıs'da, Tire'yi 29 Mayıs 'da ve 1 Haziran'da Ödemiş'i işgal etmişlerdir. İzmir'in işgal edilmesi ile birlikte Tire halkı Ödemişlilerle birlikte Yunan işgaline karşı İtalyanlardan medet ummuşlardır.

Tire kazası kaymakamlığının Ağustos 1919 yılı raporuna göre;

¹⁵³ Günver Güneş, *Osmanlı'nın Ortaçağ Kasabasından Cumhuriyet Türkiye'si'nin Modern Kentine Ödemiş, Toplumsal Tarih*, Sayı.70, Ekim 1999, s.5.

¹⁵⁴ *Hizmet*, 8 Teşrin-i Sani 1928.

¹⁵⁵ Kaya Bengisu, *Koca Doktor Mustafa Bengisu*, İzmir, 1993, S.81.

¹⁵⁶ Mehmet Başaran, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tire*, Dokuz Eylül Yay, İzmir, 2000, s.33.

“Yunan askerleri tarafından gasp edilen eşya kıymeti 15.151.471 kuruşdur... Şehit sayısı 59 (6 Kadın ve çocuktur)... Yağma,tahrip,ihrâk: 2 köyü kamilen ihrâk etmişler, köylülerin mahsulünü ve meyve ağaçlarını tahrip etmişlerdir.... Sirkat ve gasp: 199 beygir, 8 koyun 518 inek ve öküz, 1 deve, 53 merkep” olarak verilen sayılar işgalci güçlerinin önüne kattığını alarak ilerlediğini göstermektedir¹⁵⁷.

Bütün bu zorluk ve eziyetlere karşın Kurtuluş Savaşı'nın sonucunda Tire 4 Eylül 1922 tarihinde kurtarılmıştır. Yunanlılar 3 Eylül'de Ödemiş'i 4 Eylül'de Tire'yi boşaltmışlardır. Tire'nin kurtuluşu sebebiyle 1923'te yapılan şenliklerde özellikle Tire Türk Ocağı'nın mesaisi ile kutlanmış ve kasaba kurtuluş şerefine rengarenk süslenmiş ve halkın mutluluğu hissedilmiştir¹⁵⁸.

Manisa, 26 Mayıs 1919 günü Yunanlı güçler tarafından işgal edilmiştir. Bu işgal üç yıl üç ay on üç gün sürdükten sonra 8 Eylül 1923 yılında işgalci güçlerden kurtarılacak Manisa'nın bağımsızlığı sağlanmıştır¹⁵⁹. Manisa'nın işgalci güçlerden kurtarılincaya kadar geçen sürede aldığı vaziyet içler açısıdır. Nitekim Kasaba (Turgutlu) kazası işgalden önce Batı Anadolu'nun en mamur kazası iken işgal ile birlikte tanınmaz bir hal almıştır. Taş üstünde taş kalmamış dedirtecek vaziyete gelen bölgede yağmacılık ve tahribat köşklere ve bağlara sızramıştır.Manisa işgalin etkisiyle tanınmayacak hale gelmiştir¹⁶⁰.

Kasaba (Turgutlu) kazası susam, pamuk, üzüm ticaretinden zengin olmuş bir kazadır. Yirmi bin nüfusa sahip olan kaza işgal ile birlikte sekiz bin kişi kalmıştır. Sayının azalmasında yaşayan nüfusun göç etmesi ve ölmesi en büyük etkindir. Kasabalıların en önemli sorunlarından biri işgal ile birlikte açlık ve susuzluğun baş göstermesi olmuştur. Halk yaşamak için temel ihtiyaçlarını bulamaz hale gelmiştir¹⁶¹.

Kasaba'dan Salihli'ye kadar olan yerlerde bulunan köylerde yanan binalar dikkat çekicidir. İşgalden önce mamul madde üreten ve verimli araziye sahip olan bölge işgalci güçler tarafından yakılmıştır. İşgaliciler sadece köyleri yakmakla da

¹⁵⁷ A.g.e, s.45.

¹⁵⁸ Ahenk, 1 Ağustos 1339/ 19 Zi'l Hicce 1344; Başaran, a.g.e, s. 47.

¹⁵⁹ Mevlüt Çelebi, **Atatürk ve Manisa**, Yüksek Öğrenim Vakfı Yay.2, Manisa, 1997, s.2.

¹⁶⁰ Çelebi, a.g.e, s.4.

¹⁶¹ Çelebi, a.g.e, s.5.

kalmamış aynı zamanda halkın elindeki paralarını da gasp etmiştir. Mersinli Köyü yüz evli bir yerleşkeye sahip iken işgal ile birlikte çatısı yanmamış ev kalmamıştır¹⁶².

Salihli kazası güzel ve üretim yapılan bir yerleşkeyken gözde bir merkezdi. Halkı çalışkan olan bu yerleşkede binaların sağlam yapıldığı yanmasından sonra ortaya çıkan demirlerden anlaşılmaktadır. İşgal ile birlikte fabrikalar, cami, han otel gibi büyük binalardan üç bine yakını yanmıştır. Hristiyan evlerinin bir kısmı yanmamış ve buralara muhacirler yerleştirilmiştir. Salihli'nin yakılması bölge halkını pekte üzmemiş daha çok yüreklendirerek bölgeyi yeniden kalkındırmak için daha da hırslandırmıştır.¹⁶³

Alaşehir kasabası Manisa, Kasaba ve Salihli'ye göre daha acınacak hale getirilmiştir. Ortaya çıkan manzara bu kazaya asırlardır uğranılmamış hissi vermekle birlikte Alaşehir'de insan kalmadığı anlaşılmaktadır. Dört bin beş yüz evli kasaba halkını Yunanlı askerler ve yerli Rumlar süngü ile öldürmüş ve birçok kişi de yakılmıştır.¹⁶⁴

2.2. Aydın Türk Ocaklarının Cumhuriyet Dönemi Kuruluş Faaliyetleri

Aydın Türk Ocağı'nın kurucusu ve ilk reisi Şefik Bey idi. Aydın Türk Ocağı, I.Dünya Savaşı boyunca sanat ve kültür alanında Aydın'ın mabedi olmuştur¹⁶⁵.

I.Dünya Savaşından çıkan Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu bölgesinin diğer vilayetleri gibi Yunan ve aynı zamanda İtalyan işgaline maruz kalan Aydın vilayeti de perperişan bir vaziyette kordine olabilmek, kolektif çalışmalar yapabilmek adına Ocağın varlığına büyük ihtiyaç duymuştur. İşgal dönemlerinde birçok Türk Ocağı gibi faaliyet gösteremeyen Aydın Türk Ocağı'nın bu dönemde örgütleyici ve bütünleştirici duruşu nedeniyle eksikliğini hissettirmiştir¹⁶⁶. Ocaklar Yunan işgalinden sonra kapatılmaya başlansa da Hamdullah Suphi, Ocakların mekânsal

¹⁶² Çelebi, **a.g.e.**, s.5.

¹⁶³ Çelebi, **a.g.e.**, s.6-7.

¹⁶⁴ Çelebi, **a.g.e.**, s.7.

¹⁶⁵ Günver Güneş, *Taşradan Meşrutiyet'e Bir Bakış II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Sancağı (1908-1918)*, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl.6, Sayı.11, Bahar 2010, Ankara, s.35.

¹⁶⁶ Günver Güneş, *Cumhuriyet İlk Yıllarında Aydın Türk Ocağı*, **Türk Yurdu**, Cilt.32, Sayı.300, Ankara, 2012, s.57; İbrahim Karaer, **Türk Ocakları ve Türk İnkılabı**, Ankara, 1992, s.17.

olarak varlıklarının sürmemesi çalışmaların devam etmemesine neden olmayacağını, mekânsal birlikten ziyade Türk Ocakları mefkûresinin devam ettiğini ifade ederken Türk Ocakları üyelerinin cephede ön saflarda yer alması bunu kanıtlar niteliktedir.¹⁶⁷.

Milli Mücadele döneminde Yunan ve İtalyan askerleri tarafından işgal edilmiş olan Aydın vilayeti üç yıl üç ay gibi bir süre işgal altında kalmış ve düşman işgali sırasında hem göçe zorlanmış hem de kendini savunmak için zor şartlarda büyük sıkıntılar çekmiştir. Aydın halkı Yunan işgali ile birlikte canından, namusundan ve savaş öncesi gayet önemli bir ekonomik kalkınmaya sahip olan vilayetinden edilmiştir¹⁶⁸.

Aydın Vilayetinin Milli Mücadeleye başladığı sırada nüfus yapısı;

Müslüman Nüfus	Yüzdesi	Rum Nüfusu	Yüzdesi ¹⁶⁹
1.093.334	%78.2	208.083	% 19.9

Yunan Mezaliminden yoğun şekilde yara alan Batı Anadolu cephesindeki vilayetlerden biri olan Aydın, Yunanlıların elinden kurtulduğu vakit işgal öncesi dönemde var olan refah seviyesiyle akıl alamayacak uçurumların olduğu görülmektedir. Yunanlı işgalciler Aydın'dan çekildikleri vakit; 28.351 ev, 89 camii ve mescit, 6.640 han, hamam ve dükkan, 133 fabrika, yağhane, debbağhane, 140 okul ve medrese, 20 resmi bina yaktıkları ve 1267 Türk'ü öldürdükleri Dahiliye Vekaleti'nde resmi belgelerinde bildirilmiştir¹⁷⁰.

5 Eylül'de kurtarılan Nazilli, 7 Eylül 1922'de kurtarılan Aydın düşman işgalinden çıkınca ortaya karamsar bir tablo çıkmıştır. Söke düşman işgaline uğramamış olmakla birlikte diğer bölgelerde işgal sonucunda fakirlik ve güvenlik

¹⁶⁷ İsmail Acar, **Türk Ocakları (1912-1931/1949-1980/1986->)**, Balıkesir, 2004, s.42.

¹⁶⁸ Güneş, **a.g.m.**, s.57; Günver Güneş, “*Yunanistan’ın Aydın’ı İşgali ve İşgalin Bölgede Yarattığı Tahribat*”, **Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe**, Edit: Günver Güneş- Mehmet Başaran, Aydın, 2009, s.256.

¹⁶⁹ Mustafa Keskin, Milli Mücadele Başlarken Anadolu’nun Demografik Yapısı, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.3, Kayseri, 1989, s.472.

¹⁷⁰ Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)**, Ankara, 1999, s.168-169.

sorunları yaşamaya başlamışlardır. İşte böyle bir atmosferden çıkan kazalar bundan sonraki zaman diliminde Hamdullah Suphi'nin de dediği gibi Ocaklı olmak bir fikirdir, ışıktır ve imandır sözüne yaraşır vaziyette Ocaklarını yeniden inşa etmek için kolları sıvayacaklardır¹⁷¹.

Kasım 1922 yılında ilk önce Söke¹⁷², Kuşadası, Ocak 1923 yılında ise Aydın Türk Ocağı faaliyete girmiştir¹⁷³. Ocak 1923- Nisan 1931 yılları arasında Aydın vilayeti merkez olmak üzere Sultanhisar, Bozdoğan, Nazilli, Karacasu, Söke 6 Türk Ocağına ilerleyen zamanlarda Çine, Germencik, Kuyucak eklenerek 9 Ocak şubesi faaliyet göstererek çalışmalar yapmıştır¹⁷⁴.

Kazalardaki Türk Ocaklarıyla ilgili daha az bilgiye rastlanması eldeki verilere göre parasal imkansızlıklar, finansal kaynakların bulunamaması, kaza ve kasabalarda Ocaklara ilgisiz kalınması nedeniyle nitelikli diyebileceğimiz verilerin alınmamasına neden olmuştur¹⁷⁵.

20 Kanun-ı Sani 1331 senesinde kurulan Aydın Türk Ocağı, Cumhuriyet döneminde çalışmalara başladığı düşünülse de gerçek te II. Meşrutiyet dönemine kadar çalışmalarını götürmektedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden de destek alarak faaliyetlerini sürdüren Aydın Türk Ocağı 200 kişilik üye sayısı ile çalışmalar yapmıştır. Bu döneme kadar Aydın Türk Ocağı bölgenin kültürel, sosyal ve fikriyat anlamında gelişmesi adına çalışmalar yapmış ve dönemin kültür mabedi olmuştur. Mayıs 1919 yılında başlayan Yunan işgalinin yarattığı sorunlar nedeniyle kapanmak zorunda kalmıştır¹⁷⁶.

İşgal güçleri, Batı Anadolu'dan temizlenmeye başladığı vakit Aydın Türk Ocağı'nda tekrardan teşkilatlanmaya ve eski şaşalı günlere dönmek için çalışmalara başlamıştır. 1923 Ocak ayında kurulan Aydın Türk Ocağı'nın en önemli meselesi

¹⁷¹ Güneş, **a.g.m**, s.57.

¹⁷² Güneş, **a.g.m**, s.58.

¹⁷³ Karaer, **a.g.e**, s.17.

¹⁷⁴ Eski Türk Ocaklarının İsmi Gösterir Liste, **Türk Yurdu**, Cilt.3, Sayı.301, Ankara, Aralık 1963, s.64; Bknz. Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998.

¹⁷⁵ Güneş, **a.g.e**, s.58.

¹⁷⁶ Güneş, **a.g.m**, s.58.

teşkilatlanmak adına bir binaya sahip olmaktı. Bunun için kamuoyu çalışmalarına vakit kaybetmeden başlamışlardır¹⁷⁷.

1924'te Aydın Türk Ocağı vücut bulduğu zaman bir sahne ve oturacak yeter miktarda sandalye olmamasına rağmen sönük bir lamba altında çalışmalar yapan idealist Türk gençlerinin azimli tavırları büyük bir gururla aktarılmıştır¹⁷⁸.

Zor ve kıt kanaat bir ortamda çalışan Aydın Türk Ocağı gençliğine moral vermek adına Hamdullah Suphi Bey, Aydın Türk Ocağı'na davet edilmiştir. Hitabet ve duruşuyla birçok genci etkileyen Hamdullah Suphi'nin Ocaklı gençler ve hatta üyeler arasında önemli bir etkisi vardır.

4 Eylül 1924 günü Ocağa teşrif eden Türk Ocakları Reisi Hamdullah Suphi Bey'i Aydın'a geldiği vakit Yıldırım İdman Yurdu, İhtiyat Zabitan Derneği, Ocaklılar ve Muallimler tren garında sıcak bir ilgiyle karşılamıştır. Hamdullah Suphi Bey'in gelişi adına Ocakta tertiplenen gecede Türk Ocakları Reis Türklüğü yükseltecek olan hars üzerinde durmuş ve Türkçülüğün gelişimi için önemli bilgiler verdikten sonra Ocak'ın ekonomik sıkıntılarının çözülmesi ve Ocaklıların zor durumda kalmaması için en büyük yardımları yapacağını bildirerek dönemin hastalığı olan sıtma hakkındaki bilgilerini paylaşmıştır¹⁷⁹.

Aydın Türk Ocağına Belediye tarafından verilen arsa sayesinde Ocaklılar istedikleri binayı yapabilmek adına çalışmalara başlamışlardır. İlk temelini taşı Vali Ziya Bey tarafından 13 Ağustos 1924 yılında atılan Aydın Türk Ocağı'nın duasını Mebus Gümülcineli Esat Efendi yapmıştır. Bina Ocağın projesini çizen Selahattin Bey tarafından Türk üslubuna uygun olarak oluşturulmuştur¹⁸⁰.

Aydın Türk Ocaklıları oluşturdukları kamuoyu sayesinde bir neticeye hasıl olmuşlar ve bu sayede yapacakları faaliyetler için gerekli olan binaya

¹⁷⁷ Güneş, **a.g.e**, s.58-59.

¹⁷⁸ **Ahali**, 7 Temmuz 1924;Günver Güneş, **a.g.m**, s.58.

¹⁷⁹ Güneş, **a.g.m**, s.58;**Sada-yı Hak**, 5 Eylül 1340.

¹⁸⁰ Güneş, **a.g.m**, 59; **Sada-yı Hak**, 15 Ağustos 1340.

kavuşmuşlardır.1341’de Aydınlı Ocaklılar, yapmak için uğraştıkları binaya kavuşmuşlardır¹⁸¹.

1924 yılında Türklüğe büyük hizmetler etmiş olan Büyük Türk düşünürü Ziya Gökalp’in vefatı, Türk Dünyasını ve Türk Ocaklılarını derinden sarsmıştır. Hamdullah Suphi, Ziya Gökalp’in ölümü üzerine matemini şu şekilde ifade eder;

“Ne elim bir haberle dilhunuz.Türk milliyetperverleri bir baş,hakikî mürşid kaybettiler.Türkçülük mefkuresinin bir meşalesi olan bu asil zeka,kendi izinde yürüyecek binlerce muakkib bıraktı.Onun Türk tarihini,Türk içtimaiyatını,Türk harsını aydınlatan tahlil ve tasnif kuvveti asırladır ruhumuzda biriken karanlıkları derece derece eritmiştir.Geçtiği yol evlece bir izdi,şimdi bir şahrâhtır.Türk vatani en aziz evladlarından birini kaybetmekle taziye edilmek lazım gelen bir felakete uğradı.Ziya Gökalp’in hatırası önünde başlarımızı eğdiğimiz bu acı dakikalarda teselliniz odur ki,onun ufukumuzda dalgalandırdığı manevi bayrağı, yere düşürmeyecek bir gençlik,memleketin her köşesinde bu imanın mahfuziyeti için ayakta silahlanmış duruyor.

Hamdullah Suphi”¹⁸².

Ziya Gökalp’in ölümü üzerine Aydın Türk Ocaklarıyla ilgili bir telgrafa rastlanmamakla birlikte Nazilli kasabesindeki Türk Ocakları Ziya Gökalp’in vefatı üzerine;

“Nazilli-28 Büyük Türk’ün zıyanından mütevellid matemimize iştirakle arz-ı taziye eyleriz”¹⁸³ diye çektikleri telgrafta matemlerini bildirmişlerdir.

¹⁸¹ Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998, s.136.

¹⁸²Hamdullah Suphi, Şuun: Ziya Gökalp, **Türk Yurdu**, Cilt.15, Sayı.163-2, Teşrin -i Sani 1340, s.79.

¹⁸³Taziyeler, **Türk Yurdu**, Cilt.15-1, Sayı.164-3, Kanun-ı Evvel 1340, s.142.

Türk Ocakları İkinci dönemine ait (Ekim 1922- 10 Nisan 1931); I.Kurultayı,23 Nisan 1924'te,71 Ocak şubesinde 64 murahhas üye katılımıyla Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Aydın'ı temsilen Aydın mebusu Mazhar Bey katılarak Aydın Türk Ocağını ve civar kazalardaki Ocakları temsil etmiştir¹⁸⁴.

1924 ve 1925 yıllarında Aydın Türk Ocağı'nın bilim, kültür ve sosyal bir kurum haline getirilmesi için çalışılırken bir de yeni idare heyeti kurulmaya çalışılmıştır.İdare Heyeti üyeleri,Reis Vali Ziya,Murahhas-ı Mesul Doktor Vefik Vassaf,kâtip Asım,Veznedar ve Muhsaip Fevzi,aza Muhammin Neşet,Mühendis Emin ve Söke tabibi Emin Beylerden; Murakebe Heyeti:Muallim Rıdvan,Belediye Reisi Ahmet Emin,Muallim Şükrü Bey,Bütçe Heyeti:Ziraat Bankasından Cevat Bey,Sait Bey,Dr.Hulusi Beylerden meydana gelmiştir.Ocak heyeti ciddi faaliyetler göstererek önemli çalışmalar meydana getirmiş ve Aydın Türk Ocağı binasını kendileri yapmışlardır¹⁸⁵.

1925'te Vali Ziya Bey'in yoğunluğu nedeniyle istifa etmesi üzerine yeni heyet temsilcilerinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Seçimler sonucunda Ocak Reisi Feyzi Bey, katipliğe Mühendis Mustafa Bey, Muhasipliğe Ahmet Emin Bey, Başmuallim Rıdvan Bey ve Dr.Ethem Beyler göreve getirilmiştir¹⁸⁶.

1925'te Aydın Türk Ocağı'nı ziyarete gelen Zeynel Besim Bey, çalışmaların yapılmasında özellikle binanın vücuda getirilmesinde Feyzi Bey'in azimli ve vefakar çalışmalarını hoş bulmuş ve bundan etkilenmiştir. Ocaklıların yeteri kadar çalışmamasıyla ilgili eleştiri de bulunan Zeynel Besim Bey, daha çok Feyzi Bey'in fedakarlıklarını övmeye değer bulmuştur¹⁸⁷.

¹⁸⁴ Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998, s.115.

¹⁸⁵ Türk İli, 12 Temmuz 1925, Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998, s.136.

¹⁸⁶ Güneş, **a.g.m**, s.59.

¹⁸⁷ Zeynel Besim, İmar ve İhya, **Yanık Yurt**, 7 Teşrin-i Evvel 1341(1925).

Aydın Türk Ocakları, Şapka Kanunu'nun ilan edilmesiyle birlikte yapılan inkılabı destek verdiğini açıklayarak inkılaplara karşı duruşlarını göstermişler ve inkılapların yerleşmesi adına çalışacaklarını hissettirmişlerdir¹⁸⁸.

1928 yılında Aydın Türk Ocağındaki dispanser halk sağlığının korunması ve sıhhiye üzerine önemli hizmetler vermiş ve bu hizmetleri sistematik hale getirmesinden dolayı Türk Ocakları 1930 yılı,6.Kurultayında yaptıkları hizmetler adına büyük övgüler almışlardır.¹⁸⁹ Aydın Türk Ocağı sağlık ve sporun dışında müzik ile ilgilendiği de görülmektedir. Aydın Türk Ocağı,1928 yılında alafranga musıkî için öğretmene ihtiyaç duyduğunu ve dolgun bir ücret vereceğini bildiren bir ilan vermiştir¹⁹⁰.

Aydın Türk Ocağı binasının altındaki kahvehane kütüphane olarak hizmete girmiş ve bu kütüphane Aydın'ın Cumhuriyet tarihinde ilk kütüphanesi olmuş ve burada tarih, milli ananeler, kültür ve bilim adına konferanslar yapılmış ve Ocak kapıları her daim esnaflara, spor birliklerine ve muallimlere daima açık tutulmuştur¹⁹¹.

Aydın Türk Ocağı, 1930'da teftiş edilmesinden¹⁹²kapatılış yılı olan 1931'e kadar Aydın vilayetinde çalışmalar yapması ve bölgenin fikir dünyasını geliştirmesi ve çağdaşlaşmanın öncüsü olması sebebiyle Cumhuriyet tarihimiz açısından çok büyük önem arz etmektedir. Aydın Türk Ocağı, kapatılmadan önce kabul ettiği çalışma programı şöyledir;

“Mesai programı idari,harsi,irşadi ve bedii olmak üzere tasnif edilmiş ve idari şube de çalışma şekilleri bütün Ocak mensubine teşmil edilmiştir.Son seneler zarfında muhtelif teşekkülerin değil,Ocak mensubinin bile bu hareve Türklük mabedine karşı bigâne kalmalarının esbabı birinci derecede nazarı ehemmiyete alınarak Ocağın bilhassa Muallimler

¹⁸⁸ Aydın Türk Ocağı, **Türk İli**, 21-22 Eylül 1341(1925).

¹⁸⁹ Güneş, **a.g.m**, s.61; Merkez Heyeti Raporu, **Türk Yurdu**, Cilt.4/24, Sayı.27/28-231/232, 1930, s.106.

¹⁹⁰ Karaer, **a.g.e**, s.101.

¹⁹¹ Güneş, **a.g.m**, s.61; **Aydın İl Yıllığı**, Aydın, 1967, s.118.

¹⁹²Merkez Heyeti Raporu, **Türk Yurdu**, Cilt.4/24, Sayı.27/28-231/232, 1930, s.99.

Birliği,Spor Birliği gibi bütün teŖekkller azalarının ve müesseseler mensubininin Ocakla daimi irtibat tesis eylemleri için tedbirler ittihazı hususunda mevad tesbit edilmiŖtir. Türk Ocaklarının maksadı tesisi ve gayesi ve faaliyette muvaffakiyetin istihsali itibarıyla bu cihetin en esaslı madde olarak tesbitinde isabet heyetin samimi mesaisinin en bariz delilidir. Bu topluluk temin edilmekle beraber Ocak binası dahilinde toplanan her sınıfın her zümrenin istifadeli ve eğlenceli vakit geçirebilmesi esbabının ihzarıyla beraber her ferdin muhtelif vadilerde müstefit olmak yolunun ihzarıyla beraber her ferdin muhtelif vadilerde müstefit olmak yolunun teminin bedii ihtiyaçların tatmini ve ahenk,intizam ve samimiyet tesisi içinde icab eden tedbirler alınması ve Ocağın faaliyet sahasındadaha vasi ve daha Ŗumull alıŖabilmesi için tevakkuf eden varidatın menbalarını bulmak bu hususta bedii Ŗubenin bilgi ve kabiliyetlerinden istifade eylemek gibi idari hususatın en mühim mevaddının zbdesi olan bu tedbir ve tasavvurların tatbik sahasında yaratacağı varlık kuvveti Aydın'daki gençlik ve teceddüt ruhuna tatminkar bir gıda olacağı izahtan varistedir.

Hars Ŗubesinde alıŖacak azalar için daima zenginleŖecek kabiliyette mntazam bir kütüphane tesisiyle bu kitapların her fert için müfit olacak esasat vaz'ı içtimai,iktisadi,siyasi,zirai,sıhhi vesair mevzular verecek zevatla uzaktan ve yakından temas temin edilerek muayyen zamanlarda konferanslar tertibi bilhassa Aydın'ı Aydınlılara tarihi ve coğrafi vaziyet ve hususiyetle vazıh bir surette tanıtılmak halk arasında söylenen mahalli darb-meselleriyle z Türkçe kelimeler milli ananeler Aydın'da Ŗimdiye kadar yaŖamıŖ halk Ŗairi ve saz Ŗairlerinin eser ve tercüme hallerini toplamak asar-ı atikalara ait malumat cem eylemek gibi alıŖma mevzuları ihzar edilmiŖ ve bu Ŗubede meŖgul olmak üzere birçok arkadaŖlar kendi arzularıyla ayrılmıŖtır.

İrŖad faaliyeti için halkın toplu bulunduğu mahallerdeve köylerde de alıŖıcı kuvvetler tertib edilerek münasib fırsatlarla milli gayeye ve cumhuriyet esasatına uygun telkinlerve hasbıhaller yapmak üzere mevzular hazırlamak ve eserler bulmak bu cmlenden olmak zere Ocağa ve Ocakılık ruhuna halkı ısındırmak için tedbirler,vesileler ihdasıyla Ocak'ta,ücretsiz

tedavi usulü ikamesi, gayeye hadim filmlerin halka gösterilmesi gibi daha birçok mühim noktalar düşünülmüştür.

Program aynı zamanda Vilayet dahilinde yabancı dil konuşan unsurların dil birliğini ve daha sür'atle Türkleşme esasını temin etmek maksadıyla toplu olarak iskanlarına man-i tedabir almak için alakadaran nezdinde teşebbüsatta bulunmak gibi daha birçok mühim mevaddı ihtiva etmektedir.

Halkın zevkini asrın ihtiyacına uygun bir şekilde terbiye etmek maksadıyla Ocak salonunda aile eğlenceleri balo, konser, müsamere gibi içtimai topluluklarla beraber mahalli türkü ve oyunları asri salonlarda alaka ile dinlenecek ve görülecek hale sokmak gibi bugünün ihtiyaçlarını kabil olabilecek zengin bir program meydana getirmiştir”¹⁹³

çalışma programından da anlaşılacağı üzere Aydın Ocağı, eğitimden bilime, sağlıktan örf adetlere kadar birçok alanda çalışmalar yapmış ve çalışmalarını da devam ettirebilmek için gönüllü olmuştur. Kapatılış sürecinde de CHP'ye katılmıştır.

2.2.A. Aydın Türk Ocakları ve Yardım Faaliyetleri

Aydın Türk Ocağı'nın kendi çabalarıyla oluşturduğu binada Hilal-i Ahmer, Ziraat ve Ticaret Odalarıyla birlikte faaliyet göstermiştir.¹⁹⁴ Aydın Türk Ocağı'nın kalkınmasında valilik ve belediyenin desteğini alması bilindiği üzere Feyzi Bey'den önceki Reis Vali Ziya Beyin etkisiyle olmuştur, bundan dolayı Ocaklar devlet kuruluşlarından önemli destek ve yardımlar aldığından Aydın vilayetine önemli hizmetler vermekteydi ve bu durum basının dikkatini çekmiş ve takdirle karşılanmıştır¹⁹⁵.

Aydın Türk Ocağı, 1924 yılında Erzurum'da meydana gelen depremde Erzurum halkına para ve malzeme; 1925 yılında Germencik'te meydana gelen sel

¹⁹³ **Anadolu**, 9 Mart 1931.

¹⁹⁴ **Türk İli**, 12 Temmuz 1341 (1925).

¹⁹⁵ **Yanık Yurt**, 10 Teşrin-i Sani, 1925.

baskınında evsiz ve aç kalanlara, Torbalı depreminde de evsiz kalanlara malzeme yardımında bulunmuştur¹⁹⁶.

1927’de Söke’yi ziyaret eden *Hizmet* gazetesi yazarı Zeynel Besim Bey, Söke gençliğinin gayretini ve çalışkanlığını överken Vali Bey’in sözünü verdiği 1000 liranın 300 lirasının yolladığını fakat kalan paranın yollanmadığını, yollandığı takdirde çok faydası olacağını aktarmıştır¹⁹⁷.

1928’de Aydın Vilâyeti, Ocaklara 48.000 TL yarımında bulunarak gerekli çalışmaları rahat bir şekilde yapabilmeleri ve zor durumda kalmamaları için bu yardımı yollayarak önemli bir destek olmuştur¹⁹⁸.

Meclis-i Umumisininin 48.000 TL’lik yardımından payını alan Nazilli Türk Ocağı, parayı iyi bir şekilde değerlendirerek önemli çalışmalar yapmış ve Nazilli’nin ufkunu değiştirmiştir¹⁹⁹.

Söke Türk Ocağı, bölgeye mübadele ile gelen göçmenlere yardımda bulunmak ve göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yardım kampanyası çalışmaları yaparak halkın mağdur olmasını engellemeye çalışmıştır²⁰⁰. 1925 yılında Ocaklılarla Belediyenin Menderes’in her yıl yarattığı sel baskını ve taşkınlar için alınacak önlemler için işbirliği yaptığı görülmektedir²⁰¹. Ocağın temsil heyeti Söke-Çine-Milas’ı içine alan bir gezi tertipleyerek sportif, kültürel bir etkinlik düzenlemiş ve bu bölgedeki kurumları da ziyaret etmiştir²⁰². Aynı yıl içerisinde Şeyh Sait isyanının baş göstermesi üzerine Ocaklılar isyanı kınayan ve protesto eden mesajlar yayınlamışlardır²⁰³.

¹⁹⁶ Güneş, **a.g.m.**, s.61; **Yanık Yurt**, 21 Teşrin-i Evvel 1341.

¹⁹⁷ Zeynel Besim, Tedkik Notları, **Hizmet**, 14 Temmuz 1927.

¹⁹⁸ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt 21/5, Mayıs 1928, s.289.

¹⁹⁹ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21/7, Sayı.199/38, Mayıs 1928, s.289

²⁰⁰ **Sada-yı Hak**, 20 Kanun- Sani, 1340.

²⁰¹ Güneş, **a.g.m.**, s.62; Seyyah, Söke’de Faaliyetler, **Yanık Yurt**, 3 Kanun-ı Evvel 1341.

²⁰² **Anadolu**, 15 Nisan 1341.

²⁰³ **Anadolu**, 3 Mart 1925.

2.2.B. Aydın Türk Ocaklarının Kültür Faaliyetleri

Aydın Türk Ocağı kendi oluşturduğu binasının altındaki kahvehaneyi kütüphane olarak hizmete sokmuş ve bu kütüphane Aydın'ın Cumhuriyet tarihinde ilk kütüphanesi olmuş ve burada kültür ve bilim adına konferanslar yapılmış ve Ocak kapılarını her daim bölge insanına açık tutulmuştur²⁰⁴.

Nazilli Türk Ocağı'nda ilköğretim müfredatına göre iki sınıflı gece dersleri; iki sınıflı Fransızca dersleri ve hanımlar için biçki-dikiş kursları açılmıştır²⁰⁵.

1926 Nazilli Türk ocağı faaliyet raporlarına göre;

“Ocağın Kanun-ı Sani-i Ati zarfındaki mesai'si mevâdd-ı âtiyede gösterilmiştir.

1) Şimdilik iki inıfa münhasır olmak üzere açık gece derslerine bir aydan beri muntazaman devam edilmektedir ve her gün mevcudu artan talebenin bugüne kadar mevcudu seksen beş kişiye bağlı olunmuştur. Dersler ilk tedarikat programına göre tanzim edilmiştir. Gerek muallimler ücreti gerek talebenin muhtaç olduğu levazım tenvir ve teshin masrafları ocağımızca tasviye ve temin olunmaktadır.

2) Bundan başka iki sınıf üzerinden bir aydan beri Fransızca derslerine de devam edilmektedir.

3) Bu haftadan itibaren celbedilen muallim marifetiyle musıkî tedarikatına da başlanacaktır.

4) Yalnız kadınlara münhasır kalmak üzere küşadı takarrür eden dikiş ve biçki tedarikatına da muallimle(l)in İstanbul'dan vürudunu müteakib bu ay zarfından başlanacaktır.

5) Yeni yapılan kız mektebinin yazı tahtasına olan ihtiyaçları ocağımızca temin olunmuştur.

²⁰⁴ Güneş, a.g.m, s.61.

Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998, s.195.

6) *Bilardo salonu tesis ve bilardo levazımı sipariş edilmiştir.*

7) *Ocağımızın seksen metre murabba'ındaki büyük salonun tamirat ve telvinatı icra ve pencere ve kapı noksanlıkları temin edilmiştir*²⁰⁶.

Nazilli Türk Ocağı aktif şekilde çalışarak bir sinema yaptırmış ve ailelerin buraya gelmesini sağlayarak sosyal manada yörede fikri bir zenginlik oluşturmaya çalışmıştır. Aynı zamanda etrafındaki Nazilli Belediyesinin toprak bağıışı sayesinde kütüphane ve aile bahçesi yaptırılmıştır.1928 yılında binasını tamamlayan Nazilli Türk Ocağı aynı zamanda sportif faaliyetler gösterebilmesi için her türlü çalışmaya aktif olarak katılmıştır. Musiki çalışmaları yapmış ve bu çalışmalara istinaden de konserler düzenlemiştir. Aynı zamanda piyesler düzenleyerek Nazilli'deki büyük boşluğu doldurmayı başarmışlardır²⁰⁷.Nazilli Türk Ocağı, tiyatro çalışmalarına da ilgi göstererek İstanbul'daki Dar'ül Bedayi oyuncularını şehre çağırarak özel günlerde temsil vermelerini sağlamışlardır. Köycülük faaliyetlerine de gereken hassasiyeti göstererek köylere gidilmiş ve buradaki köylülerin bilinçlendirilmesi için konferanslar düzenleyerek köylüyü kalkındırmaya çalışmışlardır²⁰⁸.

1928'de Aydın Türk Ocağındaki dispanser halk sağlığının korunması ve sihiye üzerine önemli hizmetler vermiş ve bu hizmetleri sistematik hale getirmesinden dolayı Türk Ocakları 1930 yılında,6.Kurultayında yaptıkları hizmetler adına büyük övgüler almışlardır.

2.2. C. Aydın Türk Ocaklarının İdare Heyetleri

1924 ve 1925'te Aydın Türk Ocağı'nın bilim, kültür ve sosyal bir kurum haline getirilmesi için çalışılırken bir de yeni idare heyeti kurulmaya çalışılmıştır. İdare Heyeti üyeleri, Reis Vali Ziya, Murahhas-ı Mesul Doktor Vefik Vassaf, kâtip Asım, Veznedar ve Muhsaip Fevzi, aza Muhammin Neşet, Mühendis Emin ve Söke tabibi Emin Beylerden; Murakebe Heyeti: Muallim Rıdvan, Belediye Reisi Ahmet Emin, Muallim Şükrü Bey; Bütçe Heyeti: Ziraat Bankasından Cevat Bey, Sait Bey,

²⁰⁶ Nazilli Türk Ocağı Faaliyet Raporu, **Türk Yurdu**, Cilt17-3, Sayı.177-16, Şubat 1926, s.212.

²⁰⁷ Güneş, **a.g.m.**, s.61; Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998, s.251; "Nazilli Türk Ocağı Nasıl Çalışıyor?", **Türk Yurdu**, Cilt.21/7, S.199/38, Mayıs 1928.

²⁰⁸ Güneş, **a.g.m.**, s.61.

Dr.Hulusi Beylerden meydana gelmiştir. Ocak heyeti önemli çalışmalar meydana getirmiş ve Aydın Türk Ocağı binasını kendileri yapmışlardır²⁰⁹.

1925 yılında Vali Ziya Bey'in yoğunluğu nedeniyle istifa etmesi üzerine yeni heyet temsilcilerinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Seçimler sonucunda Ocak Reisi Feyzi Bey, katipliğe Mühendis Mustafa Bey, Muhasipliğe Ahmet Emin Bey, Başmuallim Rıdavan Bey ve Dr.Ethem Beyler göreve getirilmiştir.²¹⁰

Faaliyetlerine 1924'de başladığı düşünülen²¹¹ Nazilli Türk Ocağı'nın 1925 yılındaki ilk idare heyeti; Reis Kaymakam Zeki, Murahhas Muammi Avukat Ali (Alacakaptan),Katib-i muhammi, Sami, Muhasip veznedar; Eczacı İbrahim Hamid, Aza mühendis Musa Kazım, Tabip İsmail Hakkı, Mal müdürü Rıfat Beylerdir.²¹²

Nazilli Türk ocağı'nın son idare heyeti ise; Belediye Reisi Tevfik, Ticaret Odası Reisi Ömer, Avukat Ulvi (Alacakaptan),Belediye Doktoru İsmail Hakkı, Eczacı İbrahim, Avukat Sami(Kutluğ),Ziraat Bankası memuru Rıfat olmuştur.²¹³Nazilli Türk Ocağı,1931'e kadar yöreye önemli emekler sarfederek bilim, sanat, spor alanlarında çok önemli ve dikkate değer önemli çalışmalar yaparak takdir toplamıştır.

9 Eylül 1922'de İzmir'in Yunan işgalinden kurtulmasından ve Büyük Zaferin kazanılmasının ardından Aralık 1922'de ilk açılan Ocaklardan biri Söke Türk Ocağı olmuştur.²¹⁴Söke Türk Ocağı'nın oluşmasıyla birlikte oluşturulan Söke Türk Ocağı İdare Heyeti, Reis: Kaymakam Necip Bey, Veznedar: Fabrikatör Sabri Bey, Muhasebeci; Eytam Memuru Mehmet Ali Efendi, Katib-i Tahkikat Refiki; İbrahim Bey, Murahhas; Ziraat Memuru; Mustafa Bey, Aza; Mal Müdürü Kudsi Bey, Evkaf Memuru Nuri Bey

²⁰⁹ Türk İli, 12 Temmuz 1925, Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998, s.136.

²¹⁰ Güneş. **a.g.m**, s.59.

²¹¹ Güneş, **a.g.m**, s.61.

²¹² Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998, s.145-146.

²¹³ Güneş, **a.g.m**, s.61.

²¹⁴ Karaer, **a.g.e**, s.17.

Yedek Aza; Ziraat Bankası Memuru Ali Efendi, Jandarma Kumandanı Ali Nebil Bey, Belediye Reisi Hüsnü Bey, Müstantik Hüsnü Bey, Necmizade Mustafa Bey, Hacı Efendizade Mustafa Bey.

Bütçe Heyeti: Mahkeme-i Asliye reisi Ömer Lütfi Bey, Mahkeme-i Asliye azası Halil Bey, Müftü Mustafa Efendi, Bütçe Yedek Azası; Muhasebe-i Hususiye memuru Muhlis Efendi, Orman memuru Mehmet Efendi'den oluşmaktadır²¹⁵.

Söke Türk ocağı kapatılmadan önce İdare Heyeti; İsa Ruhi, Eczacı Halil, Dr.Şakir, Kocagözzade Rahmi Bey, Muallim Osman Nuri, Hacı Osmanzade Rıfki oluşmaktadır²¹⁶.

1925'de yeni İdare Heyeti: Reis; Tüccardan Ali Ruhi, Murahhas: Eczacı Halil, Katip: Tüccardan Demir Şevki, Veznedar: İsmail, Aza: Mehmet Şükrü, Haydar, Oğuz Beyler ve Canan Hanım'dan oluşturulmuştur.

2.2. D. Aydın Türk Ocakları ve Türk İnkılabına Katkıları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte atılan inkılap temellerinin en büyük müdafileri Ocaklılar olmuştur. Bu aşamada inkılapların halka duyurulması, tanıtılması ve nüfuz ettirilmesinde en önemli faaliyeti yine Ocaklılar göstermiştir. Bunlardan biri olan Aydın Türk Ocakları, Şapka Kanunu'nun ilan edilmesiyle birlikte yapılan inkılabı destek verdiğini açıklayarak inkılaplara karşı duruşlarını göstermişler ve inkılapların yerleşmesi adına çalışacaklarını hissettirmişlerdir.²¹⁷ Bu çalışmalarla birlikte sokakta gezmeyi ayıp sayan peştemalle gezen²¹⁸ Nazilli kadınların modern bir görünüm kazanıp üretime katılmaları için biçki-dikiş kurslarının verilmesi dışında döneme uygun ve istenilen Cumhuriyet kadını formalarına sokulması için de gayret gösterilmiştir²¹⁹.

1928 yılında Harf İnkılâbının yapılması üzerine Yeni Türk harflerinin halka öğretilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Derslik açan Ocak, yeni Türk harflerini

²¹⁵ Güneş, **a.g.m.**, s.62.

²¹⁶ Güneş, **a.g.m.**, s.63.

²¹⁷ Aydın Türk Ocağı, **Türk İli**, 21-22 Eylül 1341(1925).

²¹⁸ Bir Aylık Ocak Haberleri, *Türk Yurdu*, Cilt.21/7, Sayı.199/38, Mayıs 1928, s.289.

²¹⁹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.251.

öğretmek için açtığı dersliklere ilgi her geçen gün artmıştır²²⁰. Ocaklılar muhtelif okullarda okuyan öğrencileri (13) himayesi altına alarak eğitimleri için önemli destekler sağlayarak hamilik yapmışlardır²²¹. *Türk Yurdu* Dergisi Nazilli Türk Ocağının faaliyetlerini; Ocaklıların binayı takdire şayan bir dinlenme yeri haline getirerek gözde bir mekan diye aktarmıştır. Kütüphanesi bulunan bina birkaç gazete ve dergiye abonedir, on dört kişiden oluşan bir temsil heyeti ve yüz kişilik bir dershanenin bulunduğu ve binanın zevkle oluşturulduğu şeklinde aktarılmıştır. Bundan da anlaşılacağı üzere yeni harflerin halka aktarılmasından, öğretilmesinden başlayarak birçok konuda Ocakların çalışmalar yaparak inkılapların halka inmesini ve benimsenmesini sağlamıştır.

2.2. E. Aydın Türk Ocaklarının Spor Faaliyetleri

Beden eğitimi faaliyetlerine önem verdiği bilinen Nazilli ve Ocaklılar gençlere ve sporculara desteği öncelik sıralamasında ön sıralara koymuşlardır. Nazilli Spor Birliği ile Nazilli Türk Ocağı Birliği yörenin önemli iki spor şubesi olmuştur. İki futbol takımı için 1928’de geniş bir saha tesis edilirken tenis sahası için de çalışmalara başlamışlardır. Denizlispor ve Aydınsporla yapılan maçlardan galip olarak ayrılan Nazillili gençler spor karşılaşmalarında önemli rakip haline gelmişlerdir²²². Ocaklılar yöredeki öksüz ve yetimler için çok rağbet gösterilen deve güreşi müsabakaları tertip ederek gelirini yoksul ve kimsesiz çocuklara bırakmıştır²²³.

İlk açılan Türk Ocaklarından olan Söke Türk Ocağı, 27 Teşrin-i Sâni 1923 Salı günü Fikir ve İdman Yurdu Ocağına katılmıştır²²⁴.

1924’te Ocağı ziyaret eden Ahenk gazetesi muhabiri, Ocak ile İdman Yurdu’nun faaliyetlerini çok samimi bulmuş ve gençlerle yaşlıların birlikte olduğu

²²⁰ Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji 1912-1997**, Ankara, 1998, s.268.

²²¹ *Türk Yurdu*, Cilt.4/24, Sayı27/28227/232, 1930, s.108.

²²² Bir Aylık Ocak Haberleri, *Türk Yurdu*, Cilt.21/7, Sayı.199/38, Mayıs 1928, s.289; **Ahenk**, 15 Ağustos 1927.

²²³ Güneş, **a.g.m**, s.61.

²²⁴ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.104; Karaer, **Türk Ocakları ve Türk İnkılabı**, s.31.

fakat iki kuruluşun aynı amaca hizmet etmesine rağmen birlikte faaliyet göstermemesini tenkit etmiştir²²⁵.

8 Şubat 1924 yılında Söke'yi ziyaret eden Gazi Mustafa Kemal, belediye binasında yöre hakkında bilgiler aldıktan sonra yeni inşa edilmiş olan Türk Ocağına geçmiş ve binanın açılışını yaparak burada istirahat ettikten sonra hatıra defterine Söke gençliği hakkında övücü yazılar yazarak buradan ayrılmıştır²²⁶.

2.3. Denizli Türk Ocaklarının Kuruluş Faaliyetleri

Denizli Türk Ocağı, Batı Anadolu'da Büyük Zaferin kazanılması ve Yunan işgalinin son bulmasıyla 1923 yılında açılarak faaliyet göstermeye başlamıştır²²⁷. Türk Ocakları fiilen kurulduğu 1911 yılından itibaren üç dönem yaşanmıştır. Birinci dönem 1911-1931, ikinci dönem 1949-1980, üçüncü dönem ise 1984'ten günümüze kadar devam eden süreçtir. Denizli Türk Ocakları her üç dönemde de varlığını sürdürerek istikrarlı bir yapı sergilemiştir. İlk dönemde Denizli dışında Çivril, Acıpayam, Tavas, Buldan, Sarayköy, Çal, Babadağ (O tarihlerde adı Kadıköy) ilçelerinde de kurulmuş ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında önemli görevler üstlenmiş aynı zamanda hizmetlerde de bulunmuştur²²⁸.

1924'te Denizli Türk Ocağı ile ilgili ulaştığımız ilk belge Ziya Gökalp'in vefatı üzerine matemlerini bildirmek amacıyla çekilen şu telgraftır; “*Denizli:27-Ziya Gökalp'in, bu büyük Türk dâhisinin ufûlü memleket gençliğini derin bir surette mütessir ve dilhûn etmiştir. Elem ile meşbu olduğumuz şu dakikada ne söyleyebiliriz ki müşarîin ileyhin memlekete, gençliğe ifâ ettiği hıdemâta bihakkın tercüman-ı şükran olsun. Dahînin aile ve evlatlarının şan-ı millete lâyük bir tarzda tesririne delaletlerini istirahat eyleriz efendim.*

²²⁵ Ahenk, 16 Mart 1340.

²²⁶ Dr.Eren Akçiçek, Dr.Mehmet Karayaman, **Atatürk'ün Türk Ocakları'nı Ziyareti ve Yaptığı Konuşmalar**, İzmir, 2007, s.106; Rıfat Korkud, “Reis- i Cumhuremizun Söke'yi Ziyaretleri”, **Sadayı Hak**, 14 Şubat 1340.

²²⁷ Karaer, **a.g.e.**, s.17; Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.104.

²²⁸ Hasan Kallimci, Hatıraların Işığında Denizli Türk Ocağı Şubesinde İkinci Dönem, **Türk Yurdu**, Cilt:31/63, Sayı.282/(643), 2011, s.207.

Denizli Türk Ocağı Reisi”²²⁹.

2.3. A Denizli Türk Ocaklarının Türk İnkılaplarına Katkısı

Cumhuriyet’in ilan edilmesinin ardından inkılapların yerleşmesi ve laik bir düzene geçmek adına yapılan inkılaplardan biri 1924’te Hilafetin Kaldırılması olmuştur. Hilafetin Kaldırılması üzerine Denizli Türk Ocağı ve Denizli gençliği Gazi Mustafa Kemal’e şu telgrafı çekerek inkılapların yeşermesine ve yerleşmesine hizmet edeceklerini bildirerek, destek vermişlerdir.

“Denizli Türk Ocağı’nın Telgrafı:

Ankara’da Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine

Büyük ve aziz milletimizin inkışafı uğrunda yapılan inkılaba bu defa da terakki ve faaliyetimizin başlıca derece-i halleri olan hilafet heyulasını ilga etmek suretiyle siyasi ve içtimai bir safha daha ilave eden büyük müncilerine Denizli gençliği şükranlarının arzını vecibe addeyleyler.

Denizli gençliği namına

Denizli Türk Ocağı Katib-i Umumisi

Ahmet Refet²³⁰.

2.3. B. Denizli Türk Ocaklarının İdare Heyetleri

1925’te faaliyet gösteren Denizli Türk Ocağının İdare Heyeti; “Reis: Murakıb Nusret; Murahhas: Dr.Salih Tevfik, Katib: Hocaazâde Tahir; Muhâsib: Tüccardan Mümtaz; Veznedâr: Meclis İdare A’zasından Fahri Akçakoca; A’za: Muallim Şemsi ve Hamid Beyler”²³¹den oluşmaktadır.

23 Nisan 1928’te yapılan Beşinci Türk Ocağı Kurultay’ında Denizli Türk Ocağı’nı Dr.Kemal Şakir temsil etmiştir.²³² Türk Ocakları Birinci Umumi

²²⁹ Taziyetler, **Türk Yurdu**, Cilt.15-1, Sayı:164-3, Kanun-ı Evvel 1340 (Aralık 1924).

²³⁰ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.104.

²³¹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.141.

²³² Üstel, **a.g.e.**, s.313.

Kongresinde (1924) Denizli Türk Ocağı'nı Necip Ali (Küçükaka) (Denizli Mebusu, Muallim),1927 Dördüncü Umumi Kurultayında Ali Bey,1928 Beşinci Umumi Kurultayında Dr.Kemal Şakir Bey tarafından temsil edilmiştir²³³.

Buldan Türk Ocağı, I.Türk Ocakları Umumi Kurultayı'nda (1924) Mazhar Müfit(Kansu)/(Denizli Mebusu),V.Türk Ocakları Kurultay'ında(1928) ise Dr.Kazım Bey tarafından temsil edilmiştir²³⁴.

2.3. C. Denizli Türk Ocaklarının Kültür ve Spor Faaliyetleri

Yapılan çalışmalarda az bilgiye rastladığımız Denizli Türk Ocağı'yla ilgili kroniklerden yola çıkarak hatıralara baktığımızda 1927'de Denizli Türk Ocağı'nın Denizli'yi tanıtmak maksadıyla, Dr.Kemal Şakir Bey'e "Tarihi, Coğrafi, İctimai, Sıhhi, İktisadi, Nokta-i Nazarından Denizli adlı eser hazırlatmıştır.²³⁵ Eser İstanbul'da basılmış ve Harf İnkılabının yapılmadığı bir zaman dilimine denk geldiği için Arapça alfabesi ile hazırlanmış ve içeriğinde 9 resim, 2 cetvel ihtiva etmektedir. İç kapağında "*Hasılat tamamen Türk Ocağı'na aittir*", giriş kısmında ise "*Bu eser benim değil Türk Ocağı'nındır. Çünkü eseri vücuda getirmek için paha biçilmez yardımlarına mazhar olduğum zatlar, Denizli'nin tek nur ve irfan kaynağı ve milli heyecanının hareket noktası olan Ocak'a teveccühleri dolayısıyla bu zahmete katlanmışlardır. İkinci olarak eseri bastıran Ocak'tır. Bana eserin ismine mal edilmesinden ibaret bir şeref var ki hayatımın en mesut tecellisi de bu şereftir*" diyerek mutluluğunu ifade ettikten sonra giriş yazısını "*Eserin satılması hem Ocak'a yardım hem bu gibi eserleri teşvik edici bir teveccüh olacaktır*" diyerek sonlandırmıştır²³⁶.1928'de Harf İnkılabının gerçekleşmesi üzerine Ocaklılar seferber olmuş ve Denizli'de ilk kursu açmışlardır. Yeni harflerin öğretilmesi hususunda aşk ve şevkle çalışarak muvaffak oldukları,200 öğrenciden 95 kişinin hanımlardan oluştuğu aktarılmıştır²³⁷.Denizli Türk Ocağı'da Cumartesi-Pazar ve Çarşamba

²³³ Üstel, **a.g.e**, s.164, 253, 313.

²³⁴ Üstel, **a.g.e**, s.164, 313.

²³⁵ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.221.

²³⁶ Hasan Hallimci, Türk Ocakları Denizli Şubesinin 1. Döneminde Bir Türk Ocaklı Ve Bir Kitap, **Türk Yurdu**, Cilt.33, Sayı.312, Ağustos 2013, s.42-44.

²³⁷ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.261.

günleri olmak üzere gündüzleri hanımlara geceleri erkeklere alfabe ve okuma öğretilmek üzere kurslar verilmiştir²³⁸.

Denizli Türk Ocakları diğer Ocaklar gibi kapatılıncaya kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.

Mayıs 1923'te yeniden kurulan Buldan Türk Ocağı²³⁹Buldan Bilgi Yurdu Cemiyetinin dönüştürülmesiyle kurulmuştur.²⁴⁰Kurtuluş senesini kutlamak adına genel merkeze ilk bayramda duyduğu mutluluğu anlatan bir telgraf çekmiştir.²⁴¹ 1924'te *Türk Yurdu* dergisinin Buldan Türk Ocağı faaliyetleri üzerine aktardığı bilgilere bakarak faaliyetlerine ulaşmaktayız. Buldan dokumacılık alanında önemli bir kaza olması sebebiyle bulunduğu vasat durumdan kurtatılması için bir sanayi şirketinin kurulması adına çalışmalar yapmaya başlanmış ve bunun için konferanslar tertip ederek bölge halkının bu konu üzerine ilgisini çekilmeyi amaçlamıştır.1923'te oluşturulduğu ve faaliyete geçtiği anlaşılan dershanenin beş ay içinde 160 öğrencinin okutulduğu ve bu dershanenin gece derslerine devam edeceği aktarılmıştır²⁴². 1930'da teftiş edilen Buldan Türk Ocağı²⁴³ ile kısıtlı bilgiye ulaşma sebebini, arşivcilik konusuna ihtimam göstermemelerine ya da ilgisizliklerine bağlanabilir. Nitekim 1930'a kadar Buldan Türk Ocağı, kayıtlara geçmiş ve Türk Ocakları'nın kapatılış sürecine kadar hakkında kısıtlı da bilgi alınabilmiştir.

2.4. Manisa Türk Ocaklarının Cumhuriyet Dönemi Kuruluş Faaliyetleri

Manisa 26 Mayıs 1919 günü Yunanlı güçler tarafından işgal edilmiştir, bu işgal 3 yıl 3 ay 13 gün sürdükten sonra 8 Eylül 1923'te işgalci güçlerden kurtarılarak Manisa'nın bağımsızlığı sağlanmıştır²⁴⁴.

²³⁸ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.270.

²³⁹ Karaer, **a.g.e.**, s.17.

²⁴⁰ Karaer, **a.g.e.**, s.19.

²⁴¹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.97.

²⁴² Türk Ocakları Şuunu, **Türk Yurdu**, Cilt.15-1, Sayı.164-3, Kanun-ı Evvel 1340 (Aralık 1924).

²⁴³ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.4/24, Sayı.27/28-221/222, Mart-Nisan 1930.

²⁴⁴ Mevlüt Çelebi, **Atatürk ve Manisa**, Celal Bayar Yüksek Öğrenim Vakfı Yay:2, Manisa, 1997, s.2.

Halka yönelik kültür ve eğitim çalışmaları yapan Türk Ocakları Cumhuriyet döneminde de; konferans, kitap, tiyatro, köycülük, müzik, spor gibi toplumun ufkunu zenginleştirecek ve bilinçli, kültürlü Cumhuriyet insanı oluşturacak çalışmalar yapmıştır.1931’de kapatılan Türk Ocakları bu zaman dilimine kadar 276 faal Türk Ocağı’nın 12’sinin Manisa’da çalışmalar yaptığını ve bunların Manisa, Turgutlu(Kasaba), Gördes, Palamut, Kırkağaç, Demirci, Kula, Akhisar, Soma, Alaşehir ve Ahmetli, Salihli Türk Ocakları olduğu anlaşılmaktadır.²⁴⁵ Akhisar Türk Ocağı, Kasım 1922 tarihinde çalışmalarına başlayarak ilk açılan Ocak olmuştur²⁴⁶. 1922-1923 yılları arasında Manisa, Akhisar, Soma, Salihli Türk Ocakları açılmış bulunmaktaydı²⁴⁷. Manisa Türk Ocağı’nı ziyarete gelen Gazi Mustafa Kemal 1923’te çıktığı yurt gezisinde 25-26 Ocak tarihinde Alaşehir’de,26 Ocakta Salihli İstasyonu’nda ve aynı gün Manisa’da bulunduğu bilinmektedir²⁴⁸.

9 Eylül 1922 ‘den sonra bilindiği gibi Türk Ocakları açılmaya başlamıştır. Kasım 1922 yılında *Akhisar Türk Ocağı* kurularak Manisa vilayetinde ilk kurulan Ocak olmuştur. Akhisar Türk Ocağı faaliyet ve etkinlik bakımından oldukça aktif bir Ocak olma özelliği göstermektedir. Üyeleri Manisalı gençler ve subaylar olan Ocak, gençlerin rağbet ettiği bir yer haline gelmiştir. 1924 yılı Akhisar’ın kurtuluş yıl dönümü olması nedeniyle yapılması planlanan faaliyetlerle de Akhisar Türk Ocağı ilgilenmiştir²⁴⁹.

Türk Ocakları Birinci Umumi Kongresinde (1924)Reşat (Kayalı) Bey (Saruhan Mebusu),Türk Ocakları 4.Umumi Kongresinde(1927) Şemseddin Bey, Türk Ocakları 5.Umumi Kongresinde Dr.Sami Bey tarafından temsil edilmiştir.²⁵⁰

Salihli Türk Ocağı,1922 Aralık ayında kurularak faaliyetlerine başlamıştır.²⁵¹Türk Ocakları’nın yeniden kurulmasıyla birlikte yapılan Türk Ocakları

²⁴⁵ Hakkı Uyar, Cumhuriyet Döneminde Manisa’da Eğitim (1923-1950), DEÜ AİTTE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1993, s.53-60.

²⁴⁶ Karaer, a.g.e, s.17; Güneş, a.g.m, s.235.

²⁴⁷ Güneş, a.g.m, s.235.

²⁴⁸ Ahmet Bekir Palazoğlu, **Başöretmen Atatürk I (1919-1928)**, MEB, Ankara, s.103.

²⁴⁹ Güneş, a.g.m, s.238; Karaer, a.g.e, s.17; Sarımay, a.g.e, s.243.

²⁵⁰ Üstel, a.g.e, s.146, 252, 312.

²⁵¹ Karaer, a.g.e, s.17;Sarımay, a.g.e, s.243.

Birinci Umumi Kongresi'nde Salihli Türk Ocakları'nı Cevad Bey (Anadolu Ajansı Müdür Muavini) temsil ettiği görülmektedir²⁵².

1924'te vefat eden büyük Türk düşünürü Ziya Gökalp için Salihli Türk Ocağı'nın telgrafı şöyledir;

“Salihli:26-Türk gençliğinin büyük üstadı Ziya Gökalp Beyin haber-i vefatını bilimum Ocakçı arkadaşlarla derin teessürler içinde okuduk. Merhumun kalplerimizde meknuz muhabbeti yerine elem vehürmetler dolmuştur. Aile-i keder –dîdesine bura gençliğinin taziyetlerini gazeteniz vasıtasıyla iblağ etmenizi rica ederim.

*Salihli Türk Ocağı Reisi”*²⁵³.

1927 IV. Türk Ocakları Umumi Kurultay'ın da Salihli Türk Ocağı'nı Dr.Saim Bey,1928 V.Türk Ocakları Umumi Kurultay'ında ise Hamit Sinan Bey temsil etmiştir²⁵⁴. 1931'de CHF ile *Türk Ocakları Bayramı* gerçekleştirilmiştir. Salihli Türk Ocağı'nda kapatılış sürecine kadar faaliyetlerde bulunmuş olan bir Ocak özelliğini taşımıştır.

Kasaba günümüzde *Turgutlu* olarak anılan Manisa vilayetinin önemli kazalarından biri olmuştur. 1923'ten itibaren faaliyet gösterdiği *Anadolu* gazetesi yazarı Ahmet Refik'in verdiği bilgilerden anlaşılan Ocak'ın, en önemli sorununun Kasaba gençlerinin bağ bahçe işleriyle uğraşması ve bundan dolayı da Ocak faaliyetlerine katılmamasının faaliyetleri durma noktasına getirmesidir²⁵⁵.

1926'da İzmir Suikasti Olayı karşısında sessiz kalmayan Türk Ocakları, Ahmetli'den Belediye Reisi Hasan, Türk Ocağı'ndan İsmail Hakkı ve Hilal-i Ahmer Heyeti ve Himayet-i Etfal Şubesi Başkanı Hacı Kerim Beyler bu elim olay için;

“En ümitsiz karanlık günlerimizde nur-ı iman ve benliğimize hakim kılan ve daima bizlerin rehâkâr olan istiklal ve hürriyetimize sahip bizi

²⁵² Üstel, **a.g.e.**, s.164.

²⁵³ Taziyeler, **Türk Yurdu**, Cilt.15, Sayı164/3, Kanun-ı Evvel 1340-Aralık 1924, .s.115.

²⁵⁴ Üstel, **a.g.e.**, s.253-313.

²⁵⁵ Güneş, **a.g.m.**, s.239.

esarettten kurtarıp huzur ve istirahate birleştiren yüce,sevgili mübeccel gözbebeğimiz Gazi'ye haris emellerinin tatmini için sana değil,bütün Türk 'ün varlığına kast eden failleri nefretlerle telin eder ve bir an evvel tecziyelerini talep eyleriz efendim"²⁵⁶diyerek Gazi Mustafa Kemal'in yanında inkılapların ve Cumhuriyet'in bekçileri olduklarını beyan etmişlerdir.

1930'dan itibaren S.C.F şubelerinin Anadolu'daki vilayet ve kazalarda açılmaya başlamasıyla birlikte Türk Ocakları'nda farklı tepkiler ve çekişmeler ortaya çıkmıştır. C.H.P'nin, hars şubesi olan Ocaklarda temsil sorunu yaşandığından dolayı Hakkı Tarık Us (Giresun Milletvekili),Manisa'ya gerilimi azaltmak amacıyla yollanmıştır. Hakkı Bey'in çabalmasına rağmen C.H.P'lileri de S.C.F'lileri de Ocak üzerindeki siyasi emellerinden vazgeçirememiştir.

Hakkı Bey Ocak'ta yaptığı konuşmada "*Türk Ocakları yasa mucibince Halk fırkasının hars müesseseleridir. Halk Fırkasına dahil olan herkes aynı zamanda ocağın tabi azalarındandır. Ocaklı olan her münevver gençte Halk fırkasının azasıdır*" diyerek siyasi gerginliği açığa kavuşturmak istemesi üzerine Manisa Türk Ocaklı ve Serbest Cumhuriyet Fırkası taraftarı Muallim Emin, Muallim Fuat, Tüccardan Uncu Suphi ve Çelebizade Cevdet tarafından tepki görmüştür. Muallim Emin Bey'in "*Memleketin yarısı cumhuriyetperver ise yarısı değildir*" sözlerine Hakkı Bey sert tepki gösterince gerilim iyice artmıştır. Bu durumda Türk Ocaklarının kolay kolay yeni bir oluşuma uyum gösteremeyeceği anlaşılacak aslında ülkenin genel siyasi bakışına bir kesit olmuştur²⁵⁷. Manisa Türk Ocağı'nda kapatılışına kadar yeni kurulan devletin eli kolu olmuş ve inkılapların nüfuz etmesini sağlamıştır.

2.4. A. Manisa Türk Ocaklarının Kültür ve Spor Faaliyetleri

1927'ye kadar daha kısıtlı bilgilere vâkıf olduğumuz Manisa Türk Ocağı,1927 yılından itibaren daha fazla faaliyet gösterdiğini görmekteyiz. 1927'de Fransa'nın İzmir konsolosu tarafından "*Vatan ve Mefkuresi*" adlı bir konferans verilmiş, piyango çekilişleri ve Temmuz ayından itibaren *muzika-i Cazband* takımına

²⁵⁶ **Hizmet**, 24 Haziran 1926.

²⁵⁷ Güneş, **a.g.m**, s.237-238; **Hizmet**, 3 Kanun-ı Evvel 1930; **Hizmet**, 17 Kanun-ı Evvel, 1930.

dans müzikleri çaldırmaya başlanmış aynı zamanda zafer filmleri ve şehit aileleri içinde bağışlar toplanmış ve müsamereler düzenlenmiştir²⁵⁸.

Manisa Türk Ocağı,1927 yılında bir halk dershanesi açmış ve halkın ilgisini çekmek amacıyla şu ilanı vermiştir;

“*Muhterem halkımıza*

Gerek Ocağımıza gerek Maarif İdaresi tarafından hanımlara ve yirmi yaşına kadar erkeklere mahsus olmak üzere Türk Ocağı Binasıyla Balık Pazarındaki Mektep'te ve Köy Yatı Mektebi binasında bir halk dershanesi açılmıştır. Hanımlara muallim hanımlar ders verecektir. Muhterem halkımızla bilumum tüccar ve esnaflarımızın ticarethanelerindeki çocukları bu dershaneler sevk eylemeleri müracaat ettirmeleri Türklerin irfanı namına mühim bir vazifedir. Dersler meccanen verilmekte ve ayrıca kitap vesaire temin olunmaktadır. Muvaffakiyetle ikmal-ı tahsil edenlere nakdi mükafatta tevzi kılınacaktır. Ümit ederiz ki maarifperver halkımız bu hususta çok alaka gösterir ve alakadarını ahkam-ı kanuniyye mecbur kılmaz”²⁵⁹

diye ilan bastırarak ilim irfan yolunda halkın katılımıyla kültür ve okur yazar, Cumhuriyet tipolojisine uygun bireyler yetiştirmek adına girişimlerde bulunmaya çalışmışlardır.1928 yılı Harf İnkılabının yapılması nedeniyle yeni harflerin öğretilmesi adına Ocak, seferber olmuş ve kurslar açmışlardır. Bu kursların yanında mahallelere açılacak dershaneler içinde öğretmen yetiştirme görevini üstlenmişlerdir. Öğretmen yetiştirmenin dışındaki harfleri öğretmek için açılacak olan kursa talep miktarı 150 kişi olmuştur. Manisa Türk Ocağı, Harf İnkılabı ile gerçekleştirilmek istenen dev ilim irfan atılımları için kendi bünyesinde önemli çalışmalar yapmışlardır²⁶⁰.

²⁵⁸ Güneş, **a.g.m.**, s.236;Manisa'da Faaliyet, **Anadolu**, 28 Temmuz 1927.

²⁵⁹ Güneş, **a.g.m.**, s.236.

²⁶⁰Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.266

Manisa Türk Ocağı'nda dikkat çeken ve 1928'de daha sık yapıldığı anlaşılan Ocak sohbetleridir. Sineması da bulunan Ocağın zaferlerle ilgili gösterimler yaptığı bu gösterimlerin de sohbetlerin olduğu güne denk getirildiği anlaşılmaktadır. İnkıpların bir bir yapıldığı yıllarda Ocaklarda da kadınların peçe ve çarşaf üzerine 1928 Aralık ayının önemli bir tartışma konusu olduğu bu tartışmada peçe ve çarşafın birden atılması taraftarı olanlar ile yavaş yavaş ve sürece alıştıran yapılmaması gerektiğini savunanların olduğu görülmektedir. Ocak ayında konferans veren Kemal Cevdet Bey Ocaklılara “*Kanunlarımız*” adlı konferansı vermiştir. Bu yıllardan itibaren ekonomik sorunlar kaygı verici boyuta gelmesinden ötürü Türk Ocakları hem genel olarak hem de teker teker tasarruf ve yerli malları kullanmak adına bilinç oluşturma yoluna gitmiştir. Yerli Malları üzerine yapılan konferansa Manisa Maarif Müdürü Faik Doğan Bey başkanlık etmiştir. Mühendis Ziya Bey bir hafta sonra israf üzerine konferanslar vererek milli servetin boş yere harcanmaması ve ekonomiye dönüştürülmesi üzerine konferans vermiştir. Avrupa'dan ithal edilen mallar üzerinde durulan konferanslar halk tarafından rağbet görmüştür.

1928'de yapılan Beşinci Türk Ocakları Umumi Kurultayı'nda Manisa, Eşme ve Çeşme Ocaklarının delegelerinin her Ocağa yılda bir kez merkezden bir konferansçı gönderilmesini ve konferansçıların her Ocakta 5 konferans vermelerini isteyen bir öneri sunmuşlardır²⁶¹.

1923'de Akhisar Türk Ocağı'nın açtığı gece dersliklerinde 160 öğrencinin katıldığı bilinmektedir²⁶². 1925'de *Akhisar Türk Ocağı* yöre için oldukça mühim olan kütüphaneyi kurmuştur. Mühim eserler ihtiva eden kütüphanenin en önemli tarafı çocuklar için bir kütüphanenin kurulması ve sırf çocuklar için konferans verilmesi planlarının yapılmasıdır.²⁶³ Akhisar'da Ocak tarafından çocuklar için oluşturulan kütüphane Türkiye'de çocuklar için ilk defa açılan kütüphane olma özelliği taşımaktadır²⁶⁴. Akhisar Türk Ocağı ve diğer küçük merkezlerdeki Ocaklar tarafından verilen konferansların halk eğitiminde etkisi ve önemi olduğu için üzerinde

²⁶¹ Karaer, **a.g.e**, s.88

²⁶² Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.108

²⁶³ Şuun, **Türk Yurdu**, Cilt.16-2, s.173-12, Eylül 1925, s.149.

²⁶⁴ Karaer, **a.g.e**, s.145.

durulduğu anlaşılmaktadır²⁶⁵.Yine aynı yıl içerisinde Akhisar Türk Ocağı'nın piyeslerle ilgilendiği ve piyes çalışmalarına önem verdiği bilinmektedir²⁶⁶.

1928 yılında konferans faaliyetleri düzenli hale getirilerek haftada bir konferans verebilecek duruma gelen Ocak haftada iki defa muntazaman konferanslar verdiği bilinmektedir. Ocağa gelir sağlamak için deve güreşi, at yarışı ve piyango düzenlenmiş; yapılan yardımlarla kütüphanedeki kitaplar zenginleştirilmiş, rasathane kurulmak için girişimlerde bulunulmuş, sarılık hastalığının tedavisi ve önlenmesi amacıyla çalışmalar yapılmış lakin bütçe yetersizliği nedeniyle muvaffak olamamıştır²⁶⁷.1928 yılına gelindiğinde Akhisar Türk Ocağı'nın kütüphanesindeki kitap sayısı 400 olduğu görülmektedir²⁶⁸. Bunlarla birlikte Ocaklılar sportif faaliyetlerle de ilgilenerek iki ayrı İdman Yurdu'nu birleştirerek Türk Ocağı İdman Yurdu adını vermişlerdir²⁶⁹sporcular voleybol ve futbol dallarıyla ilgilenmişlerdir. Ocak 16 kişiden oluşan muntazam bir bando takımı oluşturmuş, kışın toplantılar Perşembe günü yapılmış harsi, iktisadi, sıhhi ve içtimai konulardan seçilen sohbetler büyük ilgi görmüştür. Ocak 30 parçadan mürekkep bir sıhhi müze vücuda getirmiş, Yıldız Çini Fabrikasında çalışmış olan Ressam Zeki Bey tarafından yapılmış, etnografya müzesinin oluşturulması içinde çalışmalara yapmıştır²⁷⁰.Ocağın bahçesi olan kısım spor yapmaya uygun hale getirilmiş, Fransızca ve İngilizce'nin öğretilmesi için kurslar açılmıştır. Yabancı dil kurslarını alan gençlerin birçoğunun ticaretle uğraşması da Türk Ocakları'nın geleceğe nasıl büyük hizmetler ettiğinin göstergesidir. Harf İnkılabı'nın yapılması ile birlikte yeni harflerin öğretilmesine çalışılmış ve bu sistemi öğretecek öğretmenlerin yetiştirilmesi için de kurslar açılmıştır²⁷¹.Okuyan ve durumu iyi olmayan öğrencileri, Akhisar Türk Ocağı himayesine almıştır²⁷².Ocağın bir diğer önemli çalışması bölgede var olan bataklıkların kurutulması için yaptığı çalışmalardır. Zira bu çalışmalara Akhisar Türk

²⁶⁵ Karaer, **a.g.e**, s.84.

²⁶⁶ Karaer, **a.g.e**, s.94.

²⁶⁷ Akhisar Mektubu, **Anadolu**, 12 Mart 1926.

²⁶⁸ Karaer, **a.g.e**, s.147.

²⁶⁹ Akhisar Mektubu, **Anadolu**, 12 Mart 1926; Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21-7, S.199-38, Mayıs 1928, s.290.

²⁷⁰ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21-7, S.199-38, Mayıs 1928, s.290.

²⁷¹ Güneş, **a.g.m**, s.238.

²⁷² Bir Aylık ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.4-24, Sayı.25-219, S.107-108.

Ocağı'na prestij kazandırmıştır. Akhisar Türk Ocağı farklı bir olaya imza atarak Batılı bir gelenek olan yılbaşı eğlencesini programına alarak eğlence düzenlemiş sabaha kadar eğlenilmiş, tombala oynanmış ve gecede sağlanan bağışlar Türk Ocağı Yurdu adı verilen spor takımına bırakılmıştır²⁷³. Akhisar Türk Ocağı Menemen Olayı patlak verdiği vakit mitingler düzenleyip Genel Merkeze çektikleri telgraflarla irticai faaliyetlerin taraftarlarına karşı geldiklerinin altını çizmişlerdir. Diğer Ocakların akıbeti gibi kapatılıncaya kadar olan süreçte ciddi hizmetler ve yadsınamayacak çalışmalar yaparak kalkınmanın bir parçası olmuştur.

*Kasaba Türk Ocağı ve Ahmetli Türk Ocağı'nın kaynaklarda kuruluş tarihinin bulunmamasıyla birlikte 1923 yılında tekrardan faaliyet gösterdiği dönemin gazetelerinden anlaşılmaktadır*²⁷⁴ bu zaman diliminde *Kasaba Türk Ocağı* kendi binasını inşa etmek adına çalışmalar yapmış²⁷⁵, temsil heyeti oluşturarak haftada iki kez Kasaba'da temsiller verilmiş ve bu temsillere sadece Kasaba halkı değil aynı zamanda civar köylerden de katılım ve ilgi gösterilmiş²⁷⁶, 4 Mayıs 1926 tarihli *Anadolu* gazetesinin haberine göre Kasaba'da “*en mutena bir mahalde*” Türk tarzı mimarisinde Türk Ocağı binasının yapılacağı bildirilmiştir. Gelibolulu mimar Kazım Tahsin Bey tarafından hazırlanan ve Ocak idaresince kabul edilen projenin Cemiyet tarafından ve Türk işçilerince gönüllü yapılacağı da açıklanmıştır²⁷⁷.

1927'nin Nisan ayında *Manisa Lisesi* öğrencileri Kasaba'yı ziyaret ettiklerinde, öğrenciler kent halkı ve Türk Ocağı gençleri tarafından karşılandığı anlaşılmaktadır²⁷⁸. Yine aynı yıl içerisinde düzenledikleri piyes yoluyla Ocaklılar spor sahası, bando ve yangınlarda yardım edecek bir topluluk kurmuşlardır. Kasaba Türk Ocağı, halkı aydınlatıcı kampanyalarda düzenleyerek bölge halkının yerli mallarını koruması maksadıyla cemiyet oluşturma gayesi taşıdığı aktarılırken bu kararın alınmasında Belediye reisi Nuri ile Türk Ocağı reisi Ali Rıza'nın etkili

²⁷³ Güneş, **a.g.m**, s.238; “Akhisar'da Yılbaşı Eğlencesi Nasıl Geçmiştir”, **Anadolu**, 2 Kanun-ı Sani 1931.

²⁷⁴ Salih Özbaran, **Küllerinden Doğan Kasaba (Turgutlu)**, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2013, s.142.

²⁷⁵ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.136.

²⁷⁶ Karaer, **a.g.e**, s.95.

²⁷⁷ Salih Özbaran, **a.g.e**, s.142.

²⁷⁸ Özbaran, **a.g.e**, s.142.

olduğu aktarılmıştır²⁷⁹.1928’de bir öğretmen eşliğinde bando takımı kurulmuş ve belediye parkında belirli günlerde konserler vermiştir.²⁸⁰Bando takımı 13 kişiden oluşturulmuş, *Kasaba Türk Ocağı*’na, belediye 354 metrekare bina arsasının dışında 13.000 metrekare bir spor sahası bağışlamış ve 800 lira da para yardımıyla bulunmuştur²⁸¹. Bando takımı Ocakların kapatılış sürecine kadar musıkî heyeti ile birlikte çaldıkları ve Kasaba Türk Ocağı’nın bayram ve Cuma namazaları öncesinde uzman kişiler tarafından tasavvuf, ahlak, cumhuriyet, din gibi kavramlar üzerine konuşmalar yapıldığı bilinmektedir²⁸². Ahmetli Türk Ocağı’nın 1925’de etkinliklere başladığı ve o yıl düzenlenen deve güreşinden elde edilen 600 lira ile bir ilkokul inşasına girişildiği bilinmektedir²⁸³.

Alaşehir Türk Ocağı, Yunan işgalinden kurtulmasının hemen ardından 1923’te faaliyet göstermeye başlamıştır. Açıldığı sırada bir ilkokulun küçük odasında çalışmalar yapmış 1925 yılında bayram nedeniyle yapılan pehlivan güreşleri sırasında elde edilen 3.000 liralık gelir yeni Ocak binasının yapımına harcanmıştır. İlk katı 1926 yılında tamamlanan bina için aynı yıl ikinci katının yapılması çalışmalarına başlanmıştır. *Anadolu* gazetesinin 1929 tarihli haberine göre Alaşehir Türk Ocağı’nın pehlivan güreşi yaptırdığını ve başta seyretmek için 100 kuruş, ortada 50 kuruş, ayakta izlemek için de 25 kuruş ödediklerini görmekteyiz²⁸⁴.2 salon ve 4 odadan oluşan Ocak binası 12.000 liraya mal olmuştur. Alaşehir Türk Ocağı’ndaki azalar 31 Ocak 1930’da yılbaşını kutlamışlar ve 1931’de meydana gelen Kubilay Olayı’nda Menemen’e iştirak ederek durumu protesto etmişlerdir²⁸⁵.

1925’e gelindiğinde *Salihli Türk Ocağı*, Salihli şehrinde bir şehitler abidesi yapılması adına planlamalar yapılmıştır²⁸⁶. Aynı yıl içerisinde Salihli ve Alaşehirli gençler spor müsabakası yapmışlar ve günün sonunda Salihli Türk Ocağı’nın

²⁷⁹ Özbaran, **a.g.e**, s.143.

²⁸⁰ Güneş, **a.g.m**, s.239; Karaer, **a.g.e**, s.193; **Hakimiyet-i Milliye**, 55 Haziran 1928.

²⁸¹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.251.

²⁸² Güneş, **a.g.m**, s.239; “*Kasaba Türk Ocağı Faaliyettedir*”, **Anadolu**, 22 Şubat 1931.

²⁸³ Özbaran, **a.g.e**, s.142.

²⁸⁴ **Anadolu**, 3 Mayıs 1929.

²⁸⁵ Güneş, **a.g.m**, s.239.

²⁸⁶ “*Salihli Ocakları*”, **Anadolu**, 1 Nisan 1925.

düzenlediği yemekte bir arada bulunmuşlardır²⁸⁷.Salihli’de ilk kez kız erkek okullarının öğrencileri ile birlikte Turgutlu’ya (Kasaba)kültürel bir gezi yapılmıştır²⁸⁸. 1926’da etkinliğinin azaldığını farkettiğimiz Salihli Türk Ocağı 1927’de deve güreşleri organize ettikleri görülür²⁸⁹.

Manisa vilayetinde 1922 ‘nin Kasım ayında kurulan Ocaklardan biri de *Soma Türk Ocağı*’dır²⁹⁰.1924’de Ocağa gelerek incelemelerde bulunan *Anadolu* gazetesi yazarı A.Refik Soma Türk Ocağı’nın faaliyet ve çalışmalarında övgüyle söz etmiştir²⁹¹. 1924 yılında yapılan I.Türk Ocakları Umumi Kongresinde Soma Türk Ocağı’nı Abidin Bey (Saruhan Mebusu) temsil etmiştir²⁹².Ocak gazinoya benzer gayri ihtiyari bir yerde çalışmalarını sürdürmesinden dolayı belediye kendisine ait olan binayı Ocak çalışmaları için tahsis etmiştir.²⁹³Halkta bu çalışmalara kayıtsız kalmayarak çalışmalara destek vermiştir. Muallim Vacide Hanım, Talât, Hilmi, Sırrı, Ahmet ve Bakırlı Hüseyin Beyler, Soma Türk Ocağı’nı donatmışlardır²⁹⁴.1926 yılında Soma Türk Ocağı binaya sahip olsa da 1923 ‘te olduğu gibi canlı ve etkili bir kültürel faaliyette bulunamamıştır. Yine aynı yıl içerisinde Ocaklılar imkanları dahilinde kütüphane kurmaya çalışmışlardır²⁹⁵.Bu kütüphane kurma çalışmalarına Saruhan Mebusu Yaşar Bey’de destek vererek 29 Adet kitabı Soma Türk Ocağı’na hediye etmiştir.²⁹⁶*Anadolu* gazetesi muhabiri H.Zühtü 1927 yılında ziyaret ettiği Ocağın kapalı olduğu üyelerinin bağ bahçe işleriyle meşgul olduklarını aktarmıştır. Ocağa canlılık kazandırmak için yapılan piyangoda çekilişe katılanlara at, gramafon gibi eşyalar verimmiştir. Soma Türk Ocağı tiyatral faaliyetlerde bulunarak Zimir Sahnesi’ni kasabaya davet etmiş grup yedi gün sahne almış ve kazandığı hasılatın %40’ını Ocağa bırakmıştır.²⁹⁷Soma Türk Ocağı’nın gece dersleri verdiği de

²⁸⁷ “*Salihli Haberleri*”, **Anadolu**, 11 Mayıs 1925.

²⁸⁸ “*Salihlilerin Kasaba Ziyaretleri*”, **Anadolu**, 2 Haziran 1925.

²⁸⁹ **Anadolu**, 25 Kanun-ı Sani 1927.

²⁹⁰ Karaer, **a.g.e**, s.17;Sarıay, **a.g.e**, s.243.

²⁹¹ Güneş, **a.g.m**, s.239; **Türk Sesi**, 22 Temmuz 1923.

²⁹² Üstel, **a.g.e**, s.165.

²⁹³ Güneş, **a.g.m**, s.239; “*Soma Türk Ocağı’nda*”, **Anadolu**, 13 Mart 1925.

²⁹⁴ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.163.

²⁹⁵ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.185.

²⁹⁶ Karaer, **a.g.e**, s.146.

²⁹⁷ Güneş, **a.g.m**, s.239;**Anadolu**, 23 Şubat 1928.

bilinmektedir²⁹⁸ Harf İnkılabı doğrultusunda yeni alfabeyi öğretmek adına kursların açıldığını bilmekteyiz²⁹⁹.

1927 Türk Ocakları IV. Umumi Kurultayında Soma Türk Ocağı'nı Osmanzâde Hamdi Bey temsil etmiştir³⁰⁰.

Kuruluş tarihi netlik kazandırılmayan *Kırkağaç Türk Ocağı*'nin 1924'te kış olması sebebiyle Ocak binasında toplantılar yaptığı Anadolu gazetesinin verdiği bilgiler arasındadır. Bundan dolayı da Kırkağaç Türk Ocağı'nın Cumhuriyet'in kurulduğu ilk zaman diliminden itibaren faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Gördes Türk Ocağı'nın da kuruluş tarihi tespit edilememiş olmakla birlikte faaliyet gösterdiği bilinmektedir.1929'da sergi açmışlar ve başarılı çalışmalar yapanlara önemli ödüller vermişlerdir, aynı yıl köylere 12.000 adet alfabeyi ücretsiz olarak götürmüşlerdir. *Gördes Türk Ocağı* donanımlı ve zengin bir kütüphane oluşturmaya çalışması ve bünyesindeki 500 adet kitap, günlük gazete ve diğer yayınları bünyesinde barındırmaya çalışması kaza olan bir yerin ve köylünün kalkınması ve köylünün aydınlatılması adına mühim çalışmalardır³⁰¹. Elzem olan birçok malzemenin Ocaklar tarafından karşılanmaya çalışılması bizzat takdir edilmesi gereken bir durumdur. Gördes Türk Ocağı da diğer Batı Anadolu'daki Ocaklar gibi 1930'da teftiş edilmiştir³⁰².

Demirci Türk Ocağı'nin,1924'de var olduğunu Türk Ocakları I.Umumi Kongresine katılan ve Demirci Türk Ocağı'nı temsil eden Muallim Rüşdü Bey'in köycülük faaliyetleri açısından önemli çalışmalar yapmasından anlaşılmaktadır³⁰³.

2.4. B. Manisa Türk Ocaklarının İdare Heyetleri

Salihli Türk Ocağı'nin tespit edilen ilk idare heyeti; Reisi: Hamit Sinan Bey, Murahhas: Zahit Bey, Veznedar: Sabri Bey, Katib-i Umumi: İbrahim Cehdi

²⁹⁸ Karaer, a.g.e, s.113.

²⁹⁹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, a.g.e, s.263; *Anadolu*, 23 Şubat 1928.

³⁰⁰ Üstel, a.g.e, s.253.

³⁰¹ Güneş, a.g.m, s.240; “*Bir Aylık Ocak Haberleri*”, *Türk Yurdu*, C.5/25, S. 31/225, Ankara, 1930, s.46.

³⁰² “*Teftişler*”, *Türk Yurdu*, C:4/24, S.27/28-221/222, Mart Nisan 1930, s.100.

³⁰³ Üstel, a.g.e, s.164;Karaer, a.g.e, s.154.

Bey,Aza:Ömer Lütü Bey'den oluřmaktadır³⁰⁴. 1928 yılı yönetim kurulu; Reis: Halil İbrahim, Katip: Mehmet Hulusi, Murahhas: Hamid Sinan, Muhasib: Nedim, Veznedar: Hüseyin Sabri, aza: Hakkı Hasan, Rifat Beyler'den oluşturulmuřtur³⁰⁵.

1928'de Manisa Türk Ocağı İdare Heyetini oluşturmak için şu isimler; İsmail Hakkı Bey ile (ismi verilmeyen bri kişi) murakebe komisyonuna, Orta Mektep Fransızca öğretmeni Said Bey, varidat mümeyyizliğine, Muhyiddin Bey, İdare Heyeti azalığına aday gösterildikten sonra Ocak reisinin seçimlerine geçilmiştir. Oylayan 90 kişinin katılmasının ardından 38 oyu alarak Ocak Reisliğine Maarif Müdür Raif Bey, reis yardımcılığına 24 oy ile Kulahtaşzade Rıza Bey, katipliğe 82 oy ile Aynî Encümen Başkatibi Ferid Bey ve diğer katipliğe ise 22 oy ile Celal Bey getirilmiştir. Seçimlere katılan Meliha Sabiha Hanımefendi 19 oy almıştır³⁰⁶.Cumhuriyet döneminden önce Türk Ocakları'nda özellikle İstanbul yani merkezde kadın sesleri duyulduğu bilinmektedir³⁰⁷.Meliha Sabiha Hanım'ında Türk Ocakları'nda aday gösterilmesi ve oy alması Cumhuriyet ideolojisine göre insan yetiştirme uygulamalarında fikirlerin merkezden taşraya yansıtılmasının en güzel örneği olduğunu düşündürmektedir.

Soma Türk Ocağı, 1928 yılı İdare Heyeti; Reis: Askerlik şubesi Reisi Hulusi, Katip: Muallim Ali Mermi, Murahhas: Müstantık Hüseyin Ruhi, Muhasib: Dr.Midhat, Aza: Ç iftçi Talat, Kaymakam Sait, zürradan Hasan Tahsin Beylerden oluřmaktadır³⁰⁸.*Soma Türk Ocağı* kapatılmadan önce umumi teftiş gördüğu bilinmektedir³⁰⁹.

Kasaba Türk Ocağı'nın kurulan ilk idare heyeti; Reis: Doktor Seyfeddin Bey, Murahhas: Kemal Halid Bey, Katip: Arpacızade Rifat Bahir Efendi, Muhasip:

³⁰⁴ Güneş, **a.g.m**, s.239; **Anadolu**, 10 Mart 1926.

³⁰⁵ Güneş, **a.g.m**, s.239.

³⁰⁶ Güneş **a.g.m**, s.236; **Anadolu**, 17 şubat 1928.

³⁰⁷ Üstel, **a.g.e**, s.93;Leyla Kaplan, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, AKD TYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1988, s.166-167.

³⁰⁸ Güneş, **a.g.m**, s.240.

³⁰⁹ Teftişler, **Türk Yurdu**, C.4/24, S.27/28-221/222, Mart –Nisan 1930, s.100.

İbrahim Efendi, Veznedar: Atlızâde Mustafa Efendi, Aza: Müdde-i Umumi İsmail Hakkı ve Terzi Vehbi Efendiler'den meydana getirilmiştir³¹⁰.

Kırkağaç Türk Ocağı'nın bilinen ilk idare heyeti; Reis: Belediye Reisi Celal, Murahhas Dedezade Mustafa, Katip: Muallim Mustafa, Veznedar: Necati, Aza: Doktor Sami, Ahmet Cevdet ve Mustafa Remzi Bey'den oluşmaktadır³¹¹.

Demirci Türk Ocağı'nın ilk idare heyeti; Reis: Rüştü Ertuğrul, Katip: Ahmet Hamdi Bey, Murahhas: Edip Bey, Muhasebeci: Fuat Bey, Aza: Halil, Mehmet Hilmi, Mehmet Akif Beylerden oluşmaktadır³¹².

27 Kanun-ı Evvel 1341 tarihli toplantıda *Kula Türk Ocağı* İdare Heyeti; Reis Müftüzâde Haşim, Murahhas: Hükümet Tabibi Rıfat, Muhsaip: Merkez Mektebi Baş Muallimi Ali Ulvi, Veznedar: Tüccardan Gülmezzade, Azâ: Müdde-i Umumi Enver, Tüccardan: İshakzade Ahmet, Küçük Ahmedzâde Süleyman Beylerden seçmiştir³¹³.

2.4. C. Manisa Türk Ocaklarının Sıhhi Çalışmaları

Manisa Türk Ocağı, faaliyetlerini sürdürdüğü sekiz yıllık süreçte Anadolu'da kurulan diğer Türk Ocakları gibi sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya önem vererek dispanser oluşturmuşlar ve bu dispanser Cuma günleri sabah 10-12 saatleri arasında ücretsiz muayane yapmış ve burada çalışan doktorlar para almayarak gönüllü bir şekilde çalışmışlardır³¹⁴.

Akhisar Türk Ocağı yalnızca kültür, sanat, halk eğitimi dışında sağlık ve spor dallarıyla uğraşmıştır. Bünyesinde bir baytar, bir doktor, bir ziraat memurundan oluşan üç kişilik heyet köylere ayda iki defa gönderilmiştir³¹⁵. Ocak doktorları her

³¹⁰ İdare Heyetleri, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.172/11, Temmuz 1925, s.261; Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.152.

³¹¹ Güneş, **a.g.m**, s.240; Hüseyin Tuncer-Yücel Hacaloğlu- Ragıp Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi (Açıklamalı Kronoloji) 1912-1931**, C.I, Ankara, 1998, s. 142.

³¹² Güneş, **a.g.e**, s.240;Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **Türk Ocakları Tarihi (Açıklamalı Koronoloji) 1912-1931**, Ankara, 1998, s.123.

³¹³ İdare Heyeti, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.169/8, Mayıs 1925, s.97; Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.137.

³¹⁴ Güneş, **a.g.m**, s.237; "Ocak Dispanseri", **Anadolu**, 25 Kanun-ı Sani, 1928.

³¹⁵ Karaer, **a.g.e**, s.157.

hafta merkezi bir köye giderek hastalara şifa dağıtmış,63 frengili hastanın hastalık seyrini kontrol altına almış, ilaç ve lazım gelen tüm malzemeler Ocak tarafından karşılanmıştır³¹⁶.Ocak aynı zamanda otuz parçadan oluşan bir sihi müze vücuda getirmişlerdir³¹⁷.

2.5. Muğla Türk Ocaklarının Cumhuriyet Dönemi Kuruluş Faaliyetleri

I. Dünya Savaşı başladığı sırada savaşa dâhil olmamış olan Yunanistan, 26 Haziran 1917 tarihinde savaşa katılmıştır. İtilaf Devletleri ile Yunanistan lehine gelişen durumdan dolayı Venizelos Paris Barış Konferansı toplanmadan önce vaad edilen yerleri talep etmiştir³¹⁸.

Paris Barış Konferansında İtalya hüsrana uğrarken İzmir, Yunan askerleri tarafından işgal edilmiştir. İzmir'in işgali nedeniyle aynı gün Muğla'da "Miting Heyeti" tarafından 4 maddelik bir metin ile protesto edilmiştir³¹⁹.

İzmir işgal edilmeden önce Fethiye'nin 11 Mayıs 1919 tarihinde İtalyanlar tarafından işgal edilmesi Muğla ileri gelenlerinde olumsuz bir etki yapmış ve bu nedenle Muğla'da bir milli direniş örgütünün kurulmasını gündeme getirmişti³²⁰. İzmir'in işgal edildiği 15 Mayıs 1919 tarihinde Mutasarrıf Hilmi Bey başkanlığında Belediye binasında yapılan konuşmalar sırasında Muğla'da da 16 Mayıs 1919 günü "Menteşeliler Müdafâ-yı Vatan Cemiyeti" nin kurulmasına karar verildi.³²¹ Ayrıca Milas'ta Halil İbrahim Efendi başkanlığında kurulan "Kuva-yı Milliye Komitesi" Milas'ın, Yunan-İtalyan işgal bölgelerinin kavşak noktasında bulunmasından dolayı stratejik önemini çok iyi anlamış, bu yüzden kuruluşundan hemen sonra Muğla'daki Kuva-yı Milliye Komitesi ve Çine'de ki 57. Tümen ile yakın ilişkiler içine girmişti³²².

³¹⁶ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21-7, S.199-38, Mayıs 1928, s.290.

³¹⁷ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21-7, S.199-38, Mayıs 1928, s.290.

³¹⁸ Bayram Akça, **Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923- 1960)**, Ankara, 2002, s.6-7

³¹⁹ Akça, **a.g.e.**, s.11.

³²⁰ Mustafa Albayrak, **Mili Mücadele Döneminde Batı Anadolu Kongreleri 17 Mart 1919- 2 Ağustos 1920**, Ankara, 1998, s.55-56.

³²¹ Bayram Akça, **Milli Mücadele Döneminde Yörük Ali Efe'nin Muğla Havalisindeki Faaliyetleri, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Dergisi**, C:I, S:2, Muğla, 2000, s.26-27.

³²² **A.g.m.**, s.27.

17 Mart 1919 Ege Kuvayi Milliyesinin tasavvur etmeye başlamasıyla birlikte Muğla, Aydın, Denizli, Manisa, Balıkesir ve İzmir belediye başkanlarıyla müftüleri İzmir Milli Kongresi aracılığıyla ilk kez seslerini yükseltme olanağı bulmuşlardır. I. Dünya Savaşı galibi devletlere ilk kez Anadolu'da kültürü ve tarihiyle imha edilemeyecek olduklarını burada ifade etmişlerdir. İtalyan ileri hareketinin başladığı 11 Mayıs 1919'da Kuvayi Milliyesinin istediği tüm koşullara açık ulusal harekete ayırabileceği zengin ve kararlı zeybekleri tutkun bir halde, ileriye Aydın Cephesine, Ulusal Kurtuluşun ilk hareketlerine doğru yürümüşlerdir³²³. Nasihat Heyetlerinin Düvel-i İtilafiyeye karşı gelmenin mümkün olmayacağını ordularla başa çıkılamayacağına anlatmaya çabaladıkları bir dönemde Kuvayi Milliye tüm olumsuzluklara rağmen kurtuluş için umut görmüşlerdir³²⁴.

Güneybatı Kuva-yi Milliyesinin en büyük adı Türk Ulusal Kurtuluş Savaşının en büyük zeybeği Yenipazarlı Yörük Ali Efe gerçekçi bütün manevralarını Aydın Cephesinde yaparak bütün savaşlarını bu cephede yapmıştır. Yörük Ali Efe'nin en yakın ortağı ise Muğla olmuştur. Aydın'ın onbinlerce muhacirini saklayan Muğla olmuştur. Muğla savaşın geçtiği cephelerin gerisinde kaldığından olacak ki sürekli söz edilen Menderes Ovası olmuş fakat "ikmalci" Muğla göz ardı edilmiştir. Fethiye'den Bodrum'a kadar gerek insan varlığı gerekse para ve mal varlığı olarak güneybatı Kuvayı Milliyesi büyük bir canlılık sembolüdür³²⁵.

Yunan- İtalyan çekişmesinin Söke'nin ve Aydın'ın işgal edilmesiyle artmış ve İtalyan politikalarında farklılaşmalar meydana gelmiştir. İtalyanlar Muğla havalisiyle çatışmaya girmeden dostane ilişkiler kurarak örneğin telgraf ve telefon hatları kurarak hizmetlerde bulunmuşlardır³²⁶. 24 Haziran itibariyle İtalyan askerleri Muğla'yı boşalmaya başlamış ve bunu izleyen zaman diliminde yani 10 Haziran 1920'de de Milas'ı boşaltmışlardır³²⁷.

³²³ Muğla İl Yıllığı, 1973, s.30.

³²⁴ Muğla İl Yıllığı, 1973, s.31.

³²⁵ Muğla İl Yıllığı, 1973, s.33.

³²⁶ Bilge Taşkıran, **Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Milas (1923-1960)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Dan. Bayram Akça, Muğla, 2003, s.11.

³²⁷ A.g.t, s.10-11.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında işgalin yaralarını silmeye çalışan Muğla ve çevre kazaları kalkınmaya öncelik vermiştir. Bu zaman diliminde tekrardan oluşmaya başlayan Türk Ocakları'nın bir kolu da Muğla'da açılmıştır. Tarihiyle ilgili kesin verilere ulaşamadığımız Muğla Türk Ocakları'nın kuruluşunu Cumhuriyet'in ilk yıllarına dayandırabiliriz. Düşman işgalinden kurtulan Batı Anadolu cephesi kapanınca ve yeni devletin temellerinin atılmaya başlanmasıyla sosyo-kültürel çalışmalar taşralara da sirayet etmiştir. Muğla Türk Ocağı Sabunhane Mahallesindeki iki katlı taş binadan meydana gelmiştir³²⁸.1925 yılında yapılan seçimler sonucunda İdare Heyetine, Reis: Sıhhiye Müdürü Hüseyin Avni Bey, Murahhas: Vilayet Jandarma Kumandanı Binbaşı Süleyman Bey, Kâtip: Muallim Sâdık Efendi, Muhasip: Tahrirat Müdürü Bahaeddin Bey, Veznedar: Muhasebe-i Hususiye Mümeyyiz İskender Bey, Aza: Mahkeme-i Asliye Müdde-i Umumisi Safvet Bey, Mahkeme-i Asliye azâsından Necati Beyler seçilmiştir³²⁹.

2.5. A. Muğla Türk Ocaklarının Kültürel-Sosyal ve Spor Faaliyetleri

1925'te Muğla Türk Ocağı'nı ziyaret eden Adliye Vekili Mahmut Esad Bey merkezi heyet idaresine şu telgrafi çekmiştir; “*Türk Ocağı'nı ziyaret ettim. Oradan büyük biri itimat ve hisse-i iftiharla ayrıldım. Ocaklılar aşk ve şevk içinde çalışıyorlar*” mesajını iletmiştir.

Muğla Türk Ocağı aynı yıl içerisinde binasını tamir ettirmiş ve 150 kişinin toplanmasına müsait hale getirmiştir. Bu dönemde Ocağın konferanslar vermeye başladığı bilinmektedir. Bu konferansların taşralarda halkın eğitimi ve sosyal yaşantısı adına mühim bir olay olduğu dikkat çekmektedir. Konferanslar verildiği ve bunların düzenli olduğu bilinmekle birlikte kimler tarafından verildiği hakkında bilgi verilmemiştir³³⁰.

³²⁸ Bayram Akça, *Cumhuriyet Döneminde Muğla Türk Ocağı Faaliyetleri*, **Türk Yurdu**, C.31(63), S.282, Ankara, 2012, s.215.

³²⁹ İdare Heyeti, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.172/11, Ağustos 1925, s.261.

³³⁰ Şuun, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.171/10, Temmuz 1925, s.119; Karaer, **a.g.e**, s.84-85; Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.216.

Gece ve halk dershanelerine önem veren Muğla Türk Ocağı kütüphane oluşturulması içinde faaliyetlerde bulunmuş ve önemli eserlerin toplanması için girişimleri olmuştur³³¹.

Muğla Türk Ocağı diğer sosyal kuruluşlarla da iyi ilişkiler kurmuş ve salonlarını Hilal-i Ahmer, Himaye-i Etfal, Muallimler Birliği ve Türk Tayyare Cemiyeti'ne tahsis etmiş ve Türk Tayyare Cemiyeti'ne bir de üye seçtiği bilinmektedir³³².

1925 yılında spor çalışmalarına da ihtimam gösteren Muğla Türk Ocağı, bir futbol takımı meydana getirerek idman sahası da tanzim ederek ve idmanların yapılmasını sağlamıştır. Gece derslerinin açılmasını sağlayan Muğla Türk Ocakları gençlerin eğitim alması için kursların açılmasına önem vermiş, dokuz kişiden oluşan musıkî şubesi birçok müsamere düzenlemiş ve bu müsamerelerden birisini yoksul çocukların menfaati için tertip etmiştir. Muhtelif zamanlarda iktisadi, edebi, içtimai konularda konferanslar düzenleyen Türk Ocağına ciddi bir ilgi ve rağbet gösterilmiştir³³³.1925 yılında Muğla Türk Ocağı'nı ziyaret eden Darülfünun heyetince verilen konferansta halk çeşitli konularda bilinçlendirilmeye ve bilgilendirilmeye çalışılmıştır³³⁴.

Spor ve musıkî encümenleri teşkil edilmiş, Ocak içtimai, sıhhi ve ahlaki konferanslara önem vererek muntazam yapılması sağlanmıştır. Okuma yazma bilmeyenler ve ilerletmek isteyenler için okuma kursları önemli hizmetler vermiştir³³⁵.

Muğla Türk Ocağı'nda Halk gazetesi Mesul Müdürü Mustafa Cavit Bey tarafından verilen "*Türk Tarihine ve Eski Türklerin Adet ve Ahlakına Dair*" adlı bir konferans yine aynı "*İktisat*" adında başka bir konferans verilmiştir³³⁶.

³³¹ Karaer, **a.g.e.**, s.109-145.

³³² Şuun, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.171/10, Temmuz 1925, s.119.

³³³ Şuun, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.171/10, Temmuz 1925, s.119.

³³⁴ Bayram Akça, *Cumhuriyet Döneminde Muğla Türk Ocağı Faaliyetleri*, **Türk Yurdu**, C.31(63), S.282, s.216.

³³⁵ Şuun, **Türk Yurdu**, C.17/3, s.177/16, Şubat 1926.

³³⁶ Karaer, **a.g.e.**, s.87.

1927 'de Reşat Nur Güntekin'in "*Bir Gece Faciası*"adlı piyes ile "*Arapça Değil mi, Uydur Uydur Söyle*" adlı komedi oynanmıştır. Büyük ilgi gösterilen müsamerenin bir önemli özelliği kadın ile erkeğin beraber yan yana oturarak izlemesi olmuştur³³⁷.

Muğla Türk Ocağı'nda balolar düzenlendiği ve bu balolar belli program çerçevesinde düzenlenerek hazırlıkları yönetmesi adına heyetler oluşturulmuş ve bu şekilde daha düzenli ve başarılı şekilde baloların düzenlenmesi sağlanmıştır³³⁸.

7 Haziran 1927 tarihli Halk gazetesinde, Muğla Türk Ocağı radyosu ile ilgili çıkan haberde, Muğla'ya radyonun ilk defa Türk Ocağı tarafından getirildiği bilinmektedir³³⁹.

1928 yılında Ocak Bayramı nedeniyle 25 Mart'ta Türkçülük ve milliyetçilik hakkında konuşmalar yapılmış ve *Bozkurt* şiiri okunarak iki perdelik bir komedi piyesi oynanmış ve temsilin bitmesinin ardından beş perdelik "*Seni Seviyorum*" adlı bir film gösterilmiştir. Ocak'ta aynı yılın Ağustos ayında üç perdelik Ahmet Vefik Paşa'nın Moliere'den adapte ettiği eser ile Reşat Nuri Güntekin'in iki perdelik Taş Parçası adlı eseri gösterilmiş ve büyük ilgi uyandırmıştır. Bu durum şehir hayatına önemli canlılık getirmiştir³⁴⁰.

1928'de Muğla Türk Ocaklarında at yarışı ve pehlivan güreşlerinin organize edildiği bilinmektedir.

1929'da görkemli bir Cumhuriyet balosu organize edilmiş ve Ocak, yerli malının kullanılmasını teşvik etmek amacıyla çalışmalar yapmış ve 15 Kasım 1929'da sergi düzenlemişlerdir³⁴¹.

1927 IV. Türk Ocağı Umumi Kurultay'ın da Muğla Türk Ocağı'nı Cemil Şerif Bey,V.Türk Ocağı Umumi Kurultay'ın da ise Nuri Bey tarafından temsil etmiştir³⁴².

³³⁷ Karaer, **a.g.e**, s.95.

³³⁸ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.216.

³³⁹ Karaer, **a.g.e**, s.169-170; Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.215-216.

³⁴⁰ Karaer, **a.g.e**, s.96.

³⁴¹ Akça, **a.g.m**, s.217.

Muğla Türk Ocağı,1930'da umumi bir teftişe uğradığı³⁴³ bilinen Ocak, kapatılıncaya kadar faaliyet gösteren ve bölgenin fikri ve toplumsal kalkınması için önemli emek ve mesai harcamıştır.

Kuruluş tarihi ve faaliyetleriyle ilgili fikir sahibi olamadığımız *Bodrum Türk Ocağı*,15 Haziran 1926 'da Gazi Mustafa Kemal'e yapılan suikast girişimine karşı Ocak başkanı tarafından telgrafla tepki gösterilmiştir.

İzmir Suikastini kınamak amacıyla Bodrum Türk Ocağı'nın Gazi'ye gönderdiği telgraf;

Bodrum Türk Ocağı Reisi;“*Büyük mefkuremiz ve aziz rehberimize karşı mürettep suikastı şiddetle tel'in eder, hainlerin en seri vasıta-i adaletle hemen kahr ve imhasını isteriz.Büyük Gazimize geçmiş olsun der,sadakat ve tazimatımızın arzını istirham eyleriz.Bodrum Türk Ocağı Reisi H.Mümtaz*”³⁴⁴.

1927'deki IV. Türk Ocakları Umumi Kurultay'ında Bodrum Türk Ocaklarını Şemseddin Bey,1928 yılındaki V.Türk Ocakları Umumi Kurultay'ında ise Hilmi Bey temsil etmiştir³⁴⁵.

Fethiye Türk Ocağı kütüphane çalışmalarıyla karşımıza çıkmaktadır.1925'de Ocak Reisi Feridun Osman Bey tarafından “*Oğlumun Kütüphanesi*” isimli olmak üzere ciltli 54 önemli eserin Fethiye Türk Ocağı'na bağışlandığı ve kütüphane oluşturma çalışmalarına önemli katkılar sağlandığı bilinmektedir³⁴⁶.

Kuruluş tarihini belirlenmemiş aynı zamanda hakkında çok fazla bilgi sahibi olamadığımız *Milas Türk Ocağı*'nın,1923'de 164 milletvekilinin imzalayarak TBMM Başkanlığına verilen takrirler birlikte terk edilmiş mallardan Milas Türk Ocağına bina temin edildiği bilinmektedir³⁴⁷. 1927 yılında Milas Türk Ocağı'nda

³⁴² Üstel, **a.g.e**, s.254, 313.

³⁴³ Teftişler, **Türk Yurdu**, C.4/24, S.27/28-221/222, Mart Nisan 1930, s.100.

³⁴⁴ İbrahim Karaer, **Türk İnkılabı ve Türk Ocakları(1912-1931)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜ. TİTE, Şubat 1989, s.135.

³⁴⁵ Üstel, **a.g.e**, s.253-313.

³⁴⁶ Karaer, **Türk Ocakları (1912-1931)**, s.145.

³⁴⁷ Karaer, **a.g.e**, s.24-25.

çeşitli spor aktiviteleri yapıldığı bilinmektedir.1928 yılında Gazi Mustafa Kemal'in Latin alfabesi hakkında kamuoyu oluşturmaya başlamasıyla birlikte Türk Ocakları genel merkezi Latin Alfabesi ile ilgili kursların açılması ile ilgili genelge yayınlamasıyla birlikte derslik sayısı hakkında tespit edilemeyen kurslar açmıştır³⁴⁸. Aynı yıl içerisinde yapılan IV. Türk Ocakları Umumi Kongresi'nde Milas Türk Ocakları'nı Selim Bey temsil etmiştir³⁴⁹.

2.6. İzmir Türk Ocaklarının Cumhuriyet Dönemi Kuruluş Faaliyetleri

İzmir Türk Ocağı, 1912'de kurularak dönemin siyasi gücü olan İttihat Terakki Partisi ile etkileşime girmiş ve kültürel faaliyetlerde söz hakkına sahip olmuş bir yapılanmadır. Mütareke döneminde Yunan işgal kuvvetleri tarafından kapatılmasına sebep olan İzmir Türk Ocağı,15 Ekim 1922'de tekrardan faaliyet göstermeye başlamıştır³⁵⁰. Anadolu'da ilk açılan ve teşkilatlanma sürecinde en hızlı teşkilatlanmış olan Ocak, İzmir Türk Ocağı olmuştur.³⁵¹ Atatürk'ün 1923 yılının Mart ayında İzmir Türk Ocağı'na,2000 lira yardım da bulunduğu ve Manisa milletvekili Vasıf Çınar ile İzmir milletvekili Necati Beylerin Ocağın tekrardan faaliyet göstermesinde etkili olduğu görülmektedir.

1923'de II. B.M.M.'ne İzmir Türk Ocaklıları üyesi olan Şükrü Saraçoğlu, Mustafa Necati, Haydar Rüşdü, Celâl, Bergamalı Rahmi, Şükrü Kaya, Ali Hikmet ve İzzet Paşa'nın mebus seçilmiş olmaları İzmir Türk Ocağı tarafından "*milli mefkurenin bir zaferi*" olarak tanımlanmış ve bu durum İzmir Türk Ocağı İdare Heyeti'ni gururlandırmıştır³⁵².

I. Türk Ocakları Umumi Kurultayı'nda(1924) İzmir Türk Ocakları Saruhan milletvekili Vasıf Çınar Bey tarafından temsil etmiştir.³⁵³

30 Kanun-ı Evvel 1925 tarihindeki *Yanık Yurt*'un haberine göre İzmir Türk Ocağı, çalışmalarını Kordon'da Naim Palas Oteli'nin karşısında 444 nolu binada

³⁴⁸ Karaer, **a.g.e**, s.75-75.

³⁴⁹ Üstel, **a.g.e**, s.254.

³⁵⁰ Günver Güneş, *Türk Devrimi ve İzmir Türk Ocağı*, ÇTAAD, C.III, S.8, İzmir, 1999, s.116.

³⁵¹ Karaer, **a.g.e**, s.17; Sarımay, **a.g.e**, s.242.

³⁵² Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.99; **Türk Sesi**, 8 Temmuz 1923.

³⁵³ Üstel, **a.g.e**, s.164.

yürütmüştür. Ocak binası Kemeraltı civarında bir yere taşınmak istenmesi üzerine Ankara ile irtibata geçen İzmir Türk Ocağı eski reisi Mustafa Necati Bey'in girişimleri sonucunda Bakırcıyan'a ait olan 1 ve 2 nolu mağazalar Türk Ocağı adına istimlak edilmiştir. Hükümet tarafından İzmir Türk Ocağı'na Kordon tramvayları Olston Tütün Kumpanyasının bulunduğu büyük bina verilmiştir; fakat bu binanın pürüzlerinin olması nedeniyle Bahri Baba parkının bulunduğu yerde bir bina inşaatının yapılmasına karar verilmiştir³⁵⁴. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Halifelğin Kaldırılması çabalarını İzmir Türk Ocağı hoşnutluk içinde karşılayarak benimsemiş ve destek vermek amacıyla elden geldiğince rejime olan bağlılık ve sadakatini dile getirmiştir³⁵⁵. Aynı yıl içerisinde vefat eden büyük Türk düşünürü Ziya Gökalp, Türk Dünyasını ve Türk Ocaklarını yasa boğacaktır. İzmir Türk Ocakları Ziya Gökalp'in vefatı nedeniyle duyduğu üzüntüyü şu telgrafi çekerek bildirecektir;

*“İzmir 26: İzmir Ocağı kıymetli müteffekkir Ziya Gökalp'in ufûlü acısıyla müteelindir. Arz-ı taziyet eyleriz”*³⁵⁶.

27 Ağustos 1924'de İzmir'e iştirak etmesi nedeniyle Hamdullah Suphi ve Denizli Mebusu Haydar Rüştü Bey'e çay ziyafeti verilmiştir. Ertesi gün İzmir Türk Ocağı'na tekrardan teşrif eden Hamdullah Suphi Bey, Ocaklı öğretmenlere Milli Eğitim hakkındaki planlarını anlatmıştır, bu zaman diliminde İzmir'de bulunması nedeniyle 30 Ağustos Başkomutanlık Meydan Muhaberesinin yıldönümü olmasından dolayı bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma edebiyatımızda en iyi “ milli hutbe” diye nitelendirilmiştir³⁵⁷.

28 Kanun-ı Sani 1926'da Ocak temelleri atılır. İzmir Türk Ocağı Reisi Aziz Bey, temel atma törenlerinde yapılacak bina hakkında detaylı bilgi vererek Ocaklıları aydınlatmıştır.³⁵⁸ İstimlak edilen mülkün Lozan Antlaşması sonucunda mübadele ile giden Rumlara ait gayrimenkullerden olduğu anlaşılmaktadır³⁵⁹. Ekim 1927'de

³⁵⁴ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.** s.166; **Yanık Yurt**, 30 Eylül 1341.

³⁵⁵ **Sada-yı Hak**, 5 Mart 1924.

³⁵⁶ Taziyetler, **Türk Yurdu**, C.15/1, S.164/3, Kanun-ı Evvel 1340, s.117.

³⁵⁷ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.** s.119.

³⁵⁸ **A.g.e.** s.216.

³⁵⁹ Ahmet Arıkan, **Kapanış Sürecinde Türk Ocakları**, Selçuk Üni Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2002, s.21.

hizmete sunulan İzmir Türk Ocağı³⁶⁰ binasının tamamlanması Ocağa 80 kûsur liraya mal olmuştur.³⁶¹ İzmir Türk Ocağı'nın açılış töreninde Vali Kâzım Paşa, Ordu Müfettişi Nurettin, Mevki müstahkem kumandanı Fuad Paşalar, Ocaklılar, gazeteciler ve halk katılmıştır. Bu açılış töreninde Vali Kâzım Paşa ile Ocaklı Avukat Münir Bey açılış konuşmasını yapmıştır³⁶².

2.6. A. İzmir Türk Ocaklarının Kültür-Spor-Sanat Faaliyetleri

Türk Ocakları, eski canlı günlerine dönebilmek için çalışmalarına başlamış ve konferanslar, balolar, sergiler, çay ziyafetleri gibi birçok sosyal aktivitenin yapılması için organizasyonlar planlamıştır. İzmir Türk Ocağı, zengin bir kütüphane oluşturmak için çalışmalar yapmış ve bu çalışmalarda Ocak Reisi Aziz Bey'in de önemli katkıları sayesinde 1500 ciltlik bir kütüphane oluşturulmuştur³⁶³. Teşkilatlanma sürecinde önemli çalışmalar yapan İzmir Türk Ocağı, ekonomik kalkınmaya da önem vermiş ve zenginler, muallimler, gazeteciler ile bir toplantı yaparak, başarılı gençlerin yetiştirilmesi için bir cemiyet kurmayı planlamışlar ve bu doğrultu da yurtdışına öğrenci göndermek için önemli kararlar almışlardır. Bu toplantı sırasında ekonomik kalkınma adına banka ve ticaret konusunda da bir dernek teşkil edilmesinin gerekliliği görüşülmüştür³⁶⁴. Cumhuriyet döneminde ilk sergi İzmir Türk Ocağı'nda İlhami Bey tarafından 26 Haziran 1923 yılında açılmıştır. Ressam İlhami Bey'in 70 adet tablosu, Ocak yararına teşhir edilmiş ve bu sergi 100 kuruşa bilet alınarak gezilmiştir³⁶⁵.

Ocak 1341 yılında gençlerin istek ve arzuları üzerine musıkî şubesi oluşturmuş ve bu şubede keman, ud, kanun kurslarıyla alaturka ve alafranga musiki dersleri de verilmiştir. Öz müziğin geliştirilmesi yanında evrensel müziklerinin de tanıtıldığı Ocak'ta düzenli olarak müzik çalışmaları yapılmıştır. Musiki çalışmalarının başında Orta Mektep Muallimi Turgut Bey ile birlikte gece derslerinin

³⁶⁰ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.252.

³⁶¹ Merkez Heyetinin 1928 Kurultayı Raporu, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.198/37, Nisan 1928, s.233.

³⁶² Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.217.

³⁶³ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.91

³⁶⁴ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.94.

³⁶⁵ **Türk Sesi**, 26 Haziran 1923; Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.98.

olduğu görülmektedir³⁶⁶.Hafız Burhan³⁶⁷ ile Nezihe Muhiddin Hanımın konserler verdiği ve bu konserlerden övgüyle bahsedildiği bilinmektedir.³⁶⁸ Romanyalı Kapaçeki, Şükriye Hanım, Suzan Lütfullah Hanım, Jön Komik Refik Kemal, Muammer Ruşen Bey'in bulunduğu gösteri de Muhlis Selahattin Bey tarafından sergilenen Süreyya Paşa Opereti İzmir Türk Ocağı'nda gösterilen operalardan nadide bir örnektir³⁶⁹.

Maarif Vekaleti Terbiye-i Bedeniye Müfettişi Umumisi Selim Sırrı Bey, Gençlerin İçtimai, Fikri ve Bedeni Terbiyesi Usullerine Dair konferanslar vererek beden eğitimi ve bu eğitimin gençliğe sirayeti ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur³⁷⁰.

İzmir Türk Ocaklarının misyon edindiği en mühim hadise, Türkçe konuşma ve Türkçe'yi bilmeyenlere öğretme işidir. “*Bir milletin ferdi olabilmek için o milletin lisanını bilmek şarttır*” parolasını düstur eyleyen Ocaklılar Türkçe'yi yaşatmak ve yıllardır birçok dilin etkisinde kalan anadili arındırmak adına çalışmalar yapmışlardır³⁷¹. İzmir Türk Ocakları Dil Devrimi gerçekleşmeden önce Türkçe'nin önem ve ehemmiyeti üzerinde durmuşlardır. İzmir'in birçok unsurdan oluşması ve kozmopolit yapısı nedeniyle Türkçe konuşmak İzmirli Türkler için ayrı bir önem arz etmekteydi. Bundan dolayı Türk Ocağı Başkanı Necip (Türkçü) Bey tabelaların Türkçe yazılması ve Türkçe öğrenilmesi için önemli kamuoyu oluşturmuştur. Nitekim Soyadı Kanunundan sonra aldığı yeni soyadı bu durumu kanıtlar niteliktedir³⁷².

Âhenk gazetesindeki Türkçe ile ilgili beyanname şöyledir;

“Bütün Vatandaşlara

Aziz Vatandaş

³⁶⁶ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.** s.165; **Türk İli**, 9 Kanun-ı Evvel 1341.

³⁶⁷ **Ahenk**, 14 Teşrin-i Evvel, 1929.

³⁶⁸ Günver Güneş, Türk Devrimi ve İzmir Türk Ocağı, **ÇTAAD**, C.III, S.8, İzmir, 1999, s.120.

³⁶⁹ **Hizmet**, 8 Teşrin-i Evvel, 1929.

³⁷⁰ **Yanık Yurt**, 30 Eylül 1341;**Yanık Yurt** 1 Teşrin-i Evvel 1341.

³⁷¹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.** s.166.

³⁷² **Ahenk**, 3 Ağustos 1924.

Türk dili, Türkün temiz ve asil ruhundan doğmuş, Türk'ün yüksek his ve zekasıyla işlenerek medeni bir Türk benliğine temayl olmuştur. Bu topraklarda yaşayan ve ona hayatını, istikbalini bağlayan her fert bu birliktedir ve onun müşterek duygu ve düşüncelerinin tercümanı olan Türkçeyi benimsemeye, öğrenmeye ve konuşmaya vicdanen borçludur. Bu bir vatan borcudur. Millet emridir. İzmir Türk Ocağı bu vazifeyi henüz Türkçe öğrenmemiş olan veya bildiği halde Türkçe konuşmayı ihmal eden vatandaşlara hatırlatmaya bir vazife bilir”³⁷³.

Türkçe konuşmak ve tabelalarda yazmak adına giriştikleri bu önemli mücadelenin seslerini İstanbul gençliğine duyurarak İstanbul'daki gençliğini de bu davaya katmalarından dolayı duydukları mutluluğu şu şekilde “...zümreler arasında konuşulan ecnebi lisanlarını konuşma dili halinden çıkarıncaya kadar yaptığı bu medeni ve meşru mücadeleyi muhtelif vasıtalarla idame ettirecektir... Levhalarımızla muhitteki bütün ocakları muhitteki bütün samimi milliyetperverler ve müesseseler alâkadar olmuşlardır. İstanbul'da gençlik arasında hemen aynı şekilde mücahedenin başladığı son günlerde memnuniyetle şahit olmaktayız. İzmir'in bu davaya ilk defa başlamış olması cümlemizi müftechir edecek bir vakadır.” ifade etmişlerdir³⁷⁴.

İzmir Türk Ocağı, Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda önemli münevverleri barındırmaktaydı. Sadece Türk Ocağı değil İzmir'in seçkin ve eğitimli bir zümresi olduğu aşikardır. Ocağın aldığı kararla 1 Temmuz 1927'de on beş günde bir ilim ve sanat mecmuası olan *Fikirler* dergisinin çıkarılmasına karar verilmiştir. Ahmet Hikmet Bey'in çıkardığı *Fikirler* dergisi çok ciddi bir ilgi uyandırmıştır³⁷⁵. 1927-1928 yılları arasında 30 sayı yayımlanan dergi, Temmuz 1927-Haziran 1947 yılları arasında 370 sayı çıkmıştır. Dergide Ahmet Hikmet, Mithat (Oksancak), Mustafa Rahmi, Rıdvan Nafiz, Mustafa Necati, Fuat, Hâşim Nezihî (Okay), Murtaza (Gürkaynak), Asım İsmet (Kültür), Eyüp Hamdi (Akman), Macit Aray, Celal Enver, Tarık Ziya, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, M. Rauf İnan, Abdülkadir Karahan, Hakkı

³⁷³ **Ahenk**, 14 Ağustos 1341.

³⁷⁴ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.200/39, Haziran 1928, s.336

³⁷⁵ Günver Güneş, İzmir'in İlk Türkçü Dergisi, **Türk Yurdu**, C.31, S.285, Mayıs 2011, s.135

Baha, Kemal Emin, Süleyman Sadık Sevgel, Ali Rıza Özkut gibi isimlerin eserler neşrettiği görülmektedir³⁷⁶. 1923 -1931 yılları arasında Ocağın yayın çalışmalarına bakıldığı vakit sadece iki kitabın yayımlandığı görülmektedir. Bunlar *Kalmuk Türkleri* ile *Mektep ile Sinema* adlı eserler olmuştur. İzmir Türk Ocakları da diğer Ocaklar gibi yayıncılık konusunda pek gelişmediği görülmektedir. Bu durumu ekonomik yetersizlikler ve ülkenin yeni bir savaştan çıkması ve bu konjoktürde çokta refah içinde olmamasına bağlayabiliriz. Tüm Ocaklıların yazı yazmış olmasına rağmen *Fikirler* dergisi için İzmir Türk Ocağı'na aittir de diyememekteyiz³⁷⁷.

1928'de İstanbul Türk Ocağı'nın İzmir ve birkaç kentten milli danslarımız hakkında bilgi talep ettiği anlaşılmaktadır³⁷⁸. Yine aynı yıl Nüzhet, Kadri, Turgut Beylerin sergisi açılmıştır. Bu sergide Nigâr Hanım ile Hikmet Edhem Hanımın yağlı boya çalışmaları da sergilenmiştir³⁷⁹.

1928'de yaşanan İzmir depreminde zarar görenlere müsamerelerde ve diğer organizasyonlarda toplanan paralarla yardımcı olmaya çalışılmış ve birçok Ocak İzmirliilere bağış ve yardımlarda bulunmuştur. “*Akçaabad Ocağı 250 lira, Zile Ocağı 150 lira, Keşan Ocağı 240 lira, Şarkışla 50 lira, Giresun Ocağı 2000 lira, Eskişehir Ocağı 1000 lira bağış göndermiştir*”³⁸⁰.

İzmir Türk Ocağı depremden dolayı yıkılan köylerin yeniden tanzimi için çalışmalara başlamıştır. Merkez Türk Ocağı reisi Hamdullah Suphi Bey bu çalışmalar üzerine İzmir Türk Ocağı'nı övmüş ve teşekkürlerini iletmiştir³⁸¹.

Eylül 1929'da İzmir Türk Ocağı'nın çatısı altında *İzmir Edebiyat Derneği* kurma girişiminde bulunulmuştur. 1930'da teşekkül edilen İzmir Edebiyat Derneği'nin başkanlığına Takadizâde Şekip getirilmiştir. İzmir Edebiyat Derneği'nin kurucuları: Zeynel Besim (Sun), Orhan Rahmi Gökçe, Ferit Ragıp, İrfan Konur, Haşim Nezihî, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Hüseyin Avni Ozan, Bedri İlhan,

³⁷⁶ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.217

³⁷⁷ **A.g.m.**, s.135

³⁷⁸ **Ahenk**, 21 Nisan 1928

³⁷⁹ **Ahenk**, 25 Haziran 1928

³⁸¹ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.200/39, Haziran 1928, s.338.

Asım Kültür, Süleyman Sıddık, Hasene, Nalan, Benal Nevzat, Celal Enver, Adnan Bilget'tir.28 Mart 1931'de yapılan toplantıda Tokadizade Şekip başkanlığa, Mustafa Şakir başkan yardımcılığına, Muzaffer Bey Hukuk İŞleri Müdürlüğüne, Rabia Arif, Hasene, Nalan, Benal Nevzat, Handan Servet hanımlar da üyeliğe getirilmiŐtir³⁸².

İzmir Türk Ocağı Tilkilik, Bahribaba, Arap Fırını, Karantina, Göztepe semtlerinde dikiş kursları açmıştır. İzmir Türk Ocağı yerli malı kullanılmasına çok önem vermiş ve yerli malı kullanılması içinde çok çaba sarfetmiŐtir. Vali Kazım Paşa ve eşi Maide Hanım çalışmalarıyla dikiş kurslarında yerli kumaşların %25 oranında indirimli dikilmesi sağlanmıştır.³⁸³.1928 yılında açılan dikiş nakış kurslarında oluşturulan nadide rnekler İttıla-yı Nisvan Dikiş ve Nakış Sergisinde teşhir edilmiŐtir³⁸⁴. 1928'de Avrupa'ya okumak için gönderilen Şerafeddin Bey'in okuma masraflarının karŐılandıęını ve Şerafeddin Bey'in gösterdiği baŐarılardan Ocaklıların memnuniyet ve mutluluk duyduklarını grmekteyiz³⁸⁵.

1927 yılı IV. Türk Ocakları Umumi Kurultay'ında İzmir Türk Ocağı'nı; Mithat Bey,1928 V.Kurultay'ında ise Aziz Bey temsil etmiŐtir³⁸⁶.

Haziran 1929'da İzmir Türk Ocağı'nı ziyaret eden Vasıf ınar'a çay ziyafeti verilmiŐ³⁸⁷ 2 ay sonra İzmir'i ziyarete gelen İsmet Paşa, Kız Enstitüsü binasını gezip bilgi aldıktan sonra İzmir Türk Ocağı'nda dinlenmiŐ ve Ocağın iŐleyiŐi hakkında fikir tllakisinde bulunmuŐlardır³⁸⁸. 1929 'da alınan uçaklara isim vermek adına İzmir Türk Ocağı'nda Tayyare Cemiyeti tarafından verilen baloya katılanların bu tayyarelere isim koyacağı açıklanmıŐ ve Ocağa gelecek davetlilerin ulaŐımlarının kolaylaŐması için vapur hazırlandığı bildirilmiŐtir³⁸⁹.

Sanat çalışmalarına ciddi önem veren İzmir Ocağı, önemli piyeslerin sergilenmesinde de ön ayak olmuş ve destekleyici bir tutum göstermiştir.17 Teşrin-i

³⁸² Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.303.

³⁸³ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.285.

³⁸⁴Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.252.

³⁸⁵ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.200/39, Haziran 1928, s.336.

³⁸⁶ üstel, **a.g.e**, s.252-312.

³⁸⁷ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.302.

³⁸⁸ **Ahenk**, 25 Ağustos 1929.

³⁸⁹ **Ahenk**, 29 Ağustos 1929.

Evvel 1929'da Ergenekon Terbiye-i Bedeniye Yurdu gençleri tarafından *İzmir Türk Ocağı*'nda Yunan mezalimini canlandıran “*Ümidin Güneşi*” adlı iki perdelik oyun ile “*Soyulan Hırsız*” isimli komedi filmi sahnelenmiştir³⁹⁰.

1914 yılında kurulan Altay Spor Kulübünün kuruluş tarihi tam olarak tespit edilememekle birlikte Altay Spor Kulübü olarak ilk kez 29 Kasım 1914 tarihinde kaynaklarda rastlanmaktadır. Bu haberden bir buçuk ay sonra Türk Ocağı Spor Kulübünün kurulduğu ile ilgili habere ulaşılmaktadır. İzmir Türk Ocağı Spor Kulübü başkanı olarak Vasıf Çınar'ın imzası bulunurken aynı zamanda Altay Spor Kulübünün de başkanın Vasıf Çınar olması dikkat çekicidir³⁹¹. Duruma bu yönünden baktığımız zaman Altay Kulübü, İttihat ve Terakki'nin yerel yöneticiler ile Türk Ocağı arasındaki organik ve iç içe geçmiş ilişkilerine bakıldığında bahsi geçen İzmir Türk Ocağı Spor Kulübü ile Altay Spor Kulübü aynı takımlardır. İzmir Türk Ocağı Spor Kulübü adı altında kurulan kulübün adının ne olacağı yönünde ortaya atılan görüşler arasında “*Hilal*”, “*Ergenekon*”, “*Altay*” isimleri önerilmişse de Altay ismi uygun görülmüştür. Altay kelimesi Altayca- Türkçe sözlükte “*yeryüzünde hüküm süren yüce ruh*” anlamına gelmektedir³⁹². Fikret Soydam kulübün isminin verilişini şöyle aktarmaktadır;

“ *İlk Türkçülük hareketlerine uyarak takımımızın ismini seçtik. Bu arada kulübün adının Ergenekon olmasını isteyenler de vardı, fakat Altay'ı isteyenler daha çok olduğu için bu isim seçildi*”³⁹³.

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere İttihat Terakki'nin uyguladığı Türkçü politika fikrinin yayılmasıyla birlikte Ocaklar ve yerel yöneticilerde bu durumdan etkilenerек Türkçülük fikrinin her alana zuhur etmesini sağlamışlardır.

Spora önem veren Ocak³⁹⁴, 15 Eylül 1929 Pazar gecesi, Altaylılar tarafından ağırılanan Bulgar Botef takımı oyuncularına çay ziyafeti vererek spora ilgili ve alaka

³⁹⁰ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.252.

³⁹¹ Fehim Kuruloğlu, **Altay Spor Kulübü Tarihi**, İzmir, 2014, s.43.

³⁹² **A.g.e.**, s.43-44.

³⁹³ **A.g.e.**, s.44.

³⁹⁴ Şuun, **Türk Yurdu**, C.15/1, S.164/3, Kanun-ı Evvel 1340.

göstermişlerdir. İzmir Türk Ocağı yaptırdığı mahfil faaliyetlerini sürdürerek burada Altay Spor Kulübünün çalışmalarına yer vermişlerdir³⁹⁵.

İzmir Türk Ocağı, Bahribaba'daki binasına 1927'de taşınmış ve faaliyetlerine başlayarak Ocağı ilim irfan mabedine çevirmiş ve kültür merkezi olarak faaliyetlerine aralıksız devam etmiştir. Gelir kaynakları kısıtlı olan ve birçok alanda faaliyet gösteren Ocak, mali açıdan sarsıntıya girmesinden ve borcunun 50.000 liraya ulaşmasından dolayı ek gelir getirebilecek formül aramaya koyulmuştur. Ocak arsasının bir kısmını yazlık sinema olarak kiraya vermişler ve idare heyeti bahçeyi faaliyete açarak gelirlerini artırmayı planlamışlarsa da istenilen sonuç alınamamıştır. Bu yüzden Ocağın bahçesi Recep Bey isimli şahsa kiralanmıştır. Kiralandığı sırada kontrata içki verilmeyeceği ile ilgili madde eklenmiş olsa da Ocağın yan tarafında belediyeye ait olan işletmeyle rekabete girmelerinden mütevellit alkol satılmaya başlanmıştır. Ocak okutulan öğrencilerin ve diğer faaliyetlerin masraflarını karşılayabilmek için bu yola başvurulmuş ve bahçede kendi idealleri doğrultusunda faaliyet gösteremez olmuştur Asım İsmet Bey bile konferanslarını başka yerlerde vermek zorunda kalmıştır. Yeni Asır gazetesinde İsmail Hakkı Bey'in yazdığı "*Ocaklar Meyhane Olabilir Mi?*" yazısı fitili ateşleyen ilk olay olmuştur. Kendisi de Ocaklı olan zat-ı muhterem tüm şimşekleri üzerine çekerek İzmirli Ocaklıların sert tepkisine neden olmuş ve Ocaklılar Yeni Asır gazetesi ile İsmail Hakkı Bey'i dava açmışlardır. Genel Merkeze kadar giden bu dedikodular üzerine İzmir Türk Ocağı'ndan bir kişi yollanmış ve bu dedikodular hakkında beyanları alınmışsa da Merkez memnun olmamış ve müfettiş heyeti yollamıştır. Kendisi de Vakıf gazetesine verdiği demeçlerde Ocaklarda alkol içirilmesini ve İzmir Türk Ocağı'nı sert bir üslupla eleştirmiştir. Hamdullah Suphi Bey'in sert açıklamalarına karşı İzmir Türk Ocağı Reisi Esat Bey sürekli Ocaklarda kasti olarak içki içirilmediğini, Ocağın giderlerini finanse edebilmek adına Ocak bahçesinin icara kiraya verildiğini yinelemiştir.

İzmir Türk Ocağı'na ve Reisine en büyük desteği *Hizmet* gazetesi yazarı Zeynel Besim Bey; "*İstanbul ve Ankara Türk Ocakları ne yapıyorlar bilmiyoruz fakat bizi, ocağımız Mustafa Rahmi'siyle, Esad'ıyla, Asım*

³⁹⁵ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.199/38, Mayıs 1928, s.289.

İsmet’iyle, Hikmet’iyle ilim sahasında “Fikirler Mecmuasıyla” fikir sahasında, İstanbul’da ve İzmir’de okuttuğu elli müteceviz talebe ile de içtimai yardım sahasında çalışmakta iken 51.000 lira borcun altından kalkmak çaresinde buluyor. Biz böyle çalışıyoruz ve böyle çalışmakta iken hakarete asla layık değiliz. Ankara Merkez Ocağı, kendi büfesini görmez bizim kiraladığımız bahçeyi görür. Mari Bel isimli Fransız fettanının Ocak Tiyatrosunda temsiller vermesini tabiatıyla tabii bulur, bizim bahçemizdeki saz heyetine dahil ve Türkiye’nin maruf sanatkarı kadınları “Sokak süpürgesi” zanneder. Orada İngiliz viskisi, Fransız şampanyası gene tabiatıyla doğru bulur bizim iki kadeh Türk rakımız göze batar. Bu komedyaya artık son vermek zamanı geldi. Sebil’ür Reşadçılar gibi yemekte şarabı çektikten sonra masa başındaki kar’ilere “İşte iz’ü billah ...Elhamrû haramün” diye fetvalar yazmak zamanına çoktan veda ettik sanıyorduk. Bu riyayı ve bu safsatatalığı kim yaparsa yapsın, Türk ocakları asla yapmazlar”

diyerek köşesinden İzmir Türk Ocağı’na karşı ağır eleştirenlere sert bir üslupla çıkışmıştır.

Hamdullah Suphi Bey, Ocak’ta gerginliğin sürmesi üzerine İzmir’e gelmiştir. Olayda yanlış anlaşılmanın olduğu ortaya çıkmışsa da Hamdullah Suphi Bey verdiği demeçlerdeki sert üslubundan vazgeçmemişse de olayın yanlış anlaşılmadan ortaya çıktığını içten içe kabul etmiştir. Hamdullah Suphi Bey, Ocakların başına buyruk hareket etmesini istemediği için geri adım atmamış ve sorunun çözümü sağlanamamıştır. Ocak’ta “Cemiyet Hayatı” adında konferans veren Türk Ocakları Reisinin bu konferansını üstüne alan İzmir Türk Ocakları idare heyeti istifa etmek istemiştir. Daha sonra yapılan Ocak seçimlerinde eski idare heyeti başa tekrardan getirilmiştir. Bu dönemde S.C.F ve C.H.P taraftarları arasındaki gerginlikler Ocaklarda da hizipleşmeye neden olmuştur. İzmir Türk Ocağı’da bu hava içerisinde kapatılışından Halkevleri olarak faaliyete başlama sürecine kadar hizmet vermeye çalışmıştır³⁹⁶.

³⁹⁶ Günver Güneş, **İzmir Türk Ocağı Faaliyetleri (1923-1931)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, DEÜ, AİİTE, İzmir, 1991, s.98-105.

Bornova Türk Ocağı'nın Haziran 1925 yılında konferans faaliyetlerine başladığını ve bu ay içerisinde iki konferansın verildiğini ve bu konferanslara köylülerin büyük bir kitle halinde geldiğinden söz edilmiştir. Aynı zamanda Gençler Birliği Spor Kulübü himaye altına alınmıştır. Muhtaçlar için muayyen ve ilaç temini yapılmaya çalışılmıştır. Savaş yıllarından yeni çıkmış olmalarından dolayı Türk Ocaklıların, köylere ve muhtaç kalmış olanlara önemli hizmetler vermeye çalıştıklarını görmekteyiz. Perşembe günleri verilen konferansların dağılımı şu şekildedir;

1) Türk Tarihi: Necmeddin Bey

2) Coğrafya Erkan-ı Harbiye Binbaşısı Yumni Bey

3) Zirai: Zirai Mektep Müdürü Abidin Bey

4) Spor: Recai Bey

5) İçtimaî ve Hukuk-ı Aile: Mehami Kenan Bey

6) Sıhhî: Dr.Kaymakam Galip Bey, Dr.Kaymakam Binbaşı Rifat Bey, Galip Bey, Hasan Kemal Bey

1926 'da daha sistematik hale gelen konferanslardan da anlaşılacağı üzere, Ocak o dönemin konjoktürü olan ve yeni Cumhuriyet'in de zihin yapısını oluşturan Halkçılık fikri ile hareket ederek köylüyü bilinçlendirme çabalarına muazzam önem vermiştir. Yine aynı yıl derslik sayısı dört geceye çıkarılarak öğrenci sayısı artmış ve ders dinleyen öğrenci sayısı 150 kişi olmuştur. Bu öğrencilerin hepsi okuma yazma bilmeyen öğrencilerden oluşturmaktadır. Öğrencilerin okuma yazma için ihtiyaçları olan kırtasiye eşyalarını da Türk Ocakları bünyesi temin etmiştir. On beş günde bir verilen müsamerelerin daha çok eğitici eserlerden oluştuğu görülmektedir. Ocaklılar, şehit abidesi yaptırma fikrine karar vermişler ve bu abideyi oluşturmak için piyango gecesi düzenleyerek elde edilen hasılatla demir parmaklı ve mermerden oluşan bir eser planlamışlardır. İki bin lira tutacak olan abidenin beş yüz lira nakdi olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. Spor sahası ihtiyacı duyan gençlerin bu eksikliğini fark eden Ocaklılar spora elverişli bir saha yapmaya karar vererek buranın sadece Bornova için değil tüm İzmir için güzide bir spor sahası olmasını ümit etmişler ve

üçyüz lira tutan spor araç gereçlerini tanzim için uğraşmıştır. Spor ve diğer alanlarla uğraşan gençlerin Ocak tarafından gördüğü bu himaye onların daha bir şevkle çalışmasına sebep olmuştur³⁹⁷. 1927 IV. Türk Ocakları Genel Kurultay'ında *Bornova Türk Ocağı*'ni Ziya Bey,1928 V.Türk Ocakları Genel Kurultay'ında ise Ocağı, Saki Bey temsil etmiştir³⁹⁸.*Bornova Türk Ocağı* kapatılmadan önce teftişe uğramış ve kapatılış sürecine girinceye kadar da faaliyet göstermiştir³⁹⁹. Bornova Türk Ocağı binası, Türk Ocaklarının ilgası sırasında sorun olmuş binayı hem Sulh Hakimliği hem de Halk Fırkası sahip çıkmak istemiştir⁴⁰⁰.

Çeşme'de 1923'de müsamereler düzenlenmiş ve buradan elde edilen gelir ile yetim ve muhtaç çocuklara elbiseler alınmıştır.⁴⁰¹. 1927 IV. Türk Ocakları Genel Kurultayında Çeşme Türk Ocağı'nı Cevad Naki Bey,1928 Türk Ocakları Genel Kurultayında ise Mehmet Bey temsil etmişlerdir.⁴⁰²1928 Türk Ocakları V.Kurultayına, Çeşmeli delegeler başkanlığa bir yılda her Ocağa konu uzmanlığı olan profesyonel konferansçıların bir Ocak'ta beş konferans vermelerini talep etmiştir⁴⁰³.

Düşük bütçeli bir Ocak olduğu görülen *Çeşme Türk Ocağı*'nin teşviki ile 16.000 liralık bir sermayeli Tütüncüler Kooperatifi kurulmuş⁴⁰⁴, 1930 yılında genel bir teftiş görmüş⁴⁰⁵ ve kapatılış sürecine kadar Türk Ocaklarının hassasiyet gösterdikleri konularda çalışmalar yapmıştır.

Bergama Türk Ocağı'ni,1925'de Ocaklı milletvekillerinden Mustafa Necati ile Osmanzade Hamdi Beyler merkez heyetine, “*Bura Türk ocağını çok canlı bulduk.*

³⁹⁷ Bornova Türk ocağı'nın Faaliyet Raporu, **Türk Yurdu**, C.17/3, S.177/16, Şubat 1926, s.215.

³⁹⁸Üstel, **a.g.e.**, 253-313.

³⁹⁹ Teftişler, **Türk Yurdu**, C.4/24, S.27/28-221/222, Mart-Nisan 1930, s.99.

⁴⁰⁰ Hasan Mert, **a.g.e.**, s. 186-187.

⁴⁰¹ Karaer, **a.g.e.**, s.92.

⁴⁰² Üstel, **a.g.e.**, s.253-313.

⁴⁰³ Karaer, **a.g.e.**, s.88.

⁴⁰⁴ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.248.

⁴⁰⁵ Teftişler, **Türk Yurdu**, C.4/24, S.27/28-221/222, Mart Nisan 1930, S.99.

Spor teşkilatı mükemmeldir, köy teşkilatına başlayacaklardır” diyerek Bergama Türk Ocağı’ndan hoşnutlukla söz etmişlerdir⁴⁰⁶.

Ödemiş,1919-1922 yılları arasında Yunan işgaline uğrayan Batı Anadolu’daki diğer kazalar gibi viran ve yoksullukla boğuşur bir haldeydi. Bilindiği üzere Menderes Havzasının bereketli topraklarında bulunan Ödemiş, işgalin ve sefaletin izlerini silebilmek amacıyla 1922’nin Kasım ayında Ödemiş Türk Ocağı’ni vücuda getirmiştir⁴⁰⁷. Ödemiş Türk Ocağı’nın ilk üyesi Ali Orhan İlkurşun aynı zamanda Ocağın ilk reisi olmaktadır. Ödemiş Türk Ocağı kapanış sürecine giriş tarih olan 1930 yılına kadar 302 üyeden oluşan bir teşkilattir.⁴⁰⁸Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Ocaklarına ilgi ve değer göstermiş, çalışmalarını onaylamıştır. Bina ihtiyacını da emval-i metrukeden bina temini adına 164 mebusun meclise verdiği takrirle ile ocak binası temin edilmiştir⁴⁰⁹.

1924’te vefat etmiş olan Ziya Gökalp’in anılması amacıyla “*Ödemiş Türk Ocağı-28:Büyük Türk âliminin ufûl- ı ebedisi Ödemiş gençliği üzerinde pek derin teessürü mucib olmuştur. Bundan mütevellid büyük kederinize iştirak eylediğimizi arz eyleriz efendim. Ödemiş Türk Ocağı Reisi*” yazan telgrafi yollamışlardır. Ödemiş Türk Ocağı, inkılapları önemsemiş ve inkılapların hayata geçirilmesi adına da önemli kararlılıklar göstermiştir.1925’de Anadolu gazetesinin haberine göre Ödemişli Ocaklılar Şapka Kanununun kabul edilmesinden sonra şapka takmayan Ocak üyelerinin Ödemiş Türk Ocağı’na girmesini engellemişlerdir⁴¹⁰.

Ocak kuruluşundan itibaren ayakta durabilmek adına diğer Türk Ocaklarının da başvurduğu yol olan piyango çekilişleri⁴¹¹ ile pehlivan güreşleri⁴¹² tertip ederek ayakta durabilmek ve borçlarını ödeyebilmek adına bu tarz organizasyonlara girişmişlerdir.1925 yılında Ocağın bir sinema makinesi ile sinema salonuna sahip

⁴⁰⁶ Şuun, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.171/10, Temmuz 1925, s.198.

⁴⁰⁷ Karaer, **a.g.e**, s.17.

⁴⁰⁸ Ödemiş Türk Ocağı Karar Defteri, DEÜ AİİTE Arşivi, Demirbaş No:39, Belge No:350.

⁴⁰⁹ Karaer, **a.g.e**, s.25.

⁴¹⁰ **Anadolu**, 8 Teşrin-i Evvel 1341.

⁴¹¹ **Yanık Yurt**, 30 Mart 1926.

⁴¹² **Sada-yı Hak**, 1 Şubat 1925.

olduğu bilinmektedir⁴¹³. Ocağın sineması daha sonra yanmış fakat ocaklıların işbirliği ile yeniden tamir edilmiştir⁴¹⁴.

Ocak kütüphanesi Ödemiş'in münevverlerinden Refik Şevket Bey tarafından oluşturulmuştur. 1928'de de Ocak bahçesi tamamlanarak Ödemiş'in çehresini değiştiren caz ve dans için gayet müsait olan sahne Ocak bahçesinde oluşturulmuştur⁴¹⁵. Temsil Heyetlerine önem vermiş Ocak, amatör temsilciler dışında *Dar'ül Bedayi* oyuncularını da Ödemiş'e getirmiş ve kültürel bir hareketlilik sağlamıştır⁴¹⁶. Harf İnkılabının gerçekleşmesiyle yeni harflerini öğretilmesi maksadıyla dokuz tane kurs açıldığı ve burada yeni harflerin öğretildiği⁴¹⁷ ve sıhhi meseleler için çalıştıkları görülmektedir⁴¹⁸. Kazada spor çalışmalarına önem verilerek Türk Ocağı spor kulübü oluşturmuştur. Altay takımı ile müsabaka yapmışlar ve Ocaklılar birçok turnuva düzenlemiştir⁴¹⁹. Türk Ocakları IV. Genel Kurultay'ında Ödemiş'i Muzaffer Şerif Bey, 1928 yılındaki Kurultayda ise Enver Bey temsil etmiştir⁴²⁰.

1927-28 yılları arasındaki Ocak Bütçelerinde en yüksek meblağ İzmir Türk Ocağı olduğu ve Ödemiş Türk Ocağı'nın İstanbul Türk Ocağı bütçesine yakın olması Ödemiş Türk Ocağı'nın önemli bir ekonomik güce sahip olduğunu göstermektedir.⁴²¹ Kapatılış ve CHP'ye devrediliş sürecinde genel teftişe⁴²² uğradığını gördüğümüz Ocak sinema faaliyetleriyle, irşad heyetiyle ve öğretmenleriyle hem hizmet vermiş hem de inkılapları halka benimsetmekte bayraktarlık yapmıştır.

⁴¹³ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.165.

⁴¹⁴ Ocaklar Mesaisi, **Türk Yurdu**, C.4/24, S.27/28-221/222, Mart Nisan 1930, s.106.

⁴¹⁵ **Hizmet**, 18 Mayıs 1928; **Hizmet**, 26 Mayıs 1926; Günver Güneş, *Türk Ocaklarının Doksan Birinci Kuruluş Yılı Dönümünde Taşra Şubelerine Bir Örnek: Ödemiş Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1923-1931)*, **Türk Yurdu**, C.23, S.192, Ağustos 2003, s.30.

⁴¹⁶ **Hizmet**, 26 Mayıs 1926.

⁴¹⁷ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.270.

⁴¹⁸ Karaer, **a.g.e.**, s.159.

⁴¹⁹ **Hizmet**, 9 Mayıs 1928.

⁴²⁰ Üstel, **a.g.e.**, s.253-312.

⁴²¹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.222.

⁴²² Teftişler, **Türk Yurdu**, C.4/24, S.21/22-221/222, Mart Nisan 1930, s.99.

Urla Türk Ocağı sönük bir imaj çizmiş olmakla birlikte Ziya Gökalp'in ölümü ile genel merkeze çektiği mesajda;

“Urla Türk ocağı: Türk ocakları ve hasi hamî ve müdafîi bulunan pek aziz muhterem Ziya Gökalp Bey'in ufûl-i ebedisini ilan eden gazeteler bugün ocağımızda teessür ve elemli gözyaşlarıyla okundu. Bütün ocak heyeti merhumun mukaddes ruhuna kalbi ve samimi duygularla Fatihalar ithaf ederek aile-i muhteremlerinin ve bütün Türk ırkının derin elem ve teessürlerine iştirak eylemiş olduğumuzu arz eyleriz” diyerek taziyelerini bildirmiştir⁴²³.

Menemen Türk Ocağı, TBMM onayladığı emval-i metrukeden olan mallardan Mermerli mahallesinde bulunan Fabrikacı Dimosten namıyla bilinen kişinin mukayyed 42 numaralı⁴²⁴ hanesini alarak burada faaliyetlerine başlamıştır. Adını ilerleyen zamanlarda Menemen Olayıyla daha çok duyuracak olan Ocak, kasaba için önemli faaliyetler gösterdiği görülmektedir. Menemen Türk Ocağı, mütevâzi programlarla faaliyetlerini sürdürmüş ve belediyeden önemli yardımlar görerek ayakta durmaya çalıştığı ve yapılacak faaliyetler için lazım gelen konularda belediyenin yardımcı olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Menemen Belediyesi, Ocağın oluşturmak istediği spor takımına lazım gelen spor sahası için 18 dönüm araziyi istimlak etmesi kararlaştırılmış. Ocak temsil heyeti ile spor takımını teşekkül etmiştir⁴²⁵. Menemen Türk Ocağı'nın kütüphane oluşturduğu ve bu kütüphanede 249 adet eserin bulunduğunu görmekteyiz⁴²⁶. Menemen Türk Ocağı, 1930'da genel bir teftişe uğramış⁴²⁷ Kubilay olayından tüm dikkatleri üzerine çekmiş ve Ocakların kapatılış sürecine kadar varlığını sürdürmüştür.

⁴²³ Taziyetler, **Türk Yurdu**, C.15/1, S.164/3, Kanun-ı Evvel 1340, s.116.

⁴²⁴ Deniz, **a.g.e.**, s.21.

⁴²⁵ Menemen Ocağının Mesaisi, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.199/38, Mayıs 1928, s.290.

⁴²⁶ Karaer, **a.g.e.**, s.147.

⁴²⁷ Teftişler, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.198/37, Nisan 1928, s.230.

2.6. B. İzmir Türk Ocaklarının İdare Heyetleri

Çeşme Türk Ocağı, İdare Heyeti: Nümüne Mektep Müdür Şerif, Murahhas: Tahrirat Katibi Mehmet, Katip: İlk Tedrisat Katibi Lütfi, Muhasebeci: Yazıcızâde Mehmet Şevki, Veznedar: Sadık Ağazâde Said, Azâ: Belediye Reisi Refik, Muallim Hasan Beylerdir⁴²⁸. Şerif Bey sağlık sorunları nedeniyle Ocak idaresinde yeniden seçim yapılmıştır oluşturulan yeni idare heyeti ise:

Reis: Mehmet Sırrı, Murahhas: Cemal, Katip: Lütfi, Muhasip: Mustafa, Veznedar: Hasan, Azâ: Şerif, Necati Beylerden oluşmuştur⁴²⁹.

Bergama Türk Ocağı 1928 yılı İdare Heyeti: Reis: Hükümet Tabibi Kenan Katip: Dr. Nazım, Murahhas: Av.Haluk, Muhasip: Ziraat Bankası Memuru Ahmet, Veznedar: Ziraat Bankası Memur Muavini Hâdi, Aza: Tedridat Müfettişi İsmail Hakkı, Tütün Mahsulleri Kooperatifi Muhasebecisi Mahmut Celal Beylerden oluşturulmuştur⁴³⁰.

Menemen Türk Ocağı'nın idare heyeti: Reis: Mahkeme-i Asliye Reisi: Mustafa Kemal, Murahhas: Bahriyeli Muhiddin, Katip ve Muhasib: Belediye Katip ve Muhasib-i Mes'ulu Remzi; Veznedar: Tüccardan İbrahim; Aza: Belediye Reisi Ahmet Kemal ve Eczacı Kenan, Leblebici Ali Beylerdir⁴³¹.

İzmir Türk Ocağı İdare Heyetleri;

1924- Aziz Bey (Reis) Türk Sesi Baş yazarı, Esad, Çiftçi Necati, Sanat Mektebi Müdür Ferid, Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni Midhat, Hapishane Müdürü Nuri, Umur-u Hukukiye Müdürü Emin Ali Bey, İdare Heyetine seçilen işlerinin çokluğu nedeniyle mazeret bildirerek ayrılan Ferid Bey

⁴²⁸ Ocakların Yeni İdare Heyetleri, **Türk Yurdu**, C.15/1, S.167/6, Mart 1925, s.276.

⁴²⁹ Ocakların Yeni İdare Heyetleri, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.171/10, Temmuz 1925, s.199.

⁴³⁰ İdare Heyetleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.196/35, Şubat 1928, s.125.

⁴³¹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.** s.151.

1925-Aziz Bey Reis, Esad Bey, Çiftçi Necati, Sanat Mektebi Müdürü Ferid, Erkek Lisesi tarih Öğretmeni Midhat, Hapishane Müdürü Nuri, Abidin Beyler⁴³².

1926-Aziz Bey (Reis),Hapishane Müdürü Nuri, Çiftçi Necati, Lise Müdürü Midhat, Ziraat Mektebi Müdürü Abidin, Avukat Hamid Şevket, Erkek Muallim Mektebi Müdürü Hikmet Bey⁴³³.

1927-Aziz Bey (Reis), Hapishane Müdürü Nuri, Lise Müdürü Mithat, Erkek Muallim Mektep Müdürü Hikmet, Çiftçi Necati, Muallim Esad, Avukat Münir⁴³⁴.

1928-Avukat Mustafa Münir (Reis),Maarif Emini Fuad, Erkek Lisesi Edebiyat Muallimi Esad, Erkek Lisesi Müdürü Midhat, İş Bankası İkinci Müdür Sezai, Hapishane Müdürü Nuri, Erkek Muallim Mektep Müdürü Hikmet Beyler⁴³⁵.

1929- Esat Hikmet (Reis),Sezai Bey, Çiftçi Necati, Nuri, Fuat, Hayrettin, Mustafa Rahmi Beyler⁴³⁶.

1930-Esad (Reis),Av. Fuad Hayrettin, Belediye Reisi Sezai, Çiftçi Necati, Turgut Bey.

2.6. C. İzmir Türk Ocaklarının Sıhhi Çalışmaları

İzmir Türk Ocağı, konferans faaliyetlerine halkın sağlık hakkında bilinçlendirilmesi içinde bir araç olarak kullanmayı ve halkı bu sayede etkilemeyi kendine şiar edinmiştir. Avrupalı Ruhhiyyat profesörü olan Raul Laks adlı hekim tarafından telepati, hipnoz gibi konuların açıklandığı bir konferans verilmiştir⁴³⁷. Daha sonra Raul Laks ve yardımcısı Miss İris, sigara ve alkol bağımlılığının yenilmesi amacıyla telepati, hipnoz gibi yöntemleri göstererek Ocaklı üyelere anlatmışlardır⁴³⁸. Çocuk hastalıkları, ev sağlığı ve ruhi meseleler ve hatta sigara

⁴³² **Anadolu**, 13 Mart 1925.

⁴³³ **Hizmet**, 14 Mart 1926.

⁴³⁴ **Ahenk**, 12 Mart 1927.

⁴³⁵ **Hizmet**, 10 Mart 1928.

⁴³⁶ **Anadolu**, 20 Kanun-ı Sani 1929.

⁴³⁷ **Anadolu**, 21 Haziran 1928.

⁴³⁸ **Anadolu**, 26 Haziran 1928.

bıraktırmayla ilgili önemli konferanslar veren İzmir Türk Ocağı, bu meyanda halk sağlığı gibi bir mevzu üzerinde de durmuştur.

Doktor Edhem Vassaf Bey *Tereddi-i Ruhi ve İntiharlar* adında bir konferans vermiştir.⁴³⁹ Topluma ruh sağlığı ve ruh sağlığının bozukluğu sonucu ortaya çıkacak olan intiharlar ile ilgili çalışmalarını aktarmıştır.

Dr.Fatma Hanım hasta bakımı ile ilgili konularda Ocaklılara bilgi vermiştir⁴⁴⁰.

Dr. Cevdet Fuat Bey, Ocakta *çocuklarda cilt hastalıkları ve çareleri* ile ilgili konferans düzenlemiştir⁴⁴¹.

Dr. Behçet Salih Bey *çocuk ve ev hıfzıssıhhası* adında konferans vermiştir⁴⁴².

Bu verilen konferanslardan da anlaşılacağı üzere İzmir Türk Ocağı, savaştan çıkmış olan bir kentin yapılanması ve yaraların izlerini silmeye yardımcı olurken yeni Türk Devleti'nin eli kolu olmuştur. İzmir Türk Ocağı, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin taşrada temsilcisi olmayı muazzam bir şevkle kabul etmiş ve bu görevi yerine getirmiştir. İzmir Türk Ocağı, verdiği konferanslarla halkın sağlık hakkında bilinçlenmesini sağlarken yelpazesini geniş tuttuğunu ve her alan hakkında bilinçlenme çaları sarfettiğini görmekteyiz.

2.6. D. İzmir Türk Ocaklarının Eğitim Faaliyetleri

İzmir Türk Ocakları üyeleri, öğrencilerin okuması adına Sanayi Mektebi ile Muallim Mektebi'ne kayıt olacak iki öğrencinin masraflarını üstlenmişler ve 7-8 öğrencinin de okumaları için teşvik edildiği bilinmektedir. Yeni kurulan ülkenin temelini gençlerde gören Mustafa Kemal ve Türk Ocakları bu doğrultu da hareket

⁴³⁹ **Ahenk**, 24 Mayıs 1927.

⁴⁴⁰ **Hizmet**, 1 Mart 1927.

⁴⁴¹ **Anadolu**, 16 Şubat 1928.

⁴⁴² **Anadolu**, 12 Mart 1928.

etmişler ve bir idman yurdu oluşturulması için çalışmışlara ve spor faaliyetlerine muazzam önem vermişlerdir⁴⁴³.

Türkçe öğrenmek isteyenler yerli ya da yabancı fark etmeksizin her gün öğleden sonra saat 19.00'dan 20.00'ye kadar Salepçi Camii altındaki halk dersanelerinde ve Eşrefpaşa'da Tınaztepe Mektebi ile Keçecilerdeki şehit Fethi Bey Mektebine müracaat etmişler. Muallim Muazzez, Remziye Hanım, Muallim Halil, Muallim Reşit, ilk Tedrisat müfettişlerinden Fahri ve Hakimiyet-i Millet Mektebi Müdürü Tevfik Beyler üstlenecektir.⁴⁴⁴Türkçe öğretilmek amacıyla açılan kursa katılan 300 öğrenci olduğu ve ders saatlerinin sayısının arttırılmak istendiğini görmekteyiz⁴⁴⁵.Harf İnkılabından önce okuma yazma bilmeyenler için gece mekteplerinin açıldığını ve bu kurslara ilginin çok olduğunu aynı zamanda faaliyetlerin gayet başarılı geçtiğini görmekteyiz⁴⁴⁶.

1928 yılında Harf İnkılabının resmîyet kazanması ve Latin alfabesine geçilince *Bornova Türk Ocağı*, çalışmalara başlamış ve yeni alfabeyi halka öğretmek için kursların açılmasına karar vererek günde bir buçuk saat yeni alfabenin öğretilmesine çalışılmıştır⁴⁴⁷.

Menemen Türk Ocağı, 29 Ağustos gecesinden itibaren yeni harflerin öğretilmesi için çalışmalara başlamış ve bu kurslara muazzam hevesli işçi sınıfının rağbet gösterdiği ve çalışmalara olumlu yaklaşımların olduğu görülmektedir.⁴⁴⁸

Ödemiş Türk Ocağı, Harf İnkılabının gerçekleşmesiyle yeni harflerini öğretilmesi maksadıyla dokuz tane kurs açıldığı ve burada yeni harflerin öğretildiği bilinmektedir⁴⁴⁹.

Çeşme Türk Ocağı, 1928'e gelindiğinde Fransızca derslerinin verildiği aynı zamanda halk dershanesine kırk talebenin kayıtlı bulunduğu görülmektedir⁴⁵⁰.

⁴⁴³ Şuun, **Türk Yurdu**, C:15/1, S.164/3, Kanun-ı Evvel 1340, s.125.

⁴⁴⁴ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.160.

⁴⁴⁵ Bir Aylık ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.200/39, Haziran 1928, s.336.

⁴⁴⁶ **Anadolu**, 1 Şubat 1926.

⁴⁴⁷ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.261.

⁴⁴⁸ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.260.

⁴⁴⁹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.270.

Ocaklar halk dershanesi açarak kayıtlı olan altmış beş öğrenciye muntazam bir şekilde gece dersleri verilmiştir⁴⁵¹.

İnkılapların başladığı ve halkçılık kavramının önem kazandığı bir dönemde *Bornova Türk Ocağı*, gece dersleri vermeye başlamıştır⁴⁵².

İzmir Türk Ocağı'ndaki dikiş-nakış kursları Tilkilik'te Zehra Hanım, Bahri Baba'da Cemal Hanım, Arab Fırını Yasin Bey Konağı'nda Makbule Hanım, Karantina'da Ruhsar Hüsnü Hanım, Tilkilik Namazgâh caddesinde Mahdure Hanımın gözetiminde olan yurtların bir yıl içinde yaptığı ürünleri İzmirli hemşerilerine sergilemişlerdir⁴⁵³.

2.6. E. İzmir Türk Ocakları Köycülük Çalışmaları

1925'den itibaren köycülük çalışmalarına hız veren İzmir Türk Ocağı ve üyeleri Narlıdere, Işıklar, Balçova gibi köylere zirai, iktisadi, sıhhi ve içtimai çalışmalar yapmış konferanslar vermiştir. Köylere ihtimam ve bizzatî alaka gösteren İzmirli Ocaklılar, 1928 yılı Kurultayında İzmir Türk Ocağı'nın civar köylerin, sağlık hizmetleri için 1000 lira harcadığını belirtmiştir.⁴⁵⁴ Cevriye İsmail *Ahenk* gazetesinde yazdığı yazıda Ocakların, verdiği konferanslar ve çalışmalarda köylülerin ayağına giderek bunların anlatılmasının gerekliliğini çünkü köylüden ziyade bunları dinleyenlerin zengin münevverler olduğunu bunun köylülerin zorluklarına çare olmadığını "*Sağlamlara Değil Hastalara İlaç Lazım*" adlı yazısında belirtmiş ve Türk Ocaklarının gençlerinden beklentisinin köylülerin ayağına giderek çalışmalar yapması olmuştur⁴⁵⁵. Çeşme Türk Ocağı, köycülük faaliyetlerine önem vererek on beş günde bir köylere irşad heyetini yollayarak bilgilendirme çalışmaları yapmış ve yine Ocak'ta sıhhi bilgiler üzerine her Cuma bu konu üzerine konferanslar verilmiştir⁴⁵⁶.

⁴⁵⁰ Karaer, **a.g.e.**, s.111.

⁴⁵¹ Türk Ocakları, **Türk Yurdu**, C.17/3, S.176/15, Kanun-ı Sani 1926, s.161.

⁴⁵² Türk Ocakları Şuunu, **Türk Yurdu**, C.16/2, S.172/11, Ağustos 1925, s.259 .

⁴⁵³ **Ahenk**, 25 Haziran 1928.

⁴⁵⁴ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.160-249.

⁴⁵⁵ **Ahenk**, 4 Eylül 1929.

⁴⁵⁶ Üstel, **a.g.e.**, s.253-313.

1925’de önem kazanan köycülük faaliyetleri nedeniyle *Ödemiş Türk Ocağı* da bu alanda faaliyetler göstermiş ve tabip, veteriner, öğretmen ve ziraatçiden oluşan heyet her Cuma günü köylere yollanarak eğitim, sıhhi, içtimai vb. konularda köylüyü aydınlatmaya çalışmışlardır⁴⁵⁷.

İzmir Türk Ocağı, Bornova Ziraat Mektebinde kır tenzihi düzenleyerek bu faaliyette kadın erkek herkesin davet edildiği belirtilmiştir. Düzenlenen faaliyette Altaylı futbolcu gençler Ziraat Mektebi öğrencileriyle birlikte futbol müsabakaları da yapmıştır⁴⁵⁸. *İzmir Türk Ocağı*, Pınarbaşı, Balçova, Narlıdere’yi Ocak reisi Aziz Bey ile ziyaret edip içlerinde ziraatçı, doktor, iktisatçı ve bir eğitimcinin bulunduğu heyet teftişte bulunmuştur. Kız ve erkek mekteplerini ziyaret edip ihtiyaçlar hakkında fikir sahibi olmuşlar aynı zamanda köylülere öğütler vermişlerdir⁴⁵⁹.

Mahmut Şevki Bey, *Ahenk* gazetesinde Işıklar, Narlıdere, Pınarbaşı, Balçova’nın geliştirilmesi için Ocaklıların bunu milli bir mesele gibi ele almaları gerektiğini ifade etmiştir⁴⁶⁰. Yunan işgalinin sona erdirilmesinden sonra artık herhangi bir engelin olmadığı bu yüzden İzmir’in köylerinin yeniden inkişaf edilmesi ve buradaki köylünün kalkındırılarak zenginleştirilmesi ve hak ettiği değeri görmesi için Ocaklılar üstlerine düşen görevlerin bilincinde hareket etmeye özen göstermişlerdir⁴⁶¹.

2.7. Batı Anadolu Türk Ocakları ve Kadın

Türk Ocakları, kurulduğu dönemlerde kadın faaliyetlerinin ve haklarının da gündeme geldiği ve kadınlarla ilgili kuruluşların vücut bulduğu dönemdi. Osmanlı Devleti’nin yıkılışıyla birlikte ülkenin erkeklerinin cephede olmasıyla kadınlar cephe gerisinde emek vermiştir. Milli Mücadelenin kazanılmasıyla birlikte yeni devletin kadınlar üzerine uygulamaları dikkate değerdir. Yeni ülkenin kurulmasıyla birlikte kadınlar topluma karışmaya başlamışlardır. Kurulan yeni devletin yaptığı inkılaplara Türk Ocaklarının önemli destekler vererek yanında olması ve bu desteği sadece

⁴⁵⁷ **Hizmet**, 16 Temmuz 1928.

⁴⁵⁸ **Anadolu**, 14 Teşrin-i Sani 1340.

⁴⁵⁹ **Ahenk**, 27 Kanun-ı Evvel 1341.

⁴⁶⁰ **Ahenk**, 28 Kanun-ı Evvel 1341.

⁴⁶¹ **Ahenk**, 28 Kanun-ı Evvel 1341.

şeklen değil fiilen de vermesi önemlidir. Kadın hakları konusunda aktif tutumunu konferanslarla ve kamuoyunu etkileyen yayınlarla desteklemiştir⁴⁶². Bunun en önemli örnekleri Batı Anadolu bölgesinde görmekteyiz. 1928’de Manisa Türk Ocağı İdare Heyetini oluşturmak için şu isimlere yer verilmiştir; İsmail Hakkı Bey ile (ismi verilmeyen bir kişi) murakabe komisyonuna, Orta Mektep Fransızca Öğretmeni Said Bey, varidat mümeyyizliğine, Muhyiddin Bey, İdare Heyeti azalığına aday gösterildikten sonra Ocak reisinin seçimlerine geçilmiştir. Oylamaya 90 kişinin katılmasının ardından 38 oyu alarak Ocak Reisiğine Maarif Müdür Raif Bey, reis yardımcılığına 24 oy ile Kulahtaşzade Rıza Bey, katipliğe 82 oy ile Aynî Encümen Başkanlığına Ferid Bey ve diğer katipliğe ise 22 oy ile Celal Bey getirilmiştir. Seçimlere katılan Meliha Sabiha Hanımefendi 19 oy almıştır⁴⁶³. Cumhuriyet döneminden önce Türk Ocakları’nda özellikle İstanbul yani merkezde kadın sesleri duyulduğu bilinmektedir fakat Türk Ocaklarının ülkenin geneline yayılmasıyla birlikte Anadolu’da kadınların sesinin duyulmaya başladığını görmekteyiz⁴⁶⁴. Meliha Sabiha Hanım’ında Türk Ocakları’nda aday gösterilmesi ve oy alması Cumhuriyet ideolojisine göre insan yetiştirme uygulamalarında fikirlerin merkezden taşraya yansıtılmasının en güzel örneği olduğunu düşündürmektedir.

Söke Türk Ocağı, 1925’de yeni İdare Heyeti üyelerinden Canan Hanım’ın olması kadının özellikle taşrada hayata adım attığını göstermektedir.

1927’de Benal Nevzad tarafından *Kadınlığa Dair* adlı konferans verildiği ve kadınların çağdaşlaştırılması, geliştirilmesi için çabaların olduğunu görmekteyiz⁴⁶⁵.

Mayıs 1928’de Nazilli Türk Ocağı peştamalle gezen Nazilli hanımlarının asri ve çağdaş bir görünüme bürünmesi amacıyla önemli çalışmalar göstermiştir⁴⁶⁶.

1928 yılında Harf İnkılabının gerçekleşmesi üzerine Ocaklılar seferber olmuş ve Denizli’de ilk kursu açmışlardır. Yeni harflerin öğretilmesi hususunda aşk ve

⁴⁶² Leyla Kaplan, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1988, s.162.

⁴⁶³ Güneş, **a.g.m**, s.236.

⁴⁶⁴ Üstel, **a.g.e**, s.93;Leyla Kaplan, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1988, s.166-167.

⁴⁶⁵ **Hizmet**, 29 Mart 1927.

⁴⁶⁶ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e**, s.250.

şevkle çalışarak muvaffak oldukları,200 öğrencilerinin 95 kişisinin hanımlardan oluştuğunu aktarmışlardır⁴⁶⁷.

1928 yılında Nüzhet, Kadri, Turgut Beylerin sergisi açılmıştır. Bu sergide Nigâr Hanım ile Hikmet Edhem Hanımın yağlı boya çalışmalarını ihtiva eden çalışmalarda sergilenmiştir⁴⁶⁸.

İzmir Türk Ocağı, düzenlediği balolarda Hanımların yerli kumaştan elbiseler kullanması adına devlet erkânından Kazım Paşa'nın eşi Maide Hanım'ın desteğini almış ve yerli kumaşların %25 indirimli dikilmesini sağlamıştır. Tilkilik, Bahri Baba, Arap Fırını, Karantina, Göztepe semtlerinde dikiş kursları açan Ocak, İttıla-ı Nisvan Dikiş Nakış adlı sergisi teşhir etmiştir⁴⁶⁹.

2.8. Batı Anadolu Türk Ocaklarının IV. ve V. Kurultaya Sundukları Bütçe Bilançoları

Aydın Türk Ocağı bütçeleri;

<u>1927 Bütçesi</u>	<u>1928 Bütçesi</u> ⁴⁷⁰
9354	10641

Nazilli Türk Ocağı bütçesiyle önemli bir yer tutmamaktadır.Ttablodan da anlaşılacağı üzere düşük bütçeli bir Ocak olmadığı anlaşılmaktadır.

<u>1927 Bütçe</u>	<u>1928 Bütçe</u> ⁴⁷¹
4102	---

⁴⁶⁷ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.261.

⁴⁶⁸ **Ahenk**, 25 Haziran 1928.

⁴⁶⁹ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.252;**Ahenk**, 31 Teşrin-i Evvel 1928.

⁴⁷⁰ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.197/36, Mart, s.180;Üstel, **a.g.e.**, s314.

⁴⁷¹ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21/7, Sayı.197/36, Mart 1928, s. 180.

Söke Türk Ocağı bütçeleri;

<u>1927 Bütçe</u>	<u>1928 Bütçe⁴⁷²</u>
6.341	3.362

1927-1928 yılı *Denizli Türk Ocağı*'nın bütçesine bakıldığında bir yıl içerisinde bütçesini arttırdığını görmekteyiz.

<u>1927</u>	<u>1928⁴⁷³</u>
10.602	3.000

Manisa Türk Ocağı bütçeleri;

<u>1927Bütçe</u>	<u>1928Bütçe⁴⁷⁴</u>
10.375	19.992

Akhisar Türk Ocağı bütçeleri;

<u>1927Bütçesi</u>	<u>1928Bütçesi⁴⁷⁵</u>
7.625	11.729

1927 -1928 yılı *Salihli Türk Ocağı*'nın bütçeleri ise şöyledir;

<u>1927Bütçesi</u>	<u>1928Bütçesi⁴⁷⁶</u>
3.054	1.900

1927 ve 1928 yılı *Soma Türk Ocağı* Bütçesi ise şöyledir;

⁴⁷² Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21/7, Sayı.197-36, Mart 1928, s.180;Üstel, **a.g.e**, s.317.

⁴⁷³ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21/7, S.197/36, Mart 1928, s.180;Üstel, **a.g.e**, s.316.

⁴⁷⁴ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, C.21-7, S.197-36, Mart 1928, s.180;Üstel, **a.g.e**, s.319.

⁴⁷⁵ Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21/7, S.197/36, Mart 1928, s.180;Üstel, **a.g.e**, s.314.

⁴⁷⁶ Üstel, **a.g.e**, s.317; Bir Aylık Ocak Haberleri, **Türk Yurdu**, Cilt.21/7, S.197/36, Mart 1928, s.180.

1927Bütçesi	1928 Bütçesi ⁴⁷⁷
---	4.800

Muğla Türk Ocağı bütçeleri;

1927Bütçesi	1928 Bütçesi ⁴⁷⁸
11.074	14.672

1927 yılındaki IV. Türk Ocakları Umumi Kurultay'ında Bodrum Türk Ocaklarını Şemseddin Bey,1928 yılındaki V. Türk Ocakları Umumi Kurultay'ında ise Hilmi Bey temsil etmiştir.⁴⁷⁹

Bodrum Türk Ocağı'nın 1927-1928 yılları arasındaki bütçeleri ise şöyledir;

1927Bütçesi	1928 Bütçesi ⁴⁸⁰
4.350	1.573

Fethiye Türk Ocağı'nın 1927-1928 yılları arasındaki bütçeleri ise şöyledir;

1927Bütçesi	1928 Bütçesi ⁴⁸¹
1.676	2.550

Milas Türk Ocağı'nın 1927-1928 yılı bütçesi ise şöyledir;

1927Bütçesi	1928Bütçesi ⁴⁸²
-----	3.627

⁴⁷⁷ Üstel, **a.g.e.** s.317.

⁴⁷⁸ Üstel, **a.g.e.** s.319.

⁴⁷⁹ Üstel, **a.g.e.** s253-313.

⁴⁸⁰ Üstel, **a.g.e.** s.315.

⁴⁸¹ Üstel, **a.g.e.** s.317

⁴⁸² Üstel, **a.g.e.** s.319.

İzmir Türk Ocağı bütçeleri;

1927 Ocak Bütçesi	1928 Ocak Bütçesi ⁴⁸³
62.550	65.000

1927-1928 yılları arasındaki *Bornova Türk Ocağı*'nin Bütçesi;

1927 Bütçesi	1928 Bütçesi ⁴⁸⁴
4.503	5.793

Çeşme Türk Ocağı bütçeleri;

1927 Ocak Bütçesi	1928 Ocak Bütçesi ⁴⁸⁵
1.606	1.921

1927 yılı IV. Türk Ocakları Kurultay'ında *Bergama Türk Ocağı*, Haluk Bey, 1928 V. Türk Ocağı Kurultayında İsmail Hakkı Bey temsil etmiştir⁴⁸⁶.

1927 Ocak	1928 Ocak Bütçesi ⁴⁸⁷
6.500	10.154

Ödemiş Türk Ocağı'nin 1927-1928 yılı bütçesi;

1927 Ocak Bütçesi	1928 Ocak Bütçesi ⁴⁸⁸
17.884	6.744

Menemen Türk Ocağı bütçeleri;

1927 Ocak Bütçesi	1928 Ocak Bütçesi ⁴⁸⁹
5.100	3.000

⁴⁸³ Ocak Bütçeleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.197/36, Mart 1928, s.180; Üstel, **a.g.e.**, s.314.

⁴⁸⁴ Ocak Bütçeleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.197/36, Mart 1928, s.181; Üstel, **a.g.e.**, s.317.

⁴⁸⁵ Ocak Bütçeleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, s.197/36, Mart 1928, s.181.

⁴⁸⁶ Üstel, **a.g.e.**, s.253-313.

⁴⁸⁷ Ocak Bütçeleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.197/36, Mart 1928, s.180.

⁴⁸⁸ Ocak Bütçeleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.197/36, Mart 1928, s.180.

⁴⁸⁹ Ocak Bütçeleri, **Türk Yurdu**, C.21/7, S.197/36, Mart 1928, s.182; Üstel, **a.g.e.**, s.318.

Menemen Türk Ocağı'nı 1927 IV. Kurultayında Kemal Ali Bey,1928 yılı V.Kurultayında ise Fikri Bey temsil etmiştir⁴⁹⁰.

2.9. Batı Anadolu Türk Ocaklarının Yayıncılık Faaliyetleri

Yunan işgalinin ardından yeniden faaliyet göstermeye başlayan İzmir Türk Ocağı, taşra örgütleri arasında en dikkat çekici örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır. II. Meşrutiyet döneminde vücut bulan ve Mütareke döneminde faaliyetlerinin durma noktasına geldiğini gördüğümüz İzmir Türk Ocağı, işgalin ardından yeniden çalışmalara geri dönmüştür. İzmir Türk Ocağı'nın diğer taşra Ocakları gibi bu alanda yetersiz olduğunu görmekteyiz. Bu yetersizliklerin sebebini ekonomik ve teknik yetersizliklere bağlarken savaştan çıkmış bir ülkenin enerjisini daha kalkınmaya harcamış olmasını da göz önünde bulundurmalıyız.

İzmir Türk Ocağı'na 1925'de katılan ve Ocağın mahfeli olan Tilkilik Türk Gençler Birliğinin çıkardığı *Türk Gençleri Mecmuası* tek süreli yayın organı olmuştur.1922-1924 yılları arasında görülen bağımsız dergi yayıncılığı Ocak yasası gereği merkez örgüte devredilmiştir⁴⁹¹. Ocaklıların birçoğunun yazı yazdığı *Fikirler Dergisinin* İzmir Türk Ocağı'nın kanatları altında çıkıp çıkmadığı ile ilgili net veriler bulunmamaktadır.

İzmir Türk Ocağı'nın mahfeli olan Tilkilik Türk Gençler Birliğinin çıkardığı Türk Gençler Mecmuası, ileride çıkarılacak olan dergilerin alt yapısını Fikirler Dergisiyle birlikte atarak düşün dünyasının temellerini oluşturmuşlardır. Türk Gençler Mecmuası pedagojik, sanat, edebiyat, tarih gibi birçok alanda çok yönlü çalışmalara fırsat verdiği görülse de uzun ömürlü olmaması nedeniyle etkisini sürdürememiş fakat Cumhuriyet tarihinde İzmir basın yayın hayatında önemli izler bırakmıştır. Türk Gençler Mecmuasına en fazla emek veren kişi de imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü olan Ahmet Hikmet Bey olmuştur. Çıkan üç sayıda verilen konferansların derlemesi yapılmıştır. Bunlar Dar-ül Muallimat Müdiresi Melahat Sabri Hanımın Analık Hissini Menşei, Moralızade kardeşlerden Rıfat Beyin şiirlerin

⁴⁹⁰ Üstel, **a.g.e.**, s.254-313.

⁴⁹¹ Günver Güneş, *İzmir'in Türkçü Dergisi Türk Gençler Mecmuası*, **T.Y.**, S.285, Mayıs, 2011, s.133.

yanında Nazım Hikmet, Kemallettin Kamu, Rıdvan Nafiz ve Mustafa Cavid'in eserleri de yayınlanmıştır⁴⁹².

İzmir Türk Ocağı'nın 1923-1931 yılları arasında iki kitap neşretmiştir. Bunların *Kalmuk Türkleri* ile *Mektup ve Sinema* adını taşıyan tercüme eserlerdir⁴⁹³.

Yapılan çalışmalarda az bilgiye rastladığımız Denizli Türk Ocağı'yla ilgili kroniklerden yola çıkarak hatıralara baktığımızda 1927'de Denizli Türk Ocağı'nın Denizli'yi tanıtmak maksadıyla, Dr.Kemal Şakir Bey'e "*Tarihi, Coğrafi, İctimai, Sıhhi, İktisadi, Nokta-i Nazarından Denizli* adlı eser hazırlatmıştır.⁴⁹⁴ Eser İstanbul'da basılmış ve Harf İnkılabının yapılmadığı bir zaman dilimine denk geldiği için Arapça alfabesi ile hazırlanmış ve içeriğinde 9 resim,2 cetvel ihtiva etmektedir. İç kapağında "*Hasılat tamamen Türk Ocağı'na aittir*", giriş kısmında ise "*Bu eser benim değil Türk Ocağı'nındır. Çünkü eseri vücuda getirmek için paha biçilmez yardımlarına mazhar olduğum zatlar, Denizli'nin tek nur ve irfan kaynağı ve milli heyecanının hareket noktası olan Ocak'a teveccühleri dolayısıyla bu zahmete katlanmışlardır. İkinci olarak eseri bastıran Ocak'tır. Bana eserin ismine mal edilmesinden ibaret bir şeref var ki hayatımın en mesut tecellisi de bu şereftir*" diyerek mutluluğunu ifade ettikten sonra giriş yazısını "*Eserin satılması hem Ocak'a yardım hem bu gibi eserleri teşvik edici bir teveccüh olacaktır*" diyerek sonlandırmıştır⁴⁹⁵.

2.10. Batı Anadolu Türk Ocakları ve S.C.F

1920 yılından itibaren Türk halkının sosyo-ekonomik yapısı ve toplumsal ruh sağlığı yaşadığı savaşlar sırasındaki kayıplar ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle yönetim şekli istenilen boyutta değildi. Ülkenin yeniden yapılanma faaliyetleri sırasında halkın eleştirilerinin Meclis'e gelmesi adına ilk kurulan *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının* kapatılışından 1930 yılına kadar muhalif sesler Meclis'e pek

⁴⁹² Günver Güneş, *İzmir'in Türkçü Dergisi Türk Gençler Mecmuası*, T.Y., S.285, Mayıs, 2011, s.130-136.

⁴⁹³ A.g.m, s.135.

⁴⁹⁴ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, a.g.e, s.221.

⁴⁹⁵ Hasan Hallimci, *Türk Ocakları Denizli Şubesinin 1.Döneminde Bir Türk Ocaklı Ve Bir Kitap*, **Türk Yurdu**, Cilt.33, Sayı.312, Ağustos 2013, s.42-44.

uğramamıştı. Muhalif seslerin olmaması nedeniyle ülkede CHF’li bazı belediyelerin kendi çıkarları adına işler yapmaya kalkmaları halkı zor duruma düşürmüş ve CHF’nin geneline karşı bir hınç oluşturmuştur. Bunu gören Gazi, ülkenin bir diktatörlük şeklinde görüldüğünü ve bu şekilde bir imaj çizdiğinin farkındaydı. Siyasi havanın böyle olmasından dolayı yeni bir kana ihtiyaç vardı ve bu kan S.C.F olacaktır. Ali Fethi Bey’in Paris Büyükelçiliği görevindeyken tatile Türkiye’ye geldiği sırada Gazi’yi ziyaret ettiği vakit ortaya atılan parti kurma fikri bir anda vücut bulmuştur.

S.C.F’nin kurulmasıyla birlikte Ali Fethi Bey’in en önemli faaliyetlerinden biri Batı Anadolu Gezisi diğeri ise Belediye Seçimleri olmuştur. Batı Anadolu Gezisi sırasında önemli destek bularak C.H.F’ye karşı önemli bir muhalif güç oluşturduğunu göstermiştir. Batı Anadolu Gezisi sırasında İzmir ve Manisa’da S.C.F.’ye Türk Ocaklıların destek vermesi ve C.H.F’lilerin Türk Ocaklarının C.H.F’nin hars şubesi olması nedeniyle tepki göstermeleri iç siyaseti hareketlendirmiştir. S.C.F’nin bu gezi dışındaki faaliyeti ise 1930 yılı Belediye Seçimleri olmuştur. Bu seçimlerde S.C.F, Bademiye, Bozdoğan, Buca, Çine, Menemen, Umurlu, Urla, Kınık, Bergama ve Yenipazar Belediyeleri seçimleri kazandığı bölgeler olmuştur.⁴⁹⁶ S.C.F. ve Türk Ocakları yakınlaşması gazetelere şu şekilde yansımıştır;

“S.C.F - OCAK

Bugün heyeti idareye getireceğimi dikkatle seçiniz. Sizi siyasete karıştırmak isteyenlerin tekliflerini kabul etmeyiniz. Fikrinizde hür reyiniz de hür intihabınızda hür olmak haslet ediniz.

S.C.F’nin adayları Muslu M.Esad, ilk tedarisat müfettişi Asım İsmet, Diş Doktoru Recep Hulusi, Avukat Ömer Fuat, Doktor Demir Ali, Tüccardan Kömürcüoğlu Halil Osman, Diş Doktoru Fahir Rüştü Beyleri uygun görüyor”⁴⁹⁷.

⁴⁹⁶ Barış Ertem, *Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası*, **ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.2, Aralık 2010, s.80.

⁴⁹⁷ **Hizmet**, 19 Eylül 1930.

1930'dan itibaren S.C.F şubelerinin Anadolu'daki vilayet ve kazalarda açılmaya başlamasıyla birlikte Türk Ocakları'nda farklı tepkiler ve çekişmeler ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet Halk Partisinin, hars şubesi olan Ocaklarda temsil sorunu yaşandığından dolayı Hakkı Tarık Us (Giresun Milletvekili),Manisa'ya gerilimi azaltmak amacıyla yollanmıştır.

Hakkı Bey Ocak'ta yaptığı konuşmada “*Türk Ocakları yasa mucibince Halk fırkasının hars müesseseleridir. Halk Fırkasına dahil olan herkes aynı zamanda ocağın tabi azalarındandır. Ocaklı olan her münevver gençte Halk fırkasının azasıdır*” diyerek siyasi gerginliği açığa kavuşturmak istemesi üzerine Manisa Türk Ocaklı ve Serbest Cumhuriyet Fırkası taraftarı Muallim Emin, Muallim Fuat, Tüccardan Uncu Suphi ve Çelebizade Cevdet tarafından tepki gösterilmiştir. Muallim Emin Bey'in “*Memleketin yarısı cumhuriyetperver ise yarısı değildir*” sözlerine Hakkı Bey sert tepki gösterince gerilim iyice artmıştır. Bu durumda Türk Ocaklarının kolay kolay yeni bir oluşuma uyum gösteremeyeceğini göstererek aslında ülkenin genel siyasi bakışınında bir kesiti olmuştur⁴⁹⁸. Manisa Türk Ocağı'nda kapatılışına kadar yeni kurulan devletin eli kolu olmuş ve inkılapların nüfuz etmesini sağlamıştır.

1930'daki Belediye Seçimleri sırasında S.C.F'ye destek veren ve C.H.F'ye karşı muhalif bir imaj çizen Aydın'da S.C.F'nin seçimleri kazanmasıyla tüm dikkatleri bölgesel olarak üzerine çekmiştir. Muhaliflerin yoğunlukta olduğu bu bölgede 6 Ocak 1931'deki yurtgezisinde olan Gazi, Aydın ile ilgili gözlemlerinde C.H.F'nin gerekli ve donanımlı fiziki şartlarda çalışmamasına rağmen Türk Ocaklarının C.H.F'lilerden daha konforlu şartlarda iş gördüklerini İsmet Paşa'ya aktarmıştır. Muhtemeldir ki bu eleştiri oklarının Aydın Türk Ocağı'na dönme sebebi S.C.F'ye ve muhalif gruplara destek vermiş olmasının büyük payı vardır⁴⁹⁹. Hizmet gazetesinin haberi C.H.F' ile Ocak arasındaki ayrılığı şu şekilde göstermektedir;

“ *S.C.F. Beyannamesi*

Ocaklılar

⁴⁹⁸ Güneş, **a.g.m**, s.237-238; Cemil Koçak, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yay., İstanbul, 2006, s.328.

⁴⁹⁹ **A.g.e**, s.325.

Cuma günü Türk Ocağında dernek toplanıyor. Biliyorsunuz ki Türk Ocakları şimdiye kadar Halk Fırkasının elinde birer oyuncak haline gelmişlerdir. Bu yüksek müessesese siyaset canbazlarının takla attıkları bir meydan olamaz. Buraya siyaseti sokmayınız. Halk Fırkası namzet gösterecekmiş propagandaya bile başlamış. Siz memleketin münevverleri mefkure sahibi unsurlarısınız. Bu tesirlere katıyyen kapılmayacağınızdan eminiz. Reylerinizde kıskanç ve şuurlu olunuz. Ocakları şimdiki vasiyetten kurtarmalıyız”⁵⁰⁰.

S.C.F ise durumunu yarattığı gerginlik nedeniyle yükselmiş olan tansiyonu düşürmek maksadıyla şu yalanlamayı getirmiştir;

“ YALAN

S.C.F Türk Ocağına İştirak Etmemiştir.

Anadolu Ajansının Türk Ocağı intihabatı hakkında İzmir’den çekilmiş 19 Eylül 1930 tarihli bir telgraflı gazetelerde manzurumuz olmuştur. Halbuki S.C.F teşekkülünden çok zaman evvel tahaddüs eden Türk Ocağı meselesiyle asla meşgul olmamış ve namzet irae etmemiştir. Vuku bulan istihbaratımıza göre esasen Ocağın derneğinde intihap icra edilmemiş yalnız İdare Heyetinin istifası etrafında müzakere cereyan etmiş ve firkamızla bu noktada alakadar olmamak kaydıyla üç dört muhalif reye mukabil Heyetin istifasının adem-i kabulü karargir olmuştur. Bunu Firkamızın iştirak eylediği bir intihap şeklinde irae etmek doğru değildir. Resmi bir müessesenin tarafgirane vaki olan hilafı hakikat meşriyatının tezkibini istirham eylerim.

S.C.F. İzmir Ocağın Reisi Dr. Ekrem”⁵⁰¹

İzmir, Manisa ve Aydın’ın birçok kazasında S.C.F’nin seçimleri kazanmasıyla birlikte kamuoyunda oluşan şaibeli durum nedeniyle Danıştay seçimlerin iptal edilmesi ve yenilenmesine yönelik karar almıştır. Seçimlerin yenilenmesine karar verilen yerler Menemen, Bergama, Aydın olmuştur. Seçimlerin yenilenmesiyle birlikte S.C.F’nin kazandığı yerler; Çine, Bozdoğan, Menemen, Seferihisar, Urla, Foça, Kuşadası, Kınık, Şirince, Armutlu, Gördes, Atça, Nazilli ve

⁵⁰⁰ **Hizmet**, 18 Eylül 1930.

⁵⁰¹ **Hizmet**, 22 Eylül 1930.

Soma vardır⁵⁰². Türk Ocaklarının burada devreye girme sebebi ise C.H.F'ye karşı muhalif bir imaj çizerek C.H.F'nin hars şubesi özelliğinden kayarak bağımsız yapı sergilemeye başlamasından dolayı şimşekleri üzerine çekmiştir. S.C.F Belediye Seçimlerinde de yanlı bir tutum sergileyerek kafalarda soru işaretleri oluşturması nedeniyle Gazi'nin politikalarını şekillendirmesine sebep olmuştur.

2.11. Batı Anadolu'daki Türk Ocaklarının Menemen Olayına Tepkileri

Bölge işgalden kurtulup yeni bir ülke oluşturulduktan sonra çok partili döneme geçiş süreçleri yaşanmıştır. Menemen, belediye seçimlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın adayını seçmiştir. Buna yeniliklere karşı Menemen'in olumlu yaklaşımı demekten ziyade Anadolu gazetesinin seçim öncesi yaptığı haberde sıtma ile mücadele Doktoru Ali Rıza Bey'in Yahşilli köyündeki köylülerin Ali Rıza Bey'e "Hükümet kendine taraftar mı arıyor?" diye çıkışması aslında kasabadaki halkın hükümete muhalefet ettiğinin ve bazı memnuniyetsizliklerin göstergesi olmuştur⁵⁰³.

1929'da Dünya Ekonomik Buhranının Türkiye'ye sıçraması ile birlikte ekonomik darboğaza girmiş bununla birlikte muhalif sesler artmış ve hükümete tepki niteliği taşımaya başlamıştır. Tek parti dönemindeki İsmet Paşa'nın denetimsizliği nedeniyle ekonomik kararlarda geri dönülemez sonuçların alınması nedeniyle hükümetin denetlenmesi gerekmektedir⁵⁰⁴. Bu gergin havanın rahatlatılması adına ikinci parti açılarak yeniden çok partili hayatı deneme süreci başlamıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıyla birlikte ekonomik politikalar bakımından hükümet eleştirilmeye başlanmıştır. İktidara karşı olan muhalifler özellikle hükümetin politikalarına karşı politikalar geliştiren S.C.F'de toplanmaya başlayınca kaçınılmaz olan hadise yaşanmıştır⁵⁰⁵. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından bir ay sonra yedek subay öğretmen Kubilay'ın Nakşibendi tarikatından olduğu söyleyen bir grup tarafından 23 Aralık 1930 yılında

⁵⁰² Cemil Koçak, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yay., İstanbul, 2006, s.338-339.

⁵⁰³ Bahriyer Acar, **İzmir Basımında Menemen Olayı**, DEÜ AİİTE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1997, s.8.

⁵⁰⁴ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK, Ankara, s.279.

⁵⁰⁵ Sibel Ercan, *Yerel Basına Göre İzmir'de 1930'lu Yıllarda Laiklik*, **ÇTTAD**, C.X, S.23, İzmir, Güz 2011, s.41.

öldürülmesiyle Cumhuriyet tarihine Menemen Olayı diye geçen olay başta İzmir olmak üzere tüm yurdu sarsmıştır⁵⁰⁶.

Olayın gelişim süreci ise şu şekilde zuhur etmiştir; Mehdi Mehmet ve arkadaşları olan Şamdan Mehmet, Emrulloğlu Mehmet Emin, Nalinci Alioğlu Hasan, Nalinci Küçük Hasan ve Çakıroğlu Ramazan Keçili köyünde Çırak Mustafa'nın kahvesinde bir araya gelerek zikir yapmışlardır. Hükümet tarafından kahvenin kapatılması üzerine Tatlıca Hüseyin'in evinde zir yapmaya devam ederler. Mehdi Mehmet ve arkadaşları artık insanları dine çağırmanın gerektiğine karar vererek yola koyulurlar. Bu grubun Menemen'de irticai faaliyetleri planlama sebebi belediye seçimlerini Menemen'de S.C.F'nin kazanması olmuştur. 23 Aralık 1930 günü Şehit Kubilay'ın kafasının kesilerek öldürülmesine neden olan bu irticai faaliyet⁵⁰⁷ ülkedeki yapının yeni bir partinin vücuda gelmesine mani olduğunu ifade etmektedir. 24 Aralık 1930 'da Anadolu gazetesinde yayınlanan yedi silahlı haydutun etrafa “*şeriat isteriz*” diye bağırması bunu açıklar niteliktedir.⁵⁰⁸ Bu olayın yaşanması ve yaşandığı sırada halkın aşırı derece tepkiler vermemesi daha hala yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin ruhunun anlaşılmasında ve 600 yıllık bir yönetim şeklinden sonra cumhuriyet sisteminin biricikliğin kavranmamasıdır. Nitekim inkılapların özünü kavramış olan İzmir kentinin yakınında böyle bir olayın yaşanması nedeniyle tüm çevreler şok olmuş olsa da olayı bu duruma 1929 Ekonomik Buhranı, hükümetin ekonomik politikalarını ve S.C.F'nin birçok bölgede taraftar bulmasının yarattığı ayrışmaya bağlayabiliriz⁵⁰⁹. Asteğmen Kubilay'ın Nakşibendi müritleri olan kişiler tarafından şehit edilmesi üzerine tüm ülkede büyük bir reaksiyon meydana gelmiştir. Batı Anadolu'dan başlayarak tüm ülkeyi saran tepkiler bir çığ gibi büyümüştür. Asteğmen Kubilay'ın şehit edilmesinin ardından maktulün naaşı Menemen Türk Ocağı'na taşınmış ve burada saklanmıştır. Kubilay'ın bedeninin fotoğrafları çekilerek bunların gelecek nesillere anlatılmasına ve gençliğin Cumhuriyetin ruhunu anlaması amacıyla fotoğraflarının sergilenmesine karar

⁵⁰⁶ Serap Tabak, *Menemen Olayı'nın İzmir Basınında Yankıları*, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı. X, İzmir, 1995, s.315.

⁵⁰⁷ Serap Tabak, *Menemen Olayı'nın İzmir Basınında Yankıları*, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı.X, İzmir, 1995, s.315-316.

⁵⁰⁸ **Anadolu**, 24 Aralık 1930.

⁵⁰⁹ Bahriye Acar, *İzmir Basınında Menemen Olayı*, **ÇTTAD**, C.III, S.8, İzmir, 1998, s.140-141.

verilmiştir⁵¹⁰.Astteğmen öğretmen Kubilay'ın şehit edilmesi üzerine buna neden olan failerin cezalandırılması ve olayın tahkikatı için İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey ile Fahrettin Paşa önce durumu Gazi Mustafa Kemal'le birlikte Dolmabahçe Sarayı'nda durum üzerine istişare yapıldıktan sonra Menemen'e gelerek kovuşturmalarda bulunmuşlardır⁵¹¹Şehy Sait İsyani, İzmir Suikasti ve en sonunda yaşanan Menemen Olayı hadisesi nedeniyle İnkılapları Koruma Kanununun oluşturulmasına karar verilmiştir.⁵¹²Ülke genelinde hal böyleyken Menemen'de hadisenin yaşanmasının yanı sıra Kubilay Olayının hazmedilmesi ve böyle bir olayın yaşanmaması adına protestoların yapılması Türk Ocakları tarafından karar verilmiştir. Menemen Türk Ocağı Reisi Kenan Bey, hadisenin yaşandığı sırada bu olayı alkışlayan kişilerin, bulunmasını istemesiyle Ocak gençleri bunu görev addetmişler ve bu çirkin olayı alkışlayan onbeş kişinin bulunmasını sağlayarak yetkili mercilere teslimini sağlamışlardır. Kubiay'ın cenaze töreni sırasında Menemen Türk Ocağı adına konuşan Muhittin Bey, *“Menemen ve Menemenliler,Yolcusu oldukları Cumhuriyet yolunda,çok tehlikeli bir gün geçirdiler.Dört beş serseri,sabah ezanı ile birlikte kasaba içine tekbir alarak giriyor,hükümet meydanlığına yerleşiyor.İrticai telkinlere ve tehditlere başlıyorlar.Hükümet kuvvetine karşı duruyorlar Bu meyanda pek kıymetli arkadaşımız muallim Mustafa Koplay bey ile diğer vatandaşları şehit ediyorlar,kendileri de itlaf ediliyorlar. Beyefendiler: İnsan, hâdisenin şu besadeti karşısında hayretten dona kalıyor.Vatandaşların zıyaı umumi bir tesir uyandırmıştır.Fakat bunlar,cumhuriyetin Türk gençliğine yadigar edilen yüksek gayenin lâyemut birer kurbanıdır”*⁵¹³ diyerek Menemen halkının bu olayın müdahili olmadığını bizatihi bu olay karşısında hem şaşkınlığı hem de korkuyu bir arada yaşadığını vurgulamak istemiştir.Kubilay'ın ölümünün ardından cenaze törenleri amacıyla birçok kuruluş Menemen'e akın etmiştir.Bu törenlere akın eden kuruluşlar başta muallimler birliği olmak üzere izci komiteleri ve Türk Ocaklarıdır.Öncelikle Türk Ocakları kendileri gibi Türk Ocaklı olan Kubilay'a yapılanları bizzat kendilerine yapılmışçasına kabul etmişlerdir. İzmir Türk Ocağı ihtifal için programlar düzenlemişlerdir. Bu programda Kubilay'ın görev yaptığı

⁵¹⁰ **Anadolu**, 25 Kanun-ı Evvel 1930.

⁵¹¹ **Yeni Asır**, 29 Kanun-ı Evvel 1930.

⁵¹² **Yeni Asır**, 30 Kanun-ı Evvel 1930.

⁵¹³ **Yeni Asır**, 25 Kanun-ı evvel 1930.

okulu Zafer İlkokuluna gidilerek Maarif emini Fuat Bey'in konuşmasıyla anılması ve ardından da mezarlığı başında program düzenlenmesi için önemli çalışmalar yapmışlardır⁵¹⁴. Muallim Kubilay'ın Menemen'den önce görev yaptığı ve yaşadığı ve ilkokulu okuduğu Aydın'ın Türk Ocağı'nda da yaşanan üzücü hadise nedeniyle anma törenleri yapılmıştır. Anma töreni sırasında öğretmenlerle birlikte okuttuğu öğrenciler ve tüm Aydın halkı derin bir yas havasında siyahlara bürünerek bu acı olaya tepki göstermişlerdir. Çalışma arkadaşlarından olan Alim Orhan Kubilay'ın şehit olmasının ardından; *“Aynı mektepte iki sene beraber bulduk bütün muallim arkadaşları talebeler hep sevmiştir. Feci şehadeti aksettiği zaman her yerden fazla kendisini çok yaşadığı Gazipaşa Mektebi elemle matemle sızlandı, çalkalandı. Muallimlerin, talebelerin gözleri daima yaşlı mektepte daimi bir matem havası esiyordu. Dün ihtifalde talebelerimiz tarafından talebesi ile birlikte çıkarılmış fotoğrafını ellerine almışlar bayraklarına siyah kordelalar geçirerek ve tamamen siyahlara bürünerek iştirak etmişlerdi”* diyerek Aydın'daki öğrencilerinin ve hemşehrilerinin duyduğu üzüntüyü aktarmaya çalışmıştır⁵¹⁵. Aydın Türk Ocağı gibi diğer Türk Ocakları'nda muazzam tepkiler vererek bu olayın bir daha yaşanmaması için önemli protestolar yapmışlardır. Manisa Türk Ocağı, Menemen Olayı üzerine kendi bünyesinde tepkiler göstermiş ve toplantılar yaparak bu olayın inkılaplara zarar veremeyeceğinin altını çizmek için Gazi Mustafa Kemal'e telgraf çekilmiştir⁵¹⁶. Çeşme Türk Ocağı'nda bu duruma sessiz kalmayarak olayı tel'inetmişler ve Gazi'ye Mustafa Kemal'e protesto telgrafi göndermişlerdir⁵¹⁷.

Olayı protesto etmek için çekilen telgraflar ise şöyledir;

Manisa Türk Ocağı'nın Telgrafı;

“ Manisa Türk Ocağı Menemen irticainı tel'in eden ve gençliğin inkılabı bütün varlığıyla müdafaya her zaman amade bulunduğunu bildiren

⁵¹⁴ **Yeni Asır**, 1 Kanun-1 Sani 1931.

⁵¹⁵ **Yeni Asır**, 4 Kanun-1 Sani 1931.

⁵¹⁶ **Yeni Asır**, 2 Kanun-1 Sani 1931.

⁵¹⁷ **Yeni Asır**, 2 Kanun-1 Sani 1931.

telgrafları Gazi hazretleriyle makamı aliyeye göndermiştir. Ocak Reisi Hulusi Can.⁵¹⁸.

Salihli Türk Ocağı Reisi ;

“Salihli : 1/1/931 – Menemen irticainde pek az faniye nasip olabilecek derece kahramane mücadeleden sonra bir sureti feciadaşehid edilen inkılap kahramanı muallim, zabıt vekili Kubilay Beyin takdisiruhve irticai tel’inmaksadile 2/1/931 Cuma günü akşamı Ocağımızda her sınıf halkın iştirakiile bir ihtifal yapılacağını ve bu ihtifalde söz alacak pek çok arkadaşımız irticain tel’ini ve aziz inkılabımızın tarsini yolunda mücahede ve mücadele eden ve bademada edecek olan Ocağımızın bu husustaki maksat ve gayelerini bu vesile ile tekrar edileceği temin edilmiştir. 2/1/931 Cuma günü Menemen Ocağının yapacağı muazzam ihtifalde bulunmak üzere de Ocağımız azalarından ve muhtelif mesleklere mensup arkadaşlardan mürekkep on iki kişilik bir heyet dahi bugün alessabah hareket ettirildiğini hörmetlerimizle arz vesilesiile selamlarımızı yollarız çok aziz kardeşlerimiz.

Salihli Türk Ocağı Reisi H.İbrahim⁵¹⁹.

Çeşme Türk Ocağı

“Çeşme: 2/1/931- Bugün bütün kaza halkı Türk Ocağının önünde toplanarak sadakat ve muhabbetini yeminle teyit ve aziz inkılap şehidi muhterem Kubilay’ımızın ruhunu taziz etti.Bu vesile ile kazamız halkının inkılaba merbutiyetini kahraman ordumuza mefkûreci muallimlerimize teessürlerimize arz eyleriz.Türk Ocağı Reisi Mehmet, Belediye Reisi Hakkı,Muallimler Müfettiş Şeref⁵²⁰.

Çal Türk Ocağı;

⁵¹⁸ Yeni Asır, 2 Kanun-ı Sani 1931.

⁵¹⁹ Ocakta Kubilay İhtilafi, T.Y., C.6/26, S.38/232, Şubat 1931, s.44

⁵²⁰ Ocakta Kubilay İhtilafi, T.Y., C.6/26, S.38/232, Şubat 1931, s.45

“Çal:2/1/931 Kubilay Beyin kanlı başları ile halen şanlı fikir birliğinin timsali olan yüksek ruhlarına hitaben yapılan mitinglerde verilen kararı mütevazi binamızda toplanan bütün ocaklılar ne kadar ve çok alkışlarımız ne kadar candan olursa olsun kabul ettiğimizi gösteren seslerinizi yalnız almakla iktifa eden radyomuzla duyuracağımızı bildiğimizden iki kelime ile sayısız ve ölçsüz heyecanımızın vasitanızla bütün cihana iblağını saygılarımızla dileriz efendim. Çal Ocakları Namına Reis Halit”⁵²¹.

Ödemiş Türk Ocağı

“Ödemiş: 2/1/931-Menemende şehit düşen mefkurecigenç Kubilay için bugün; büyük bir ihtifal yapılmıştır. Bütün Ödemişliler bu mel’un teşebbüsleri teessürlerle tel’in ettiler ve bu hislerini ReiscümhurHazretlerine, Büyük Erkan-ı Harbiye Reisine ve Maarif Vekaletine arz ettiler. Ödemiş Türk Ocağı Reisi Muharrem”⁵²².

Akhisar Türk Ocağı

“ Akhisar: 2/1/931 -Ocağımız meydanında toplanan bütün kazamız halkı Menemen hadisesini tel’in, ruhlarını taziz ve tekrim, inkılabımızın muhafazasına yemin etmişlerdir hürmetler.

Akhisar Türk Ocağı Reisi Tevfik”⁵²³.

Bayındır Türk Ocağı

“Bayındır: 2/1/931 – Ocağımızın sakfı altında toplanan Bayındır aziz ve mukaddes inkılap şehidini takdis ve irtcaı tel’in etti.

Bayındır Belediye Reisi Kamil,Türk Ocağı Reisi Vasıf,Muallimler Birliği R. Naci”⁵²⁴.

⁵²¹ A.g.m, s.44.

⁵²² A.g.m, s.45.

⁵²³ A.g.m, s.45.

⁵²⁴ A.g.m, s.47.

İzmir Türk Ocağı

“ Menemen 2/1/931 – Bugün şehit Kubilay ve arkadaşlarının mezarları başında toplanan İzmir ve mülhakat Ocakları ile Meclisiumumi azası, belediye heyeti, cemiyetler, milli teşekküller, halk mümessilleri Türk gençliğinin büyük mefkuresine karşı yapılmak istenen bu kastı tel'in ile inkılaba ve onun büyük mübdiine karşı beslediği aşk ve sadakati ant içerek teyit eylemişlerdir. Keyfiyeti kardeş selamlarımızla arzeyleriz. İzmir Türk Ocağı Reisi Esat”⁵²⁵.

Tire Türk Ocağı

“Tire:2/1/931 – İnkılabımız uğruna şehit düşen Cumhuriyetimizin aziz evlatlarının ruhunu tazizen içtima eden heyetimiz inkılabı koruma hususunda bütün ocaklı kardeşlerle yekvücut ve Cumhuriyetin payidar olması için bütün fedakarlıklarını ifaya amade olduklarını arz ve hörmetlerimizi iblağ eyleriz. Tire Türk Ocağı Reisi Hikmet”⁵²⁶.

Aydın Türk Ocağı

“Aydın : 2/1/931- Bugün saat onda Türk Ocağı önündeki meydanda mektepliler, askerler, jandarma mekteplilerle ve halkın iştirakile yapılan ihtifalde ordu namına bir zabıt Bey, Ocak namına bir kardeşimiz, irfan ordusu namına aziz şehit Kublay'ın arkadaş ve talebeleri tarafından hitabelerle kahraman şehidin hatırası taziz ve irtica tel'in ve bu vesile ile de Cümhuriyet ve inkılap uğruna fedayihayataahdüpeyman edilmiştir. İhtifal Heyeti Reisi n: Hasan”⁵²⁷.

Kula Türk Ocağı

“Kula:2/1/931- Bugün toplanan Ocaklılar Menemen'de faaliyete geçen mürtecileri ve bunların mensubu olanları kalplerinden kopan nefret hisleri ile tel'in etmiş ve bunların karşısında Cümhuriyetin müdafli olarak

⁵²⁵ A.g.m, s.47.

⁵²⁶ A.g.m, s.48.

⁵²⁷ A.g.m, s.49.

*çok asil hislere çarpışan muhterem Kubilay Beye derin hörmet ve minnet hislerimle tekrim eylemiştir. Kula gençlerinin teessürlerini ve irtica aleyhinde aynı hisle mütehassıs olup bunun her zaman her suretle istibataamâde bulduklarını iblağ eylerim efendim. Kula Türk Ocağı Reisi Ethem*⁵²⁸.

Denizli Türk Ocağı

*“Denizli: 2/1/931- Menemen’de inkılap ve mefkure şehidi Kubilay için bugün binlerce halkın iştirakile yapılan muazzam ihtifalde irtica teşebbüsünün failleri şiddetle takbih ve tel’in edilmiş, bütün bir memleket halkı Cümhuriyet ve inkılabı korumak hususunda en aziz antlarını tekrarlamışlardır. Halkın bu yüksek şehitdolayısıyla Cümhuriyete gösterdikleri ebedi rabitanın arz ve iblâğına heyetimizin memur edildiğini hörmetle arz ederim efendim. C.H.F. sı R.N: Hamdi, Denizli Mebusu: Yusuf, Denizli Valisi n:Halit*⁵²⁹.

Türk Ocakları Kubilay Olayını tel’in etmekle kalmamışlardır. İnkılaplara karşı yapılan bu olayı bizzat kendilerine yapılmışçasına sırtlanarak devletin yanında yer almışlar ve resmi olmasa da temsilciliğini ve savunuculuğunu yapmışlardır. Çekilen telgraflarda ve yapılan protestolardan da anlaşılacağı üzere bu olay tüm yurttaki Türk Ocakları’nda yankı uyandırmış, fakat Batı Anadolu’da konumu itibariyle daha çok tepki gösterilmesine neden olmuştur.

19 Mart 1931’de Son Posta gazetesinde çıkan şu haber Menemen Türk Ocağı’nın tepkisini anlamamızda daha faydalıdır;

“Aziz Menemenli,23 Kanun-ı Evvel 1930 salı günü sabahı,altı esrarkeş serseri tarafından yapılan irtica baskınını unutma.Ve bu tarihi daima kalbinde muhafaza et ki cumhuriyetle onun mütemmi olan inkılabın kıymeti artsın.Şimdi sana düşen vazife Türk Ocağına manen ve maddeten yardım ederek Ocağın inkılapdaki ağır ve mühim olan vazifesini teshil etmektir.Türk Ocağı senin en samimi muhitindir. Çünkü o piştar,mürşit ve

⁵²⁸ A.g.m, s.49.

⁵²⁹ A.g.m, s.50.

inkılapçıdır. Memleketinin tarihini yükseltmek vazifendir. Bunu mazin,halin ve istikbalin sana emrediyor. Ey muhterem Menemenli, bunu bil, vakit geçirme, Ocağa aza kaydol, onun dileklerine, ihtiyaçlarına severek iştirak et. Ocağın ağır ve mühim olan hamlelerinde de muvaffak olabilmesine yegane amil senin yardımındır. Seni her hususta yükseltecek Ocağındır”⁵³⁰

diyerek nicelik olarak küçük fakat nitelik olarak büyük olay yaratan bu olay konusunda Ocak temsilcileri halkın üye olarak güçlerine güç katmasını istemişlerdir.İzmir Türk Ocağı başta olmak üzere tüm Ocakların sert tepkiler gösterdiği bu olay karşısında inkılaplara muhalefet eden kesimin varlığı kadar bunlara sahip çıkan hatta organize bir şekilde sahip çıkan vatandaşlarında olduğu anlaşılmaktadır.Batı Türk Ocakları,bölgesel kalkınmayı sağlamaya çalışarak bu vatana önemli hizmetleri gönüllü vermekle birlikte Gazi Mustafa Kemal ve inkılaplarının da yanında yer almışlar ve bu sayede yeniliklerin öncüsü,yöneticilerin eli kolu kanatı olmuşlardır.

2.12. Gazi Mustafa Kemal’in Batı Anadolu Türk Ocaklarında Yaptığı Konuşmalar

Gazi Mustafa Kemal’in 14 Ocak 1923 yılında başlayarak 21 Şubat 1923 yılında sona eren ve Batı Anadolu’nun birçok ilini ve civar ilçelerini kapsayan bu gezi aynı zamanda Batı Anadolu İnceleme Gezileri olarak da bilinmektedir⁵³¹. Gazi Mustafa Kemal, bu geziyi Saltanatın kaldırılması ve Osmanlı İmparatorluğundan kalan kurumların bertaraf edilmesiyle oluşturulan yeni kurumların işleyişini izlemek içinde önemli bir fırsat olarak görmüştür.Mustafa Kemal, 25-26 Ocak’ta Alaşehir,26 Ocak’ta Salihli İstasyonu,26 Ocak Turgutlu(Kasaba),Manisa ve 27,29,30,31 Ocak tarihlerinde de İzmir’de bulunmuş ve bu sırada bölgedeki Türk Ocaklarını ziyaret ederek incelemeler yapmıştır⁵³².

⁵³⁰ İbrahim Karaer, **Türk İnkılabı ve Türk Ocakları(1912-1931)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜ. TİTE, Şubat 1989, s.153.

⁵³¹ Eren Akçiçek, Mehmet Karayaman, **Atatürk’ün Türk Ocaklarını Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar**, İzmir, 2007, s.68.

⁵³² Nermin Kılıç, **Atatürk’ün Türk Ocaklarındaki Konuşmaları**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi.(Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bolu, 2006, s.68.

Gazi Mustafa Kemal'in eşi Latife ile birlikte çıktığı bu Batı Anadolu gezisinde uğradığı kasabalardan birisi Akhisar olmuştur.⁵³³ Şubat 1923 tarihinde Akhisar'da bulunan Gazi, Akhisar Belediyesinin adına Akhisar Türk Ocağı'nda düzenlediği çay partisine katılarak burada yedi saat bulunmuştur.⁵³³. Burada Ocak reisi Dr.Şemseddin Bey Gazi'nin gelişi şerefine konuşma yapmış buna binaen Gazi Mustafa Kemal şu açıklamalarda bulunmuştur;

“Muhterem Efendiler! Beyefendi'nin memleket namına ve Türklük namına söylediği sözlerden fevkalade memnun oldum.Şahsıma ait olan teveccühkar kelimelere karşı özel olarak teşekkür beyan ederim.Efendiler,dünyada hiçbir millet yoktur ki,büyük veya küçük zulümlere maruz kalmamış olsun.Çünkü her millet yaşamak mecburiyetindedir.Yaşamak için mücadele şarttır.Şimdiye kadar pek çok milletler birçok darbelerle maruz kalmışlardır.Bu darbelerin neticesi iki manzara arz eder.Birincisi bu darbeler bir milletin benliğini,mevcudiyetini mahveder.İkicisi, bu darbeler mevcut şekli yıksa bile asli unsuru imha edemez.Bu gibi darbelerle maruz kalan bir memlekette ikinci neticenin husule gelebilmesi için o memleketin dayandığı milletin çok kuvvetli olması lazımdır.İşte Türk milleti böyledir.Türk milleti maruz kaldığı darbeler karşısında mevcudiyetini muhafaza etmiştir.Gerçi hariçten gelen bu darbelerin sonuncusu Osmanlı Devleti'ni yıktı,fakat asli unsur olan Türk milletini mahvedemedi.Türk Milleti mevcudiyetini devam ettirebilmenin ne gibi sebeplere ve şartlara bağlı olduğunu takdir ederek onları hazırladı ve yeni bir devlet vücuda getirdi.Efendiler,hakikatten Akhisar düşman darbelerinin ilk hedeflerindne birini teşkili etti, fakat bu darbe karşısında dağılmadı.Hemen bir namus cephesi vücuda getirerek mücadeleye fedakarane bir surette devam etti.Bundan dolayı bütün Akhisarlılar milletin takdirine layıktır.Bugün Akhisarlılarla yakından temas etmeliğim vesilesiyle bende kendimi tebrik ederim.” Bu konuşmanın üzerine Gazi, Lozan Görüşmeleri hakkında da bilgi vermek maksadıyla; *“Barışın tesisi lüzumu inkar edilemez bir hakikattir.Biz bunu samimi olarak takdir etmiş bulunuyoruz.Muhattaplarımızdan aynı samimiyeti bekleyerek muzaffer*

⁵³³ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, a.g.e, s.90.

ordularımızı durdurduk ve delege heyetimizi Lozan Konferansı'na gönderdik.Fakat hakikatin tasavvur eylediğimiz gibi tezahürünü görmek henüz mümkün olmadı.Delege heyetimizden her gün aldığımız malumatın tasavvurlarımızı teyit etmesini beklerken,aksi neticelere şahit oluyoruz.Konferansla gösterdiğimiz bütün sıcak niyetlere,samimiyetlere rağmen, muhattaplarımız hala bizi imha etmek,bize bağımsız bir devlet muamelesi yapmamak zihniyetinden uzaklaşmadıklarını göstermektedir.Hala bize bağımsızlığı ihlal eden imtiyazlar kabul ettirmek ısrarında bulunuyorlar ve bu ısrarde ileri gidenlerin İtalyanlar ve bilhassa Fransızlar olduğunu hayretle görüyoruz.Nihayet Lozan müzakereleri iktisadi meselelerden dolayı kesintiye uğramıştır.Bunu bittabi gazeteler yazacak ve hepiniz okuyacaksınız.

Bundan zerre kadar hayrete düşmemekliğiniz icap eder. Ancak mesuliyeti bize ait olmayan ve olmayacak olan düşmanlıkların safhaları ne olursa olsun, bizim meşru haklarımızı her suretle temine muvaffak olacağımıza eminiz. milletin azmi,kuvvet ve kabiliyeti buna kefildir ve yeterlidir”⁵³⁴ açıklamalarında bulunarak Lozan Görüşmelerindeki pürüzlerin nedeninin Türk Hükümetinden ziyade Batılı güçlerin bağımsızlığımızı kabul etmemekte gösterdikleri dirençten bahsederek Lozan Görüşmelerini Akhisar Türk Ocaklıları başta olmak üzere tüm Akhisar halkını haberdar etmiştir. Görüldüğü üzere Türk Ocakları haklın bilinlendirilmesi için önemli bir köprü olmuştur.

13 Kasım 1923 yılında kalp krizi geçiren Gazi Mustafa Kemal'i kontrol eden Dr.Neşet Ömer İrdelp bu durumun çok çalışmaktan ileri geldiğini söylemesi ve eşi Latife Hanımında zatürre geçirmesi nedeniyle durumu göz önünde bulunduran Gazi hava değişimi maksadıyla Akdeniz kıyılarını kapsayan bir gezi düzenlemiştir⁵³⁵.

⁵³⁴ Eren Akçiçek, Mehmet Karayaman, **Atatürk'ün Türk Ocaklarını Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar**, İzmir, 2007, s.69-70.

⁵³⁵ **A.g.e.**, s.106.

4 Şubat 1924 günü Kuşadası ve Söke Türk ocaklarında bulunan ve buraki üyelerle devrimler üzerine konuşan Gazi⁵³⁶, 7 Şubat 1924'te eşi ile birlikte İzmir Türk Ocağı'nı ziyaret etmiş ve Ocağın bünyesinde bulunan Altay İdman Yurdunu ziyaret etmiş ve çalışmalar hakkında bilgi edinmiştir. 8 Şubat 1924 tarihinde Söke'de bulunan Gazi buradaki halkın ve şehrin ekonomik ve sosyal yapısı hakkında tespitlerde bulunmuş ve yetkililerin "*Rum mahallesine*", "*Kemal Paşa*" adının verilmesinden mutluluk duyarak yeni inşası bitmiş olan Söke Türk Ocağı Gazi tarafından açılmıştır. Söke Türk Ocağı'nda bir müddet dinlenen Gazi, Ocak defterine Söke İdman Yurdunu ve Ocaklıları öven yazılar yazarak buradan ayrılmıştır⁵³⁷.

Gazi Mustafa Kemal, 20 Eylül-22 Ekim 1925 tarihinde Bursa-İzmir-Konya'yı kapsayan bir yurt gezisi yapmış Balıkesir'e uğradıktan sonra Akhisar'a gelmiştir. Türk Ocağına gelen Gazi'ye halkın muazzam ilgisi olmuştur. Ocağa gelişi şerefine konuşan Dr. Şemseddin Bey'den sonra sözü alan Gazi'nin gündeminde Şapka İnkılabı meselesi olmuştur⁵³⁸. Ve bu konu üzerine, "İnkılabın temellerini derinleştirmek ve geliştirmek lazımdır. Medeni cihan çok ileridedir. Ve o medeniyete dahil olmak zorundayız. Şapka giyelim mi giymeyelim mi gibi sözler manasızdır. Efendiler! Medeni olmayan insanlar medeni olanların ayakları altında kalmaya maruzdurlar"⁵³⁹ diyerek Şapka İnkılabı üzerine yapılan tartışmaların manasızlığından bahsetmiştir. Konuşmasını tamamladıktan sonra Gazi Mustafa Kemal Ocak defterine, "*Akhisar Türk Ocağı'nda muhterem Akhisarlı'ların hissiyat ve telkinatına tercüman olan bu hitabeyi dinlemekle çok mütehasıs oldum. Hars Ocağının muhitâtı için feyizli olmakta azim ile devamını temenni ederim. 10.10.1925 G.M.Kemal*"⁵⁴⁰ Akhisarlıların ve Ocaklıların ilgi ve alakasından mes'ut bir şekilde ayrılan Mustafa Kemal buradan Manisa'ya hareket etmiştir. Mustafa Kemal'in yurt gezisine çıktığını öğrendiklerinde Manisalılar, Gazi'yi Manisayı ziyaret etmesi için

⁵³⁶ Nermin Kılıç, **Atatürk'ün Türk Ocaklarındaki Konuşmaları**, Abant İzzet Baysal Üni.(Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bolu, 2006, s.108.

⁵³⁷ Eren Akçiçek, Mehmet Karayaman, **Atatürk'ün Türk Ocaklarını Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar**, İzmir, 2007, s.106; Kılıç, **a.g.e.**, s.108.

⁵³⁸ Kılıç, **a.g.e.**, s.123.

⁵³⁹ **Yanık Yurt**, 11 Teşrin-i Evvel 1925.

⁵⁴⁰ **Yanık Yurt**, 11 Teşrin-i Evvel 1925.

davet etmişleridir⁵⁴¹. Balıkesir’de olduğu sırada Manisa Belediye Başkanı Bahri,halkı temsilen Kanî,Abbas ve milletvekili Reşat ve Kemal Beylerden oluşan heyet Balıkesir’e giderek Gazi ile görüşmüşler ve bu görüşme sırasında Gazi heyeti gayet alakadar bir tutumla karşılayarak davetlerine icap etme sözünden bulunmuştur⁵⁴². 10 Ekim 1925 günü Akhisar’dan ayrılan Gazi Mustafa Kemal, Manisa Türk Ocağı’nı ziyaret etmek için hareket ederken Manisa halkı Mustafa Kemal’in Manisa’yı ziyaret etmesi dolayısıyla her yeri köşe bucak süslemişlerdir.Burada bir gün konaklayan Gazi ertesi gün yine halkın yoğun ilgisi arasında Ocaklılar,belediye ve Halk Fırkası temsilcilerinin hazır bulunduğu bir erkân tarafından İzmir’e uğurlanmıştır⁵⁴³. İzmir Türk Ocağı’na gelen Gazi,burada Türk kadının gelişmesi ve ilerlemesi hakkında Ocaklılarla görüşmeler yapmış ardından da Kemalpaşa Türk Ocağı’na ziyaret etmek amacıyla yola çıkmış ve 12 Ekim 1925 tarihinde Ocağı ziyaret ettiği sırada KemalpaşaTürk Ocağı ReisiFeyzi Bey Mustafa Kemal’e ithafen; *“Büyük münci Kemalpaşalıların,büyük halaskarını aralarında görmekle hissettikleri sevinç ve bahtyarlığa nihayet yoktur.Çoktan beri arzuladığımız Gazi’imizin kazamıza lütfen teşrifleriyle halk bugün bayram yapmaktadır.Ey büyük dahi!Senin gösterdiğin yol,bizim için en doğru ve nurlu yoldu.Senin arkandan ve gösterdiğin yoldan bilaperva yürüyoruz ve daima yürüyeceğiz.Yaşasın büyük Gazi!”* demiş bunu üzerine Gazi Mustafa Kemal,Kemalpaşa ile ilgili bir anısı şöyle aktarmıştır, *“Arkadaşlar, bütün hayatımda sevinçle geçirdiğim bir gece vardır.O gece ordumuzun İzmir’e girdiği günün burada geçirdiğim gecesidir.O vakit buradan geçerken bu muhterem halkıngördüğü zulüm ve tecavüze rağmen resmimi koyunlarından çıkararak beni tanışıklarını ve otomobilime atılarak kucakladıklarını unutmam.Bugün o hatırayı yaşıyorum,bahtiyarım!”* diyerek Kemalpaşa halkının Milli Mücadele döneminde neler hissettirdiğini anlatmıştır⁵⁴⁴.

12 Ekim 1925’de Kemalpaşa Türk Ocağı’nda sonra Bornova Türk Ocağı’nı ziyaret eden Gazi burada kendisi adına düzenlenen törene katılmıştır.13 Ekim 1925 tarihinde Başvekil İsmet Paşa, Meclis Başkanı Kazım Paşa, Ordu Müfettişi Fahreddin Paşa,Rize milletvekili Fuad,Kütahya milletvekili Nurettin,Başkatip Tevfik

⁵⁴¹ **Anadolu**, 6 Teşrin-i Evvel 1925.

⁵⁴² **Ahenk**, 11 Teşrin-i Evvel 1925;**Anadolu**, 11 Teşrin-i Evvel 1925.

⁵⁴³ Mevlüt Çelebi, *Atatürk’ün Manisa’yı Ziyaretleri*, **ATAM**, C.XIV, S.40, Ankara, Mart 1998.

⁵⁴⁴ Kılıç, **a.g.e.**, s.124;Çiçek, Karayaman, **a.g.e.**, s.131.

ve Seryaver Resuhi Bey'den oluşan erkânıyla birlikte İzmir Türk Ocağı'nı ziyaret eden Gazi'yi Ocak reisi Aziz Bey ve Ocaklılar karşılamış⁵⁴⁵ Musiki Yurdu'nun verdiği konseri dinledikten sonra inkılaplar üzerinde musikinin teesirinin çok güçlü olduğunu söyleyen Gazi'ye Denizli Türk Ocağı namına Mümtaz Bey takdim edilmiştir. Türk Ocağı bünyesinde bulunan Altay İdman Yurdu'nu ziyaret etmiş ve buradaki gençleri tebrik ederek buradan ayrılmıştır⁵⁴⁶.

16 Ekim 1925 Kasaba Türk Ocağı'nı ziyaret eden Gazi'yi⁵⁴⁷ 2 sene sonra tekrar aralarında görmekten mutluluk duyan halk adına Türk Ocağı Reisi Dr. Seyfeddin Bey; *“Asırların batıl hurafeleri içinde puyan olan (koşan) asil ve necip Türk milletine hakikatı ihsas ettin. O benim yüksek milletimin kirli ve sefil ihtiraslarla karıştırılan hüvviyetini sen meydana çıkardır. Sen bizim için bir güneşsin. Karanlıklar içinde çırpınan Türk'e nurlu yollar gösterdin. Vatanın öz sahibi evvelce hakir idi, uşak idi. Ona efendiliği ihsar eden sensin..”* diyerek Mustafa Kemal'e minnetlerinden bahseden Dr. Seyfeddin Bey ve diğer Ocaklılar Gazi gelmeden önce de en çok ihtimam gösterilen kıyafetlerin asrileşmesi mevzusuna bizzat önem göstermişlerdir. Bursa milletvekili Nureddin Paşa'nın şapka kanununa red vermesi üzerine Kasaba Türk Ocağı bu durumu protesto etmesinden de anlaşılacağı üzere Ocaklılar, inkılaplara bizzat önem vermiş ve Gazi'nin tutturduğu çizgiyi kendilerine izlenecek yol olarak görmüşlerdir⁵⁴⁸.

7 Mayıs 1926 yılında başlayan Anadolu gezisinde Batı Anadolu seyahati Soma-Akhisar-Manisa-İzmir ve Çeşme ziyaretleriyle sona ermiştir. Bu gezinin konusunu ülkede olan olaylar ve yapılan inkılaplar oluşturmuştur. Tekke ve zaviyelerin kapatılması, Medeni Kanunun kabulü, Musul Sorununun çözümü ve Mustafa Kemal'e suikast girişimi gibi konular gezinin ana konusunu oluşturmuştur. Bu gezi sırasında Manisa'ya gelen Gazi, Türk Ocağı heyetini kabul etmiştir⁵⁴⁹. İzmir'de suikast girişiminin yaşanmasından dolayı Türk Ocağı adına İsmail Hakkı Bey, Ahmetli'den Belediye Reisi Hasan ve Hilal-i Ahmer Heyeti ile Himaye-i

⁵⁴⁵ Çiçek, Karayaman, **a.g.e.**, s.127.

⁵⁴⁶ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.163; Çiçek, Karayaman, **a.g.e.**, s.127.

⁵⁴⁷ Kılıç, **a.g.e.**, s.124.

⁵⁴⁸ Salih Özbaran, *Cumhuriyet'in Kasaba (Turgutlu) Coşkusu*, **ÇTTAD**, C.XII, S.24, Bahar 2012, İzmir, s.6-7.

⁵⁴⁹ Kılıç, **a.g.e.**, s.128.

Etfal şubesi başkanı Hacı Kerim Beyler, “En ümitsiz ve karanlık günlerimizde nur-ı iman ve benliğimize hakim kılan ve daima bizlerin rehâkâr olan istiklâl ve hürriyetimize sahip,bizi esaretten kurtarıp huzur ve istirahate birleştiren yüce,sevgili mübeccel göz bebeğimiz Gaziye haris emellerinin tatmini için sana değil,Türk’ün varlığına kast eden failleri nefretlerle tel’in eder ve bir an evvel tecziyelerini talep eyleriz efendim”⁵⁵⁰ diye açıklamada bulunan Manisa Türk Ocağı ve diğer kuruluşlar Gazi’ye yapılan suikasti kınayarak onun yanında yer almışlardır.

25 Ocak-3 Mart 1931’de çıktığı yurt gezisinde 1929 Dünya Ekonik Buhranının ve yaşanan Kubilay Olayının ardından bölgenin nabızını ölçmek için Batı Anadolu’ya ziyaretler gerçekleştiren Gazi⁵⁵¹,28 Ocak 1931 tarihinde İzmir’e gelmiş, 2Şubat 1931 günü İzmir Türk Ocağı’nda kendi şahsına verilen çay ziyafetine katılmıştır⁵⁵².İki katlı ve altı kahve olan Aydın Türk Ocağı’nda kahveyi ziyaret eden Gazi,oyun oynayanların eski rakamları kullandıklarını görmüş ve bu durumu Ocak Reisi olan Feyzi Germen Bey başta olmak üzere Türk Ocağı idare heyetine kızmıştır.Feyzi Germen Bey ile tanıştıktan sonra Aydın’ın sosyolojik ve ekonomik yapısını soran Gazi’ye Feyzi Bey ve mahiyetinin gelişi güzel cevaplar vermesinin ardından durumu daha iyi anlamak maksadıyla köylere sağlık,ekonomik ve eğitsel ne gibi çalışmalar yaptıklarını soran Gazi’nin bu suali üzerine Ocaklı Emin Bey,yeterli para ve araç olmamasından dolayı gerektiği gibi çalışmaların yapılmadığını belirtmiş bunu üzerine Gazi,Menemen Olayına ima ederek; “*Siz gidemiyorsunuz ama bir sürü yobaz ayağına çarık çektiği gibi sırtındaki torbayla karanfil yağı satacağım diye inkılabı köstekleyen yayınlarla köyleri adım adım dolaşmaktadır.Sizin ise bu uğurda en küçük bir tedbiriniz ve hareketiniz yok*” diyerek Ocaklılara sert çıkmıştır⁵⁵³.Aydın Türk Ocağı’nda karşılaştığı bu durum nedeniyle rejimin henüz benimsenmediğini ve Türk Ocaklarının da halkı aydınlatmada çok yeterli olmadığını gördüğünden dolayı CHF ile birlikte çalışmalar yapılmasına karar vermiştir.Bu durumu tabii olarak en çok etkilemiş olan olay Aydın Türk Ocağında gördüğü gayri ihtiyari hava olmuştur.Mustafa Kemal’in CHF ile birlikte çalışacağını ilk sinyallerini; “*..Türk*

⁵⁵⁰ **Hizmet**, 24 Haziran 1926.

⁵⁵¹ Günver Güneş, Cumhuriyet İlk Yıllarında Aydın Türk Ocağı, **Türk Yurdu**, Cilt.32, Sayı.300, Ankara, 2012, s.65.

⁵⁵² Kılıç, **a.g.e**, s.142;Çiçek, Karayaman, **a.g.e**, s.145.

⁵⁵³ Çiçek, Karayaman, **a.g.e**, s.151.

Ocakları CHF'nin hars şubesidir.Fırka millete mürebbilik yapacak ilim,iktisat,siyaset ve güzel sanatlar gibi bütün hars sahalarından vatandaşları yetiştirmek için pişvalık edecektir.Ocaklılar CHF'nin programını vatandaşlara izah etmekle asıl vazifelerini yapmış mefkurelerine en büyük hizmeti ifa etmiş olurlar.Gayemiz bu çok faydalı olduklarına kati kanaatimizbulunan yol üzerinde milleti ahenk olarak yürütmekten ibarettir.” Dediği açıklamasında vermiştir⁵⁵⁴. SCF'nin güç kazandığı Aydın'da Türk Ocaklarının yeteri kadar çalışmadığını hissettiren Gazi,bunu faturasını Türk Ocaklarına keserek birleştirilmesi ve CHF'nin kontrolünde çalışmalar yapılması adına faaliyetlerde bulunmaya başladığını göstermektedir bu durum⁵⁵⁵.Gazi Mustafa Kemal,Ocaktan ayrıldıktan sonra CHF Aydın şubesi başkanı olan Adnan Menderes'e baskılar yaparak bu idare heyetinin istifa ettirilmesine yerine aktif hizmetlerde bulunacak olan bir idare heyetinin oluşturulmasını istemiştir.Bunun üzerine idare heyeti istifa ettirilerek yerine Asaf Gökbel başkanlığında yeni bir idare oluşturulmuştur⁵⁵⁶.Aydın Türk Ocağı'nın kapatılmadan önceki idare heyeti ise,Dr.Nazif Bey,Dr.Baki,Ziraat Mütahassısı Nadir,Maarif Müdür Niyazi,Muallim Vahit,Ömer Lütfü ve Asaf Kenan Beylerden meydana getirilmiştir.Bu yeni idare heyeti Ocakların kapatılma sürecine kadar aktif davranmış ve mesailerini Ocak için yapmışlardır.Gazi,Aydın'dan sonra 4 Şubat 1931 tarihinde de Nazilli Türk Ocağı'nı ziyaret etmiştir.CHF'li heyet,öğretmen, tüccar, memur ve çiftçilerle görüşükten sonra buradan ayrılmıştır⁵⁵⁷.

Gazi Mustafa Kemal, İzmir başta olmak üzere Aydın, Manisa, Kasaba, Salihli, Söke, Nazilli gibi birçok kent ve kasabadaki Türk Ocaklarına uğrayarak burada yapılan inkılaplar hakkında halka birinci ağızdan duyurma ve kamuoyu oluşturma fırsatı bulmuştur.Bu açıdan yeni kurulan Cumhuriyet'in dinamizmini sağlayan Ocaklar,halkın anlaması içinde önemli bir köprü oluşturmuştur.Cumhuriyet'e zarar vereceği anlaşıldığında CHF'yle beraber çalışması için yeniden düzenlenen bu kurumlar halka inkılapları benimsetmek için önemli görevler üstlenmişler ve işlevsellikleri de inkar edilemez bir gerçek haline gelmiştir.

⁵⁵⁴ Çiçek, Karayaman, **a.g.e**, S.151.

⁵⁵⁵ Günver Güneş, Cumhuriyet İlk Yıllarında Aydın Türk Ocağı, **Türk Yurdu**, Cilt.32, Sayı.300, Ankara, 2012, s.66.

⁵⁵⁶ Çiçek, Karayaman, **a.g.e**, S.152.

⁵⁵⁷ **A.g.e**, s.152;Kılıç, **a.g.e**, s.142-143.

2.13. Batı Anadolu Türk Ocaklarından İzmir ve Aydın Türk Ocaklarının Mimari Yapısı ve Tarihçesi

Batı Anadolu'nun en gelişmiş ticaret kenti olması nedeniyle diğer kentlerden bir adım daha önde olan İzmir Türk Ocağı da özünde diğer Ocaklar gibi bina sıkıntısı çekmiştir. İzmir Türk Ocağı üyeleri ilk olarak İttihat Terakki Kulübünün bir odasında toplanmıştır. Daha sonra Köylü gazetesinin sahibi olduğu idarehanede büyük bir salon kirilayarak çalışmalar yapmıştır. Milli Mücadele döneminde ülkenin genel haline benzer vaziyette olan İzmir'de kent içler acısı bir hale bürünmüştür. Toplantılar ve diğer aktiviteler Milli Kütüphane'de düzenlenmiştir⁵⁵⁸. İzmir Türk Ocağı'nın bu halinden dolayı *Ahenk* gazetesi 21 Mayıs 1925'te dikkat çekmek adına aşağıdaki haberi yapmıştır;

TÜRK OCAĞI

Koskoca İzmir'de Türk Ocağımıza tesisi tarihinden beri bir bina bulamadık. En ulvi bir teşkilat-ı milliyemiz olan Ocağı İzmir gibi bir yerde bir binaya hem de şeref-i milli ile Ocak yegane milli teşkilat uluyemizdir. Bila istisna her Türk bu teşkilatın asayı mübayasındandır. Bu sebeple Ocağın bir binaya malik olmaması bir Ocak ki Türk harsının tamim ve inkişafını temin ile muazzafdır. O halde nasıl olur da böyle iken Ocağı binasız bırakırız. En baş medar-ı faaliyetdn mahrum bir halde yaşatırız.

İzmir'de Türk Ocağı'nın değil beş on odalı bir merkezi hakkı bir mahale kadar vasi ve her türlü vesait-i alemiyeyi haiz bir malikanesi olmalı idi. Çünkü Türk Ocağı şu veya bu vatandaşın malı değil bütün Türkleri harsen temsil eden bir mevcudiyet ve binaileyh bütün Türklerin malıdır.

Bu ana kadar Türk Ocağı için Türk sanat mimarisinin inceliklerini temsil ve ifade eden muazzam bir bina meydana getirilmeli idi. Getirilemedi. Meydana getirememek bir nakise değilse bile bir hatadır.

⁵⁵⁸ Oğuzhan Bozdağ, Türk Ocakları İdeolojisi ve Mimarisi (1912-1931), Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Dan.Neşe Gurallar, Ankara, 2013, s.56-57.

Ocağın feyzi çok mühimdir. Bu feyzin uluiyetini dün için Ocağın teşekkülünden evvelki teşekkülünden sonraki vaziyetleri karşılaştırmak lazımdır. Karşılaştırdınca anlaşılacaktır ki Türk'e benliğini idrak ettiren Ocak'tır. Türk'ün söndürülen asarını canlandıran Ocak'tır. Ocağın teşekkülünden evvel Türkleri tahkir moda idi. Bu modaya ait hatıralar az çok yaşamış ırkdaşlarımızın kalblerinde vardır.

Abdülhamit devrinde Türklerin vatanı yabancıların istilasına maruz kalmış ve filhakika bütün Türkiye iktisaden ve siyaseten yabancı anasırların taht-ı hakimiyetine intikal etmişti. Her yerde hür hakir görülen yalnız Türkdü. Türk olmayan anasırların Ermenisinde tutunda ta Çingenesine varıncaya kadar bu hakimiyette hissesi vardı.

Türk'e bir vazife kalmıştı kendi vatanında hakaret görmek. Ermenilerin, Rumların ve canı yürekli sultanların, vezirlerin refahı için çalışmak. Kızan bir Ermeni birisini tahkir etmek istediği zaman (Dağın Türkü) diye haykırdı.

Sultanların hükümetlerinde Türkün hiçbir kıymeti yoktu. Çünkü hükümetin başında Türk bulunmuyordu. Hamid devri yıkıldıktan sonra yine bir zaman Osmanlılık diye bir devir başladı. Türk Ocakları devirde asırlardan beri kendi vatanında hakaret gören Türk'ün kalbinde doğdu. Ve bu doğuşla beraber mücadele başladı. Mücadele Ocakların lehinde süratle inkişaf etti. Türk benliğini aldı. Her hakareti fülen reddetti. Türk olduğundan dolayı hakarete uğrayan Türk nihayet ruhundaki cevheri izhar etti. (Türk) diye hakarete ictisar edenleri boğdu. O vakitler hakarete uğradığı zaman boynunu bükerek çekilip giden Türk bugün hakarete ictisar edenlerin canını parçalar.. değil mi... Harekat-ı Milliyeyi bütün muhayyer-ül kul zaferleri doğuran hep Türk'ün hissiyatı aliyyesidir.

Demek oluyor ki ilan-ı meşrutiyetten sonra başlayan hars mücadelesi milli inkılabında ismini helak etti. Nihayet her türlü tasallut-ı saltanatı kasıdları yıktı. Kendi hakimiyetlerini canlandırdı. Bütün kendine hakaret eden anasırları kovdu.

Bu akla sığmayacak kadar büyük olan zafer tarihlerde yoktur. İşte bunlarla bu ulvi çok ulvi zaferlerle vaziyetlerle evvelki devirleri mukayyese edersek Türk Ocağı'nın ne olduğunu anlamakda hiç güçlük çekmeyiz. Ocaklar şimdiden sonrada mesai-i ilmiyelerinde daha esaslı bir surette devam edeceklerdir. Şark isyanına aid tafsilat arasında melunlardan bazılarının (Türkleri öldürünüz, Türkleri öldürmek cihaddan efsaldir) (Filan yerdeki Türk askerlerine baskın yapınız) dediklerine tesadüf etmiştik. Demek oluyor ki bunca temizliklere rağmen Türk düşmanlığı hissiyatını kalblerinde taşıyan melunlar kalmış imiş.

Türkiye Türklerindir. Türkiye Cumhuriyetinde yalnız Türkün hissiyatı Türkün her türlü hakimiyeti yaşayacaktır. Buna mukabil olan hiçbir his ve fikir ve hakimiyet Türkiye'de nefes bile alamayacaktır. Binaileyh Türkiye'ye gelmiş ve gelecek kim varsa behemahal Türk olarak bu topraklarda nefes alabileceklerdir.

Görülüyor ki Ocakların Türkleştirme ve Türkün harsı inkişafı ettirme hissiyatı aliyyesini takviye ettirme gibi mühim işleri görüb gidecektir. Bu işler öyle zannedildiği gibi kolay değildir. Bu işler ilim ile mesai-i ilmiye ile başarılacaktır. O halde durmayalım. Mutlaka çalışmalıyız. Türk Ocağını başta tutmağa vicdanen mecburuz.

Ocaklar himaye Ocaklara hizmet hükümetinde herkesinde vazifesidir. İzmirimizde Ocağın binasızlık yüzünden maruz kaldığı sıkıntılar artık kafidir. Mecbur çaresine bakalım bu binayı hazırlamak cümlemiz için hiçbir şey değildir. İstedığımız anda binayı en kısa zamanda hazırlayabilmeliyiz.

*Mahmud Şevki*⁵⁵⁹.

Bu durum gerek ilgiyi oluşturmuş ve böylece İzmir Türk Ocağı'na bir bina oluşturma çalışmaları başlamıştır. Ocak yöneticileri eleştirileri de göz önünde bulundurarak çalışmalarına yapmaya başlamışlar ve ucuz malzeme alınmasına karar verilerek bina yapımında mahkûmların çalıştırılmasına aynı zamanda Bahri Baba'da

⁵⁵⁹ **Ahenk**, 21 Mayıs 1341.

betonarme bina yapımına bu binanın yapılmasında da belediye mimarı Necmeddin Emre'nin görevlendirilmesine karar verilmiştir⁵⁶⁰. Binanın yapılmasına bankalar ve devlet erkani da önemli yardımlarda bulunmuştur. Türk Yurdu dergisine göre 82 357 liraya tamamlanan bina başka bir kaynakta 200.000 liraya tamamladığı söyleniyor. Bu durum da İzmir Türk Ocağı' nın yapım çalışmalarına önem verildiğini bize göstermektedir⁵⁶¹.

İzmir Türk Ocağı binasının dışında başka şubeler içinde bina yapımına karar verilmiştir. Tilkilik Mahfeli diye tanıtılan ve Ocaklı gençler için yapımı arzulanan binanın yapımı için İzmir Türk Ocağı'na Emlak Bankasının verdiği 2000 liranın 1250 lirası Tilkilikteki yer için alınır. Tilkilikteki şubenin sahip olduğu 250 lira bu miktara eklenerek 1500 lira Ziraat Bankası'na yatırılmıştır. İnşaat projesi nde giderlerin 4500 lira olacağı düşünülmektedir. Yine Yalılar şubesi için bir bina kiralanmıştır⁵⁶².

Aydın Türk Ocağı 1924 yılında kendi binasını oluşturmak ve çalışmalarını kendi binasında yapmak adına çalışmalara başlamıştır. Aydın Türk Ocağı'na İstasyon diye tabir edilen yerde Belediye tarafında bir arsa hediye edilmiştir. Yapının ilk taşın dualar eşliğinde Vali Ziya Bey koymuştur. Binanın yapımı için Valilik, Belediye, İdare heyeti birlikte hareket etmiştir⁵⁶³.

2.13. A. Batı Anadolu Türk Ocaklarını Tasarlayan Mimarlar

“Milli Hars ve Garp Medeniyeti” bütünleşmesi olan milli mimarinin genel özellikleri, Türk Ocaklarının da ruhunu ve temel felsefesini oluşturmuştur. Birinci Milli mimarinin genel özelliklerini İzmir ve Aydın Türk Ocaklarında görmekteyiz. İzmir Türk Ocağı binası “Milli Hars ve Garp Medeniyeti” özellikleriyle vücut bulan Birinci Milli Mimari Döneminin en önemli özelliklerinin örneğini sunan Ocak binalarındandır. Birinci Milli Mimari Dönemi literatürüne giren İzmir Türk

⁵⁶⁰ Oğuzhan Bozdağ, Türk Ocakları İdeolojisi ve Mimarisi (1912-1931), Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Dan.Neşe Gurallar, Ankara, 2013, s.56-57.

⁵⁶¹ **A.g.t.**, s.57.

⁵⁶² **A.g.t.**, s.57.

⁵⁶³ **A.g.t.**, s.59.

Ocağı'nın mimarı Necmettin Emre Bey'dir. Necmeddin Emre Bey milli mimarinin önemli isimleri arasında yerini almaktadır⁵⁶⁴.

Arif Hikmet Koyunoğlu, Manisa Türk Ocağı'nı da tasarlamıştır. Fakat Manisa Türk Ocağı'nın yapımı sırasında Türk Ocakları kapatılınca binanın yapımı durmuştur. Bu bina daha sonra Manisa kütüphanesi olarak yaptırılacaktır⁵⁶⁵.

2.13. B. Batı Anadolu Türk Ocaklarının Yapıları

Necmeddin Emre Bey'in tasarısını vücuda getirdiği İzmir Türk ocağı simetrik cephe ve plan düzenleri, Selçuklu ve Osmanlı klasik dönemini anımsatan dairesel yada sivri kemerler, girişin öne çıkartılması yada farklılaştırılması, girişin üzerinde konumlandırılan hitap balkonu, anıtsal görünüm, ön cephelerin diğer cephelere göre daha detaylı olması, geniş çatı saçakları Birinci Milli Mimarinin en önemli öğelerinden olan kubbe sadece İzmir Türk Ocağı'nda bulunmaktaydı⁵⁶⁶.

Yapıların ön cephelerindeki hareketlilik, taş ve mermer malzemelerin yoğunluğu, hitap balkonuyla anıtsal bir hava katılan Türk Ocaklarından beyaz mermer balkonlu Aydın Türk Ocağı mütevazi olmakla birlikte ilk oluşturulan Ocaklardan biri olması nedeniyle diğer Ocaklara örnek teşkil etmiştir.⁵⁶⁷

İzmir Türk Ocağı'nın oluşturulmasında yerli ustalar çalıştırılmıştır. Binanın müteahhitliğini Mazlum adında biri yapar. Kontrol mühendisi Behçet, beton imalatını Rıza Usta, salon nakışlarının düzenlenmesini Avni Usta, alçı pencere düzenlenmesini Yusuf Usta, kalorifer sistemini Elektrikçi Abdurrahman Usta, doğramacı Hüseyin Usta da bina yapımında emeği geçenlerdir. İzmir Türk ocağı süslemelerinin özgün olduğunu görmekteyiz aynı zamanda İzmir Türk Ocağı tiyatro salonunda Türk çinileri de kendini göstermektedir⁵⁶⁸.

⁵⁶⁴ A.g.t, s.72.

⁵⁶⁵ A.g.t, s.72.

⁵⁶⁶ A.g.t, s.81.

⁵⁶⁷ A.g.t, s.81

⁵⁶⁸ A.g.t, s.84-85

İzmir Türk Ocağı “T” şeklinde planlanmış ve diğer binalara göre daha çok büyüktür. Yapının girişi yan kısımda bulunmaktadır⁵⁶⁹.

Tire, Kula, Fethiye Türk ocaklarının özel sinemaları veya sinema arsaları bulunmaktadır. İzmir Türk Ocağı'nın 500 kişilik tiyatro salonu vardır.⁵⁷⁰ İzmir Türk Ocağı tiyatro salonu önemlidir. Tiyatro salonunun duvar ve tavan süslemeleri dikkat çekmektedir. Bu süslemelerde bitki motifleri ön plana çıkarken çatı ahşapla desteklenerek kiremitle kaplanmıştır. Bu salon önemli faaliyetlere ev sahipliği yapmıştır. Nezihe Muhittin, Hafız Burhan gibi isimler İzmir Türk Ocağında konserler vermiştir. Yine Muhlis Selahattin Bey'in Süreyya Paşa Opereti burada sahnelenmiştir⁵⁷¹.

Hamdullah Suphi Bey,"600 kişilik şuurlu bir gençliği toplayan bir mabet" diyerek İzmir Türk Ocağı'nın yeni binasını anlatmıştır. Konuşmasına ilk kez bir mabet yapan Ocağın İzmir olduğunu sözlerine katan H. Suphi Bey İzmir Türk Ocağı'nı yüksek milliyet fikrinin mabedidir diyerek anlatmıştır⁵⁷².

2.14. Batı Anadolu Türk Ocaklarının Kapatılış Sürecinde Mal Varlıkları ve Borçları

Yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman ülkeyi ve yaşanan işgallerin yaralarını silecek toplumsal çaba gösterecek topluluklara ihtiyaç vardı.Zira uzun süre işgal altında kalan ülkenin yeniden yapılanmaya ve kalkındırılmaya ihtiyacı vardı.Türk Ocakları'da bu gönüllülük esasına göre bir araya gelmiş üyelerden oluşması ve idealist insanların canı gönülden hizmet etmek maksadıyla çalışmalar yapması sonucunda TBMM tarafından önemli ilgi ve alakayı görmüştür.1 Ocak 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile “*Türk gençliğinin fikir ve seciyesinin inkişafına ve milli benliğinin tebellürüne hadim olan Türk Ocakları'na*”⁵⁷³ ihtiyaçlarını karşılamak ve fiziki mekan tahsis edebilmek amacıyla önemli yardımlar yapmışlardır.Yapılan bina ve arsa yardımı şu şekildedir;

⁵⁶⁹ A.g.t., s.96

⁵⁷⁰ A.g.t., s.104

⁵⁷¹ A.g.t., s.113

⁵⁷² A.g.t., s.122

⁵⁷³ Deniz, a.g.t., s.18.

“İzmir Türk Ocağı için Bakırcıyan’a ait bina,
 Alaşehir Türk Ocağı için Rum Meki ve Karapolit hane arsaları,
 Sarayköy Türk Ocağı için Kilise binası,
 Alaşehir Türk Ocağı için Meyhaneci kerimesi Fotini’ye ait bina,
 Bergama Türk Ocağı için İstiklal Meydanında sarraf Apustol zevcesi
 Aspaya’ya ait bina,
 Nazilli Türk Ocağı için Yani Kalidisi’ye ait bina,
 Manisa Türk Ocağı için Palamut Nahiyesi Türk Ocağı için 72 Numaralı bina,
 Salihli Türk Ocağı için Meyhaneci Tako Hanesi,itsalindeki Mihal oğlu Tanaş
 ve Vasil’e ait arsa ile birlikte,
 Manisa Türk Ocağı için Veziroğlu Yanko’nun evi,
 Kırkağaç Türk Ocağı için Mürsel Paşa Cad. 27 Numaralı Sazlıoğlu Ligor
 hanesi,
 Muğla Türk Ocağı için 4 Numaralı Manolaki Hanesi,5 Numaralı Eczacı Kara
 Lemyos hanesiyle birlikte,
 Menemen Türk Ocağı için Mermerli Mah. Fabrikacı Dimosten namıyla
 mukayyed 42 Numaralı hane,
 Tire Türk Ocağı için Vasfi Bey Cad. Arabacıoğlu Aristidi hanesi
 maamüştemilat,
 Fethiye Türk Ocağı için Hacı Nikodi Özidi (veya Öjidi)
 hanesi,maamüştemilat,
 Milas Türk Ocağı için Çanoğaki Aleksi hanesi,Kartoğlu Foli (veya Koli)
 hanesiyle birlikte,
 Bayındır Türk Ocağı için Toramanoğlu Hacı Atina’ya ait bina

Türk Ocaklarına verilmiştir. Verilen gayrimenkullerin künyesine baktığımızda anlaşılacağı üzere bu Ocaklar Lozan mübadelesi sonucunda

Türkiye'den ayrılan Rumlardan kalan binalardır⁵⁷⁴.Türk Ocakları'nın genel merkezden alınan kararları doğrultusunda Batı Anadolu Türk Ocakları'nda hem mal varlığı hem de nakdi yardımlar konusunda ülkenin yöneticilerinden de vatandaştan da destek görmüştür. Nitekim Gazi 1923 yılında İzmir Türk Ocağı'na iki bin lira nakdi yardım ve 1925 yılında Muallim Vacide Hanım, Talât, Hilmi, Sırrı, Ahmet ve Bakırlı Hüseyin Beylerin Soma Türk Ocağı'na yardımlar yaptığı bilinmektedir⁵⁷⁵.

1930'lu yıllarda öncelikle 1929 Dünya Ekonomik Buhranının yarattığı sıkıntılar ile birlikte S.C.F ile çok partili hayat denemelerinin yarattığı sıkıntılar üzerine Menemen Olayı'nın yaşanması ülkeyi iyice germiş ve rejimin hala sindirilemediği şüphesini doğurmuştur.Gazi bu dönemde ülkedeki genel havayı görmek maksadıyla yurt gezisine çıkmıştır.Bu geziler sırasında uğradığı Aydın Türk Ocağı'nda,Aydın Türk Ocağı reisi Feyzi Bey'in gayri ihtiyari tavır ve konuşmaları Gazi'yi iyice sınırlendirmiş ve Türk Ocakları'nın CHF'ye devredilmesi fikrini güçlendirmiştir. Bundan sonra da Türk Ocakları'nın devredilme çalışmalarının başlatıldığı görülmektedir.10 Nisan 1931'de olağanüstü olarak toplanan Türk Ocakları kurultayı kendini feshetmiştir⁵⁷⁶.Türk Ocakları'nın kapatılış nedenleri genel ve özel nedenler olarak ikiye ayırırsak, genel nedenleri daha öncede bahsettiğimiz gibi Dünya Ekonomik Buhranının yarattığı ekonomik gerginlikler, SCF'nin kurulmasıyla çok partili hayata geçiş çalışmalarında istenmeyen vaziyetlerin baş göstermesi ve bir de Menemen Olayı ortamı iyice germiştir. Özel nedenler ise Türk Ocaklarının CHF'nin arzu etmediği yapılanmaların içerisinde yer alıyormuş imajının doğması ve bazı müfettiş raporlarında Türk Ocakları'nın olduğu yerlerde CHF'nin teşkilatlanmasıyla ilgili sıkıntıların çıktığı hakkında raporlar oluşturulması, Hamdullah Suphi Bey'in tavrı ve Ocaklılar arasındaki çekişmeler, İzmir Türk Ocağı'nda başlayan Ocakta içki içilir mi tartışmalarının Hamdullah Suphi Bey'in sert taarruzuna maruz kalmış olmasıyla birlikte ilerencilik-gericilik tartışmalarının yaşanması ile iyice gerilen ortamın sonucunda Gazi'nin çıktığı yurt gezisi sırasında Aydın Türk Ocağı reisi Feyzi Bey'in tavırları ve idare heyetinin bu bölgeyle ilgili

⁵⁷⁴ Deniz, **a.g.t.**, s.19-21.

⁵⁷⁵ Tuncer, Hacaloğlu, Memişoğlu, **a.g.e.**, s.90-163.

⁵⁷⁶ Sarımay, **a.g.e.**, s.324.

bir çalışma yapmamaları ve bunun üzerine mazaret sunmaları Ocakların ipini çeken bir hadise olmuştur.⁵⁷⁷

Kapatılış sürecine girdiği sırada Batı Anadolu'da varlığını sürdüren Türk Ocakları şunlardır⁵⁷⁸;

1)Akhisar (Manisa)	16)Gördes
2)Alaşehir	17)Karaburun (İzmir)
3)Aydın	18)Muğla
4)Acıpayam	19)Manisa
5)Bayındır	20)Menemen
6)Bergama	21)Milas
7)Buca	22)Ödemiş
8)Bodrum	23)Sarayköy
9)Bozdoğan	24)Söke
10)Bornova	25) Salihli
11)Çal	26) Soma
12)Çeşme	27) Tire
13)Çivril	28)Urla
14) Denizli	15) Eskifoça

Türk Ocaklarının devir işlemleri için Tasfiye Encümeni oluşturularak Encümen idare heyetine Mustafa Feviz Bey reis olmak üzere Kazım Hüsnü,Hasan Reşit Beyler ile Kırşehir mebusu Lütfü Müfit Bey görevlendirilmiştir.Batı Anadolu Türk Ocakları'nın C.H.F'ye aktarıldığı sıradaki varlıkları şu şekildedir;⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ Deniz, **a.g.t.** s.34-35;Üstel, **a.g.e.** s.338-342;Karaer, **a.g.e.** s.40-41.

⁵⁷⁸ Üstel, **a.g.e.** s.387-390.

⁵⁷⁹ Deniz, **a.g.t.** s.42-43/60-61.

Tablo 2.1. Türk Ocaklarının kapatılış sürecinde emlakiyesi

Bulunduğu Yer	Tahmini Değer	Satıldığı Bedel	Emlakin Adedi	Emlakin Cinsi	Kime Satıldığı
İzmir	125.000	125.000	2	Depo	Emlak ve Eytam Bankası
Ödemiş	50.000	50.000	1	Sinema Binası	Emlak ve Eytam Bankası
Ödemiş	5.000	4.200	1	Depo	Alacağa Karşılık Şahsa
Tire	8.000	6.500	1	Tütün Deposu	Herman Şirketi
Kütahya	4.000	4.284	1	Bina	Teyyare Cemiyeti
Salihli	600	497	2	Arsa	Şahıs
Salihli	150	151	2	Arsa	Çocuk E. Kurumu
Muğla	1.500	3.751	2	Ev	Şahıs

15 Ocak 1937 yılı itibari ile Türk Ocaklarının partiye bırakılan mülkleri aşağıdaki tablodadır;

Tablo 2.2. Türk Ocaklarının partiye bırakılan mülkleri

Tahmini Değeri	Bulunduğu Yer	Emlakinin Bedeli	Emlakinin Cinsi
12.000	Aydın	1	Ocak Binası
7.500		1	Sinema
3.800	Nazilli	1	Bina Ve Arsa
3.000	Söke	1	Ocak Binası
6.000	Denizli	1	Bina
2.000	Acıpayam	1	Bina
3.000	Çal	1	Bina
3.000	Sarayköy	1	Bina
110.000	İzmir	1	Bahçe
		1	Bina
5.000	Bergama	1	Bina
4.000	Çeşme	1	Bina
2.400	Kuşadası	1	Bina
3.500	Kemalpaşa	1	Bina
500		1	Saha
300	Menemen	1	Ev
2.500	Tire	1	Bina
5.350	Akhisar	2	Bina
		1	Saha
16.000	Alaşehir	1	Bina
600	Kula	1	Sinema
7.000	Soma	1	Bina
1.300	Turgutlu	1	Arsa
1.850	Fethiye	1	Arsa
		1	Kilise Binası

Partinin devraldığı malların dışında satılması için 15 Ocak 1937 tarihi itibariyle meşgul olduğu gayrimenkullerde vardır bunlar;

Tablo 2.3. Partinin devraldığı malların dışında satılması için 15 Ocak 1937 tarihi itibarıyla meşgul olduğu gayrimenkuller

Tahmini Değer	Bulunduğu Yer	Gayrimenkulun Adedi	Gayri Menkulün Cinsi
2.000	Aydın/Çine	1	Arsa
1.000	Denizli/Acıpayam	1	Değirmen
1.500	Denizli/Çivril	1	Bina
200		1	Arsa
6.000	İzmir/Bayındır	1	Bina
900	İzmir/Kuşadası	1	Bina
15.000	İzmir/Ödemiş	1	Bina
8.000	Manisa	1	Bina
5.000		1	Arsa
600	Manisa/Demirci	1	Bina
2.200	Manisa/Salihli	1	Bina
4.400	Muğla/Milas	1	Bina

Kapatıldığı anda 278 şubesi bulunan Türk Ocakları'nın 131 şubesinin gayrimenkulü bulunmamakla birlikte 147 şubesinin gayrimenkul konusunda ciddi bir zenginliğe sahip olduğunu görmekteyiz⁵⁸⁰.

Tablo 2.4. Kapatıldığı anda 278 şubesi bulunan Türk Ocakları'nın 131 şubesinin gayrimenkulü

Vilayet	Ocağın Bulunduğu Yer	Tahmini Kıymeti Lira/Kuruş	Ad	Nevî	O Zamanki Durumu
Aydın	Aydın	12.000.00	1	Bina Yeraltında Bir Kırathane Bir Mağaza	Fırka Binası Natamam Olduğu İçin Fırkanın Bu Binaya Nakli Zaruridir. Teşekkürlerde Toplanabilir
Aydın	Aydın	7.500.00	1	Sinema Binası Tamamlanmış	
Aydın	Çine	20.000.00	1	Bina	
Aydın	Nazilli	2.500.00	1	Bina	Fırka Binası Harap Olduğu İçin Satılarak Bedeli İle Bazı İlaveler Suretiyle Ocak Binasından İstifade Edilmesi Kararlaştırılmıştır
Aydın	Nazilli	300.00	1	Arsa (100)Metre Murabbat Arsa Binasının Yanındadır	
Aydın	Nazilli	1.000.00	1	Büfe Arası Belediye İle İhtilafı	
Aydın	Söke	5.000.00	1	Bina	Fırkanın Binası Harap Ve Köhne Nakledilmiş Halkevine Müsait
Denizli	Denizli	6.000.00	1	Bina İskeleti (Zemini Hususi Muhasebeye Ait)	
Denizli	Acıpayam	2.000.00	1	Bina	Fırka Merkezi Ve Halkevi Olmuştur
Denizli	Acıpayam	2.000.00	1	Değirmen	

⁵⁸⁰ A.g.e, 73.

Tablo 2.4. Kapatıldığı anda 278 şubesi bulunan Türk Ocakları'nın 131 şubesinin gayrimenkulü (devamı)

Denizli	Çal	3.000.00	1	Bina(Altında Kahvehane)	Fırka Binası Olmadığı İçin Bu Binaya Geçmiştir. 2-5-932
Denizli	Çivril	1.500.00	1	Bina Ve 2 Dükkan	Fırka Olmuştur.
Denizli	Sarayköy	5.000.00	1	Bina	Fırka Olmuştur
İzmir	İzmir	11.000.00	1	Bina Bahçe	Fırka Ve Halkevi Olmuştur
İzmir	İzmir	125.000.00	2	Depo	Emlak Bankasına Satılmıştır
İzmir	İzmir	400.00	1	Bina Şubesi Binası	Fırka Olmuştur
İzmir	Bayındır	6.000.00	1	Bina	Fırka Ve Halkevi Olmuştur
İzmir	Bergama	5.000.00		Bina Vealtında Kahvehane	Binaya Fırka Nakletmiş.Fırkaya Ait Natamam Bina Da Satışa Çıkarılmıştır.
İzmir	Çeşme	4.000.00		Bina Altında 2 Dükkan	Fırka Olmuştur.
İzmir	Kuşadası	2.400.00		Bina	Fırka Olmuştur.Fırka Binası Yola Kalbolmuştur.
İzmir	Kuşadası	900.00		Bina	Fırka Olmuştur.
İzmir	Kemalpaşa	3.500.00		Bina	Fırka Olmuştur.
İzmir	Kemalpaşa	500.00		Spor Sahası	Spor Sahası Olmuştur.
İzmir	Menemen	300.00		Hane	Fırka Olmuştur
İzmir	Menemen	300.00		Sebze Bahçesi (8) Dönüm	Zirai Fidanlık Yapılması Kaydıyle 200 Liraya Belediyeye Satılması Muvafık Görülmüştür.3.9.932
İzmir	Ödemiş	15.000.00		Ocak Binası	Mektep Ve Fırkaya Lüzumu Bildirilmiştir
İzmir	Ödemiş	50.000.00		Sinema Ve Tiyatro Binası	Emlak Bankasına Satıldı. 7.9.933
İzmir	Ödemiş	1.500.00	2	Arsa Ve Dükkanlar Yıkılarak Arsaya Çevrilmiş Yazlık Bahçe Olmuş (Sinema İttisalinde)	
İzmir	Ödemiş	1.500.00	1	Arsa Ve Dükkanlar Yıkılarak Arsaya Çevrilmiş Yazlık Bahçe Olmuş (Sinema İttisalinde)	
İzmir	Ödemiş	5.000.00	1	Depo	4200liraya Müteahhit Alacaklı Ahmet Beye Verilmiştir.23.1.935
İzmir	Tire	2.500.00	1	Sinema Binası	300 Liraya Belediyeye Satılması Muvaffik Görülmüştür.3.5.933
İzmir	Urla	500.00	1	Üzümü Bağı 2 Dönüm	Bakımsızlıktan Harap Olmuş Esasen Tasarruf Senedi De Alınmamıştır.Bir Taksitten Başka Para Ödenmemiştir.
İzmir	Foça	2.000.00	1	Bina	Fırka Olmuştur.Temellük Muamelesi Yapılmıştır.
İzmir	Bornova	2.000.00	1	Bina Ahşap	Fırka Olmuştur
İzmir	Pazaryeri	5.000.00	1	Bina Arsa	Fırka Ve Hakevi Olmuştur
Manisa	Manisa	8.000.00	1	Bina	Hastahanenin İcarında Olduğu İçin Muvakkare Satılmayacaktır.İmar Planının Tatbikinde Yol Kalbolacağından İstimlak Zamanına Kadar Hastaneye Terkedilmesine Karar Verilmiştir.

Tablo 2.4. Kapatıldığı anda 278 şubesi bulunan Türk Ocakları'nın 131 şubesinin gayrimenkulü (devamı)

Manisa	Manisa		1	Arsa Üzerinde Temeller Var	
Manisa	Babaköy	1.000.00	1	Bina Fırka İle Mülkiyeti Müşterek	Fırka Ve Halkevi Olmuştur.
Manisa	Babaköy	400.00	2	Dükkan Bina İttisalinde	
Manisa	Akhisar	1.600.00	1	Bina	Fırka Ve Halkevi Olmuştur
Manisa	Akhisar	1.500.00	1	Gazino Bina İttisalinde	
Manisa	Akhisar	750.00	1	Mağaza Enkaz Halinde	
Manisa	Akhisar	1.500.00	1		Satılmalarından Sarfınazar Edilmiştir. 28.12.1993
Manisa	Akhisar	5.350.00	1	Bahçe Enkaz Halinde	
Manisa	Akhisar	16.000.00	1	Bina	Fırka Ve Halkevi Olmuştur.
Manisa	Akhisar	600.00	1	Bina	
Manisa	Kırkağaç	2.400.00	1	Bina	
Manisa	Kırkağaç	280.00	1	Arsa	
Manisa	Kula	600.00	1	Sinema Binası	
Manisa	Salihli	2.000.00	1	Bina	Fırka Ve Halkevi Olmuştur.Muvakkat Hükümet Konağı
Manisa	Salihli	600.00	1	Arsa 338 Metre	Himaye-İ Etfal Cemiyetine 648 Liraya Satılmıştır. 1.3.932 151 Lira Borçlarını Bir Senede İki Taksitte Ödeyecekler 9.5.932
Manisa	Soma	7.000.00	1	Bina	Fırka Ve Halkevi Olmuştur.
Manisa	Turgutlu	500.00	1	Arsa	
Manisa	Turgutlu	800.00	1	Arsa	
Muğla	Muğla	650.00	1	Bina	İkiside Birleştirilerek Halkevi Olmuştur.Binanın Birisi 1751 Liraya Satıldı. 250 Lira Mevcut Malzeme Satılıyor.18.12.932 Binanın Diğeri Müzayede İle Oda 1750 Liraya Satılmıştır.1.4.933
Muğla	Muğla	350.00	1	Bina	
Muğla	Fethiye	1.000.00	1	Ocak Binası	Fırka Ve Halkevi Olmuştur.
Muğla	Fethiye	500.00	1	Sinema Binası	
Muğla	Fethiye	350.00	1	Arsa	
Muğla	Köyceğiz	1.000.00	1	Bina	2200 Liraya Talibine Satılmıştır.17.3.932
Muğla	Milas	4.000.00	1	Bina	

Türk Ocakları devredilişleri sırasında sistematik olabilmek adına önemli çalışmalar yapmış olsa da kayıtlara geçmemiş borçlar, taşradaki yazışmaların uzun sürmesi, yazışmaların uzaması gibi nedenlerden dolayı alacaklılar mağdur olmuştur. Türkiye ekonomisinin durumu nedeniyle borçların uzun vadelere bölünerek peyderpey ödenmesi mağduriyetleri iyice arttırmış olsa da Encümen satışları organize ederek var olan genel borçların 1944 yılında bitirilmesini sağlamıştır⁵⁸¹.

⁵⁸¹ Deniz, a.g.e, s.85.

TARTIŞMA VE SONUÇ

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İmparatorlukta hâkim olan özgür ortam neticesinde oluşan Türk Ocakları diğer Türkçü örgütlenmelere göre daha etkili olmuş ve daha çok ses getirmiştir. Diğer Türkçü dernekler gibi kuruluş gayesi Türkçü yapılanmayı sağlamak olan ve Türkçülüğün bir ideal haline gelmesi amacıyla önemli hizmetler sunan Türk Ocakları Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtuluşu için önemli politikalar üretmeye çalışmış ve İttihat Terakki döneminde de etkili olmuştur. Askeriye öğrencilerinin kurduğu bu yapı entelektüel birikimi ve modern bir yönetim şeklinin istenmesi ve bu arzuyu dile getirerek önemli çabalar harcaması bakımından Türkçülüğe önemli hizmetler vermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun millet sistemi dini anlayış olan ümmetçiliğe dayalı iken artık bu kavramın önemi yitirilerek ulus olgusu ortaya çıkıyordu. Dine dayanmayan ulus olgusunun ortaya çıkması Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkma sürecine sokmuş fakat hala Türkler için bir ulus algısı oluşturamamıştır. İmparatorluğun yıkılış sürecine girmesiyle birlikte Osmanlı'ya gelen Türk nüfusu artmış ve Türk Ocakları bünyesinde toplanmaya başlamıştır. Yusuf Akçura gibi münevverlerin Ocaklarda toplanması Türk milletçiliğinin doğmasına ve Osmanlıcılık mefkurelerinin önemini kaybettiğini artık yeni politikaların oluşturulması gerektiği fikrini doğurmuş ve bunun için çalışmalar yapılması sağlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak ayrılması ve işgal edilmesi ile halk arasında ulus olma bilinci oluşmaya başlayacaktır. Bu dönemde işgallerin ve işgal kuvvetlerinin halka davranış şekilleri ve Yunan işgalinin kalıcı olduğunun anlaşılması halkı iyice çıkmaza sokmuştur. İşgallerle birlikte çalışmaları kesintiye uğrayan ve Ocakları kapatılan üyeler çalışmalara ara vermiş olsalar da Milli Mücadele safhalarına geçerek burada direniş göstermişlerdir. Ülkenin kurtuluşu sağlandıktan sonra tekrar faaliyet göstermeye başlayan Batı Anadolu Türk Ocakları, 1923 yılında yapılanma çalışmalarına hız vererek bölgesel kalkınmanın da bel kemiği olmuşlardır.1923 yılından itibaren sosyal, siyasal, iktisadi, sihhî birçok alanda hizmetleri gönüllü olarak vermeye çalışan Ocak üyeleri bu çalışmaları gönüllülük esasına göre yapmışlardır. Ülke işgalden çıktığı sırada viran olmuş bir Anadolu coğrafyasını kaldırmak ve âbâd etmek gayesiyle çalışmalarda bulunan Ocakların ülkenin birçok yerinde çabalar sarf ettiği

görülmektedir. Batı Anadolu'da da çalışmalar yaptığını gördüğümüz Ocaklılar, verimli topraklara sahip olan Batı Anadolu çiftçisinin üretimini en iyi şekilde yapması ve toprakların en verimli şekilde değerlendirilmesi adına konferanslar düzenlemiş ve çiftçilere yeni ufuklar açmıştır. Gazi'nin "Köylü Milletın Efendisidir" düsturunu benimsemiş olan Ocaklılar cahil bırakılmış köylünün aydınlanmasına çalışmıştır. Batı Anadolu'da bulunan ve verimli delta havzaları ile ünlü olan bu bölgenin çiftçisi için çalışmalar sadece konferanslarla değil aynı zamanda zirai mücadele uzmanları ile köylere gidilerek, yol göstererek bilinçlendirme çabaları sarfedilmiştir. Batı Anadolu Türk Ocakları, Ege bölgesinin kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasını sağlayan güdümlü kurum olarak devletin tek merkezden ulaştırmaya çalıştığı hizmetleri bölgesel olarak ulaştırmış ve hizmet erişimi sorununu bir nebze olsa çözmüştür. Merkezlerden hizmetlerin daha geç olması ve yeri geldiğinde merkezin o bölgenin sorununu anlayamaması nedeniyle Batı Anadolu Türk Ocakları bölgenin sesini duyuran bir araç olmuştur. Savaştan çıkmış olan ülkenin var olan yetişmiş elemanı sivil toplum örgütü mantığında bir araya gelerek gönüllü kamu hizmetleri sağlamıştır. Eleman yetersizliğinin olduğu bu dönemde devlet rahatlatılarak halk, zor durumda bırakılmamıştır. Batı Anadolu Türk Ocakları'ndaki Ocak üyeleri aynı zamanda TBMM'de birer temsilci olduğu için seçim zamanı bölgeye giden ve oy isteyen kişi olmaktan çıkarak bölgenin ihtiyaçlarını, varlıklarını ve sosyo-ekonomisini bilen ve bilmesinden dolayı mecliste vatandaş sorunlarını, ihtiyaçlarını en iyi aktaran temsilciler haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurularak yepyeni bir ülkenin temellerinin atılmasıyla birlikte Cumhuriyet'in fikirlerinin halka aşılması ve yapılan inkılapların yerleşmesi adına çalışmaları olan Ocaklılardan, Ödemiş Türk Ocaklılarının Şapka Kanununa riayet etmeyen üyelerini Ocaklara almamaları bunun en önemli kanıtıdır. İnkılapların uygulanması sırasında bürokrasinin bir çeşidini göstererek var olan kanunların korunmasına, anlaşılmasına ve uyum sağlanmasına çalışılmıştır. Türk Ocakları ve Batı Anadolu Türk Ocakları, kurulan Cumhuriyet'in eli ayağı olmuştur. İlke ve inkılapların yerleşmesi adına yaptığı çalışmalar neticesinde ülke yöneticilerinden ve yönetimde karar mekanizması olan kişilerden önemli destek alarak ayakta durabilmişlerdir. Batı Anadolu Türk Ocakları'nın faaliyetlerine baktığımız zaman her bölgede olduğu gibi bu bölgede de Ocakların

çalışmalarında farklar vardır. Örneğin Salihli Türk Ocağı'nın üyeleri olan çiftçilerin hasat zamanı sırta kadem basarak Ocak faaliyetlerine katılmadıkları görülmektedir. Lakin Türk Ocakları çalışanları bilfiil hizmet verebilmek adına köylere gidip çalışmalarını işin ehli olan ziraat uzmanları ile yapmışlardır. Aynı zamanda bölgede bulunan doktorlar köylere giderek muayenelerde bulunmuş ve salgın hastalıklara karşı bilgiler vermişlerdir. Tiyatro, spor ve müzik çalışmaları yapan Ocaklılar, Gazi'nin tam manasıyla arzu ettiği gençliğin oluşması için çaba göstermişlerdir. Bu çabalar sayesinde aydın bir gençlik yaratma çabaları hızlanmıştır. Tiyatro ve müzik çalışmalarının bir ülkenin dilini ve fikrini yayabilmesi için etkili bir yöntem olduğu düşünülürse anlaşılır ki ülkede dilini ve fikrini iyi bilen bir halk zümresinin oluşturulmaya çalışıldığı görülür. Tiyatro ve sahne sanatlarının iyi bir propaganda aracı olmasını fırsat bilerek bu aracı kullanmışlar ve Cumhuriyet fikirlerinin empoze edilmesini baskı yapmadan sağlamaya çalışmışlardır. Batı Anadolu Türk Ocakları'nın bir diğer önemli özelliği ve birçok taşra Ocağı'ndan ayrılan noktası çalışmalarım sırasında da gördüğüm kadın faaliyetleri olmuştur. İzmir valisi Kazım Paşa'nın eşi Maide Hanımın 1929 Ekonomik Buhranını atlattırma çalışmaları için başlattığı bölgesel kampanyaya verdiği destektir. Maide Hanım yerli kumaş giyilmesi adına önemli çalışmalar yapmış ve İzmir Türk Ocağı'nda verilen biçki dikiş kurslarında da buna önem verilmesi gerektiği ile ilgili hususlarda bizzat çalışmıştır. İzmir Türk Ocağı'nda yine aynı şekilde kadınların uğraştıkları sanat dalları üzerine eserlerini sergileyebildikleri görülmektedir. Batı Anadolu Türk Ocaklarında kadınların biçki-dikiş gibi çalışmalara yönlendirilmeleri kadının üretim faaliyetlerine sokulmasına ve İttihat Terakki döneminden bu yana tasarlanan kadının çalışma hayatına girmesine ve siyasi haklarını elde etmelerine kadını görünür kılarak ön ayak olmuşlardır.

Manisa Türk Ocağı'nda Meliha Sabiha Hanımın idare heyeti seçimlerinde 19 oy alması ve Soma Türk Ocağı üyelerinden Canan Hanımın idare heyetinde olması da sadece merkezdeki Ocaklarda değil artık kadın faaliyetlerinin taşraya da yayıldığını ve kadınların bu alanda seslerini duyurabildiklerini görmekteyiz. Nazilli Türk Ocağı'nın, Nazilli'deki kadınların modern kıyafetlere kavuşması ve bu fikrin aşılması için Ocak'ta faaliyet gösterdikleri anlaşılmaktadır. Batı Anadolu Türk Ocakları kapatılış sürecine girene dek birebir her kasabada aynı teammüleri

uygulamamış olması en başta bölgesel farklılıktan kaynaklanmkla birlikte yine de Türk Ocakları, Batı Anadolu'daki fikir dünyasının parlatılmasında önemli roller üstlenmiştir. Türk Ocakları'nın Batı Anadolu'daki mal varlıkları ve tasfiye süreci daha sonraki çalışmalarda daha geniş kapsamlı olarak ele alınmaya aday olmakla birlikte bu alanda bizi aydınlatacak önemli bilgi ve belgenin olduğunu da görmekteyiz.

S.C.F'nin kurulması ile birlikte Ocaklara, C.H.F'ye karşı olan grupların toplanması ile birlikte Türk Ocakları siyasete karışmaya başlamıştır. Bu arzu edilmeyen hareketlerden dolayı Türk Ocaklarına karşı tavırlar değişmeye başlamış ve üstüne üstlük Menemen Olayı hadisesinin baş göstermesi ve gerici faaliyetlerin hortlaması üzerine Gazi'nin ülke gezisi yaptığı sırada Aydın Türk Ocağı'nda karşılaştığı ve hoş bulmadığı tavırlar nedeniyle bir çare arayışına girmiştir. Bu çare arayışı da Ocakların kapatılması olmuştur.1931 yılında tasfiye edilmeye başlanan Türk Ocakları, C.H.F'na aktarılarak var olan borçlarının ödenmesi için mallarının satılmasına karar verilmiştir⁵⁸².Bu dönemde sadece Türk Ocakları değil birçok kuruluş kapatılarak tek parti dönemine girilmiştir.

⁵⁸² **Hizmet**, 30 Eylül 1931

KAYNAKÇA

- Acar, İsmail. (2004) Türk Ocakları (1912/1913-1949 /1980/ 1986->), Balıkesir.
- Ahali Gazetesi;7 Temmuz 1924
- Ahenk Gazetesi;1 Ağustos 1339/19 Zil Hicce 1344;14 Teşrin-i Sani 1929;3 Ağustos1924;14 Ağustos 1341;21 Nisan 1928;25 Haziran 1928;15 Ağustos 1925;16 Mart 1925;25 Ağustos 1929;29 Ağustos1928;11 Teşrin-i Evvel 1925;21 Mayıs 1341;27 Kanun-ı Evvel 1341;28 Kanun-ı Evvel 1341;25 Haziran 1928
- Ahmed, Feroz. (1999) Modern Türkiye'nin Oluşumu, Çev. Yavuz Aragon, Kaynak Yay, İstanbul.
- Akça, Bayram. (2012) *Cumhuriyet Döneminde Muğla Türk Ocağı Faaliyetleri*, Türk Yurdu, C.31/63, S.282, Ankara.
- Akça, Bayram. *Milli Mücadele Döneminde Yörük Ali Efe'nin Muğla Havalisindeki Faaliyetleri*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.1, S.2, Muğla, 2000.
- Akça, Bayram. (2002) Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960), Ankara
- Akçiçek, Eren. (2007) Karayaman Mehmet, Atatürk'ün Türk Ocaklarını Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar, İzmir.
- Akçura, Yusuf. (2001) Türkçülüğün Tarihi, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Akçura, Yusuf. (2007) Türkçülük, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul.
- Akşin, Sina. (2007) *İttihat ve Terakki*, Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C.5, İletişim Yay., İstanbul.
- Albayrak, Mustafa. (1998) Milli Mücadele Döneminde Batı Anadolu Kongreleri 17 Mart 1919/ 2 Ağustos 1920, Ankara.
- Anadolu Gazetesi; 1 Nisan 1925;11 Mayıs 1925;2 Haziran 1925;13 Mart 1925;15 Nisan 1341;3 Mart 1925;10 Mart 1926;12 Mart 1926;17 Şubat 1928,25 Kanun-ı Sani 1928,25 Kanun-ı San, 1930;11 Teşrin-i Evvel 1925;28 Temmuz 1927;3 Mayıs 1929;22 Şubat 1931;2 Kanun-ı Sani 1927;23 Şubat 1928;9 Mart 1931

- Armaoğlu, Fahir. (2006) 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınları, İstanbul.
- Aydın İl Yıllığı, Aydın.
- Baran, T. Âlim. (2003) Bir Kentin Yeniden Yapılanması İzmir 1923-1938, Arma Yay, İstanbul.
- Başaran, Mehmet. (2000) Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türe, Dokuz Eylül Yay, İzmir.
- Bayar, Celal. (1967) Ben de Yazdım, C.V, İstanbul.
- Bayraktutan, Yusuf. (1996) Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931), Kültür Bakanlığı Yay, Ankara.
- Bengisu, Kaya. (1993) Koca Doktor Mustafa Bengisu, İzmir.
- Berkes, Niyazi. (2002) Türkiye'de Çağdaşlaşma, YKY, İstanbul.
- Bozdağ, Oğuzhan. (2013) Türk Ocakları İdeolojisi ve Mimarisi (1912-1931), Gazi Üni Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dan.Neşe Gurallar, Ankara.
- Ciranoğlu, Mehmet., (2011) Sivil Toplum Kuruluşlarında Örgüt İklimi: Türk Ocakları Derneği Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Çelebi, Mevlüt. (1997) Atatürk ve Manisa, Yüksek Öğrenim Vakfı Yay:2, Manisa.
- Çelebi, Mevlüt. (1998) *Atatürk'ün Manisa'yı Ziyaretleri*, ATAM, C.XIV, S.40, Ankara.
- Deniz, Ahmet. (2002) Kapatılış Sürecinde Türk Ocakları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Edib, Halide. (1913) Ocağım, Türk Yurdu, Yıl:3,S.56,28 Kanun-ı Evvel/8 Ocak 1913.
- Emin, Mehmet.(1913) *Selam Sana*, Türk Yurdu, C.3, Y.3,S.56, 28 Kanun-ı Evvel- 8 Ocak.
- Ercan, Sibel. (2011) *Yerel Basına Göre İzmir'de 1930'lu Yıllarda Laiklik*, ÇTTAD, C.10, S.23, İzmir, Güz.
- Ertem, Barış. (2010) *Siyasi Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası*, ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, C.1, S.2, Aralık.

- Georgeon, François. (2006) *Osmanlı Türk Modernleşmesi (1900-1930)*, Çev. Ali Berktaç, YKY, İstanbul.
- Gümüšođlu, Firdevs. (2009) *Türk Yurdu*, Milliyetçilik Ansiklopedisi, C: IV, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Güneş, Günver. (2012) *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Aydın Türk Ocağı*, Türk Yurdu, C.32, S.300, Ankara.
- Güneş, Günver. (1991) *İzmir Türk Ocağı Faaliyetleri (1923-1931)*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, DEÜ AİİTE, İzmir.
- Güneş, Günver. (2011) *İzmir'in İlk Türkçü Dergisi*, Türk Yurdu, C.31, S.285, Mayıs 2011.
- Güneş, Günver. (2011) *İzmir'in Türkçü Dergisi Türk Gençler Mecmuası*, Türk Yurdu Dergisi, S.285, Ankara.
- Güneş, Günver. (1999) *Osmanlı'nın Ortaçağ Kasabasından Cumhuriyet Türkiyesinin Modern Kentine: Ödemiş*, Toplumsal Tarih Dergisi, S.70.
- Güneş ,Günver. (Bahar 2010)*Taşradan Meşrutiyet'e Bir Bakış II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Sancağı (1908-1918)*, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl:6, S:11.
- Güneş, Günver,(1999) *Türk Devrimi ve İzmir Türk Ocağı*, ÇTTAD, C.III, S.8, İzmir,.
- Güneş, Günver. (2003) *Türk Ocaklarının Doksan Birinci Kuruluş Yıl Dönümünde Taşra Şubelerine Bir Örnek: Ödemiş Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1923-1931)*, Türk Yurdu, C.23, S.192.
- Güneş, Günver. (2011) *Türk Ocaklarının Manisa'da Kuruluşu ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Faaliyetleri*, Türk Yurdu, C.31, S.299, Ankara.
- Güneş, Günver. (Ekim 2011) *Türk Ocaklarının Manisa'da Kuruluşu ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarıdaki Faaliyetleri*, Türk Yurdu, C.31, S.290, Ankara,.
- Güneş, Güneş. (2009) *Yunanistan'ın Aydın'ı İşgali ve İşgalin Bölgede Yarattığı Tahribat*, Milli Mücadele Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe, Edit. Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın.
- Hacaloğlu, Yücel, (1997) Memişoğlu Ragıp, Tuncer Hüseyin, *Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji (1912-1997)*, Ankara.

Hizmet Gazetesi; 24 Haziran 1926;30 Eylül 1931;8 Teşrin-i Evvel 1929;8 Teşrin-i Sani 1928;14 Temmuz 1927;18 Eylül 1930, 19 Eylül 1930,22 Eylül 1930,14 Mart 1926.

Kallimci Hasan. (2011) *Hatıraların Işığında Denizli Türk Ocağı Şubelerinde İkinci Dönem*, Türk Yurdu, C.31/63, S.282/643, Ankara.

Kallimci, Hasan, (2013).*Türk Ocakları Denizli Şubesinin Birinci Döneminde Bir Türk Ocaklı ve Bir Kitap*, Türk Yurdu, C.33, S.312, Ankara.

Kaplan, Leyla, (1988) *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, AKDTYK, ATAM, Ankara.

Karaer, İbrahim, (1998)*Türk İnkılabı ve Türk Ocağı (1912-1931)*, AÜ TİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Şubat.

Karaer, İbrahim, (1992) *Türk Ocakları 1912-1931*, Türk Yurdu Neşriyatı Nu.7, Ankara.

Keskin, Mustafa. (1989) *Milli Mücadele Başlarken Anadolu'nun Demografik Yapısı*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.3, Kayseri.

Kılıç, Nermin. (2006) *Atatürk'ün Türk Ocakları Konuşmaları*, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Koçak, Cemil. (2006) *Belgelerle İktidar ve S.C.F.*, İletişim Yay, İstanbul,.

Kodal, Tahir. (1998) *Milli Mücadelede Denizli ve Önemi*, ATAM, C.XIV, S.42, Ankara.

Kuruoğlu, Fehim. (2012) *Altay Spor Kulübü Tarihi*, İzmir.

Mardin, Şerif (1989) *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895- 1908)*, İletişim Yay, İstanbul,.

Mert, Hasan. (2008) *Geçmişten Günümüze Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yönleriyle Bornova*, Bornova Belediyesi Yayınları, İzmir.

Moralı, Nail. (1973) *Mütareke'de İzmir Olayları*, Ankara, 1973.

Muğla İl Yıllığı, Muğla, 1973.

Özbaran, Salih. (Bahar 2012) *Cumhuriyet'in Kasaba (Turgutlu) Coşkusu*, ÇTTAD, C.13, S.24, İzmir .

- Özbaran, Salih. (2013) Küllerinden Doğan Kasaba (Turgutlu), İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir.
- Özcan, Akın, Filiz. (2009) Milli Mücadele’de Küçük Menderes Havzası (1919-1923), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ADÜ, Dan. Günver Güneş, Aydın.
- Palazoğlu A.Bekir, Başöğretmen Atatürk (1919-1928), MEB, Ankara.
- Sada-yı Hak Gazetesi 5 Eylül 1340,15 Ağustos 1340
- Sarınay, Yusuf. (1994) Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, Ötüken Neşriyat, İstanbul,.
- Sarınay, Yusuf. (2000) 20.Yüzyıl Başlarında Türk Milliyetçiliği, Milliyetçi Teşkilatlanma ve Etkileri, Türk Ocağı Yüzyıllığı, Ankara,.
- Shaw, Bernard. (1984) Modern Türkiye’nin Doğuşu, Çev. Metin Kıratlı, TTK, Ankara,.
- Sofuoğlu Adnan,(Kasım 2002), *İzmir İşgali Sonrasında Batı Anadolu’da İşgal Genişletmeleri ve Bölge Oluşan Milli Direniş*, A.Ü. TİTE, Atatürk Yolu Dergisi, S.29/30,.
- Şahin, Mehmet. (2009) Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Faaliyetleri (1912- 1931), Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Tabak Serap. (1995) *Menemen Olayı’nın İzmir Basınında Yankıları*, Tarih İncelemeleri Dergisi, Sayı.10,İzmir,.
- Tanrıöver, Hamdullah, Suphi. (2 Teşrin-i Sani 1340), *Şuun: Ziya Gökalp*, Türk Yurdu, C.15,S.163.
- Tanrıöver, Hamdullah, Suphi. (1925) *Türk Ocağı Merkez Binası Temel Atma Merasimi İntibalarından*, Türk Yurdu, C.19/5, S.188/27.
- Taşkıran, Bİlge. (2003) Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüye Milas (1923-1960), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Dan. Bayram Akça, Muğla,.
- Toprak, Zafer. (1983) *1909 Cemiyetler Kanunu*, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C.I, İletişim Yay, İstanbul, .

- Tökin, F. Hüsrev. (1979) Türk Tarihinde Siyasi Fikirler (1895-1908), Çev. S.S. Türet, R.Ertem, F.Erdem, İstanbul, İstanbul, .
- Tunaya, Tarık, Zafer. (1998) Türkiye’de Siyasi Partiler I (II. Meşrutiyet), Hürriyet Vakfı Yay,.
- Tunaya, Tarık, Zafer. (1988) Türkiye’de Siyasi Partiler, C.I,Hürriyet V.Yay, İstanbul,
- Tunaya Zafer Tarık. (1984) Türkiye’de Siyasi Partiler ve II. Meşrutiyet Dönemi, C.I, İstanbul,.
- Turan, Mustafa. (1999) Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923), Ankara.
- Türk İli Gazetesi;12 Temmuz 1925;21 Eylül 1341;22 Eylül 1341;
- Türk Sesi Gazetesi; 22 Temmuz 1923;8 Temmuz 1923;26 Haziran 1923
- Türk Yurdu Dergisi; C.16/2-S:172/11 Temmuz 1928;C.16/2-S:169/8 Mayıs 1925;C.21/7-S:199-38 Mayıs 1928;C.16/2-S:172/11Ağustos 1925; C.16/2-S:171/11 Temmuz 1925;C.17/3-S:177/16 Şubat 1926;C.21/7-S:200/39,Haziran 1928;C.15/1-S:164/3 Kanun-ı Evvel 1340;C.16/2-S:171/10 Temmuz 1925;C.15/1-S:164/3,Kanun-ı Evvel 1340; C:21/7-S:199/38,Mayıs 1928;C:21/7-S:198/37 Nisan 1928;C.15/1-S:167/6 Mart 1925;C.16/2-S171/10 Temmuz 1925;C.21/7-S:196/35 Şubat 1928;C:11/S:3/4 Kanun-ı Sanî 1928;C.15/1,S.164/3,Kanun-ı Evvel 1340;C.4/24,S.27/28-232/232,1930;C:21/5 Mayıs 1928;C:21/7-S:199/38 Mayıs 1928;C:17/3,S.177-16,Şubat 1926;C.21/7,-S:199/38,Mayıs 1928;C.21/7-S.199/38 Mayıs 1928;C.4/24,S.27/282-27/232,1930;C.15/1,S.164-3 Kanun-ı Evvel 1340 (Aralık 1924);C:4/24-S27/28-221/222 Mart-Nisan 1930;C:21/7,S.199-38,Mayıs 1928;C:4/24,S:31/225,1930;C:5/25-S:31/225,1930;C.6/26-S:38/232,Şubat 1931;C:19/5-S:188/27,1925.
- Uyar, Hakkı. (1993) *Cumhuriyet Döneminde Manisa’da Eğitim (1923-1960)*, DEÜ AİTTE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir,.
- Üste,l Füsün. (2010) İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği Türk Ocakları (1912-1931), İletişim Yay, İstanbul,.
- Üstel Füsün (2009) *Türk Ocakları*, Milliyetçilik Ansiklopedisi, C.IV, İletişim Yay, İstanbul,.

Yanık Yurt Gazetesi; 30 Eylül 1341

Yeni Asır Gazetesi; 29 Kanun-ı Evvel 1930, 30 Kanun-ı Evvel 1930; 25 Kanun-ı Evvel 1930; 1

Kanun-ı Sani 1931; 2 Kanun-ı Sani 1931; 4 Kanun-ı Sani 1931

Zürcher Jan Eric. (1987) Milli Mücadele'de İttihatçılık, Çev. Nüzhet Salihoğlu, İstanbul.

EKLER

EK 1: Sultanhisar Türk Ocağı (Sergen Çirkin Arşivi)

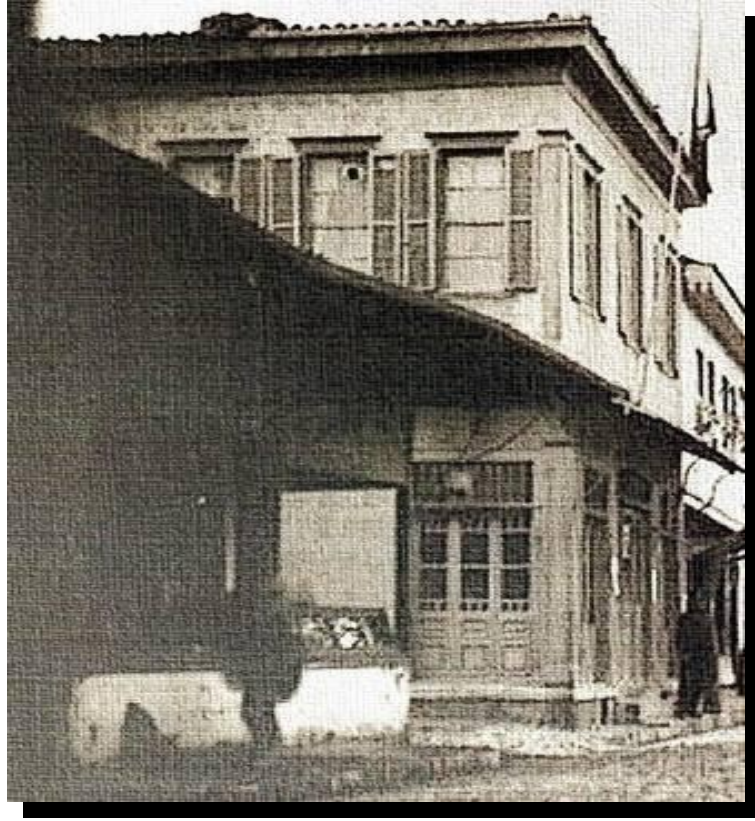

EK 2: Nazilli Türk Ocağı (Sergen Çirkin Arşivinden)

EK 3: Sarayköy Türk Ocağı (Sergen Çirkin Arşivinde)

n)

EK 4: Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt'un Denizli Türk Ocağı'nı Ziyaretleri
(Sergen Çirkin Arşivi)

EK 5: Anadolu, 1931 (Günver Güneş Arşivinden)

EK 6: Aydın Türk Ocağı (Oğuzhan Bozdağ Arşivinden)

EK 7: Aydın Türk Ocağı (Oğuzhan Bozdağ Arşivinden)

İSTASYON MEYDANI GÜNEYDOĞU KESİTİ

Resim 26/1930'lu yıllar

Türk Ocağı ve Bey Camii. Atatürk, 3 Şubat 1931'de Aydın'a geldiğinde Türk Ocağı binasını özellikle ziyaret etmiştir.

EK 8: İzmir Türk Ocağı Kartpostalı (Oğuzhan Bozdağ Arşivinden)

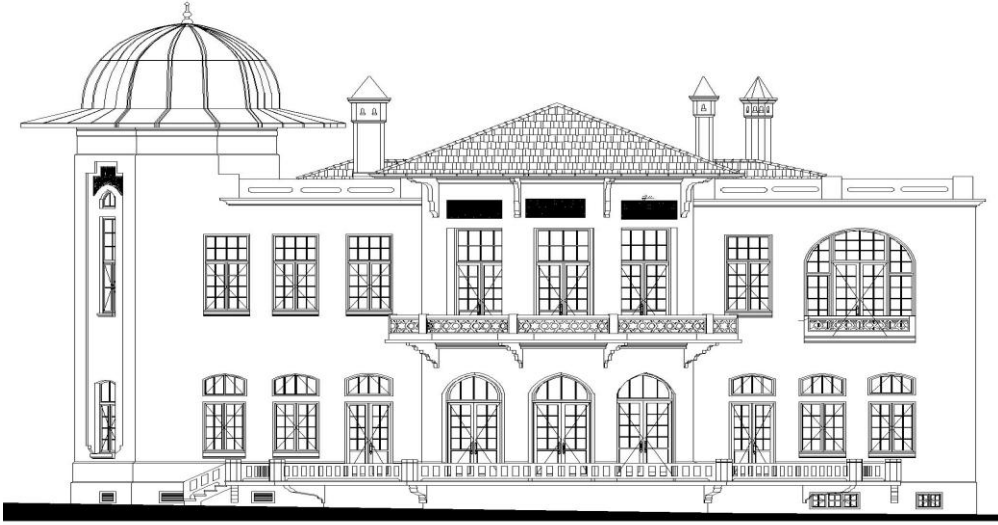
EK 9: İzmir Türk Ocağı Reisi Aziz Akyürek Bey (Günver Güneş Arşivinden)

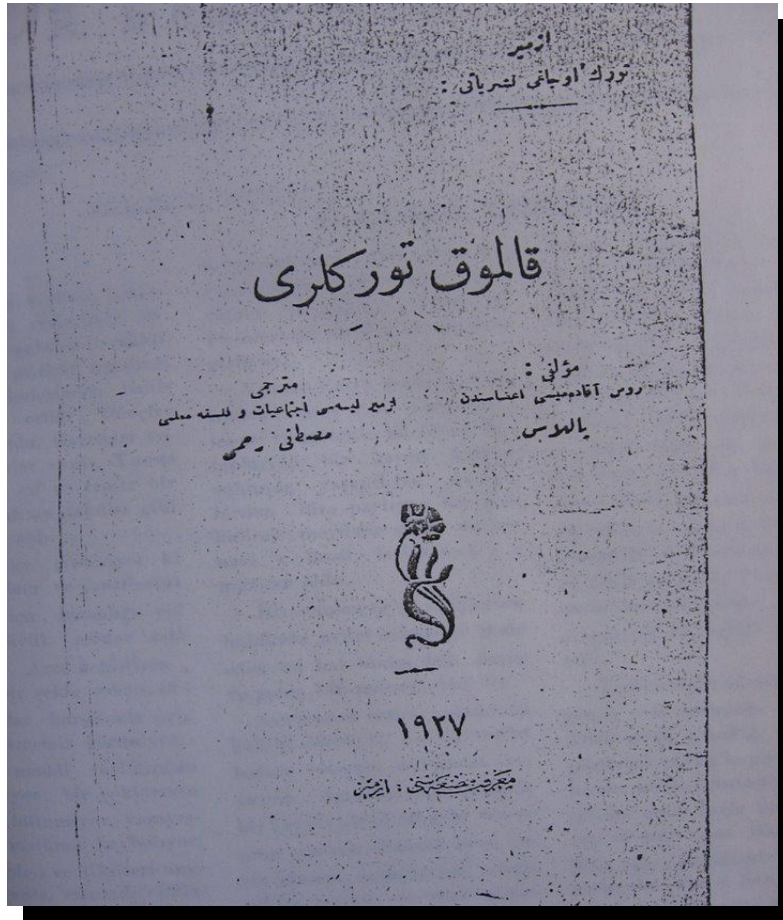
EK 10: İzmir Türk Ocağı (Günver Güneş Arşivinden)

EK 11: İzmir Türk Ocağı Kuzeydoğu Cephesi Planı (Oğuzhan Bozdağ Arşivinden)

EK 12: İzmir Türk Ocağı'nın yayımladığı Kalmuk Türkleri adlı eser (Günver Güneş Arşivinden)

EK 13: Urla Türk Ocağı (Oğuzhan Bozdağ Arşivi)

EK 14: Anadolu, 1930 (Günver Güneş Arşivinden)

EK 15: Anadolu Gazetesi, 1930 (Günver Güneş Arşivinden)

Ocak mes'elesi bitmedi

Sırtımızda aba, elimizde asa mürit olmak istemiyoruz!

Türkocagında hâdis olan son vaziyetten sonra yapılacak birinci iş yeni bir idare heyeti intihap eylemek, İzmir münevverlerinin, İzmir Ocaklılarının ve İzmir gençliğinin Hamdullah Suphi Beyin keyif ve arzusu ile hareket eden bir koyun sürüsü olmadığını anlatmaktır

Mevzu kothğında kendisine iş arayan bir arkadaşımın fetaneti sayesinde, hiç yoktan İzmir'de bir ocak mes'elesi zühur etti ve bu mes'ele dört beş gündür misafirimiz bulunan Ocak teşkilâtı Umumi merkez heyeti reisi Hamdullah Suphi Beyin kıyasat ile iki gündenberi içinden çıkılmaz bir hal aldı.

Bir incir çekirdeğini bile konferans vermek fırsatı bahşeden mes'elenin aklı şudur: Ocakta ve mülhakatında raka içilebilir mi, içilemez mi? Bunun cevabını aramadan evel Hamdullah Suphi Beyi bu suale ta içinden bağı olan diğer bir sualin cevabını vermiş görmek isterdik: Raka içmek mayup, makdub ve mezzum bir şey midir? Hamdullah Suphi Bey mes'elini bile bilmeden, henüz İstanbul'da iken — tabirimizi mazur görürler — ulu orta bir fikirle cevap verdiler: Ocaklarda ve mülhakatında raka içilemez! Peki efendim ama, neden? Raka içmek mezzum birşey midir? Bugün dinin nehyettiği bile oldukça mezkûk olan şu "Raka içme" filni hepimiz, bütün

EK 16: Hizmer, 1930 (Günver Güneş Arşivinden)

Ocak derneğinin verdiği neticler...

C. H. Firkasının zaferi

Cumhuriyet Halk Firkasının namzetlerinden teşekkül etmiş olan heyetin istifası, dört muhalif üç müstenkife karşı (191) rey gibi kahir ekseriyetle kabul edilmedi

Cumhuriyet Halk Firkasının Cuma günü bu zaferi mütemadiyen ve bilâ fasıla alkışlandı

İzmir Türkocağı derneği, mukarrer olduğu veçhile, Cuma günü Bahriyabadağı Türkocağı binası salonunda fevkalâde içtimasını akdetti.

Derneğin fevkalâde içtiması

dullah Bey, gazetelere beyanatında ocak idare heyetile aralarında ihtilâf bulunmadığını, idare heyetini teşkil eden zevatın, memleketin çok temiz ve mütefekkir gençleri olduğunu söyledi.

Muhâlif gazeteler bir haftadanberi mütemadiyen Türkocağı idare heyeti intihabından bahsediyorlar, Serbest Cumhuriyet firkası tarafından — Devamı 4 ücû sahifede —

EK 17: Hizmet, 1929 (Günver Güneş Arşivinden)

EK 19: İzmir Türk Ocağı'nda yapılan müsamerelere bir örnek. Hizmet Gazetesi
 1929(Günver Güneş Arşivi)

EK20: 1927 İzmir Türk Ocağı İctimai Umumi

1926 Türk Ocağı İctimai Umumi⁵⁸³

Cuma günü Ocağımızın senelik kongresi Avukat Refik Şevket Bey riyaseti altında içtima etmiş ve şimdiye kadar emsali namesbuk bir surette ceryan eden çok etraflı ve çok ilmi bir müskeret ceryan edildi. Heyet-i Umumiyede toptan ve hissi hiçbir hareket yoktu. Herkes nokta-i nazarını sakine ve fakat uslufane bir surette müdafa ediyordu. Refik Şevket Bey'in kongre riyasetini çok mükemmel idare etmesi zikre şayandır.

Evvelki ruznamedeki mevad-ı müzakere edildi. Ruznamede "Harf Meselesi" ilk mekteplerde layık tedrisat usulü gibi birçok mühim meseleler vardı. Hepsi de kemal-i sükunette müzakere edildi. Ve birer karara rabt olunarak kurultayda bir ay teklif tesbit edildi. Müteakiben kurultaya murahhas seçildi. Ve lise müdürü Midhat Bey intihab edildi. Gazi ve İsmet Paşalar Hazretlerine Maarif ve Adliye vekilleri Necati ve Mahmud Esad Beylere birer telgraf çekildi. "125" namzed adayı asliyeliğe kabul edildi. En sonra Heyet-i İdare intihabatı yapıldı. Ve tasnif ara neticesinde Aziz, Hapishane Müdürü Nuri, Çiftçi Necati, Lise Müdürü Midhat, Ziraat Mektebi Müdürü Abidin, Avukat Abidin Şevket ve Erkek Muallim Mektep Müdürü Hikmet Beylerin seçildiği anlaşıldı. Eski İdare Heyeti Midhat Bey tarafından okura raporu beyan ediyorum.

Heyet-i İdare Raporu

Çok aziz ve sevgili kardeşlerimiz (teveccühümüze mazhar olarak) vazife yasa mucibince Mart bidayetine devamımız iki buçuk ay evvelki kongrede lütfedilen kongre olmuştu. Kıymetdar itimadının tecellisinden itibaren geçen iki buçuk aylık devre esnasında idare heyetimiz samimi ve ahenkdar mesaisine devam etti.

Mesai semerelerine birer birer arıza başlamadan evvel bizi mutezi eden bir noktayada işaret etmeyi zaruri görmekteyiz. Birkaç gündün beri

⁵⁸³ **Hizmet**, 14 Mart 1926 (Transkript Edilmiştir)

şehrimiz matbuatını takib edenler bazı mühim şehirlerimizdeki milliyet mabedlerinde derneklerin ilk içtimada müzakerelerine ibtidar ve hatta mesailerini itmam ettikleri haberlerine mutala olmuşlardı.İzmirimizin aynı maalde bir telgraf saadetini geçen hafta tatmadığı bir hakikattir.İdaremiz bu hazin hakikati doğuran zaruretleri takdir etmekle beraber gelecek kongremiz için aynı bahtiyarlığa nailiyetimizi samimiyetle temin eyler.

İnşaat ve binamız geçen içtimada da arz edildiği vechte vazif esasımız meyanında bu davanın en mühim ve en canlı meselesi Ocağımızı İzmir'de hem maddeten hem de manen (Türk Gençliğinin Mabedi) kelimeleriyle tavsif edebilecek bir resaret ve mükemmeliyetle kurmaktı.Heyetimiz bu esaslı gayeye doğru geçtiğimiz bu kısa müddet esnasında kuvvetli hamleler atmıştır.Bahribaba'daki merkezimizin kurulacağı,arsa muhterem Vilayet-i Umumi Meclisibib kararı dairesinde bizzat Vali Paşa'nın huzuruyla tayin ve tahdid edildiBelediye Heyet-i Fenniye'nin mezahüratıyla genç mühendisimiz Necmeddin Bey tarafından yapılan planlar dairesinde ilan olunan münakaşa gazetelerde görüldüğü veçhile neticelendi binamız kırk dört bin lira bedelle müteahhid Hüseyin Mazlum Bey uhdesinde ihale edildi.Ve derhal istihzara başlandı. Ateşli mühendislerimizin ve kıymetli fen adamlarımızın hizmetiyle azami tedbir ve basirette meydana getirilmekte olan beton arma hesabı ikmal edilmel üzeredir. Sayılı birkaç günden sonra hesabat itmam edilecek ve vasi surette mahalinde yapılmış olan istihzarat derhal faaliyete gelerek son baharın güzel günlerinde yeni yuvamıza birleşmek mümkün ve müvesser olacaktır.Ocaklı kardeşlerimizin dava vekili,Mustafa Nuri,Emirli Hancısı Refik,Alemdarzade Edhem,Belediye mimarı şube müdürü Necmeddin,Betonarme müteahhisi Behçet Beylerle idare heyetine mensub bir kardeşten mürekkep bir komisyon inşaat işlerine muntazam iştirak etmektedir.

Takdim edilecek bilançodan görüleceği, veçhile binanın ikmaline tefişatına ve mağazamızın ikinci taksidine sarf edilmek üzere önümüzdeki aylar içinde varidat olarak 25 Bin Lira daha tedariki iktiza eylemektedir.

İzmir gençliğinin iman ve hamiyetle çarpan gönüllerine istinad eden müessese ve onun müstakbel idare heyeti için ve halen aynı gün büyük kanaat ve tahminimize göre kabil iftihardır. Yeniden intihab buyrulacak idare heyetinin en mühim ve hayati icraatıda şüphe yok ki bu varidatın temin ve tedrik olunacaktır.

İzmir Gençliğinin Vahdeti

Ocağımızı zenginleştirip maddi kuvvetini arttıran bu teşebbüsten başka bilhassa geçirdiğimiz senenin son altı ayında İzmir gençliğini vahdete doğru götüren şevkli tecelliler ve hareketler vardır.

Tilkilik Gençler Birliği Ocağımızın Tilkilik mahfili olmuştur. Yalılar gençleri de karantina Kulübünü isticar ederek Ocağımızın (Yalılar Mahfili) nam mensubu iktisab etmiştir. Bu iki mahfile aza olarak devam eden gençlerin hareketi, aşkı teşebbüs ve kudretiyle daha bugünden pek kıymetdar ve pek canlı iki istinad götürmüştür.

Merkezdeki inşaatta bir mucib mukavele ve taahhüd sarfına mecbur olduğumuz büyük meblağ dolayısıyla bu iki yuvamıza layık oldukları derecede maddi meşverette bulunmamakla kalbimizin konuştuğu suret-i mahsusa da zikr etmek isteriz.

Yeni heyetin her türlü yardıma layık olan bu iki mabedimize kuvvetle yardıma imkan bulmasına bütün gönümüzle dileriz.

Yine bu devirde mübadele cemiyetini tesis eden kardeşlerimiz kalblerinden gelen mukaddes ateşin ilhamıyla bu nam altında faaliyette bulunmaktan sarf-ı nazar etmiştir. Ve Ocağımıza bilakayd ve şart iltihak eylemişlerdir. Ocağımızın yardımına ve halkın tezahürü için delalete muhtaç olan her türlü muaveneti bir vazife-i esasiye telakki ettiğini burada zikr etmek bi lüzumdur. Heyetli kardeşlerimize heyet-i idare müteşekkirlendir.

Karşıyaka'da Ocaklı gençlerimizin teşebbüsüyle bir mahfelin daha tesisi kuvve-i kasibeye gelmişti. Başka şekil ve surette temin ve tatmin

imkanı varken bihayı gençliğimize mani olacak şekilde teşebbüsat icra eyleyen ve verdikleri yanlış telaffuz kararını müdafa eden tefviz komisyonunun hareketini bu vesile ile tenkid etmek kabil değildir.

Mamamfih oradada Ocağımı gençliğimi çatısı altına toplayacak tedairi taht-ı karara verilecek ve gençlik tesanüdü daha kuvvetli şekilde temin olunacaktır.Bu husus için vakı olacak müracaatı muhteren hükümetimizin esnaf etmemesi imkan haricindedir.

İkiçeşmelik de bir mahfelimiz kezalik tesis etmek üzere dir.Merkezde olsun ve mahfellerimizde bulunsun spor kulüblerini Ocaklarımızın sinesine almak gençliğin tekamülü namına şayan-ı temennidir. Müstakil Bornova ve Buca Ocaklarında faaliyetleriyle meseretimizi ayrıca tezyid eylemektedir. Şu halde İzmir gençliği bu uğurlu sene içinde mefkure etrafında tamamen birleşmiş ve milli mabedinin taraf taraf yükselen mukaddes çatıları altında sarsılmaz bir kitle haline gelmiştir.

Köylülerimizle Alakadarlık

Muhterem heyetimiz geçen Ağustos içtimaında tasvibine mazhar olan esaslardan biri de kardeş müesseselerde de muhit muhit tatbik olunan köycülük ve köylülerimizle alakadarlıktı. İdarece Numune köyü ittihazına karar verilen ışıklara reisimizin seyahatından mukadden büyük bir heyet hareket edildi. Reisimizle Midhat,Hamit Şevket,Müslüm Eşref ve Belediye Doktoru Mazhar Bey kardeşlerimizden terkib eden bu heyetin seyahatı iki taraf içinde pek istifadeli olmuştur.

Köye kadar götürülen ümraz-ı efrenkiye meşheri hakkında Doktor Mazhar Bey tarafından köylülerin anlayacağı dilde umuma bir konferans verilmiştir.Köyün hastalarına bakılmış, Işıkların umumi dertleriyle alakadar olunmuştur.Ve köy kanunun ehemmiyetle tatbiki edilmiştir.Ziyareti nihayetinde Hamid Şevket Bey kardeşimiz çok saıs ve çok canlı bir hitabet ile köylülerinizi bahtiyar etmiştir. Işıkların, Ocağımız hakkındaki sevgisi gazetelerde kadar aks eyledi. Köyümüze ve civar köylere heyetlerimizin

müsaid mevsim olan gelecek aylarda da sık sık gideceği ve yurdumuzu daha kuvvetle ifaya muvaffak olacağı şüphesizdir.

Ocağımızın Balosu

Ocakların mahfellerin her tarafında bir teceddüd ve tekamül kaynağı olduğu artık mütasefe haline gelmiş bir hakikattir. Memleketin mensub olduğu büyük ve ebedi milletin nam-ü yad muhteşemiyle müstesna bir terakkiye mazhar görmek aşkını bir sadakatla göğsünde saklayan Türk gençliğini ve Ocaklılar toplu buldukları bu muazzam çatı altında nur ve irfanın ve feyz ve kemalen candan birer hademi derler. Gençliğin bu azmi bu himmeti ve bu aşkıdır ki bugün dostlarımızı bahtiyar düşmanlarımızı lal ve hayran eden büyük inkılabı takviye ediyorlar.

Türk milletinin medeni ve muassır bir millet olmak kararı faaliyet ve tatbikat sahasında büyük büyük icraat ile tecelli etmektedir. Ocağımızın vazifesini ihmal edemezdi. Memlekette Türk kadınlığını yükseltmek ailelerin münasebat-ı mütekaablesini artmak nezaket ve zarafetiyle bir cemiyet hayatı meydana getirmek gayeleriyle yüksek aileler arasında son aylarda tertib edilen balolardan bir tanesi de Ocağımız namına verildi. Gülcemal Vapurunun salonlarında Şubat içinde bilhassa Ocaklı ve Türk ailelerin iştirakiyle verilen eğlence hazırlanan takdir ve istihsasını müttehiden calib olunacak bir vakar ve necabetle ceryan etti. Baloyu tertib ve idare eden Sıhhiye Müdürü Lütfü ve Umur-u Hukukiye Müdürü Emin Ali Bey kardeşler Seyr-i sefain İdare-i Muhteresine huzur-u alemde teşekkür bir vecibedir.

Avrupa'ya Ocaklı Aza

Gazi Paşa Hazretleri geçen sene baharda İzmir'i teşriflerinde davetimize icabet suretiyle Ocağımızda bahtiyar etmişlerdi. Hazır bulunan kardeşlerimizinde hatırlayacakları veçhile merdiven başında ahz-ı mevki eden genç kardeşlerimizden mürekkep orkestra heyeti nazar-ı dikkatlerini ve memnuniyetlerini celb etmiş ve bu sırada içlerinden birkaç gencin Avrupa'ya gönderilmesi arzusunda ihsas buyurmuşlardı.

İzmir için orkestraları idare edecek birkaç Ocaklı kardeşimizin vücudu hakikatten bir lüzumdur. Bu mühim tavsiyeyi ihtikazın ile nazar-ı dikkate alan idaremiz orkestra heyetinin kıymetdar erkanından lise musiki muallimi Şerafeddin Beyi musiki tahsil ve tetebbu için bir sene için Paris'e göndermeyi karar vermiş ve mumaileyh takriben bir buçuk ay evvel hareket etmiştir. Önümüzdeki sene içinde bütçe müsaade eder etmez bir iki gencimizde çok mütekamil bulduğu garp memleketlerine gönderilmesi tavsiyeye şayestedir.

Geçen içtimadan itibaren geçen iki buçuk aylık kısa müddet esnasında zikr edilebilecek bunlardan ibarettir.

Kurultay Murahhası

Yasa madde-i mahsusada umumi Ocak kongresine murahhas olmak üzere bir kardeşimiz seçilecektir.

Seçilecek kardeşimize orada mevzu bahis edilmek üzere bir direktif verilmesi ve bu hususun temini için bazı esasların mevki-i tezkere vaz olunması ve Heyet-i Âlimizce karar altına alınması çok münasib olacaktır. İdare Heyeti arkadaşlarımız tarafından teklif ve Heyet-i Alimizce mazhar tasvib olacak esasların arzusuna şu noktalarda idhallerini rica eder.

1-Yasaya büyük şehirlerdeki mahfeller teşkilatının bir madde halinde ilavesi

2-Bilhassa ilk mekteplerde layık tedrisatın cezri surette temini

3-Türk tabiyetinde bulunubda lisanımızı bilmeyenlerin muayyen bir müddet zarfında Türkçe öğrenmeye mecburiyetlerini mübayyen tedabir-i kanuniye ittihazı

4-Harf meselesinin şer'i, cezri ve tamamen ameli bir surette hal olunması

5-Yeninden tedvin olunan ve cemiyet hayatımızı çok esaslı bir inkılaba mazhar eden kanunların kabulünden dolayı gençliğin perverane ettiği derin memnuniyetin Adliye Vekaletine ve Millet Meclisine iblağını

6-Muhtelif muntikalardaki Türk aşiret kitlelerinin ader, anane ve yaşayış tarzlarını tedkik için iktiza eden esasların tesbit edilerek bilumum Ocaklara tamimi ve en yakın bir zamanda aşiretlerimiz hakkında toplanacak malumatın muntazam bir şekilde tanzim edilerek Heyet-i Merkeziye tarafından neşr olunması.

Vaziyet-i Maliyesi

Vaziyet-i Maliyemiz müsaid ve ümid bahş olmakla berdesindedir. Son iki ayda varidatımızda şayan-ı ehemmiyet terakkiler mevcuttur.

Geçen içtimamız esnasında Sadi Bey'in Milli sahnesine Bahribaba'da verilen müsamere 1193 lira hasılar safiye temin etmiştir. Şubat içinde verilen Gül Cemal balosunun hasılatı safiyesi ise 450 liradır.

Ocaklarımıza iltihak eden mübadilin cayeti 400 Liradan ibaret nakid mevcudiyeti müessesince devretti. İki aylık Ocaklı aidatından tahsil olunan mikdar 410 liradır.

Bundan başka kabil-i tahsil 220 Liralık bir senedimiz vardır. Reisimizin İzmir Belediye Heyetiyle beraber son günlerde Ankara'ya yaptığı seyahat bilhassa bu itibarla mühim ve kıymetdar seneler teslim etmiştir. Ocak Heyet Merkeziyesi Ocağımıza bir mikdar muaveneti vaad eylemiştir.

Ateşin Maarif Vekilimiz Aziz ve Sevgili Ocaklı kardeşimiz Mustafa Necati Bey bu sene çıkacak bütçelerin muavenet fazlasından 15000 Liralık yardım edeceklerini vaad ve tebşir buyurmuşlardır.

Başvekil Paşa Hazretleri Heyet-i Vekil Erkânının ve Muhterem Cumhuriyet Halk Fırkasının Türk Ocaklarına verdikleri kıymet ve ehemmiyet hakikatten çok yüksektir.

Muhterem İzmir Belediyemizde Ocağımız mühim surette bu sene yardım edeceğine emsali senelerde bakarak kuvvetle emin ve mutesim olabilir.

Gazinin Kıymetdar Lütüfları

Müjdemizin en kıymetdar en mukaddes en sona saklıdır. Büyük müncimizin Ocaklara ve Ocaklılara karşı teveccühleri öteden beri meşhurdur. Reisimizin bu defaki seyahatinde arz-ı tazimat zımminde kabul şerefine nailiyetleri sırasında Gazimiz bu tevcihin alelal bir eserini bilhassa Ocağımıza karşı ibraz buyurmuşlardır. İzmirimiz bu itibar ile mağrur ve bahtiyar olmakla tamamen haklıdır. İnşaatımıza 1500 lira teberru buyuran ve İzmir'i yakında şereflendirecekleri vaadiyle şehrimizi bahtiyar eden Türk milletinin mefkurecisi Reis-i Cumhur Gazi Paşa Hazretlerine kongremiz kararıyla evvel emirde minnettarlığımızın ve tazimatımızın ref buyurulmasını teklif ederek sözümüzü nihayetlendiririz.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Ezgi Tuna

Doğum yeri ve Tarihi: 26/ 7/ 1989- İzmir

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi 2006/2011

Yüksek Lisans Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İletişim:

E –posta adresi: ezgituna_35_07@hotmail.com